

BRČKO DISTRIKT BOSNE I HERCEGOVINE

STRATEŠKA PLATFORMA

u sklopu izrade Strategije razvoja Brčko distrikta BiH
2021-2027

- NACRT -

JULI, 2020.

Strategija razvoja Brčko distrikta Bosne i Hercegovine priprema se uz podršku Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), zajedničkog projekta Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP), koji se provodi u partnerstvu sa domaćim vlastima u Bosni i Hercegovini.

Sadržaj ovog dokumenta, kao i nalazi prikazani u njemu, ne odražavaju nužno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP).

SADRŽAJ

1	SITUACIONA ANALIZA.....	5
1.1	GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE.....	5
1.2	DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE I KRETANJA	6
1.2.1	<i>Stanovništvo i gustina naseljenosti.....</i>	<i>6</i>
1.2.2	<i>Procjene struktura stanovništva</i>	<i>6</i>
1.2.3	<i>Prirodno kretanje stanovnika.....</i>	<i>7</i>
1.2.4	<i>Migracije</i>	<i>8</i>
1.2.5	<i>Ključni demografski izazovi.....</i>	<i>9</i>
1.3	PREGLED STANJA I KRETANJA U EKONOMIJI	10
1.3.1	<i>Regulatorni okvir.....</i>	<i>10</i>
1.3.2	<i>Bruto domaći proizvod.....</i>	<i>11</i>
1.3.3	<i>Broj i struktura preduzeća.....</i>	<i>12</i>
1.3.4	<i>Kretanje ukupnih prihoda po područjima djelatnosti preduzeća</i>	<i>13</i>
1.3.5	<i>Industrijska proizvodnja</i>	<i>14</i>
1.3.6	<i>Mala i srednja preduzeća.....</i>	<i>15</i>
1.3.7	<i>Spoljnotrgovinska razmjena.....</i>	<i>19</i>
1.3.8	<i>Investicije</i>	<i>21</i>
1.3.9	<i>Poslovna infrastruktura i podrška razvoju privrede</i>	<i>22</i>
1.3.10	<i>Poljoprivreda</i>	<i>25</i>
1.3.11	<i>Turizam i ugostiteljstvo</i>	<i>28</i>
1.3.12	<i>Posljedice krize izazvane pandemijom COVID-19.....</i>	<i>31</i>
1.3.13	<i>Ključni izazovi ekonomskog razvoja</i>	<i>32</i>
1.4	PREGLED STANJA I KRETANJA NA TRŽIŠTU RADA.....	33
1.4.1	<i>Zaposlenost.....</i>	<i>33</i>
1.4.2	<i>Nezaposlenost.....</i>	<i>35</i>
1.4.3	<i>Neto plate</i>	<i>37</i>
1.4.4	<i>Penzioneri</i>	<i>39</i>
1.4.5	<i>Ključni izazovi razvoja tržišta rada</i>	<i>39</i>
1.5	PREGLED STANJA I KRETANJA DRUŠTVENOG RAZVOJA BRČKO DISTRIKTA BiH	40
1.5.1	<i>Javna uprava i pružanje javnih usluga u Brčko distriktu BiH.....</i>	<i>40</i>
1.5.2	<i>Obrazovni sistem.....</i>	<i>42</i>
1.5.3	<i>Usklađenost obrazovanja sa tržištem rada.....</i>	<i>51</i>
1.5.4	<i>Zdravstvena zaštita</i>	<i>52</i>
1.5.5	<i>Socijalna zaštita</i>	<i>60</i>
1.5.6	<i>Civilno društvo i nevladin sektor</i>	<i>67</i>
1.5.7	<i>Sport i kultura</i>	<i>68</i>
1.5.8	<i>Mladi.....</i>	<i>70</i>
1.5.9	<i>Javna sigurnost</i>	<i>72</i>
1.5.10	<i>Kapitalna izdvajanja u sektor društvenog razvoja</i>	<i>75</i>
1.5.11	<i>Zaštita boračke populacije i civilnih žrtava rata.....</i>	<i>78</i>
1.5.12	<i>Rezime stanja društvenog sektora Brčko distrikta BiH.....</i>	<i>79</i>
1.6	ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE/OKOLIŠA	82
1.6.1	<i>Regulatorni okvir Brčko distrikta BiH u oblasti zaštite životne sredine/okoliša</i>	<i>82</i>
1.6.2	<i>Upravljanje kvalitetom vazduha</i>	<i>82</i>

1.6.3	Upravljanje vodama.....	83
1.6.4	Zaštita zemljišta	85
1.6.5	Upravljanje otpadom	86
1.6.6	Očuvanje biološke raznovrsnosti i zaštita prirode.....	91
1.6.7	Energetska efikasnost, smanjenje emisije stakleničkih gasova i klimatske promjene	93
1.6.8	Stanje prostorno-planske dokumentacije	95
1.7	TRANSPORTNA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA.....	96
1.7.1	Putna transportna infrastruktura	96
1.7.2	Vodena transportna infrastruktura	98
1.7.3	Željeznička transportna infrastruktura	99
1.7.4	Hidrotehnička infrastruktura	99
1.7.5	Elektro-energetska infrastruktura.....	109
1.7.6	Poštanska i telekomunikaciona infrastruktura	111
1.7.7	Ostala komunalna infrastruktura	111
1.7.8	Razvojne perspektive u oblasti zaštite životne sredine/okoliša i komunalne infrastrukture	113
1.8	ANALIZA BUDŽETA I PROJEKCIJE SREDSTAVA ZA FINANSIRANJE REALIZACIJE STRATEGIJE.....	114
1.8.1	Analiza javnih prihoda i rashoda u razdoblju 2015. – 2019. godina	114
1.8.2	Indikativni finansijski okvir	118
1.8.3	Projekcije sredstava za finansiranje realizacije strategije razvoja	122
2	STRATEŠKA ORIJENTACIJA	126
2.1	SWOT ANALIZA I STRATEŠKO FOKUSIRANJE	126
2.1.1	Pregled unutrašnjih i spoljnih faktora – SWOT analiza	126
2.1.2	Strateško fokusiranje.....	128
2.2	VIZIJA RAZVOJA I STRATEŠKI CILJEVI	132
2.2.1	Vizija razvoja – Brčko distrikt BiH 2030.....	132
2.2.2	Strateški ciljevi sa indikatorima.....	133

1 Situaciona analiza

1.1 Geografski položaj i prirodne karakteristike

Brčko distrikt BiH predstavlja zasebnu administrativnu cjelinu u Bosni i Hercegovini¹, pored dva entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske. Brčko Distrikt je formiran na cjelokupnoj teritoriji nekadašnje Opštine Brčko.

Nalazi se uz samu granicu sa Republikom Hrvatskom, članicom Evropske unije, od koje ga dijeli rijeka Sava. Brčko distrikt se nalazi na desnoj obali rijeke Save i zauzima površinu od 493,3 km², što predstavlja manje od 1% ukupne površine Bosne i Hercegovine (51.129 km²). Površina centralnog gradskog područja je 183 km². Prema unutrašnjim administrativnim granicama u Bosni i Hercegovini, Brčko Distrikt graniči sa više opština Republike Srpske i sa dva od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine, Tuzlanskim kantonom na jugozapadu i Posavskom županijom na sjeverozapadu.

Smješteno u Posavini, u podnožju Majevice, Brčko se nalazi u prilično niskoj riječnoj dolini koja čini dio bazena rijeka Save, Brke i Velike Tinje. Nadmorska visina se, zavisno od terase koju formiraju rijeke, kreće od 85 m do 200 m (85%). Jedini izuzetak su sjeverni obronci planine Majevice u južnom dijelu Distrikta sa nadmorskom visinom od 200-400 m.

Brčko distrikt BiH predstavlja značajno čvorište ključnih saobraćajnica u pravcima istok-zapad i sjever-jug i rijedak je multimodalni transportni čvor (ceste, plovna rijeka, željeznica) u BiH. Brčko predstavlja izlaz u Hrvatsku i preko nje u centralnu Europu, i prilaz do rijeke Save i dalje Dunavom do zapadne i istočne Evrope. Udaljenost glavnih gradova, Sarajeva, Zagreba i Beograda je oko 200 kilometara; puno je manja udaljenost od regionalnog centra Tuzle, oko 50 kilometara; regionalni centar Slavonije, Osijek je udaljen oko 100 kilometara, a centar Semberije, Bijeljina, udaljena je oko 40 kilometara. Izlazak na regionalni autoput (Zagreb – Beograd udaljen je oko 20 km, tačnije nalazi se kod grada Županje. Izgrađena je zaobilaznica, a postoje planovi da kroz BD BiH prođu dvije trase autoputa, jedna je Banja Luka – Bijeljina, a druga eventualno račvanje budućeg koridora Vc. Od velikog značaja je i riječna luka na rijeci Savi koja je važna u privrednom smislu.

S druge strane, prema raspoloživim podacima i istraživanjima, Brčko distrikt BiH ne raspolaže značajnijim prirodnim resursima i nalazištima, osim vodenog puta i poljoprivrednog zemljišta. Osnovna hidrografska karakteristika Brčko Distrikta je rijeka Sava. Uz to na ovom području se nalazi i veći niz manjih rijeka, kanala i drugih vodotokova. Izvorišta ovih vodotokova se nalaze uglavnom na području planine Majevice. U kompleksu podzemnih voda nalaze se velike rezerve za snabdijevanje stanovništva i privrede. Na obroncima Majevice postoje istraženi i potvrđeni izvori pitke vode. U početnim bušenjima je utvrđen kapacitet izvora od 185-200 litara u sekundi, što je u granicama evropskih standarda. Posebno važno je da se radi o vodi visokog kvaliteta, ali se sa sigurnošću ne može potvrditi kontinuiranost kapaciteta.

Klima je umjereno-kontinentalna sa visokim ljetnim temperaturama. Srednja godišnja temperatura je oko 11 stepeni celzijusa. Godišnja količina padavina je 760 mm. Rijeka Sava je plovna više od 310 dana u godini.

¹ Prema odredbama Konačne arbitražne odluke, Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine Distrikt predstavlja kondominij dva entiteta pod direktnim suverenitetom države.

1.2 Demografske karakteristike i kretanja

1.2.1 Stanovništvo i gustina naseljenosti

Prema zvaničnoj procjeni broja stanovnika, u Brčko distriktu je u 2018. godini živjelo 83.234 stanovnika u 26.763 domaćinstava², dok je prema popisu stanovništva iz 1991. godine u tadašnjoj opštini Brčko živjelo 87.332 stanovnika.

Procjena broja stanovnika za 2018. godinu pokazuje povećanje broja stanovnika za 1% u odnosu na broj stanovnika iz 2013. godine. Gustina naseljenosti u 2018. godini na području distrikta iznosi 169 st./km², što distrikt svrstava u kategoriju gušće naseljenih teritorija (prosječna gustina naseljenosti u BiH 69 st./km²).

Prosječna veličina domaćinstva u Brčko distriktu BiH je nešto veća u odnosu na prosječnu veličinu domaćinstva u Bosni i Hercegovini i u 2018. godini je iznosila 3,11 člana po domaćinstvu (3,04 u BiH).

Tabela: Procjena broja stanovnika 2013-2018.³

Godina	Ukupno	Broj domaćinstava
2013	82410	26820
2014	83309	26787
2015	83236	26764
2016	83254	26770
2017	83243	26766
2018	83234	26763

Izvor podataka: „Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina“, Agencija za statistiku BiH

1.2.2 Procjene struktura stanovništva

Prema procjeni polne strukture, u Brčko distriktu je u 2018. godini živjelo 50,63% žena i 49,37% muškaraca. Procjena u 2018. godini pokazuje da je učešće žena u strukturi stanovnika nešto veće u odnosu na učešće žena u strukturi stanovnika u 2013. godini (50,02).

Tabela: Polna struktura stanovnika 2013-2018

Godina	Žene	Žene, u %	Muškarci	Muškarci, u %
2013	41219	50.02	41191	49.98
2014	42190	50.64	41119	49.36
2015	42131	50.62	41105	49.38
2016	42150	50.63	41104	49.37
2017	42149	50.63	41094	49.37
2018	42141	50.63	41093	49.37

Izvor podataka: „Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina“, Agencija za statistiku BiH

² Izvor podataka: „Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina“, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

³ Na osnovu rezultata popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH 2013. godine, bez podataka o vanjskim migracijama

Prosječna starost stanovništva u Brčko distriktu u 2018. godini bila je 39,81 godina (muškaraca 38,5 i žena 41,1 godina)⁴. Prosječna starost stanovništva u BiH prema Popisu stanovništva 2013. godine je iznosila 39,51, dok je za Brčko distrikt iznosila 39,67 godina.

Indeks starosti u Brčko distriktu BiH, koji predstavlja odnos starog (60 godina i više) i mladog (0-19 godina) stanovništva, na osnovu podataka iz Popisa stanovništva 2013. godine, iznosi 94% i nešto je veći od indeksa starosti Bosne i Hercegovine koji je u 2013. godini iznosio 92% (radi poređenja, indeks starosti u Federaciji BiH je 80% dok u Republici Srpskoj iznosi 118%)⁵.

Promjene u starosnoj strukturi stanovništva u 2018. u odnosu na 2013. godinu se ogledaju kroz povećanje učešća starog (65+ godina) stanovništva u ukupnom broju stanovnika Brčko distrikta. Broj starije grupe stanovništva je povećan za 5,03%, dok je broj stanovnika starosne grupe od 15 do 64 godina manji za 1,49% stanovnika. Broj mladih se nije značajnije mijenjao (manji je u 2018. godini za 0,20% stanovnika).

Podaci o starosnoj strukturi prema polu pokazuju da je učešće žena u strukturi stanovništva veće zbog većeg učešća žena u strukturi starijeg stanovništva (65 i više godina) koje je u 2018. godini bilo 58,40%, dok je u ostale dvije starosne grupe (mlađi od 15 godina i 15-64) veći broj muškaraca u odnosu na žene.

Tabela: Broj stanovnika 2013. godina i procjena prisutnog stanovništva 2018. godina po starosnim grupama i polu

	2013	2013 (u %)	2018	2018 (u %)	2018/2013	2018, žene	2018, žene u %
Ukupno	83516	100,00%	83234	100,00%	-0.34%	42141	50,63%
0-14	13081	15.66%	13055	15.68%	-0.20%	6195	47,45%
15-64	58299	69.81%	57432	69.00%	-1.49%	28502	49,63%
65 i više	12136	14.53%	12747	15.31%	5.03%	7444	58,40%

Izvor podataka: „Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina“, bilten „Popis stanovništva 2013“, Agencija za statistiku BiH

1.2.3 Prirodno kretanje stanovnika

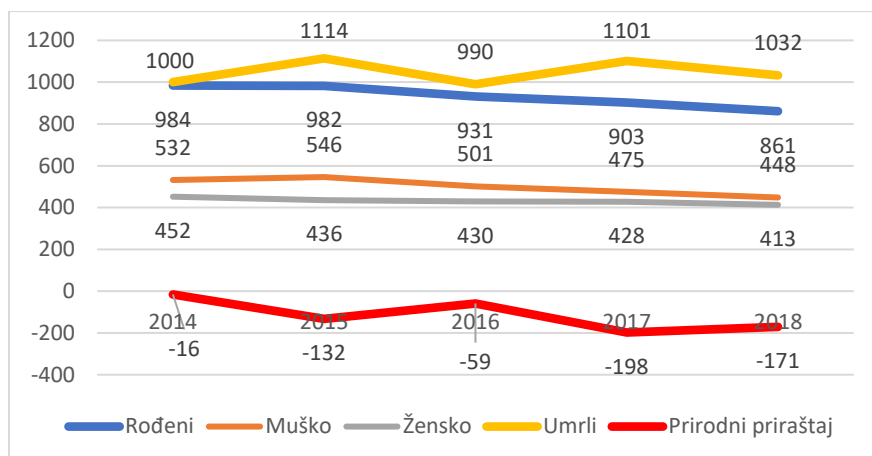
Podaci o prirodnom priraštaju stanovništva pokazuju negativan prirodni priraštaj, uz kontinuirano smanjenje broja rođenih u proteklom periodu. Prema podacima o prirodnom kretanju stanovnika, distrikt je u posljednjih pet godina na osnovu negativnog prirodnog priraštaja izgubio 576 stanovnika, što predstavlja 0,7% stanovnika iz 2013. godine.

Podaci o polnoj strukturi rođenih pokazuju veći broj rođene muške u odnosu na rođenu žensku djecu u posljednjih pet godina.

⁴ Izvor podataka: „Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina“, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

⁵ Izvor podataka: Bilten Popis stanovništva u BiH 2013, Agencija za statistiku BiH

Graf: Prirodno kretanje stanovništva (po polu) krajem godine za period 2014 - 2018

Izvor podataka: „Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina“, Agencija za statistiku BiH

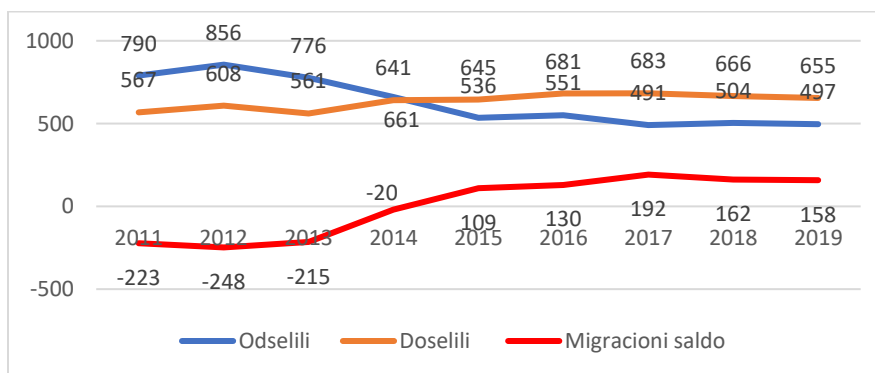
1.2.4 Migracije

Podaci o vanjskim migracijama stanovnika su raspoloživi iz Popisa stanovništva 2013. godine⁶, prema kojima 1337 osoba, koje imaju prebivalište u Brčko distriktu, živi u inostranstvu. Najveći broj živi u Njemačkoj (20%), zatim u Austriji (15%), Australiji (14%) i SAD (12%). Radi poređenja, prema istim podacima, od ukupnog broja osoba sa prebivalištem u BiH koje žive u inostanstvu (63.014 osoba), najveći broj živi u Njemačkoj 16%, Hrvatskoj 15%, Švedskoj 12% i Austriji 9%.

Najčešće navođeni razlog boravka u inostranstvu je posao 31%, zatim prinudni razlozi 27% i porodični razlozi 16%. Školovanje je kao razlog navelo 7% osoba.

Podaci o unutrašnjim migracijama pokazuju pozitivan migracioni saldo Brčko distrikta od 2015. godine, koji je od 2011 do 2013. godine bio izrazito negativan. Na osnovu podataka o broju doseljenih i odseljenih iz distrikta, možemo primjetiti da je pozitivan migracioni saldo nastao zbog smanjenja broja osoba koje su odselile iz distrikta s obzirom da je broj doseljenih u distrikt stabilan tokom proteklih godina.

Graf: Unutrašnja migraciona kretanja

Izvor podataka: Bilteni u unutrašnjim migracijama, Agencija za statistiku BiH

⁶ Izvor podataka: Popis 2013- Popis osoba koje žive u inostranstvu, Agencija za statistiku BiH.

Podaci o iseljeništvu se još uvijek ne prikupljaju i ne vode. Strategijom razvoja saradnje sa iseljeništvom Brčko distrikta BiH za period 2020-2024.⁷ predviđeno je *kreiranje baze podataka (registra) iseljenika i iseljeničkih organizacija i udruženja koja okupljaju iseljenike iz distrikta ili žele da sarađuju sa Distriktom*.

1.2.5 Ključni demografski izazovi

U demografskom pogledu, Brčko distrikt BiH suočava se sa nekoliko izazova, koji su karakteristični i za druge sredine u zemlji. Radi se o sljedećim problemima:

- Pogoršanje starosne strukture stanovništva;
- Negativan prirodni priraštaj, uz konstantno smanjivanje broja novorođenih;
- Nedostatak podataka o iseljeništvu, uz pretpostavku o pojačanom odlasku mladih i obrazovanih u zemlje Evropske unije.

⁷ Strategija je usvojena 13. 2. 2020. i objavljena u Službenom glasniku Distrikta broj 6 od 24.2.2020.

1.3 Pregled stanja i kretanja u ekonomiji

1.3.1 Regulatorni okvir

Amandmanom I Ustava BiH utvrđeno je da Brčko distrikt BiH predstavlja jedinicu lokalne samouprave (JLS) koja raspolaže sopstvenim institucijama, zakonima, propisima, nadležnostima i statutom. Brčko distrikt BiH je nadležan za regulisanje svih pitanja koja nisu u isključivoj ustavnoj nadležnosti Bosne i Hercegovine.

Oblast ekonomije regulisana je sljedećim zakonima BD BiH:

Zakon		Predmet zakona
Privreda	Zakon o podsticaju u privredu BD BiH (SLGL BD BiH, broj 23/2016)	Zakonom su propisani način ostvarivanja podsticaja u privredu i vrste olakšica koje uživaju domaća i strana preduzeća, preduzetnici i podružnice na teritoriji BD BiH.
	Zakon o planiranju, projektovanju i razvoju BD BiH (SLGL BD BiH, broj,12/2019, 23/2019 i 34/2019)	Zakonom se osniva Zavod za planiranje, projektovanje i razvoj BD BiH, utvrđuju djelatnosti, zadaci, obaveze i ovlaštenja Zavoda, organi upravljanja i rukovođenja Zavodom, prava i obaveze Zavoda, nadzor nad radom Zavoda i druga pitanja značajna za planiranje, projektovanje i razvoj BD BiH.
	Zakon o trgovini (SLGL BD BiH, broj 40/2004, 19/2007 i 11/2020)	Zakonom su uređeni uslovi za osnivanje i obavljanje trgovine, oblici trgovine, otkup poljoprivrednih proizvoda, trgovinske usluge, zaštita potrošača, konkurencija, inspekcijski nadzor i druga pitanja.
Poljoprivreda i šumarstvo	Zakon o poljoprivrednom zemljištu (SLGL BD BiH“, broj 32/2004, 20/2006, 10/2007 i 19/2007)	Zakonom su uređeni poljoprivredno zemljište: zaštita, korištenje, unapređivanje, uređenje poljoprivrednog zemljišta, promet i zakup kao i druge agrarne operacije u BD BiH.
	Zakon o podsticaju u poljoprivrednoj proizvodnji (SLGL BD BiH“, broj 1/2006, 19/2007 i 15/2010)	Zakonom su uređeni se podsticaji u poljoprivrednoj proizvodnji i ruralnom razvoju: izvor i visina sredstava, lica koja ostvaruju pravo na podsticaj, namjena i korištenje sredstava, struktura podsticaja, nadzor nad provođenjem zakona, kaznena i druga pitanja u vezi s podsticajima.
	Zakon o zemljoradničkim zadrugama BD BiH (SLGL BD BiH“, broj 19/2002, 19/2007 i 2/2008)	Zakonom su uređeni osnivanje, upravljanje, imovina i poslovanje zadruga, prestanak zadruga i druga pitanja.
	Zakon o šumama BD BiH (SLGL BD BiH“, broj 14/2010 i 26/2016)	Zakonom se propisuju očuvanje, zaštita i jačanje općekorisnih funkcija šuma, planiranje u šumarstvu, upravljanje šumama, ekonomske funkcije, finansiranje obnove i unapređenje šuma na teritoriji BD BiH, nadzor nad provođenjem zakona i druga pitanja vezana za upravljanje šumama.

	Zakon o vinu i rakiji (SLGL BD BiH“, broj 35/2005 i 19/2007)	Zakonom se uređuju proizvodnja vina i rakije od grožđa i voća, zakonska zaštita vina i rakije proizvedenih na određenom geografskom području koje se odlikuje posebnim klimatskim, zemljišnim i ostalim uslovima, kao i uslovi za stavljanje u promet vina i rakije. Odredbama zakona uređuju se i proizvodnja i uslovi za stavljanje u promet drugih alkoholnih pića koja se proizvode uz upotrebu destilata (od grožđa, voća i vina), kao i rafinisanog etil-alkohola.
Turizam i ugostiteljstvo	Zakon o turističkoj djelatnosti (SLGL BD BiH, broj 32/2004, 20/2006, 10/2007 i 19/2007)	Zakonom su uređeni način i uslovi za obavljanje turističke djelatnosti.
	Zakon o ugostiteljstvu (SLGL BD BiH, broj 31/2005, 19/2007 i 11/2020)	Zakonom se uređuju način i uslovi pod kojima pravna i fizička lica mogu obavljati ugostiteljsku djelatnost.
	Zakon o boravišnoj taksi (SLGL BD BiH, broj 37/2015)	Zakonom se propisuju obaveza plaćanja boravišne takse, obveznici plaćanja i naplate takse, način raspoređivanja i korištenja sredstava prikupljenih po osnovu naplate boravišne takse u BD BiH.

1.3.2 Bruto domaći proizvod

Bruto domaći proizvod (BDP) Brčko distrikta BiH u 2018. godini je iznosio 813 miliona KM što predstavlja 2,4% BDP Bosne i Hercegovine. BDP po glavi stanovnika Brčko distrikta BiH u 2018. godini je iznosio 9.566 KM i bilježi kontinuiran rast u proteklih pet posmatranih godina, u kojima je konstantno veći od BDP po stanovniku BiH.

Tabela: Bruto domaći proizvod prema proizvodnom pristupu, za period 2014 – 2018.

	2014	2015	2016	2017	2018
Bruto domaći proizvod Brčko Distrikt (u milionima KM), tekuće cijene	670	730	768	791	813
Bruto domaći proizvod BiH (u milionima KM), tekuće cijene	27359	28589	29904	31376	33444
Učešće Brčko distrikta u BDP BiH	2.4%	2.6%	2.6%	2.5%	2.4%
Procjena broja stanovnika	83309	83236	83254	83243	83234
BDP po stanovniku Brčko distrikt (u KM)	8042	8774	9228	9507	9770
BDP po stanovniku BiH (u KM)	7759	8127	8517	8954	9566

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

U strukturi BDP, najveću bruto dodanu vrijednost (BDV) ostvaruju preduzeća iz područja trgovine (22,21% BDV u 2018. godini), poljoprivrede, lova i šumarstva (9,01% u 2018. godini) i prerađivačke industrije (8,33% u 2018. godini). Primjetan je trend povećanja učešća preduzeća iz

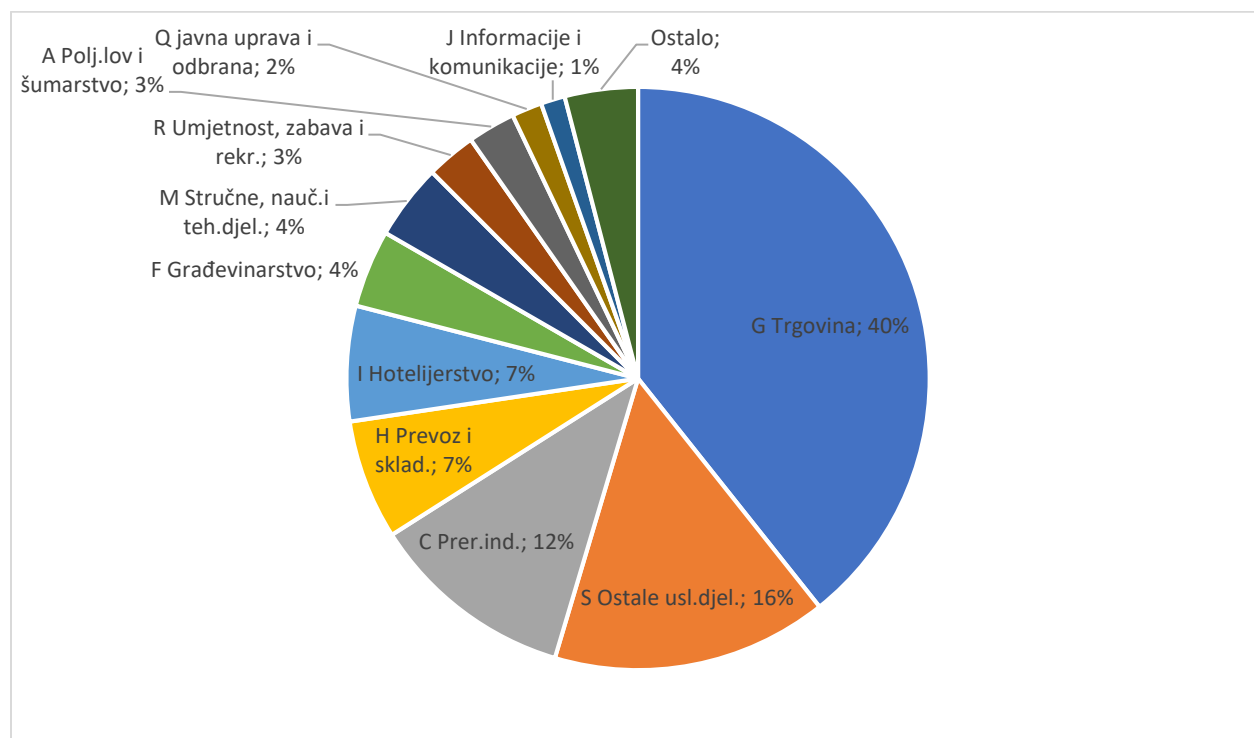
područja trgovine i poljoprivrede i smanjenja učešća prerađivačke industrije u strukturi BDP u 2018. u odnosu na 2014. godinu (u 2014. godini trgovina 18,15%, poljoprivreda, lov i šumarstvo 5,93% i prerađivačka industrija 9,75% BDV)⁸.

1.3.3 Broj i struktura preduzeća

Na području distrikta je na dan 31.12.2019. godine registrovano 4020 pravnih subjekata, od čega 2054 pravnih lica i 1966 preduzetnika, što je za 3,8% više preduzeća u odnosu na prethodnu godinu.

Najveći broj preduzeća je registrovan u sektoru trgovine (39% u 2019. godini), zatim slijede preduzeća iz područja ostalih uslužnih djelatnosti (15% u 2019. godini) i preduzeća iz područja prerađivačke industrije (11% u 2019. godini).

Graf: Struktura pravnih subjekata prema djelatnosti

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

Od ukupno 2054 registrovanih pravnih lica u 2019. godini, pored trgovine (35%), pravna lica najviše posluju u području ostalih uslužnih djelatnosti (21%) i prerađivačkoj industriji (12%), dok preduzetnici (1966 registrovanih u 2019. godini), pored trgovine (44%), najviše posluju u području hotelijerstva i ugostiteljstva (13%) i prerađivačke industrije (11%).

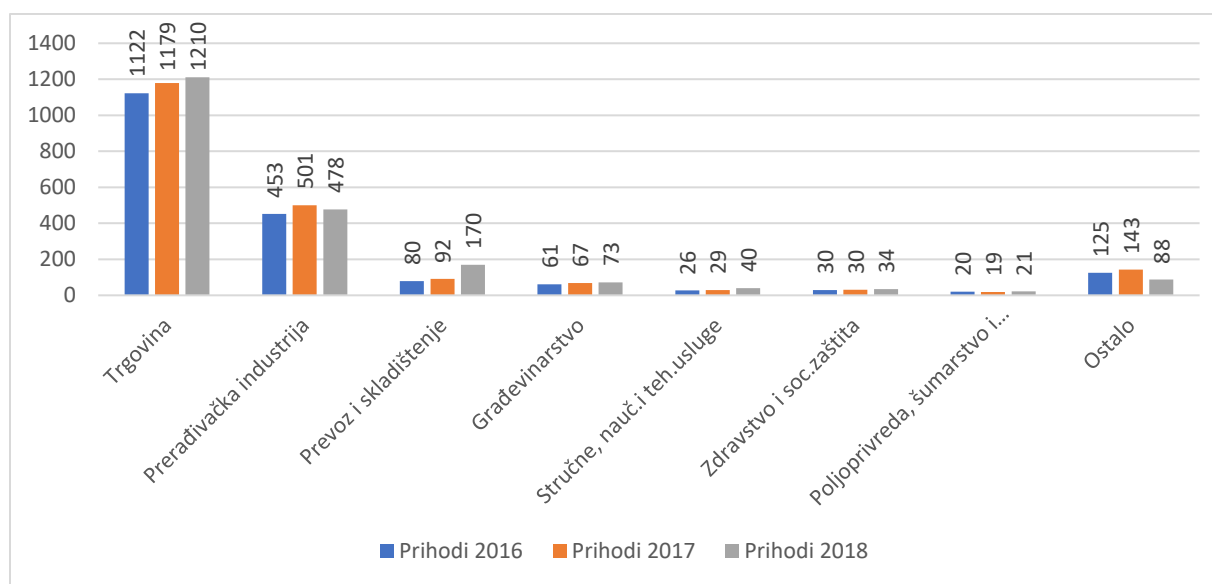
⁸ Izvor podataka: Bilten „Nacionalni računi- Bruto dodana vrijednost i bruto domaći proizvod za Brčko distrikt BiH za 2018. godinu“, Agencija za statistiku BiH, 30. septembar 2019. godine

1.3.4 Kretanje ukupnih prihoda po područjima djelatnosti preduzeća

Kretanje ukupnih prihoda preduzeća distrikta pokazuje rast u periodu 2016 - 2018. godina⁹. Ukupni prihodi preduzeća na području distrikta u 2018. godini su iznosili 2,114 milijarde KM i za 2,6% su veći u odnosu na 2017. godinu kada su iznosili 2,06 milijarde KM i 10,3% u odnosu na 2016. godinu (1,917 milijardi KM). Povećanje prihoda se uglavnom odnosi na povećanje ukupnih prihoda preduzeća iz područja trgovine i prevoza i skladištenja.

Kao i u većini gradova i opština u BiH, trgovina dominira u ukupnim ostvarenim prihodima distrikta, sa ostvarenjem od 57,3% ukupnih prihoda preduzeća distrikta u 2018. godini. Uz trgovinu, još dva sektora ostvaruju veći dio prihoda opštine: prerađivačka industrija koja je u 2018. godini ostvarila 22,6% prihoda i preduzeća iz područja prevoza i skladištenja koja su u 2018. godini ostvarila oko 8,0% prihoda. U sektoru trgovine i prevoza i skladištenja je zabilježen trend rasta prihoda u periodu 2016 – 2018. godina, dok je u prerađivačkoj industriji ukupan prihod u 2018. godini smanjen u odnosu na prethodnu godinu za 4,5%.

Graf: Prihodi preduzeća prema području djelatnosti 2016-2018, u milionima KM

Izvor podataka: Obrada prema podacima Direkcije za finansije Brčko distrikta

Ukupna dobit preduzeća opštine u 2018. godini je iznosila 88,75 miliona KM. Najveću dobit u 2018. godini su ostvarila preduzeća iz sektora trgovine (63,4%), prevoza i skladištenja (15,5%) i stručnih naučnih i tehničkih djelatnosti (8,7%). Preduzeća iz područja prerađivačke industrije su u 2018. godini, i pored velikih prihoda, ostvarili 1,7% ukupne dobiti.

⁹ Izvor podataka: Obrada prema podacima Direkcije za finansije Brčko distrikta

1.3.5 Industrijska proizvodnja

Obim industrijske proizvodnje u Brčko distriktu u 2019. godini je za 7,2% veći u odnosu na 2018. godinu, dok je u 2018. smanjen za 4,9% u odnosu na prethodnu godinu, što predstavlja prvo zabilježeno smanjenje obima proizvodnje u periodu od posmatranih pet godina.

Sve tri oblasti prerađivačke industrije (proizvodnja prehrambenih proizvoda, proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa i proizvodnja namještaja) bilježe fluktuacije obima proizvodnje u proteklom periodu, od izrazitog rasta do izrazitog pada obima proizvodnje u pojedinim godinama.

Stopa promjene obima prerađivačke industrije bilježi rast od 8,1% u 2019. godini i pozitivna je u svim posmatranim godinama, osim u 2018. godini kada je stopa promjene iznosila -5,3% što je rezultat smanjenja obima proizvodnje prehrambenih proizvoda za 27,5% u toj godini. U 2019. godini su zabilježena povećanje obima proizvodnje, prehrambene industrije (33,7%) i proizvodnje proizvoda od gume i plastike (8,0%), dok je proizvodnja namještaja zabilježila smanjenje obima proizvodnje od 8,7%.

Tabela: Godišnje stope promjena indeksa obima industrijske proizvodnje (kalendarski prilagođeni) prema područjima i oblastima KD BiH 2010, za period 2015 – 2019. godina, u %

	I-XII 2015 I-XII 2014	I-XII 2016 I-XII 2015	I-XII 2017 I-XII 2016	I-XII 2018 I-XII 2017	I-XII 2019 I-XII 2018
C Prerađivačka industrija	51,4%	4,7%	13,1%	-5,3%	8,1%
10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda	47,9%	14,4%	-0,9%	-27,5%	33,7%
22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	14,4%	-10,1%	147,8%	15,8%	8,0%
31 Proizvodnja namještaja	153,2%	9,9%	-48,9%	6,9%	-8,7%
D Proizvodnja i snabdjevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	5,5%	1,7%	2,5%	-2,5%	0,7%
UKUPNO INDUSTRIJA	43,6%	4,1%	11,5%	-4,9%	7,2%

Izvor podataka: Saopštenja Poslovne statistike – Indeks obima industrijske proizvodnje u Brčko distriktu, Agencija za statistiku BiH

Najznačajnija preduzeća prehrambene industrije su: Bimal, Studen Agrana, Bosnaplod, Voćar, Ćosić-Mlinprodukt, Briž, Žitopromet, Biljana, Elektromlin Stokić, Mlin Vujičići, sa proizvodnjom sljedećih proizvoda: jestivo ulje, proteinska sačma, šećer, džemovi, sokovi, suho voće, flips, čips, prerada žitarica.

Kada je u pitanju drvna industrija, najznačajnija preduzeća su: Malagić, Oglavina, Master Wood Simić, Duka Bosna, koje proizvode sljedeće proizvode: visokokvalitetni namještaj od masivnog drveta, pločasti i tapacirani namještaj, interijeri, stolarija.

1.3.6 Mala i srednja preduzeća

Prema podacima Direkcije za finansije Brčko distrikta BiH o broju predatih završnih računa privrednih društava¹⁰ u Brčkom je u 2018. godini poslovalo 99,6% malih i srednjih preduzeća (MSP) i 0,4% velikih preduzeća.

Podaci o poslovanju MSP u Brčko distriktu u 2017. i 2018. godini pokazuju povećanje broja zaposlenih i rast izvoza MSP, dok podaci koji se odnose na finansijsko poslovanje MSP (dobit, prihod, BDV) bilježe stope smanjenja u 2018. godini u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna bruto plata u MSP je zabilježila rast od 0,9% u 2018. godini.

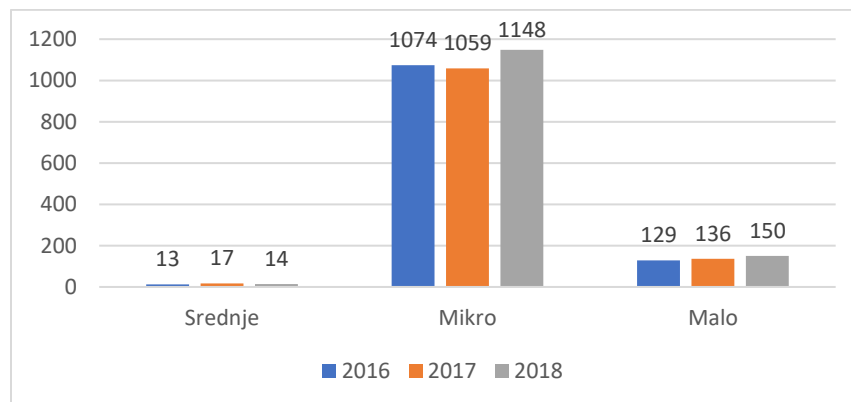
Tabela: Podaci o malim i srednjim preduzećima

	MSP		
	2017	2018	2018/2017, u %
Broj zaposlenih	6857	7064	3.0
Prihod, u mil.KM	1855,8	1834,8	-1.1
Izvoz, u mil. KM	188,6	190,4	1.0
Kumulativni fin. rezultat (u mil. KM)	99,5	69,3	-30.4
BDV, u mil. KM	209,7	182,1	-13.2
Izvoz u prihodu	10,2%	10,4%	2.0
Stopa dobiti	5,4%	3,8%	-29.6
BDV ¹¹ po radniku, u KM	30581,9	25778,6	-15.7
Dobit pa radniku, u KM	14510,7	9810,3	-32.4
Bruto plate, u KM	944,3	952,8	0.9

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Direkcije za finansije BD

Struktura malih i srednjih preduzeća po veličini pokazuje da mikro preduzeća (manje od 10 zaposlenih) čine 87,2% MSP Brčko distrikta. Takođe je primjetan rast broja mikro i malih preduzeća, broj mikro preduzeća u 2018. godini je veći za 8,4% u odnosu na prethodnu godinu, dok je rast broja malih preduzeća stabilan u periodu 2016-2018. godina.

Graf: Struktura malih i srednjih preduzeća prema veličini za period 2016 – 2018.

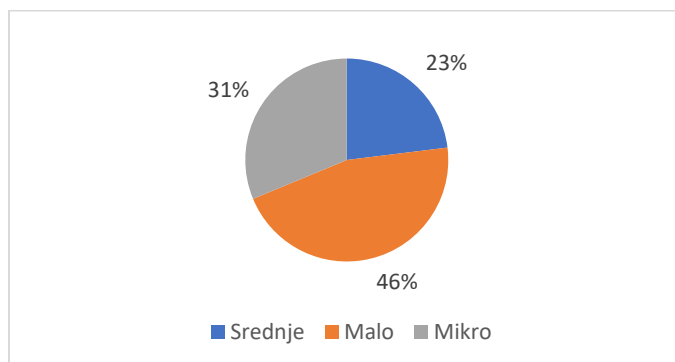
Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Direkcije za finansije BD

¹⁰ Obuhvaćeno 1482 pravnih lica

¹¹ Bruto dodana vrijednost=suma neto plata + dobit + amortizacija

Ukupan broj zaposlenih u MSP u 2018. godini (7064) je 3,0% veći u odnosu na broj zaposlenih u MSP prethodnoj godini. Podaci o broju zaposlenih prema veličini MSP pokazuju povećanje broja zaposlenih u malih i mikro preduzećima u periodu 2016 – 2018. godina. Najveći broj zaposlenih u MSP zaposlen je u malim preduzećima (46% u 2018. godini), zatim u srednjim (31%) i najmanji broja u mikro preduzećima (23%).

Graf: Broj zaposlenih prema veličini MSP, 2018. godina

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Direkcije za finansije BD

Prosječan broj zaposlenih prema veličini preduzeća pokazuje da mikro preduzeća u prosjeku imaju 2 zaposlena radnika, mala preduzeća oko 20 zaposlenih, dok prosječan broj zaposlenih u srednjim preduzećima pokazuje smanjenje u posmatranom periodu 2016- 2018. godina, sa 123 zaposlena u 2016. na 116 zaposlenih u 2018. godini.

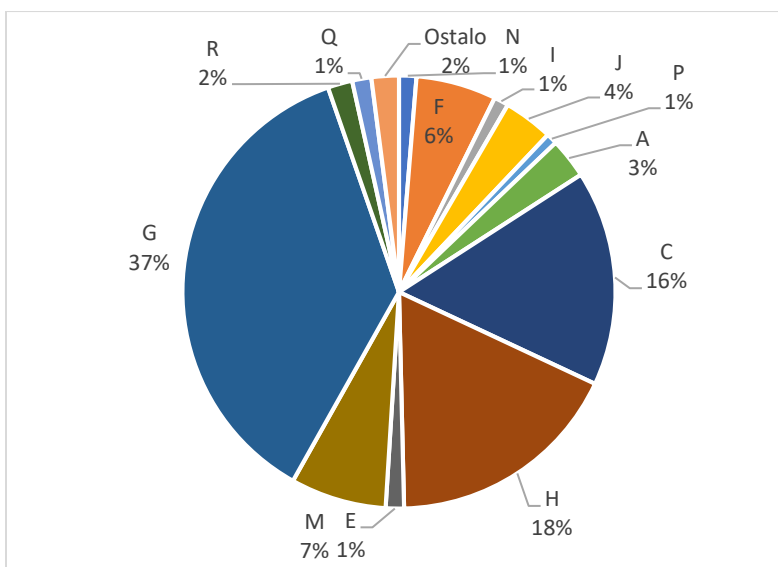
Tabela: Prosječan broj zaposlenih prema veličini MSP

	2016	2017	2018
Mikro	1.8	2.0	1.9
Malo	21.2	20.3	21.5
Srednje	123.2	118.2	116.3

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Direkcije za finansije BD

Od ukupnog broja MSP u Brčko distriktu u 2018. godini (686), više od trećine je u sektoru trgovine (37%), zatim slijede MSP iz područja prevoza i skladištenja (18%), 16% u području prerađivačke industrije i 7% MSP u sektoru stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti.

Graf: Struktura MSP po područjima djelatnosti, 2018.

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Direkcije za finansije BD

Posmatrano prema izdvojenim pokazateljima poslovanja (broj zaposlenih, ukupan prihod, prihodi od izvora, dobit i bruto dodana vrijednost) prema područjima djelatnosti MSP, posebno se izdvajaju trgovina i prerađivačka industrija.

MSP iz područja trgovine i prerađivačke industrije zapošljavaju gotovo dvije trećine zaposlenih u MSP distrikta (trgovina 33,3%, prerađivačka industrija 30,7%), ostvaruju 80,6% prihoda MSP distrikta (trgovina 57,4%, prerađivačka industrija 23,2%) i 63,0% bruto dodane vrijednosti (trgovina 40,8%, prerađivačka industrija 22,2%).

Najveće prihode od izvoza u 2018. godini su ostvarila MSP iz područja prerađivačke industrije (40,1%).

Pored ova dva područja djelatnosti, prema ostvarenim pokazateljima poslovanja u 2018. godini, izdvajaju se i sektori Prevoza i skladištenja i Stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti.

Preduzeća iz sektora Prevoza i skladištenja su u 2018. godini ostvarili gotovo trećinu prihoda od izvoza (29,6%) i 19,9% neto dobiti MSP distrikta.

Preduzeća iz područja stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti su u 2018. godini ostvarila 11,2% neto dobiti MSP u distriktu, što je najveća ostvarena dobit po područjima MSP, nakon preduzeća iz područja trgovine i prevoza (trgovina 74,2%, prevoz 26,6%).

Tabela: Mala i srednja preduzeća Brčko distrikta u brojkama, 2018.

		Broj zaposlenih		Prihod		Prihodi od izvoza		Neto dobit		BDV	
		Uku- pno	%	Uku- pno	%	Uku- pno	%	Uku- pno	%	Uku- pno	%
A	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	131	1.9	21.3	1.2	0.7	0.3	1.3	1.9	3.3	1.8
B	Vađenje ruda i kamena	16	0.2	0.3	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
C	Prerađivačka industrija	2167	30.7	426.5	23.2	76.3	40.1	-3.1	-4.5	40.3	22.2
D	Proizvodnja i snabdjevanje elek.energ, plinom parom i klim.	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	0.0
E	Snabdjevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda	24	0.3	7.7	0.4	0.6	0.3	-1.0	-1.4	-0.5	-0.3
F	Građevinarstvo	584	8.3	72.5	4.0	2.3	1.2	2.3	3.3	10.0	5.5
G	Trgovina	2354	33.3	1054.0	57.4	48.2	25.3	43.1	62.2	74.2	40.8
H	Prevoz i skladištenje	704	10.0	169.8	9.3	56.4	29.6	13.8	19.9	26.6	14.6
I	Hotelijerstvo i ugostiteljstvo	39	0.6	5.3	0.3	0.0	0.0	0.3	0.4	0.8	0.4
J	Informacije i komunikacije	99	1.4	5.9	0.3	1.7	0.9	0.7	1.0	2.2	1.2
K	Fin.djel.i osiguranje	19	0.3	2.7	0.1	0.0	0.0	0.7	1.0	1.0	0.5
L	Poslovanje nekretninama	7	0.1	0.3	0.0	0.0	0.0	-0.6	-0.9	-0.3	-0.2
M	Stručne, naučne i teh.djel.	366	5.2	39.5	2.2	2.5	1.3	7.8	11.2	13.7	7.5
N	Admin.i pom.uslužne djel.	168	2.4	11.6	0.6	1.2	0.6	1.4	2.0	3.2	1.7
P	Obrazovanje	85	1.2	3.8	0.2	0.0	0.0	0.6	0.8	1.7	0.9
Q	Zdravstvo i socijalna zaštita	93	1.3	6.0	0.3	0.0	0.0	1.6	2.3	3.1	1.7
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	155	2.2	4.0	0.2	0.1	0.1	0.2	0.3	1.7	0.9
S	Ostale uslužne djel.	5	0.1	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
T	Djelatnost domaćinstava	20	0.3	0.7	0.0	0.0	0.0	0.2	0.2	0.4	0.2
UKUPNO		7064	100.0	1835	100.0	190	100.0	69	100.0	182	100.0

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Direkcije za finansije BD

Veličina sive ekonomije predstavlja poseban problem. Postoje razne procjene o nivou sive ekonomije BiH, i zaključci tih procjena su da se ona može kretati od 20-50%. Prema procjenama koje su uradile EC i Svjetska banka siva ekonomija obuhvata oko 36% ukupne ekonomije u zemlji. S obzirom na veličinu grada, postoji više kafića i mini trgovina mješovitom robom nego u većini drugih mjesta u BiH. Ove djelatnosti se suočavaju sa oštrom konkurencijom i niskom profitnom maržom, tako da one jedva opstaju, a ponekad samo nekoliko mjeseci. Iz sektorske perspektive, trgovinski sektor (bilo na nivou veleprodaje ili maloprodaje) je dominantan. Pored trgovine, prerađivačka industrija (posebno u prehrambenom i drvnom sektoru) se smatraju jakim. Međutim, velika većina MSP radi u sektoru trgovine¹².

¹² Izvor informacija: Prilagođeno iz Informacije za Biznis forum, 11.10.2017, Amra Abadžić

1.3.7 Spoljnotrgovinska razmjena

Ukupan obim spoljnotrgovinske razmjene Brčko distrikta iznosio je 272 miliona KM u 2019. godini i rastao je do 2018. godine kada je zabilježeno smanjenje od 20% u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje obima spoljnotrgovinske razmjene u 2018. godini je nastalo zbog smanjenja izvoza za 25% i smanjenja uvoza za 18%, odnosno zbog smanjenja obima spoljnotrgovinske razmjene prerađivačke industrije, posebno preduzeća iz oblasti proizvodnje hrane i pića.

U 2019. godini je došlo do povećanja obima spoljnotrgovinske razmjene, koji još uvijek nije dostigao obim iz 2016. godine.

Pokrivenost uvoza izvozom je takođe rasla do 2018. godine i u 2017. godini je iznosila 52,1%, dok je u 2019. godini iznosila 49,6%.

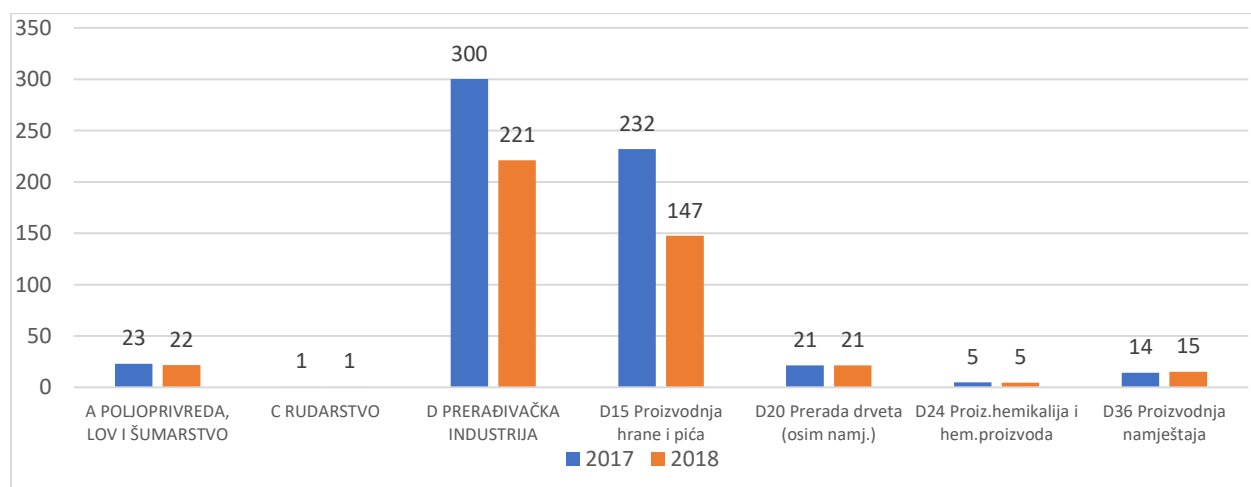
Tabela: Spoljnotrgovinska razmjena Brčko distrikta za period 2015 – 2019. (u 000 KM)

	Izvoz	Uvoz	Obim	Saldo	Pokrivenost uvoza izvozom
2015	220564	502601	723165	282037	43.9%
2016	287731	569678	857409	281947	50.5%
2017	324365	622541	946906	298176	52.1%
2018	243676	510518	754194	266842	47.7%
2019	267747	540051	807798	272304	49.6%

Izvor podataka: bilten, Statistički podaci Brčko distrikt BIH, (2019. i 2018. godina), bilten "Statistika vanjske trgovine od 2015.do 2018.godine i I-VI 2019. godine", Agencija za statistiku BIH

Naredni grafikon pokazuje izvoz Brčko distrikta prema područjima i oblastima u kojima izvozna preduzeća posluju. Izvoz realizuju preduzeća iz tri područja djelatnosti: prerađivačka industrija (sa najvećim učešćem preduzeća iz oblasti proizvodnje hrane i pića) poljoprivreda, lov i šumarstvo (većim dijelom iz oblasti poljoprivrede) irudarstvo (oblasti vađenje uglja i treseta i vađenje ostalih ruda i kamena).

Graf: Izvoz po područjima djelatnosti KD 2010 BIH i glavnim oblastima izvoza, 2017. i 2018, u milionima KM

Izvor podataka: bilten "Statistika vanjske trgovine od 2015.do 2018.godine i I-VI 2019. godine", Agencija za statistiku BIH

Najveće učešće u strukturi izvoza imaju preduzeća iz oblasti Proizvodnje hrane i pića i u 2018. godini su ostvarila 60% ukupnog izvoza preduzeća sa područja Brčko distrikta (72% u 2017. godini).

Zemlje sa najvećim učešćem u strukturi izvoza u 2018. godini (Turska, Hrvatska, Srbija, Njemačka, Austrija i Italija) predstavljaju 84,3% u 2018. godini, odnosno 83,2% u prvih šest mjeseci 2019. godine izvoznog tržišta preduzeća Brčko distrikta. Najveće učešće u strukturi izvoza ima Turska (38,3% u 2018. godini i 46,9% u I-VI 2019. godini).

Tabela: Glavni izvozni partneri prema sektorima, 2018. i I – VI 2019.

Zemlja	2018, u hiljadama KM	2018, u %	I – VI 2019, u hiljadama KM	I – VI 2019, u %
Ukupno	243675	100,00%	126183	100,00%
Turska	93275	38.28%	59198	46.91%
Hrvatska	32701	13.42%	14406	11.42%
Srbija	25876	10.62%	10411	8.25%
Njemačka	15811	6.49%	7856	6.23%
Austrija	17863	7.33%	7008	5.55%
Italija	19853	8.15%	6124	4.85%

Izvor podataka: bilten "Statistika vanjske trgovine od 2015.do 2018.godine i I-VI 2019. godine", Agencija za statistiku BiH

Struktura izvoza po glavnim izvoznim partnerima prema sektorima u 2018. godini pokazuje glavne izvozne proizvode Brčko distrikta. U Tursku se najviše izvoze proizvodi iz sektora životinjska i biljna ulja, masti i voskovi (89,2 miliona KM izvoza u Tursku), koji čine 95,6% izvoznih proizvoda u Tursku i ujedno predstavlja najveću izvoznju grupu proizvoda Brčko distrikta. Sljedeća grupa proizvoda prema vrijednosti izvoza je Hrana i žive životinje koje su u 2018. godini najviše izvezene u Italiju (15,6 miliona KM izvoza u Italiju) i čine 78,7% izvoza u Italiju.

Tabela: Izvoz po zemljama prema sektorima SMTK (Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija), 2018, u hiljadama KM

Izvozni partner	Ukupno	Hrana i žive životinje	Pića i duhan	Sirove materije nejestive osim goriva	Mineralna goriva, maziva	Životinjska i biljna ulja, masti i voskovi	Hemijski proizvodi	Proizvodi razvrstani prema materijalu	Mašine i transp. sredstva	Razni ind. proiz.
Turska	93275	720	0	3130	0	89223	0	176	26	0
Hrvatska	32701	8649	289	7239	18	1321	108	2537	110	12439
Srbija	25876	8454	0	5827	227	24	1984	2123	1687	5550
Italija	19853	15628	201	1504	0	0	556	854	171	939
Austrija	17863	1334	512	2129	0	9128	1292	1858	33	1577
Njemačka	15811	5742	1054	717	0	1150	0	1152	5638	358

Izvor podataka: bilten "Statistika vanjske trgovine od 2015.do 2018.godine i I-VI 2019. godine", Agencija za statistiku BiH

Ukupan uvoz u prvih šest mjeseci 2019. godine je iznosio 261,5 miliona KM. Zemlje iz kojih je uvezeno najviše proizvoda u tom periodu su Srbija (34,9% uvoza), Turska (15,7%), Kina (8,5%), Brazil (7,6%) i Njemačka (7,6%). U prvih šest mjeseci 2019. godine najviše su uvezeni proizvodi iz sektora životinjska i biljna ulja, masti i voskovi (15,4% ukupnog uvoza) i iz sektora raznih industrijskih proizvoda (13,1%).

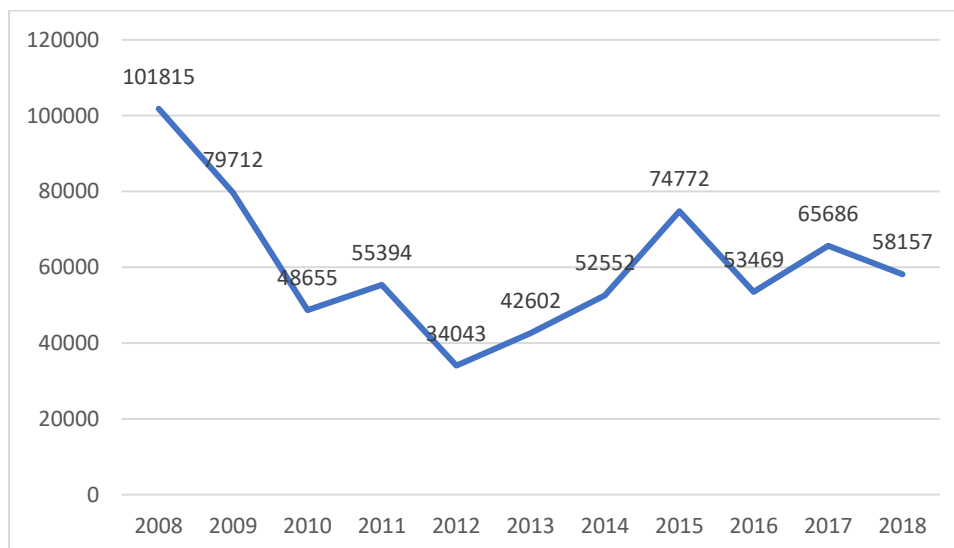
1.3.8 Investicije

Ukupna vrijednost investicija u stalna sredstva poslovnih subjekata u Brčko distriktu je u 2018. godini iznosila 58,16 miliona KM i iznosi 57% investicija koje su ostvarene u 2008. godini (prije globalne ekonomske krize).

U strukturi izvora za investiciju, u 2018. godini najveće učešće imaju sopstvena sredstva investitora (46,36%), zatim sredstva iz fondova i budžeta (29,04%) i sredstva iz finansijskih kredita (23,23%).

Prema djelatnosti investitora, najveće isplate za investicije u 2018. godine su realizovali investitori iz trgovine (41,21%, od čega 62,62% iz sopstvenih sredstava i 37,22% iz kredita), zatim poslovni subjekti iz javne uprave (33,61%, od čega 86,41% iz sredstava fondova i budžeta). Sljedeći prema visini investicija su poslovni subjekti iz područja prerađivačke industrije (5,03%, 67,07% iz sopstvenih sredstava i ostalo iz kredita), poljoprivrede, lova i šumarstva (4,73%, od čega 58,61% iz sopstvenih sredstava, ostalo iz kredita) i stručnih, naučnih i tehničkih usluga (3,45%, 100% iz sopstvenih sredstava).

Graf: Investicije u stalna sredstva za period 2008-2018, u hiljadama KM

Izvor podataka: Bilteni Statistika investicija u Brčko distriktu, Agencija za statistiku BiH

Tabela: Nove značajnije investicije u posljednje tri godine

<i>Investitor</i>	<i>Visina investicije</i>	<i>Broj novih radnih mjesta</i>
Tržni centar „BELAMIONIX	16 mil.KM	110 direktno + 149 indirektno
“BRČKO GAS” auto servis sa lakirnicom, osiguranjem i tehničkim pregledom vozila	9,5 mil. KM	46
Tvornica za proizvodnju peleta „HAS COMERC“	6 mil. KM	30
“YAVUZ” - proizvodnja PVC stolarije	2,5 mil. KM	50

Izvor: Vodič za investitore Brčko distrikta

Takođe, jednu od strateški važnih firmi u Brčko distriktu BiH iz oblasti prehrambene proizvodnje, firmu Bosnaplod, kupila je kompanija Zeraa Investment iz Dubaija u vrijednosti od šest miliona konvertibilnih maraka. Cilj ovog projekta je da se napravi najveći poljoprivredni proizvođač u BiH u narednom periodu što ističu predstavnici kompanije.

1.3.9 Poslovna infrastruktura i podrška razvoju privrede

Prostornim planom Brčko distrikta BiH definisano je 14 industrijskih zona, što pruža dobre mogućnosti za razvoj privrede, kako za domaće tako i za strane investitore.

Poslovni park “Baza McGovern” je trenutno najperspektivnija zona sa velikim razvojnim potencijalom. Zona je izabrana kao jedna od 10 najperspektivnijih u BiH (EUSESBI), te ima izrađenu studiju izvodljivosti, analizu troškova i koristi, idejno rješenje te marketinški plan. Poslovni park “Baza McGovern” se nalazi u blizini ulaza u grad Brčko, tri kilometra od centra grada. Također je u blizini novoizgrađen obilaznice Orašje — Tuzla čime se povećava protok saobraćaja. U Zoni “Baza Mc Govern” se nalazi fabrika za proizvodnju namještaja D.O.O. „Malagić” Brčko i dva objekta u kojima je smješten **Poslovni inkubator**, kao i pet objekata koji služe, trenutno, za potrebe JP „Komunalno” Brčko. Površina zone 170Ha, prometno je vezana na regionalnu cestu Brčko -Cerik i tangira obilaznicu.

Pored zone „Baza McGovern“, u Brčko distriktu su definisane još 13 zona, od kojih 5 djelimično izgrađenih i 8 na neizgrađenim lokalitetima.

Tabela: Poslovne zone u Brčko distriktu

<i>Zona</i>	<i>Površina</i>	<i>Opis</i>	<i>Prometna povezanost</i>
Poslovni park “Baza McGovern”	170 Ha	trenutno najperspektivnija zona sa velikim razvojnim potencijalom	prometno je vezana na regionalnu cestu Brčko -Cerik, tangira obilaznicu
Zona „Brka - Gajine”	71 Ha	neizgrađen lokalitet	prometno je vezana na regionalnu cestu Brčko -Cerik

Zona „Donji Rahić - Ulović“	88 Ha	neizgrađen lokalitet	tangira trasu željeznice
Zona „Brdo Šterac“	35,9 Ha	djelimično je izgrađena, u zoni se nalazi više objekata privatnih pravnih lica (pretežno proizvodnja)	uz regionalnu cestu i prometno je vezana na regionalnu cestu Brčko -Cerik
Zona „Bukvik - Jug 1“	126 Ha	neizgrađen lokalitet	prometno vezana na regionalnu cestu Brčko -Cerik
Zona „Arizona“	36,5 Ha	djelimično izgrađen lokalitet	prometno vezana na magistralnu cestu
Zona „Boderište“	20,8 Ha	neizgrađen lokalitet	prometno vezana na lokalnu cestu
Zona „Gredice - Kobilić“	36,5 Ha	neizgrađen lokalitet	prometno vezana na lokalnu cestu (prolazi planirana autocesta)
Zona „Pirometal - Interplet“	49,15Ha (sa izgrađenim) i 20,7 Ha	djelimično izgrađena	prometno vezana na magistralnu cestu Brčko -Bijeljina
Zona „Krepšić“	11,5 Ha	neizgrađen lokalitet	cestovno vezana na lokalni put
Zona „Gredice - Gaj“	44,3 Ha	neizgrađen lokalitet	prometno vezana na magistralni put Brčko -Bijeljina, tangira obilaznicu
Zona „LUKA Brčko“	37 Ha	djelimično izgrađena	prometno vezana na lokalnu cestu
Zona „Brezovo Polje“	33,5 Ha	djelimično izgrađen lokalitet (devastirani objekti)	prometno vezana na lokalnu cestu
Zona „Ražljevo“	31,3Ha; P=14,3Ha; P=13,6Ha	neizgrađen lokalitet (3 lokacije)	prometno vezana na lokalnu cestu

Izvor: Vodič za investitore Brčko distrikta

„Luka Brčko“ je jedina međunarodna riječna luka u BiH, sa vezom sa lukama Crnomorskog sliva (Dunav).

Privredno vijeće Brčko distrikta BiH je osnovano 2018. godine, sa ciljem uspostavljanja javno-privatnog dijaloga u privredi, gdje su akteri, osim predstavnika vlasti, i civilno društvo, poslovna zajednica, sindikat, obrazovne institucije i ostali segmenti društva koji treba da sagledaju situaciju u privredi, predlažu mjere za napredak i prate efekte tih mjera. Privredno vijeće ima 21 člana.

Razvojno-garantni fond Brčko distrikta BiH („RGFBD“ BiH) je osnovan 2003. godine, sa portfoliom od 1.300.000 KM. Garancija se odobrava za djelatnosti iz sektora malih i srednjih preduzeća (MSP) i za individualne poljoprivredne proizvođače. Maksimalna garancija je na 50.000 KM (50%), rok otplate 60 mjeseci.

Posredstvom RGFBD BiH realizuje se i program subvencioniranja dijela kamate za kredite preduzećima i preduzetnicima na području Brčko distrikta BiH. Za ove namjene u budžetu Brčko distrikta BiH izdvaja se oko 1.500.000 KM.

Poreske olakšice. Porezi u Brčko distriktu BiH su stimulatívni za nova ulaganja u odnosu na ostatak BiH i regiona. Radi se o sljedećim olakšicama:

- Na nova ulaganja se vraća porez na dohodak;

- Za investicije u osnovna sredstva – poreskom obvezniku koji na teritoriji Distrikta izvrši ulaganje u zemljište, građevinske objekte, postrojenja i opremu, namještaj i transportna sredstva za obavljanje vlastite registrovane djelatnosti, poreska osnovica se umanjuje za iznos izvršenog ulaganja u toj godini, s tim što umanjenje poreske osnovice ne može biti veće od 50% oporezive osnovice;
- Proizvodnim firmama poreska osnovica se umanjuje za iznos ukupno izvršenih ulaganja;
- U pogledu zapošljavanja, poreskom obvezniku koji u poreskoj godini zaposli nove radnike na neodređeno vrijeme, umanjuje se poreska osnovica u visini isplaćenih bruto plata novozaposlenih radnika;
- Poresko oslobađanje po osnovu udjela prihoda od izvoza u ukupnom prihodu – obveznik koji je u godini za koju se utvrđuje porez na dobit izvozom ostvario određeni postotak od ukupno ostvarenog prihoda oslobađa se plaćanja poreza na dobit u dvostrukom iznosu, srazmjerno učešću prihoda od izvoza u ukupno ostvarenom prihodu;
- Pravo na ubrzanu amortizaciju – za mašine i opremu, koji podliježu amortizaciji, poreznom obvezniku je dozvoljeno da primjeni obračun ubrzane amortizacije.

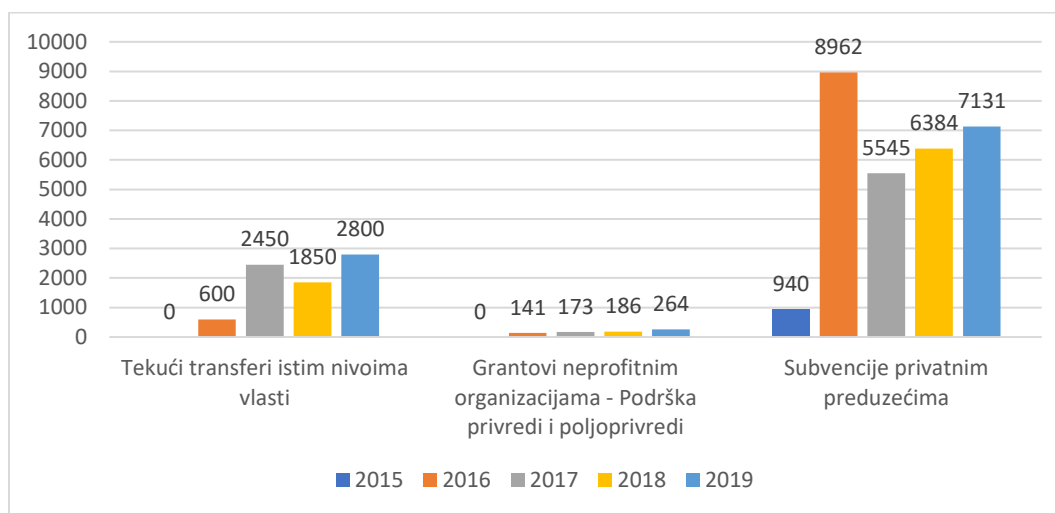
Olakšice za novo zapošljavanje. Poslodavcu se odobrava: 5.000 KM za svako novo zapošljavanje lica sa SSS i nižom stručnom spremom i 7.000 KM za svako novo zapošljavanje lica sa VŠS i VSS.

Privrednicima i poljoprivrednicima u Brčko distriktu su na raspolaganju brojni **grantovi i subvencije** za podršku u poslovanju.

Podrška privrednom sektoru Brčko distrikta BiH ogledala se kroz:

- Primjenu Zakona o podsticaju u privredu Brčko distrikta BiH;
- Realizaciju Programa subvencioniranja dijela kamate za kredite preduzećima, preduzetnicima, podružnicama i nosiocima poljoprivrednih gazdinstava na području Brčko distrikta BiH i izdavanje kreditnih garancija posredstvom Razvojno garantnog fonda Brčko distrikta BiH (RGFBD);
- Realizaciju Programa aktivne politike zapošljavanja u Brčko distriktu BiH;
- Realizaciju Programa samozapošljavanja u Brčko distriktu BiH.

Graf: Vrijednost grantova i subvencija, u 000 KM

Izvor: Izvještaji Odjeljenja za privredni razvoj, sport i kulturu o svim korisnicima grantova i subvencija

Vrijednost grantova i subvencija za podršku privredi i poljoprivredi je u 2019. godini iznosila 10,21 milion KM, što je za 21,26% više u odnosu na prethodnu godinu. Najveći iznos (oko 70%) se izdvaja za subvencije privatnim preduzećima koje je u 2019. godini koristilo 1569 preduzeća u ukupnom iznosu od 7,13 miliona KM, što je za 11,70% više u odnosu na prethodnu godinu.

Vrijednost subvencija privatnim preduzećima i broj korisnika podrške kontinuirano raste od 2017. godine, dok je u 2016. godini zabilježila najveće vrijednosti.

Transfer za Program subvencioniranja dijela kamata za kredite preduzećima, preduzetnicima, podružnicama i nosiocima poljoprivrednih gazdinstava Razvojno garantnog fonda BD je sa 1,2 miliona u 2018. povećan na 1,8 u 2019. godini.

Tabela: Grantovi i subvencije za podršku privredi i poljoprivredi

Vrsta podrške	Ukupan iznos, u 000 KM					Broj korisnika podrške				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Tekući transferi istim nivoima vlasti: RGF BD i ZZZ BD		600,00	2450,00	1850,00	2800,00		2	2	2	2
Grantovi neprofitnim organizacijama - Podrška privredi i poljoprivredi		140,50	172,50	186,00	264,00		7	6	7	8
Subvencije javnim preduzećima: JP "Luka Brčko"		3,49	3,39	3,28	12,61		1	1	1	1
Subvencije privatnim preduzećima¹³	939,76	8962,42	5544,66	6384,14	7130,84	450	1722	1191	1473	1569

Izvor: Izvještaji Odjeljenja za privredni razvoj, sport i kulturu o svim korisnicima grantova i subvencija

1.3.10 Poljoprivreda

Brčko distrikt BiH posjeduje značajne prirodne resurse za primarnu poljoprivrednu proizvodnju. Poljoprivredno zemljište čini 35.282 ha, odnosno 71,52% zemljišta, koje pripada visoko kvalitetnom poljoprivrednom zemljištu i nalazi se najvećim dijelom uz obalu Save.

U Registar poljoprivrednih domaćinstava ukupno su upisana 3.750 nosioca poljoprivrednih gazdinstava, u 2019. godini je upisano 243 nosioca poljoprivrednih domaćinstava. Ukupan broj podnosilaca zahtjeva za podsticaj u poljoprivredi u 2019. godini je 2094 (domaćinstva koja se bave biljnom i stočarskom proizvodnjom, izgradnjom plastenika i staklenika, te podizanjem novih nasada voća).

Na 34.000 ha obradivih površina uzgajaju se kukuruz, pšenica, uljana repica, soja i druge poljoprivredne kulture sa visokim potencijalom usmjerenja primarne poljoprivredne proizvodnje

¹³ Vrste subvencija: Nadoknada dijela iznosa uplaćenih sredstava za certifikate; Nadoknada namjenskih naknada, radova i usluga elektroenergetsku, vodovodnu i kanalizacionu mrežu; Nadoknada novčanog iznosa za nove investicije radi nabavke stalnih sredstava do visine utvrđenog i uplaćenog poreza na dobit u 2017 godini; Nadoknada plaćenih taksi; Nadoknada plaćenih troškova u visini razlike u cijeni električne energije i vode koju plaća preduzeće ili preduzetnik i cijene koju plaćaju domaćinstva; Nadoknada sudskih taksi plaćenih za osnivanje poslovnog subjekta i upis promjena u sudski registar za pravna lica; Naknada 1/3 novčanog iznosa za novo zapošljavanje nezaposlenih lica; Naknada za obaveze uplaćene po osnovu poreza i doprinosa iz plate za vrijeme porodijskog odsustva.

prema prerađivačkim kapacitetima, naročito kod industrijskih kultura suncokreta, soje, uljane repice (Fabrika ulja „Bimal“ d.d.).

Najveći dio obradivih površina obrađuju individualni poljoprivredni proizvođači. Pravna lica uzimaju učešće u proizvodnji sljedećih kultura: pšenica, zob, uljana repica, kukuruz i soja. Pravna lica najveće učešće imaju u proizvodnji uljane repice, gdje je požnjevena površina pravnih lica iznosila 44,83%. Požnjevene površine pravnih lica kod ostalih kultura je oko 10% ukupnih površina.

Naredna tabela pokazuje da je u 2019. godini zabilježeno smanjenje požnjevenih površina ranih usjeva, posebno uljane repice za 30% u odnosu na prethodnu godinu i da je povećana proizvodnja kasnih usjeva (žita, industrijsko i povrtno bilje). Takođe je zabilježen novi zasad duvana na površini od 5 ha.

Tabela: Požnjevene površine, ranih i kasnih usjeva, 2018 i 2019.

Usjevi	Požnjevene površine, ha	
	Godina	
	2018	2019
RANI USJEVI		
Pšenica	3812	3753
Ječam	700	700
Zob	584	585
Jagode	65	70
Maline	25	22
Uljana repica	417	290
KASNI USJEVI		
Žita	8748	9121
Industrijsko bilje	1064	1079
Suncokret sjeme	80	90
Soja zrno	984	984
Duhan		5
Ljekovito i arom.bilje		
Povrtno bilje	513	523
Stočno krmno bilje	835	825
Livade i pašnjaci	3330	3320
Međusjevi, podusjevi i naknadni usjevi	52	52

Izvor podataka: Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu BD BiH i bilteni Agencije za statistiku BiH

Zemljište je pogodno i za uzgoj mnogih vrsta voća. Najveće površine voća su pod šljivama (450 ha u 2019. godini) i jabukama (58,83 ha) i površine pod ovim voćem su i najviše povećane u 2019. godini u odnosu na prethodnu godinu (šljive 8,4% i jabuke 18,8%). Višnje su obrane sa 50 ha površine koje su u 2019. godini povećane za 2,0%, nakon kojih slijede površine pod kruškama (26,13 ha u 2019. godini).

Tabela: Ostvareni prinosi ranog i kasnog voća, 2018. i 2019.

	Obrana površina, ha			Prinos (t)		
	2018	2019	2019/2018	2018	2019	2019/2018
RANO VOĆE						
Trešnje	18,00	19,00	105.6	270,00	285,00	105.6
Višnje	49,00	50,00	102.0	588,00	564,00	95.9
Kajsije	2,00	2,00	100.0	30,00	30,00	100.0
KASNO VOĆE						
Jabuke	49,50	58,83	118.8	841.50	1160,00	137.8
Kruške	26,00	26,13	100.5	390,00	432,00	110.8
Dunje	15,00	1,50	100.0	19.50	15,00	76.9
Šljive	415,00	450,00	108.4	9130,00	12150,00	133.1
Breskve	3,05	3,15	103.3	15,25	25,00	163,93
Orasi	11,00	11,00	100.0	231,00	308,00	133,33

Izvor podataka: Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko distrikta i bilteni Agencije za statistiku BiH

Dobro je razvijena i stočarska proizvodnja (tov goveda, svinja i peradi), što omogućava i razvoj industrije za preradu mesa.

Realizacija podsticajnih mjera za poljoprivrednu proizvodnju je omogućena Zakonom o podsticajima u poljoprivrednoj proizvodnji. Vlada Brčko distrikta BiH je 2011. godine donijela **Odluku o plasiranju novčanih sredstava kroz kreditne linije u cilju razvoja poljoprivrede** na području Brčko distrikta BiH. Ovom Odlukom i naknadnim izmjenama Odluke u 2012. godini odobreno je plasiranje novčanih sredstava u ukupnom iznosu od 2.332.598,00 KM putem kreditnih linija u cilju razvoja poljoprivrede na području Brčko Distrikta BiH. Novčana sredstva su plasirana putem kredita preko komercijalnih banaka. Od usvajanja Odluke plasirano je ukupno 4,11 miliona KM namjenjenih za kreditiranje poljoprivredne proizvodnje od kojih je izvršen povrat u iznosu od 3,60 miliona KM. Ugovori o finansijskim uslugama kreditiranja razvoja poljoprivrede na području Brčko distrikta BiH su istekli tokom 2016. i 2017. godine ali povrat kredita po zaključenim ugovorima između korisnika i banaka još uvijek traje tako da stanje sredstava nije konačno i mijenja se u skladu sa dinamikom povrata sredstava. Najveći dio plasiranih kredita odnosio se na kupovinu mehanizacije (traktora i priključne opreme), kupovinu junadi, kupovinu muznih krava te za voćarsku i ratarsku proizvodnju. U skladu sa Odlukom o usvajanju **Programa samozapošljavanja u poljoprivredi** na području Brčko distrikta BiH za 2018. godinu, Zavodu za zapošljavanje Brčko distrikta BiH prebačen je iznos od 500.000,00 KM. Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta BiH sklopio je 24 ugovora o dodjeli grant sredstava u ukupnom iznosu od 445.400,00 KM.

Na nivou Brčko distrikta BiH je urađen nacrt Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Brčko distrikta BiH za period 2019-2025, uz pomoć organizacije FAO. Slijedi procedura usvajanja od strane Vlade i Skupštine Brčko distrikta BiH.

Državne šume zauzimaju površinu od 2463,00 ha sa drvnom zalihom od 373372,00 m³. Veća površina šuma Brčko Distrikta BiH je privatna i zauzimaju površinu od 8410,45 ha, sa drvnom zalihom od 723209,42 m³.

1.3.11 Turizam i ugostiteljstvo

Na osnovu postojeće turističkih potencijala, kao i pratećih relevantnih faktora turizma i komplementarnih djelatnosti i grana dolazi se do *moćućih oblika turistićkih kretanja* tj. karaktera turistićke ponude¹⁴:

- *Tranzitni turizam* (Samim položajem Brćko predstavlja važnu raskrscopicu domaćeg ali i međunarodnog karaktera stvarajući time uslove za svojevrsnu turistićku posjetu)
- *Kulturno-manifestacioni turizam* (Kulturno-manifestacioni sadržaj u vidu *Pozorišnih susreta BiH, Dječijeg muzićkog festivala, Sajma Privrede, koncerata, etnografskih priredbi i sl.*)
- *Sportsko-rekreativni turizam* (Brćko kao uspješan sportski grad sa znaćajnim rezultatima u mnogim sportovima te karakterom svojih sportsko-rekreativnih objekata ima odlične predispozicije za afirmaciju turizma. Odličan primjer međunarodne afirmacije je *Prohema-teniski turnir, internacionalni turnir u malom fudbalu, Vidovdanska trka* koja je ušla u Kalendar Svjetske atletske federacije i dr. Rijeka Sava je drugi važan resurs koji može imati sportsko-rekreativnu dimenziju turizma)
- *Lovni i ribolovni turizam* (Rasprostranjenost životinjskog lovnog fonda u okolini Brćkog kao i nekada afirmisana *Fazanerija* omogućavaju razvoj lovnog turizma dok bogatstvo ribljeg fonda rijeke Save treba iskoristiti u svrhu ribolovnog turizma)
- *Kongresni turizam* (Specifićnosti politićko-pravnog statusa Brćko-Distrikta kao administrativnog, politićkog i kulturnog centra ovog dijela Bosne i Hercegovine definišu jasne predispozicije za razvoj ovog vida turizma kao znaćajnog segmenta manifestacionog turizma. Organizovanjem *kongresa, seminara, simpozijuma, savjetovanja, okruglih stolova* i sl. potvrdile bi se pomenute predispozicije)
- *Vjerski turizam* (Brćko kao multikulturalna sredina sa bogatim duhovnim životom pravoslavne, islamske i katolićke vjeroispovjesti može razvijati i *vjerski turizam*. Sama religijska priroda Brćkog je predstavljena pravoslavnim, islamskim i katolićkim vjerskim objektima koje na pravi naćin treba promovisati i uvrstiti u turistićki sadržaj. U njima je predstavljena duhovnost, arhitektura i kulturna dostignuća sva tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini)
- *Seoski turizam* (Seoska naselja u okolini Brćkog pružaju specifićna obilježja aktuelne ruralne sredine te na taj naćin mogu biti atraktivna za iniciranje turistićkih kretanja. U njima je predstavljena narodna nošnja i folklor, obićaji, svetkovine, gastronomija, gostoljubivost stanovništva i td.)
- *Izletnićki turizam* (Ovaj vid turizma može imati rekreativni i kulturni karakter. Prostrane zelene površine u okolini, šetalište pored Save kao i postojeće parkovske površine u gradu mogu

¹⁴ Izvor informacija: Perspektive razvoja turizma u Brćko-Distriktu BiH, Dr Aleksandar B. Đurić

imati rekreativnu funkciju izletničkog turizma. Kulturna funkcija se ogleda u posjeti spomeničkom naslijeđu u gradu i okolini)

- *Riječni turizam* (Rijeka Sava sa svojim mogućnostima može sama po sebi biti turistički atraktiv u pogledu sportsko-rekreativnih, izletničkih, kupališnih, moto-nautičkih i drugih aktivnostima. Kapacitet *Luke Brčko* samo potvrđuje potencijale koji nisu adekvatno iskorišteni a koje treba imati u vidu u budućnosti)
- *Ekskurzioni turizam* (Kao unaprijed planiran i organizovan oblik kretanja, ekskurzije definišu kulturne potrebe za upoznavanjem novih prostora i kulturnih vrijednosti u njima. Brčko Distrikt može biti atraktivan za posjetu, naročito đачke populacije, u vrijeme *Sajma privrede, Pozorišnih susreta, Dječijeg festivala, Vidovdanske trke* te raznih koncertnih manifestacija itd.)

Materijalnu bazu turizma u pogledu receptivnih sadržaja objekata hotelijerstva (hoteli: *Grand Posavina, Evropa i Jelena*) te objekata restoraterstva možemo ocijeniti veoma povoljnim za razvoj turizma. *Komunikacijski faktori* (opšta saobraćajna mreža), faktori turističke infrastrukture (vodovodna mreža, kanalizaciona mreža, elektrodistributivna mreža, parkovi, šetališta, objekti zdravstva, rekreativni objekti zatvorenog tipa, kongresne dvorane itd.) i *faktori turističke suprastrukture* (mreža trgovinskih i zanatskih radnji i ostalih privrednih djelatnosti u funkciji turizma) takođe možemo ocijeniti povoljnim sa aspekta razvoja turizma.

U djelatnosti smještaja je u 2019. godini ukupno bilo registrovano 4 pravna lica i 7 preduzetnika, dok usluživanje hrane i pića (ugostiteljstvom) obavlja 12 pravnih lica i 239 preduzetnika¹⁵. U području pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane u 2019. godini je bilo zaposleno 692 radnika.

Prema podacima Odjeljenja za privredni razvoj, sport i kulturu Vlade Brčko distrikta, turistička ponuda Brčko distrikta se sastoji od 273 smještajnih jedinica u sklopu 15 kolektivnih smještajnih objekata sa ukupno 655 kreveta.

Tabela: Smještajni kapaciteti

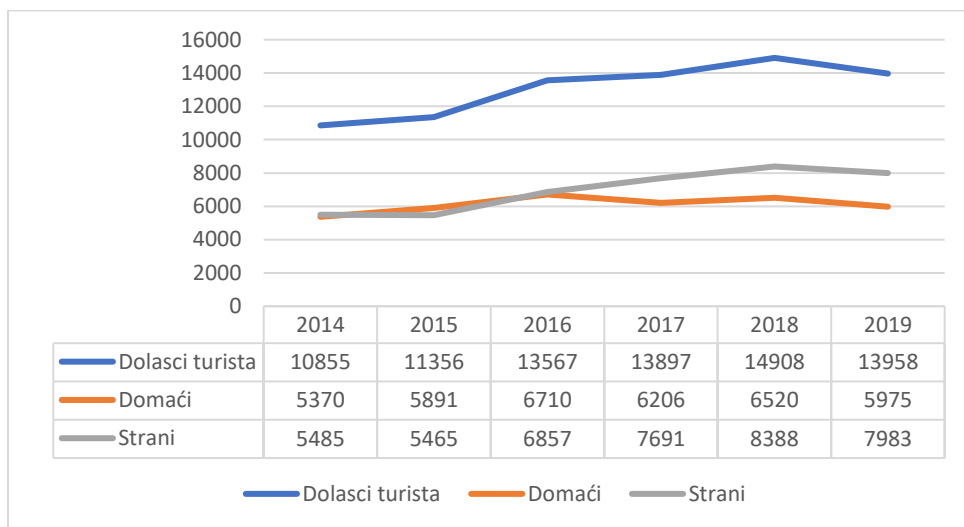
Vrsta objekta (naziv objekta)	Broj soba (apartmana)	Broj kreveta
Hoteli (Jelena, Evropa, Bakarni Lovac i Grand Posavina)	139	324
Butik Hotel (Nea)	6	10
Moteli (Bakarni, Laguna, Antunović, Majevička kuća, Lovac, Harmonija, MB Radić)	97	231
Apart Hotel (Park)	11	25
Pansioni (MD, Imidž)	20	35
UKUPNO	273	655

Izvor podataka: <http://www.bdcentral.net/Members/privreda/turizambrcko/Hoteli/> avgust 2019.

¹⁵ Podatak na dan 31.12.2019. godine, Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

Na osnovu zvaničnih podataka o broju dolazaka i noćenja u hotelima, u Brčko distrikt BiH je u 2019. godini došlo 13958 turista, od čega je 57,2% stranih turista. Naredni grafikon pokazuje da je povećanje broja turista koji dolaze u Brčko distrikt nastalo uglavnom zahvaljujući povećanju broja stranih turista.

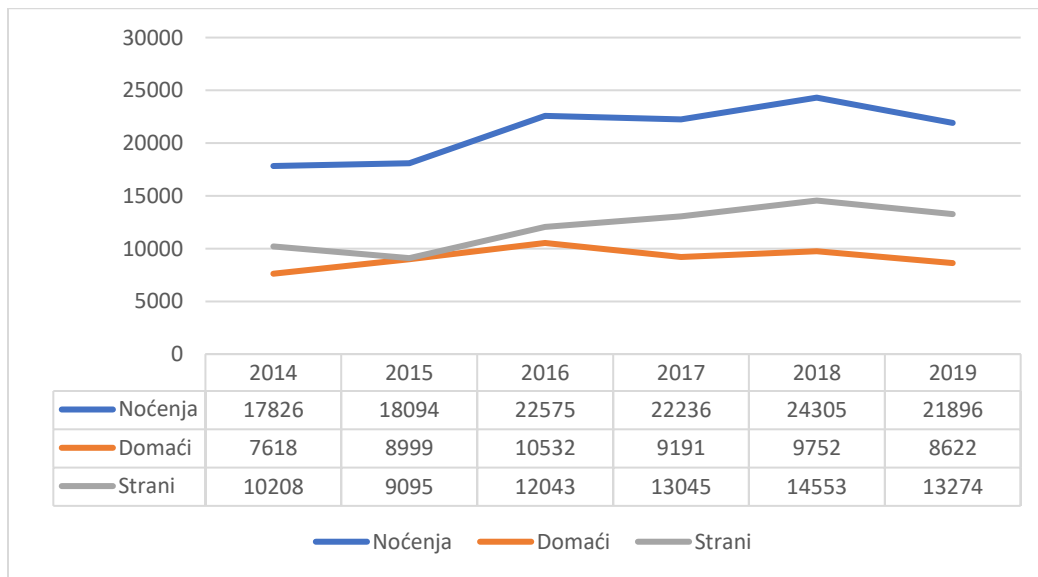
Graf: Dolasci turista u Brčko distrikt

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

Prosječan broj noćenja turista u posmatranom periodu od posljednjih šest godina je manji od dva noćenja (1,66 noćenja u 2019. godini) čak i kod stranih turista, što pokazuje da se turisti ne zadržavaju u Brčko distriktu.

Graf: Noćenje turista u Brčko distriktu

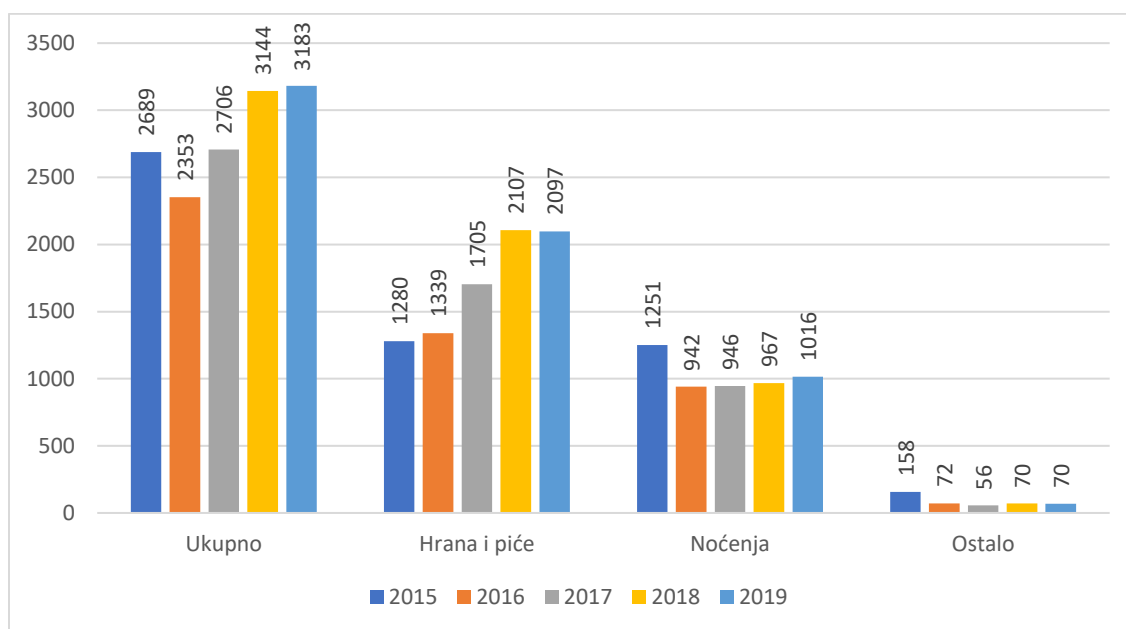
Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

Posmatrano po mjesecima, strani turisti u Brčko distrikt najviše dolaze u decembru i augustu, dok domaći turisti dolaze u ljetnim mjesecima, posebno u junu i julu.

Posmatrano prema strukturi zemalja iz kojih dolaze, najveći broj stranih turista u 2019. godini je došao iz Srbije (23,14%) i Hrvatske (21,30%), zatim iz Austrije (11,84%), Slovenije (9,80%) i Njemačke (5,80%). Ujedno su ovi turisti i ostvarili najveći broj noćenja u hotelima na području Brčko distrikta.

Ukupan promet u ugostiteljstvu u 2019. godini je iznosio 3,2 miliona KM. Primjetno je povećanje ukupnog prometa u ugostiteljstvu u posljednjih pet godina, koje je najvećim dijelom nastalo zbog povećanja prometa hranom i pićem.

Graf: Promet u ugostiteljstvu prema vrstama usluge za period 2015 – 2019, u hilj. KM

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020 i 28.02.2019.

1.3.12 Posljedice krize izazvane pandemijom COVID-19

Podaci i analize o posljedicama krize izazvane pandemijom COVID-19 i mjera koje su preduzete, radi zaštite zdravlja stanovništva, po ekonomiju BD BiH, nisu raspoloživi u trenutku pripreme ove analize. Dok se ne prikupe i obradi relevantni podaci i ne urade odgovarajuće analize, čine se razumnim sljedeće pretpostavke:

- najveći dio preduzetničkih i zanatskih djelatnosti, usmjerenih na lokalno tržište, pretrpio je višemjesečne negativne posljedice, usljed nemogućnosti pružanja usluga, proizvodnje i prodaje;
- izvozno orijentisana preduzeća takođe su pretrpjela višemjesečne negativne posljedice, usljed zastoja u globalnim lancima vrijednosti u kojima posluju, sa još uvijek neizvjesnim

procjenama kada će, kako i u kojem obimu, uspjeti da povrate i održe svoju konkurentnsku poziciju i obnove poslovanje;

- sektor turizma i ugostiteljstva, zbog višemjesečnog prekida poslovanja, takođe je izložen velikim negativnim posljedicama krize, neizvjesne procjene tempa oporavka.

Treba provjeriti da li je udar krize na privredu Brčko distrikta BiH bio nešto manji nego u drugim sredinama zbog dominacije trgovine u njenoj cjelokupnoj strukturi, kao i zbog znatnog učešća prehrambene industrije u industrijskoj proizvodnji, s obzirom na to da su ove djelatnosti poslovale u nekoj mjeri i u doba krize.

1.3.13 Ključni izazovi ekonomskog razvoja

Pred privredom Brčko distrikta BiH stoji niz kratkoročnih i dugoročnih izazova.

Kratkoročni izazovi tiču se oporavka svih vrsta privrednih subjekata, u svim oblastima, od negativnih posljedica krize izazvane pandemijom. Pritom mjere podrške za oporavak treba da se prilagode specifičnostima svake ciljne grupe preduzetnika i firmi. Oporavak od negativnih posljedica treba da bude praćen podrškom za uvođenje preventivnih mjera prilagođavanja poslovanja u cilju smanjenja negativnih uticaja sličnih kriza u budućnosti.

U relativno kratkom roku može i treba da se riješe i informacioni i regulatorni izazovi, prije svega:

- osiguranje boljih podataka i informacija neophodnih za donošenje ciljanih politika i instrumenata podrške u različitim oblastima ekonomskog razvoja (prvenstveno bolje strukturiranje i obrada podataka iz finansijskih izvještaja pravnih lica);
- osiguranje boljih podataka i informacija neophodnih za znatno intenzivnije uključivanje dijaspore u ekonomski razvoj BD BiH;
- usklađivanje Zakona o podsticaju u privredu BD BiH sa preporukama Evropske komisije u pogledu definicije malih i srednjih preduzeća i principa Akta o malim i srednjim preduzećima, kao i usklađivanje sa Zakonom o državnoj pomoći BiH i odgovarajućim direktivama EU.

U dužem roku pred ekonomskim razvojem BD BiH stoji nekoliko većih izazova:

- održavanje i jačanje pozicije izvozno orijentisanih preduzeća u globalnim lancima vrijednosti, kao motora razvoja lokalne ekonomije, u pravcu *pametnog rasta*¹⁶, sa inovacijama, ne samo u fazi proizvodnje, već i prije i poslije proizvodnje, gdje se ostvaruje veća dodana vrijednost;

¹⁶ U skladu sa UN Agendom 2030 za održivi razvoj i Okvirom za održivi razvoj BiH: **Pametni rast**, čiji je cilj osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu dovesti do otvaranja visokokvalificiranih i visokoplaćenih radnih mjesta, što bi vodilo ka većoj produktivnosti, ubrzanom rastu, uz očuvanje prirodnog kapitala i smanjenje nejednakosti u društvu. Ovaj pravac podrazumijeva razvoj preduzetništva, industrijske politike i transformacije u ključnim sektorima udružene sa proaktivnim promocijama inovativnih kapaciteta i produktivnost, poticanje kompanija koje ostvaruju brzi rast, te uspostavu inovativnog sektora, kao neophodnih uslova za osiguranje prosperiteta koji dolazi primarno od stvaranja visokoplaćenih radnih mjesta.

- povećanje učešća znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora u privrednoj strukturi, takođe na pravcu *pametnog rasta* i povećanja dodane vrijednosti;
- osiguranje veće atraktivnosti preduzetničke karijere i zapošljavanja u malim i srednjim preduzećima za mlade ljude i za žene (jer su njihove preferencije sve snažnije izražene prema odlasku u inostranstvo i prema karijeri u javnom sektoru), uz istovremeno jačanje preduzetništva mladih i preduzetništva žena, kao važnih oslonaca ekonomskog razvoja;
- pretvaranje geografskih, saobraćajnih i administrativnih prednosti u konkurentske prednosti, za privlačenje privrednih investitora, prvenstveno iz zemalja EU i iz dijaspore, kako bi se unaprijedio izvozni profil i rezultati, te ojačali lokalni lanci snabdijevanja;
- postepena integracija privrede BD BiH u šire evropske tokove digitalizacije i dekarbonizacije;
- veće i bolje korišćenje ljudskog i finanskog kapitala dijaspore i povratnika;
- dostizanje višeg stepena specijalizacije poljoprivredne proizvodnje i njeno snažnije integrisanje u lance vrijednosti prerađivačke industrije, turizma i trgovine;
- strateško profilisanje turističke ponude (ključnih turističkih proizvoda) Brčko distrikta BiH u okviru šire regionalne ponude i osiguranje pretpostavki za kvalitetno upravljanje turističkom destinacijom.

Većina ovih izazova definisana je na osnovu upoređivanja sadašnjeg stanja i kretanja u ekonomiji BD BiH sa trendovima u širem okruženju, kao i strateškim usmjerenjima sa nivoa BiH, sadržanim prvenstveno u *Okviru za održivi razvoj BiH 2030* i *Strateškim smjernicama za harmonizaciju podrške razvoju MSP i preduzetništva u BiH 2021-2027*, čija je izrada u toku.

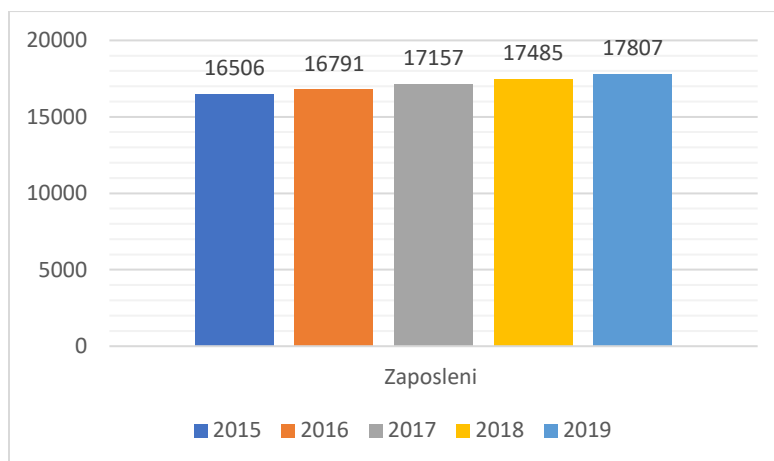
1.4 Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Aktivni programi politika zapošljavanja Zavoda za zapošljavanje BD obuhvataju programe samozapošljavanja, programe zapošljavanja starijih osoba, programe prekvalifikacije, prema zahtjevima privrede. Programi opšte prekvalifikacije se takođe prilagođavaju u ciljne programe, bazirane na potrebama privrednih subjekata.

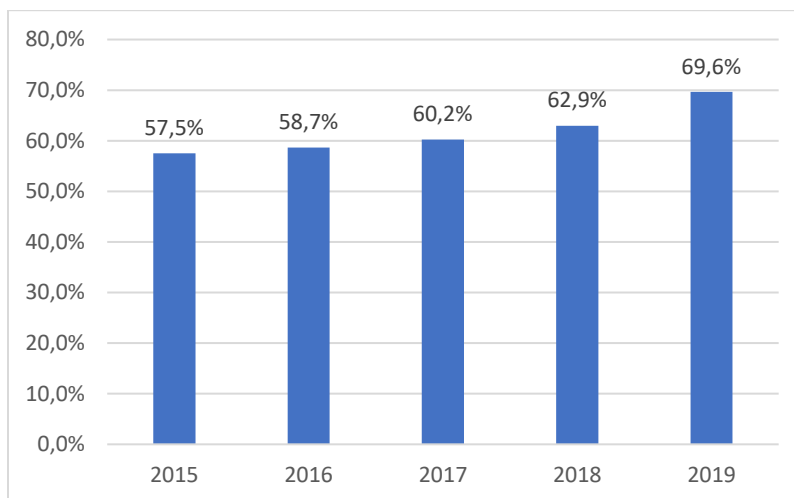
1.4.1 Zaposlenost

U Brčko distriktu je kod pravnih lica i samostalnih preduzetnika u 2019. godini bilo zaposleno 17.807 osoba, što je za 1,8% više u odnosu na prethodnu godinu. Trend broja zaposlenih pokazuje kontinuirano povećanje u posljednjih pet godina (povećanje broja zaposlenih od 7,9% u 2019. u odnosu na 2015. godinu). Formalna stopa zaposlenosti u 2019. godini je iznosila 69,6% i pokazuje trend rasta u posljednjih pet godina (57,5% u 2015. godini).

Graf: Broj zaposlenih za period 2015 - 2019. (godišnji prosjek)

Graf: Stope zaposlenosti za period 2015 – 2019. godina

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

Struktura zaposlenih kod pravnih lica i samostalnih preduzetnika, pokazuje najveći broj zaposlenih u području trgovine (27,58% u 2019. godini), zatim slijedi prerađivačka industrija sa 20,17% zaposlenih u 2019. godini. Podaci po godinama pokazuju da se povećava učešće zaposlenih u prerađivačkoj industriji (sa 19,17% u 2015. na 20,17% u 2019. godini), dok se učešće zaposlenih u trgovini smanjuje (sa 28,70% u 2015. na 27,58% u 2019. godini).

Stope promjena (indeksi) po godinama ukazuju na nekoliko područja koja ne učestvuju značajnije u strukturi zaposlenih, ali su područja koja pokazuju potencijale zapošljavanja u narednom periodu, odnosno imaju najveće stope promjene zapošljavanja u odnosu na druga područja, što utiče na povećanje u strukturi zaposlenih tokom godina. Područja koja se izdvajaju po navedenim osobinama su poljoprivreda, lov i šumarstvo i poslovanje nekretninama. Područja informacija i komunikacija, kao i umjetnost, zabava i rekreacija su takođe područja koja pokazuju potencijale zapošljavanja u narednom periodu.

Tabela: Zaposlenost po područjima djelatnosti KD BiH 2011

Područje Djelatnosti	Prosje 2015	2015, učešće	Prosje 2018	2018, učešće	Prosje 2019	2019, učešće	Indeks prosje 2019 prosje 2018	Indeks prosje 2019 prosje 2015
A Poljoprivreda, lov i šum.	88	0.53%	140	0.80%	193	1.08%	137.86	219.32
C Prer.industrija	3164	19.17%	3413	19.52%	3592	20.17%	105.24	113.53
D Snabdj. el.energijom, plin,...	266	1.61%	239	1.37%	258	1.45%	107.95	96.99
E Snabdj.vodom, otpadne vode,...	101	0.61%	132	0.75%	128	0.72%	96.97	126.73
F Građevinarstvo	923	5.59%	892	5.10%	880	4.94%	98.65	95.34
G Trgovina	4737	28.70%	5007	28.63%	4911	27.58%	98.08	103.67
H Prevoz i sklad.	888	5.38%	935	5.35%	945	5.31%	101.07	106.42
I Hotelijerstvo	867	5.25%	758	4.33%	692	3.89%	91.29	79.82
J Informacije i komun.	137	0.83%	188	1.08%	181	1.02%	96.28	132.12
K Finansijske djel.	298	1.81%	354	2.02%	352	1.98%	99.44	118.12
L Poslovanje nekretninama	24	0.15%	59	0.34%	66	0.37%	111.86	275.00
M Stručne, naučne i teh. djel.	468	2.84%	409	2.34%	469	2.63%	114.67	100.21
N Admin.i pom.uslužne djel.	401	2.43%	449	2.57%	430	2.41%	95.77	107.23
O Javna uprava i odbrana	1646	9.97%	1719	9.83%	1834	10.30%	106.69	111.42
P Obrazovanje	953	5.77%	1091	6.24%	1114	6.26%	102.11	116.89
Q Zdravstvo i soc.zaštita	756	4.58%	884	5.06%	908	5.10%	102.71	120.11
R Umjetnost, zabava i rekreacija	159	0.96%	166	0.95%	198	1.11%	119.28	124.53
S Ostale uslužne djel.	630	3.82%	651	3.72%	656	3.68%	100.77	104.13
Ukupno	16506		17486	100.00%	17807	100.00%	101.84	107.88

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, 17.03.2020 i Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH 2016. godina, Agencija za statistiku BiH

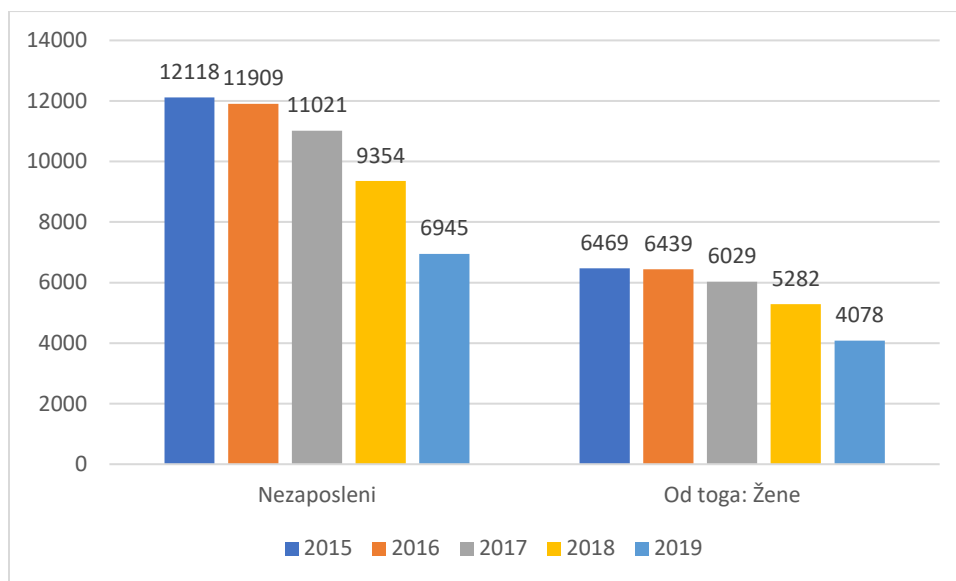
1.4.2 Nezaposlenost

Broj lica koja traže zaposlenje (nezaposleni) pokazuje smanjenje u 2019. godini. Broj nezaposlenih na području distrikta krajem izvještajnog perioda za 2019. godinu je iznosio 6.945 (od čega 4078 ili 58,72% žena), što je za četvrtinu (25,75%) manje u odnosu na kraj izvještajnog perioda prethodne godine kada je broj nezaposlenih bio 9354.

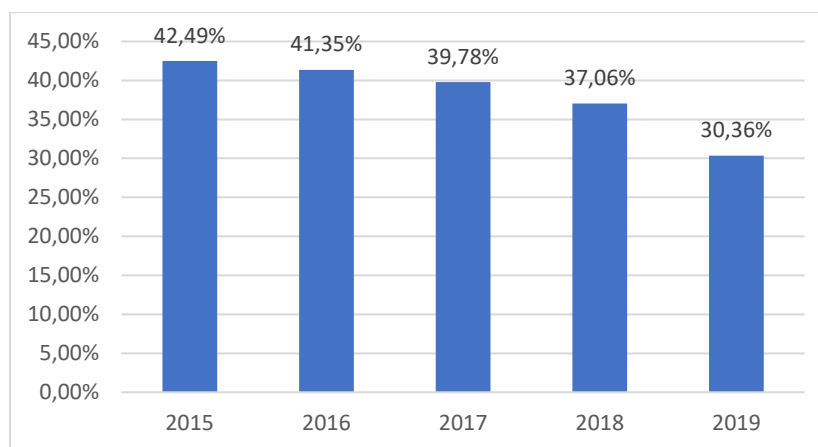
Podaci o broju zaposlenih ne pokazuju značajnije zapošljavanje u 2019. godini (322 zaposlenih više u odnosu na prethodnu godinu). Podaci o broju nezaposlenih osoba po mjesecima pokazuju mjesečni trend smanjenja broja nezaposlenih osoba koji je započeo u januaru 2018. godine. S tim u vezi formalna stopa nezaposlenosti je u 2019. godini iznosila 30,36% dok je u prethodnoj godini bila 37,06%.

I pored smanjenja broja nezaposlenih žena, raste učešće žena u strukturi nezaposlenih sa 53,3% u 2015. godini na 58,7% u 2019. godini.

Graf: Broj nezaposlenih osoba po polu na kraju izvještajnog perioda za period 2015 – 2019.

Graf: Formalna stopa nezaposlenosti za period 2015-2019. godina

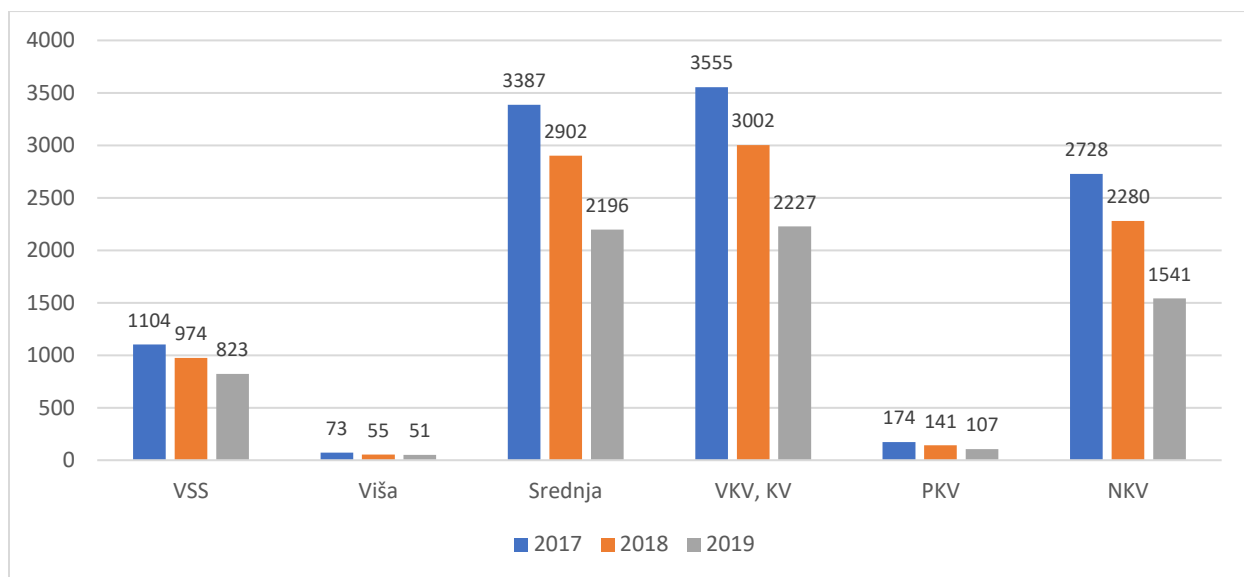
Izvor podataka: Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta BiH

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih osoba pokazuje da nezaposlene osobe sa srednjom školom i VKV i KV čine najbrojnije grupe u ukupnom broju nezaposlenih osoba u 2019. godini i njihovo učešće iznosi 31,6 % sa srednjom školom i 32,1% sa VKV i KV kvalifikacijama.

Podaci o kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih pokazuju da je najveće smanjenje broja nezaposlenih osoba u 2019. u odnosu na prethodnu godinu bilo u kategoriji nezaposlenih bez kvalifikacija (32,4%), zatim VKV i KV (25,8%) i nezaposlenih sa srednjom školom (24,3%).

Stopa smanjenja broja nezaposlenih osoba koje posjeduje VSS u 2019. godinu u odnosu na prethodnu godinu je najmanja u odnosu na druge kvalifikacione grupe (15,5%), što je dovelo do povećanja učešća ove kvalifikacione grupe u ukupnom broju nezaposlenih, sa 10,4% u 2018. na 11,9% u 2019. godini.

Graf: Nezaposleni prema kvalifikacionoj strukturi kraj izvještajnog perioda 2017 – 2019.godina

Izvor podataka: Zavod za zapošljavanje Brčko distrika BIH

Polna struktura nezaposlenih osoba prema kvalifikacijama pokazuje da žene dominiraju u svim stručnim spremama osim VKV i KV, gdje je učešće nezaposlenih žena (48,9%) manje od muškaraca. U strukturi nezaposlenih osoba prema stručnoj spremi, najveće je učešće nezaposlenih žena sa visokom stručnom spremom (67,8%) i srednjom stručnom spremom (67,8%).

Tabel: Polna struktura nezaposlenih osoba prema kvalifikacionoj strukturi, kraj izvještajnog perioda 2019. godina

	Nezaposlene osobe	Od toga: žene	Nezaposlene žene, u %
VSS	823	558	67.8
Viša	51	27	52.9
Srednja	2196	1489	67.8
VKV, KV	2227	1090	48.9
PKV	107	55	51.4
NKV	1541	859	55.7
Ukupno	6945	4078	58.7

Izvor podataka: Zavod za zapošljavanje Brčko distrika BIH

1.4.3 Neto plate

Prosječna neto plata u Brčko distriktu je u 2019. godini iznosila 914,87 KM i veća je za 4,9% u odnosu na prethodnu godinu, a manja je od prosjeka neto plata isplaćenih u BIH za 0,67%.

Graf: Uporedni pregled neto plata u Brčko distriktu BiH sa entitetima i BiH, 2019.

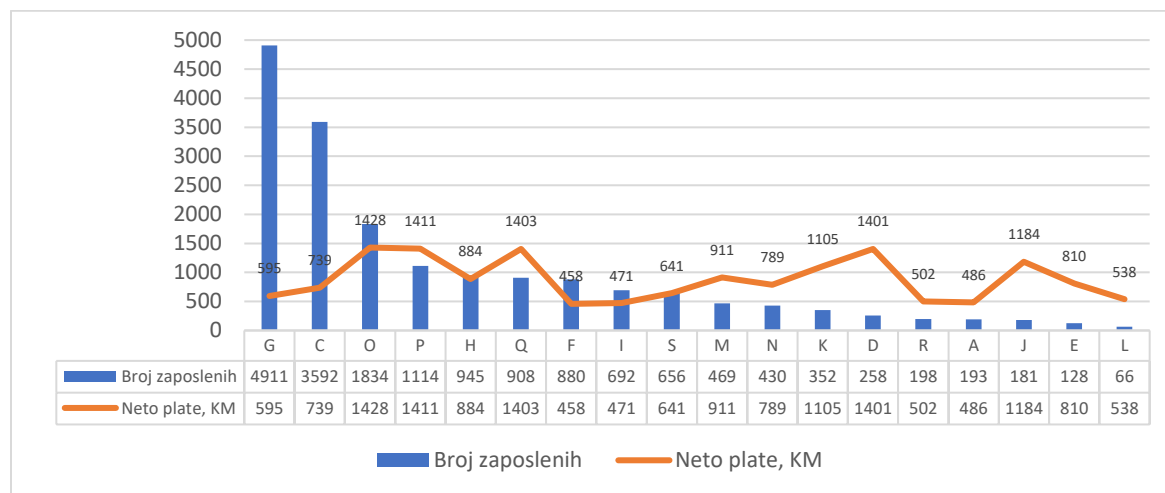
	Prosječna neto plata 2019	Brčko distrikt = 100
Brčko distrikt BiH	914,87	100,00
Republika Srpska	906,00	99,03
Federacija BiH	928,00	101,44
Bosna i Hercegovina	921,00	100,67

Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

Isplaćene neto plate i zaposlenost prema područjima djelatnosti¹⁷ (prikazano u narednom grafikonu) pokazuju da se u preduzećima iz područja koja zapošljavaju najveći broj radnika u Brčko distriktu isplaćuju neto plate koje su niže od prosječnih neto plata u Brčko distriktu. U pitanju je područje G – Trgovina (4911 zaposlenih i neto plata 595 KM) i C - Prerađivačka industrija 3592 zaposlenih, neto plata 739 KM).

Takođe, preduzeća iz područja F - Građevinarstva i I – Hotelijerstvo i ugostiteljstvo zapošljavaju veći broj radnika, ali isplaćuju najniže prosječne neto plate u odnosu na preduzeća iz drugih područja djelatnosti (F-građevinarstvo zaposleno 880 radnika, neto plate 458 KM i 692 zaposlena u I- Hotelijerstvo i ugostiteljstvo sa prosječnom neto platom od 471 KM). Veći broj zaposlenih je takođe u preduzećima iz područja H- Prevoz i skladištenje (908) koja su u 2019. godini isplatila prosječnu neto platu u iznosu od 884 KM. Najveće prosječne neto plate u 2019. godini isplaćene su u područjima javne uprave i javnim preduzećima (O - Javna uprava, P- Obrazovanje, Q - Zdravstvo i socijalna zaštita i D - Proizvodnja i snabdjevanje električnom energijom).

Graf: Prosječne neto plate i broj zaposlenih prema područjima KD 2010, 2019.

¹⁷Klasifikacija djelatnosti: A-Poljoprivreda, lov i šumarstvo, B-Vađenje ruda i kamena, C-Prerađivačka industrija, D-Proizv. i snadbijev. el. energijom, gasom, parom i klimatizacija, E-Snadbijevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša, F-Građevinarstvo, G-Trgovina na veliko i malo, popravak motor. vozila i motocikala, H-Prevoz i skladištenje, I-Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo), J-Informacije i komunikacije, K-Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, L-Poslovanje nekretninama, M-Stručne, naučne i tehničke djelatnosti, N-Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, O-Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje, P-Obrazovanje, Q-Djelatnost zdravstvene i socijalne zaštite, R-Umjetnost, zabava i rekreacija, S-Ostale uslužne djelatnosti.

1.4.4 Penzioneri

Na području Brčko distrikta je u decembru 2019. godine registrovano 11.849¹⁸ penzionera, od toga 6915 Republika Srpska i 4934 Federacija BiH. Broj penzionera se povećava, sa prosječnom stopom povećanja od 1,70% u periodu od decembar 2015 – decembar 2019. godina.

Isplaćena prosječna penzija u decembru 2019. godine je iznosila 361,17 KM. Prosječna stopa rasta penzije u periodu decembar 2015- decembar 2019. godina je 2,96%, sa najvećim stopama rasta u posljednje dvije godine, u 2019. godini 4,22% i u 2018. godini 5,38%.

1.4.5 Ključni izazovi razvoja tržišta rada

Izazovi razvoja tržišta rada usko su povezani sa ranije navedenom izazovima ekonomskog razvoja u sljedećem periodu. Mogu se sažeto izraziti na sljedeći način:

- oporavak od negativnih posljedica pandemijske krize u vidu pada zaposlenosti;
- postepeno podizanje nivoa plata, poboljšanje uslova rada i upravljanja ljudskim resursima privrednim subjektima na teritoriji BD BiH, kako bi se zaustavili trendovi odlaska mladih i stručnih radnika u inostranstvo i u javni sektor;
- prelazak na zajedničko planiranje i djelovanje institucija javnog, privatnog i nevladinog sektora (odjeli Vlade BD BiH, Zavod za zapošljavanje BD BiH, srednjoškolske i visokoškolske obrazovne institucije, Privredna komora BD BiH, privrednici i njihova udruženja, druge zainteresovane organizacije) radi određivanja ključnih elemenata obrazovne politike i politike zapošljavanja, na konceptu lokalnog partnerstva za obrazovanje i zapošljavanje;
- pravovremeno osiguranje sticanja kvalitetnih poslovnih i stručnih vještina potrebnih za privlačenje novih privrednih investicija, digitalizaciju i dekarbonizaciju privrede;
- uvođenje preduzetničkog učenja u srednjoškolskim i visokoškolskim institucijama, kako bi se u dugom roku osigurao stalan rast novih preduzetnika sa višim kvalifikacijama;
- smanjivanje učešća nezaposlenih žena u strukturi nezaposlenih osoba na evidenciji Zavoda za zapošljavanje BD BiH
- aktivaciju i zapošljavanje ranjivih kategorija na tržištu rada, uz podršku razvoju socijalnog preduzetništva, na pravcu ostvarivanja socijalne uključenosti, prema UN Agendi 2030 za održivi razvoj i Okviru za održivi razvoj Bosne i Hercegovine.

¹⁸ Izvor podataka: Bilten 1 Statistički podaci Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku BiH, 17.03.2020

1.5 Pregled stanja i kretanja društvenog razvoja Brčko distrikta BiH

1.5.1 Javna uprava i pružanje javnih usluga u Brčko distriktu BiH

Za razliku od svih drugih jedinica lokalnih samouprava u BiH, Brčko distrikt BiH ima sasvim drugačiju ulogu u pravno-političkom sistemu države. Krenuvši od definicije stvarne pozicije u ustavno-pravnom sistemu države, Brčko distrikt BiH predstavlja jedinicu lokalne samouprave koja je pod direktnim suverenitetom države. Formiran je Konačnom arbitražnom odlukom Međunarodne arbitražne komisije 9. marta 1999. godine i obuhvata područje nekadašnje općine Brčko, tj. 493,3 km², što čini 1% ukupne teritorije BiH. Sa oko (tadašnjih) 75,000 stanovnika je predstavljao jedan od privrednih, kulturnih i političkih centara sjeveroistočne BiH. Prema Članu 45 Statuta Brčko distrikta BiH, Vladi Distrikta i javnu upravu sačinjavaju:

(1) Vladu Distrikta čine gradonačelnik, zamjenik gradonačelnika, glavni koordinator Vlade i šefovi odjeljenja.

(2) Javnu upravu čine:

(a) Odjeljenja Vlade Distrikta;

(b) Kancelarija gradonačelnika;

(c) Direkcija za finansije Distrikta;

(d) Kancelarija za upravljanje javnom imovinom;

(e) Kancelarija koordinatora za Brčko distrikt pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine; i

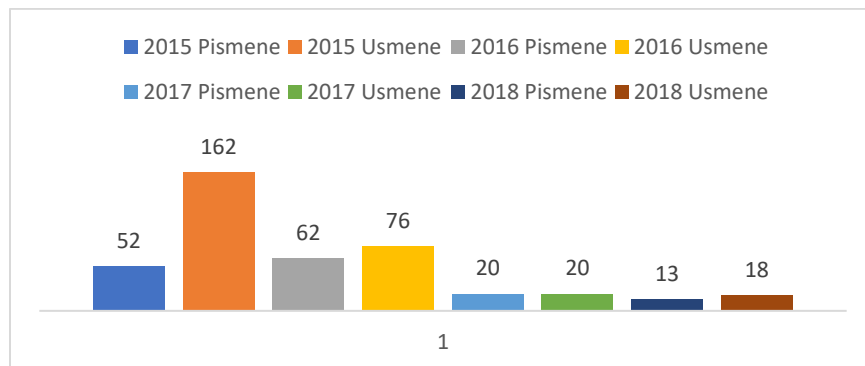
(f) ostali organi uprave kada je to predviđeno zakonom.

U razvojnom smislu, Strategija razvoja Brčko distrikta BiH za period 2008 - 2017. godine je izrađena i usvojena od strane Skupštine Brčko distrikta, ali ovaj dokument, prema mnogim akterima, ne predstavlja koherentan i realističan dokument sa preciziranom i detaljno razrađenom analizom okruženja, detaljno preciziranim strateškim i operativnim ciljevima, projektima, a od šireg učešća građana u samom procesu i implementaciji do sada nije bilo posebnih inicijativa. I kada bi se vodio diskurs o tome da li je Strategija predstavljala pravac razvoja Brčko distrikta, neminovno je da se ona nije implementirala (izuzev dva projekta), nisu se definisali akcioni planovi za njezinu realizaciju niti je postojao usklađen sistem monitoringa i evaluacije. Brčko distrikt ima jasno definisane izvršne funkcije javne uprave, što bi, u poređenju sa svim drugim lokalnim zajednicama, trebalo da bude velika prednost, međutim, Distrikt ovu prednost koristi samo u određenoj mjeri, iako se Brčko distrikt ističe kao uspješan model u ispunjavanju obaveza od strane (sub)nacionalnih nivoa vlasti. Nejasno definisani planovi kapitalnog investiranja koji su nerijetko planirani *ad hoc* na godišnjem nivou bez proaktivnog učešća javnosti u planiranju kapitalnog investiranja, nisu drugačiji od nekih drugih nivoa vlasti u BiH. Nadalje, Vlada Brčko distrikta BiH je davno donijela Odluku o metodologiji za identifikaciju, izbor i praćenje projekata, koja omogućava identifikaciju prioriternih projektnih ideja važnih za razvoj Distrikta – ali koja se nije koristila u onoj mjeri u kojoj je navedeno u istoj. Na ovaj način nije omogućeno planiranje javnih investicija kroz usvajanje Programa javnih investicija sa identifikovanim projektima koji bi se finansirali iz različitih izvora uključujući budžet, sredstva EU i drugih donatora kao i međunarodnih finansijskih institucija. Poseban izazov predstavlja izazov nedostatka adekvatnog planiranja zbog nepovezanosti strateških i operativnih planova sa budžetom. Javna uprava Brčko distrikta BiH nema odgovarajuće mehanizme kako bi efikasno

nadgledala i upravljala radom javnog sektora u cjelini. Ova konstatacija ima svoje obrazloženje u činjenici da izvršna vlast Brčko distrikta nema nikakvu nadležnost u pogledu funkcioniranja javnih preduzeća jer je nadzor rada svakog javnog preduzeća izričito stavljena pod mandat upravnih odbora. Upravni odbor je odgovoran Skupštini Brčko distrikta za rad svakog javnog preduzeća, kao što je propisano odgovarajućim zakonom. Dakle, javna preduzeća su nezavisna od Vlade Distrikta i javne uprave, a odgovarajućim zakonima Distrikta se propisuje da svako javno preduzeće ima izvršna ovlaštenja koja su dovoljna za obavljanje njegovih funkcija i ostvarivanje ciljeva pružanja javnih usluga koji su joj preneseni u nadležnost.

Unutar javne uprave, u smislu pružanja javnih usluga, postupanje po procedurama na prigovore/podneske građana je pri Sektoru za informisanje, za koje je nadležan Službenik za etiku. Po žalbama građana rješava Apelaciona komisija pri Kancelariji gradonačelnika Brčko distrikta BiH što predstavlja specifičnost Distrikta na druge organe javne uprave entiteta, jer je Komisija nadležna za žalbe na sva prvostepena rješenja donesena u prvostepenom upravnom postupku. Naravno, građani Brčko distrikta BiH se mogu obratiti i Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH¹⁹, koja čak ima i Ured za Brčko distrikt BiH, u slučaju pritužbi koje se odnose na slabo funkcioniranje ili na povredu ljudskih prava počinjenu od strane bilo kojeg organa javne uprave Brčko distrikta. Iako postoji mogućnost podnošenja pritužbe na rad Vlade Brčko distrikta od strane građana ili interesnih grupa, u praksi nema posebnih primjera koji su rezultirali nekom promjenom u ovom smislu. Mali broj pritužbi, kao i mali broj pozitivno riješenih prigovora svjedoči o nepovjerenju građana u ovakav vid traženja pravednosti i/ili pravde, kao i o nedovoljnom kvalitetu i temeljitosti provjere i rješavanja ovih prigovora (*i zanemariv stepen korištenja mogućnosti žalbe na šutnju administracije*). Zajedničko za najveći broj „žalbi“, je to da se uglavnom odnose na finansijska davanja, koja su provođena po posebnim programima Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, za koje imaju posebne žalbene procedure u kojima se nakon objavljivanja preliminarne liste korisnika, nezadovoljnim strankama pruža mogućnost da ulože prigovor koji rješava posebna komisija, nakon čega se usvaja konačna lista po osnovu koje građani svoja prava mogu ostvariti putem suda.

Graf: Žalbe, pritužbe i obraćanja građana 2015-2018

Izvor podataka: Izvještaji o radu Vlade Brčko distrikta 2015-2018

¹⁹ Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija uspostavljena u cilju promovisanja dobre uprave i vladavine prava, zaštite prava i sloboda fizičkih i pravnih lica, kako je garantovano Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim sporazumima koji se nalaze u dodatku Ustava.

Posebno pitanje predstavlja i jedina praksa u lokalnim samoupravama BiH, “kombinovanja” pravnog instituta žalbe (*s obzirom na to da je žalba pravni lijek u upravnom postupku*) sa institutom pritužbe koji bi, u modernom razumijevanju ovog podneska, trebao da bude namijenjen ne samo postupanju prema nezadovoljnom građaninu, interesnoj grupi ili organizaciji, nego da bude mehanizam koji bi trebao da bude rukovođen stepenom zadovoljstva stranke trenutnim statusom predmeta pritužbe, da na taj način poveća proaktivnu orijentiranost na korisnika usluga pri organizaciji usluga i rada Vlade, što bi u konačnici promovisalo inovativnu, efikasnu i transparentnu lokalnu vlast.

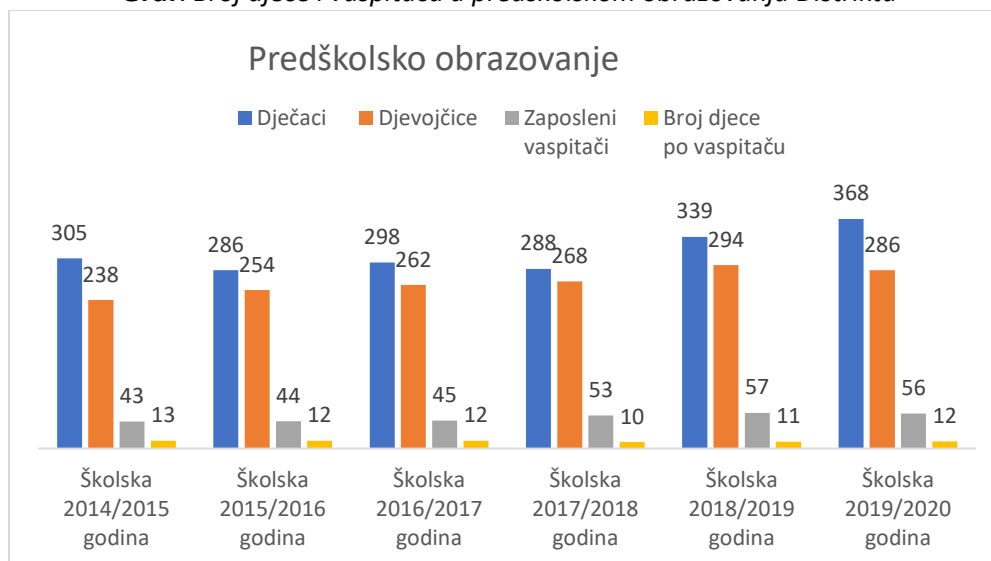
1.5.2 Obrazovni sistem

Nadležnosti u oblasti obrazovanja u Distriktu su dodijeljene Odjelu za obrazovanje u Vladi Brčko Distrikta koji je odgovoran za provedbu obrazovnih zakona i propisa Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta, za izradu nastavnog plana i programa/kurikuluma koji predlaže Pedagoška institucija Brčko distrikta BiH i za pružanje finansijske, tehničke i kadrovske podrške obrazovnim institucijama u Distriktu. Pedagoška institucija, koje je sastavni dio Odjela za obrazovanje, obavlja stručno-pedagoški nadzor nad nastavnim procesom, realizacijom nastavnog plana i programa / kurikuluma i rezultatima rada nastavnika, učenika i školskih direktora. Osnovne i srednje škole u Brčko distriktu BiH se, što podrazumijeva i opće i stručne srednje škole, osnivaju prema planu obrazovanja i potrebama Distrikta, koje određuje Vlada i Skupština Brčko Distrikta. Škole mogu osnovati domaća i strana fizička i pravna lica nakon ispunjenja uslova koji se odnose na broj učenika, finansiranje, prostorije/objekte, nastavno osoblje, i druga posebna pitanja koja reguliraju obrazovne standarde i normative. Škole koje osnuje Distrikt imaju se finansiraju se iz budžeta Distrikta a nadležnosti rukovođenja u školama su dodjeljene školskom odboru i direktoru škole. Drugim riječima, u poređenju sa FBiH i RS, Brčko distrikt ima najkoncentriraniji model javne uprave u sektoru obrazovanja jer sve funkcije javne uprave u sektoru obrazovanja obavlja sam Odjel/odjeljenje, a po određenim pitanjima surađuje sa Agencijom za standarde i ocjenjivanje BiH.

U funkcionalnom smislu, obrazovanje u Brčko distriktu je organizovano na četiri nivoa: predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje - sa 5 predškolskih (*JU Obdanište i zabavište „Naša djeca“ i 4 privatna vrtića/obdaništa*), 16 osnovnih škola (sa 19 područnih OŠ-ukupno 35), 4 srednje škole (gimnazija, ekonomska, tehnička, poljoprivredno-medicinska škola), te 4 visokoškolske ustanove.

Predškolsko obrazovanje - U periodu od 2014. do 2019. godine, broj djece pokrivenih predškolskim obrazovanjem ima trend rasta, kao što je slučaj i u okruženju Distrikta. Kada pogledamo pokrivenost djece predškolskim obrazovanjem, isto je na nivou od 75% školske 2015/2016 do 77% školske 2019/2020, što znači da postoji 23% djece koja nisu uključena u program predškolskog obrazovanja i vaspitanja - što je niži procenat u odnosu na nivo BiH, gdje na mjesto u predškolskim ustanovama i dalje čeka 4.316 djece, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 31,4%.

Graf: Broj djece i vaspitača u predškolskom obrazovanju Distrikta

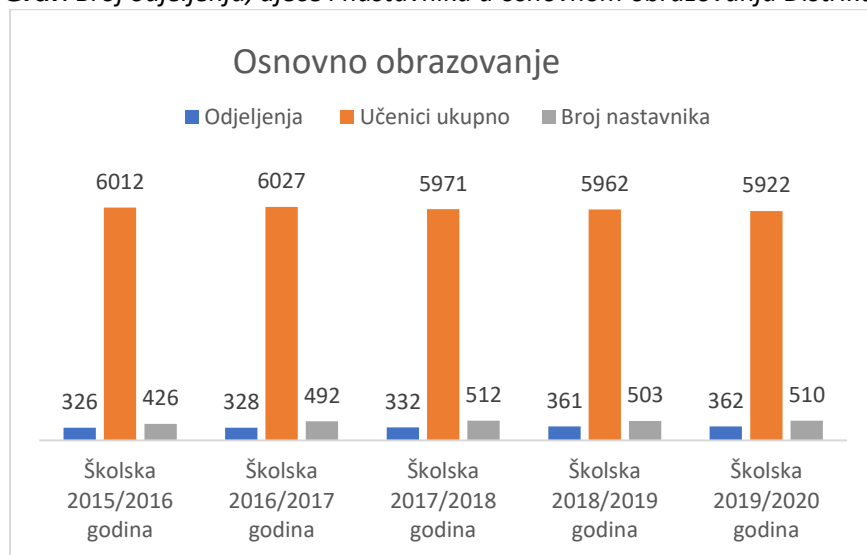

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika obrazovanja 2014-2020, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Sa druge strane, može se procjeniti da oko 12% adekvatne dobne skupine djece u poređenju sa demografskim podacima ne upiše osnovnu školu u predviđeno vrijeme, dok je stepen napuštanja osnovne škole oko 0,5% na godišnjem nivou (*150 djece u prosjeku napusti osnovno obrazovanje godišnje*), što je manje u odnosu na prosjek na nivou BiH (0,8% BiH nivo). U predškolskim ustanovama, od prosječno zaposlene 52 osobe u predškolskoj (javnoj i privatnoj) nastavi, više od 95% predstavljaju žene, a imajući u vidu pedagošku važnost i drugog spola, bilo bi korisno razmotriti (u skladu sa trendovima u zemljama EU), putem direktnog stipendiranja ili dodatnog bodovanja za javni sektor a finansijsku stimulaciju zapošljavanja u privatnom predškolskom sektoru, povećanje broja nastavnika/pedagoga muškog spola u direktnoj predškolskoj nastavi – što bi doprinijelo i rodnoj ravnopravnosti u sistemu javnog obrazovanja. Sugestiji doprinosi i činjenica da je približno ravnomjeran odnos upisanih djevojčica i dječaka u sistemu. Sa druge strane, revidirajući starosne grupe nastavnika, vidljivo je da u privatnom sektoru dominiraju nastavnici do 40 godina starosti (cca 60%) dok je u javnom sektoru situacija obrnuta.

Osnovno obrazovanje – U 2019/2020 školskoj godini u osnovnim školama zaposleno je 510 nastavnika od čega čak 2/3 čine žene (366).

Graf: Broj odjeljenja, djece i nastavnika u osnovnom obrazovanju Distrikta

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika obrazovanja 2014-2020, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Od dopunskog osnovnog obrazovanja, Brčko distrikt ima osnovanu osnovnu muzičku školu, koju pohađaju u prosjeku 150 učenika, sa trendom umjerenog povećanja broja učenika, posebno djevojčica (preko 70%). Uzevši u obzir ukupan broj učenika u osnovnim školama (5922) u 2019/2020. godini, omjer nastavnika i učenika iznosi 1:11,6. Međutim, bitno je naglasiti da je ovaj omjer u poređenju sa 2014/2015 znatno smanjen sa 14,1 – osnovni razlog je povećanje broja zaposlenih nastavnika (sa 426 na 510), ali i napuštanje obrazovanja zbog migracija (*trend izražen u najvećem broju teritorija BiH, posebno pograničnih područja, kao što je Brčko*). Drugim riječima, povećanje broja zaposlenih je nesrazmjerno kontinuiranom trendu upisa u osnovne škole, što je u petogodišnjem periodu rezultiralo da je troje djece manje po jednom nastavniku.

U strukturi zaposlenih, gledajući po vrsti ugovornog radno-pravnog odnosa, uočljiv je određeni broj angažovanih nastavnika (prosječno 35 od 489 u osnovnom – 7% i 25 od 239 u srednjem obrazovanju – 10%) na određeno radno vrijeme, što je u nivou sa prosječnim podacima u kantonima (npr. Tuzlanski kanton 6.2%i entitetima RS i FBiH).

Nadalje, jedan od bitnih faktora osnovnog obrazovanja, ali i socijalne zaštite te ljudskih prava u cjelini (posebno imajući u vidu ratifikovanu Konvenciju o pravima djece i UN Ciljeve održivog razvoja) jeste stepen ranog napuštanja obrazovanja u Distriktu (posebno nacionalne manjine Romske populacije), čiji tačan broj čak se i ne može idenfitikovati. Međutim, u Odjeljenju za obrazovanja, u okviru Pedagoške institucije je zaposlen Referent za romska pitanja, koji vodi brigu o učenicima Romske populacije, provodeći Akcioni plan za obrazovanje Roma koji je usvojen na nivou države u okviru strategije za Rome, a Brčko distrikt je preuzeo obaveze po istom. Izazovi po pitanja obrazovanja djece Romske populacije je, prema pribavljenim informacijama, u najvećoj mjeri vezan za neažurnost popisa u nadležnosti Odjela/Odjeljenja za javni registar Vlade Brčko

distrikta, kao i neažurnost spiskova Pododjeljenja za socijalni rad o broju djece iz Romske populacije. U praksi, Odjeljenje za obrazovanje, tačnije, referent za romska pitanje prilikom upisa djece u prve razrede, a na osnovu saznanja koja prikupi sa terena, vrši upis djece u prve razrede osnovne škole, a po saznanju da neko od djece ne pohađa obavezno obrazovanja, obavještava nadležne institucije. Dakle, imajući u vidu da je najveći broj ponovaca u osnovnom obrazovanju upravo u prvom razredu osnovne škole, te visok broj napuštanja osnovnog obrazovanja na godišnjem nivou, postoji sumnja da je ovaj izazov pravo vezan za nedostatak struktuiranih programa rane prevencije napuštanja obrazovanja, od inicijalne saradnje Pododjeljenja za socijalni rad (posjedovanje evidencije disfunkcionalnih i socijalno ugroženih porodica), Odjeljenja za obrazovanje / Pedagoške institucije te Odjela/Odjeljenja za javni registar Vlade Brčko distrikta.

Opremljenost osnovnih škola računarima je, prema navodima Odjeljenja za obrazovanje, na zadovoljavajućem nivou - ukupni broj od 459 računara u svim osnovnim školama, od čega je 61% namijenjeno učenicima, posmatrajući po broju učenika, dovodi do zaključka da je 1 računar namijenjen za 9,4 učenika u osnovnom obrazovanju bez pristupa internetu, te na 10,3 učenika sa internetom. Veoma slična situacija je u srednješkolskom obrazovanju, gdje 5169 učenika koristi 213 računara, gdje jedan računar "pripada" na 24 učenika, a pristup internet je omogućen za 30 učenika po jednom računar. Međutim, djelomično zabrinjava starost i moderna nefunkcionalnost značajnog procenta postojećeg broja računara, pa se preporučuje ozbiljni pristup ovom pitanju jer je računarska opremljenost učenika, ali i nastavnika, preduslov razvoja sistema modernog obrazovanja. Posebno imajući u vidu situaciju koja je dovela do "snalaženja" zbog pandemije COVID-19 virusa sa "online" radom, ovakva preporuka dodatno dobiva na značaju.

Sa druge strane, bitno je naglasiti da je osnovno obrazovanje u Brčko distriktu u potpunosti besplatno, odnosno, Vlada Brčko distrikta BiH snosi troškove učenika (i roditelja) u potpunosti, uključujući obezbjeđenje besplatnih udžbenika, prevoza za učenika preko 3 km, i druge izdatke.

Ne manje bitno, u narednih 10 godina, u slučaju da nema posebnih oscilacija u nastavnom procesu, biće penzionisano oko 10% trenutno zaposlenih nastavnika u osnovnom obrazovanju, a imajući u vidu da je broj nezaposlenih lica sa pedagoškim profilom ili vokacijom koja odgovara na normative (učiteljski fakultet/nastavnici predmeta), dovodi se u pitanje struktuirano stipendiranje ovih profila (*posebno imajući u vidu vokaciju nezaposlenih lica evidentiranih u Zavodu za zapošljavanje Brčko distrikta*). Sa druge strane, s obzirom da je u prosjeku 152 djece sa posebnim potrebama uključeno u redovno osnovno obrazovanje, postoji potreba za zapošljavanjem i stipendiranjem studenata ovog obrazovnog profila. Situacija u srednješkolskom obrazovanju je čak i značajnije viša, gdje će oko 30% profesora također biti penzionisano u narednih 10 godina, ako ne i prije.

Pregled etničke i spolne strukture učenika osnovnih i srednjih škola je prezentovana u sljedećoj tabeli.

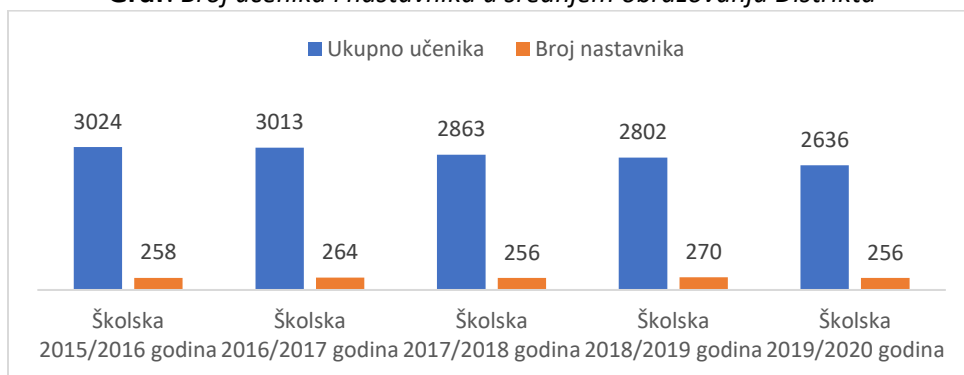
Tabela: Etnička i spolna struktura učenika osnovnih i srednjih škola

Obrazovna ustanova	Broj učenika u 2018/19 godini						
	Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali	M	Ž	Σ
JU Gimnazija "Vaso Pelagić" Brčko	158	32	259	3	166	286	452
JU Ekonomska škola Brčko	298	64	339	2	285	418	703
JU Tehnička škola Brčko	410	61	407	3	727	154	881
JU Poljoprivredna i medicinska škola Brčko	360	57	372	1	245	545	790
JU Prva osnovna škola Brčko	23	27	1445	2	792	708	1500
JU Druga osnovna škola Brčko	404	14	441	3	448	415	863
JU Treća osnovna škola Brčko	258	21	324	5	310	291	601
JU Četvrta osnovna škola Brčko	153	17	143	4	175	142	317
JU Peta osnovna škola Brčko	806	5	3	26	472	406	878
JU Šesta osnovna škola Brezovo Polje	21	0	85	3	59	50	109
JU Sedma osnovna škola Gornji Rahić	438	0	1	0	223	218	441
JU Osma osnovna škola Brka	178	5	0	0	93	90	183
JU Deveta osnovna škola Maoča	452	0	0	27	249	247	496
JU Deseta osnovna škola Bijela	13	197	18	0	111	118	229
JU Jedanaesta osnovna škola Zovik	6	85	1	0	51	41	92
JU Dvanaesta osnovna škola Ulice	2	18	2	0	12	10	22
JU Trinaesta osnovna škola Bukvik	4	0	5	0	3	6	9
JU Četrnaesta osnovna škola Krepšić	0	3	28	0	23	8	31
JU Petnaesta osnovna škola Šatorovići	113	0	0	0	60	53	113
Ukupno	4097	606	3873	79	4504	4206	8710

Izvor podataka: Odjeljenje za obrazovanje Brčko distrikta BiH, 22.5.2020

Srednje obrazovanje – Raspoloživi podaci o trendovima upisa i pohađanja u srednjem obrazovanju su veoma slični onima u osnovnom obrazovanju. Potrebno je naglasiti da se ovaj komentar odnosi eksplitno na opća zanimanja, a ne tehnička i stručna, koja zadržavaju broj učenika po godinama prosječno istim (od 700 do 720 učenika).

Graf: Broj učenika i nastavnika u srednjem obrazovanju Distrikta

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika obrazovanja 2014-2020, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Sa druge strane, iako se broj učenika u posmatranom petogodišnjem periodu smanjio za 13% (sa 3024 u školskoj 2015/2016 na 2636 u 2019/2020), broj nastavnika je ostao u sličnom omjeru, pa je omjer nastavnika i učenika trenutno 1:10,2 - dok je isti prije pet godina iznosio 11,4. Drugim riječima, smanjeni broj učenika srednjih škola se reflektirao i na prosječni broj učenika u odjeljenjima sa 20 na 18, kao i na smanjenje broja odjeljenja sa 154 na 144 u posmatranom periodu, kako je to prikazano u tabeli dole.

Tabela: Pregled trendova u srednjem obrazovanju Brčko distrikta BiH

	Broj odjeljenja	Upisani učenici I razred	Ukupno	Učenici koji su završili obrazovanje	Prosjek broja učenika u odjeljenju	Broj nastavnika	Broj učenika po nastavniku
Školska 2015/2016 godina	-	-	-	1003	-	-	-
Školska 2016/2017 godina	154	860	3013	793	20	264	11.4
Školska 2017/2018 godina	149	768	2863	709	19	256	11.1
Školska 2018/2019 godina	149	782	2802	765	19	270	10.3
Školska 2019/2020 godina	144	772	2636	-	18	256	10.2

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika obrazovanja 2014-2020, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Međutim, treba naglasiti da je trend smanjenja broja učenika u srednjem obrazovanju od 13% znatno manje nego na nivou entiteta (npr. 29% je za nivo FBiH), a prosječni broj učenika na jednog profesora je malo viši u odnosu na prosjek entiteta RS i BiH u školskoj 2019/2020 (9,08% RS, 3,9% godišnje smanjenje učenika na BiH nivou).

Prema udjelu zvanja zanimanja, 16% mladih upisuje opšta zanimanja, 63,2% tehničke smjerove i 20,8% stručna zanimanja, što je u skladu sa prosjekom na nivou BiH, gdje najveći broj učenika pohađa tehničke škole 55,3%, zatim gimnazije 22,3%, dok je u stručnim školama 19,1% učenika. Iako tržište rada zahtijeva specifična zanatska zanimanja, ona ne bilježe značajniji rast u broju upisa učenika i to bi u narednom razdoblju trebalo promijeniti. Prosječno 620 završenih osnovaca u Brčkom, u odnosu na 795 prosječno upisanih srednjoškolaca nam govori da oko 23% upisanih na godišnjem nivou dolazi van područja Distrikta, posebno u škole koje nisu osnovane u okolnim općinama/opštinama, pa i iz Republike Hrvatske. Ne manje bitno jeste činjenica da je samo u školskoj 2018/2019 godini, 106 učenika napustilo srednješkolsko obrazovanje, od čega preko 90%

napuštanja je u tehničkim školama. U poređenju sa okruženjem, ovaj procenat je sličan sa npr. entitetom FBiH gdje stepen napuštanja srednjeg obrazovanja iznosi 0,49% ili pak RS, gdje je napuštanje malo preko 0,5% u odnosu na ukupni broj upisanih učenika.

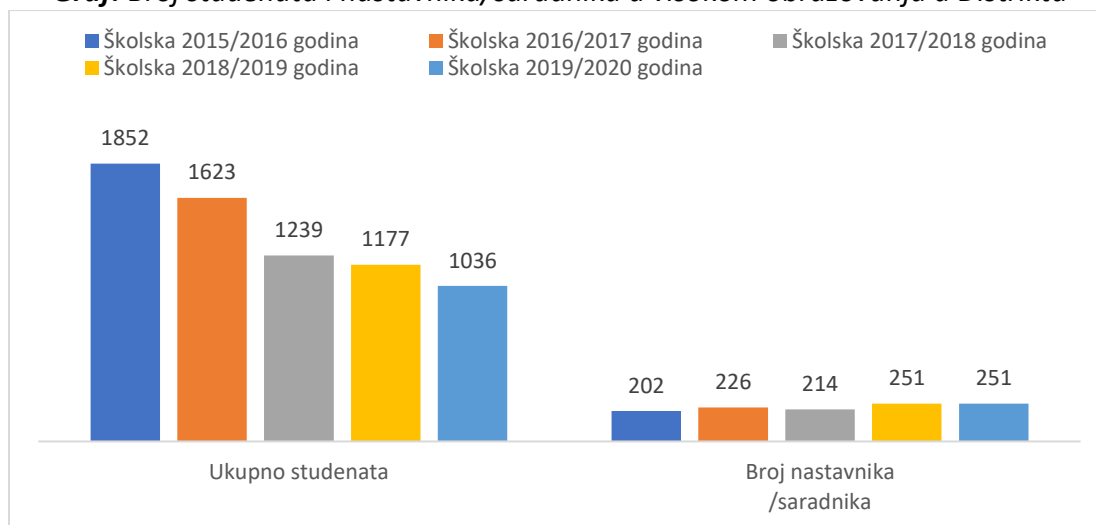
Neformalno i cjeloživotno učenje je u najvećoj mjeri definisano zakonskim i podzakonskim aktima ali ne postoje posebno analize istih. Jedan od bitnih faktora jeste da praćenje rezultata obrazovanja u Distriktu nije dovoljno sistematizirano i harmonizirano, i ne omogućava informirano kreiranje obrazovne politike a usavršavanje nastavnika tokom službe nije dovoljno, kao i u drugim dijelovima BiH, pa i šire.

Generalno stanje infrastrukture i opremljenosti objekata osnovnog i srednjeg obrazovanja na području Distrikta je na zadovoljavajućem nivou, a posebno se izdvaja opremljenost srednjih škola kabinetima (npr. kabineti mehatronike, robotike, CNC laboratorija, itd.), dakle, postoje dobre osnove za razvoj stručnih obrazovnih profila. Naravno, postoji potreba unapređenja pojedinih segmenata (*nepostojanje sportskih dvorana, nemogućnost pravilnog pristupa djeci s posebnim potrebama, obezbjeđivanje sanitarnih uslova u svim školama, knjižnica i sl.*). Naime, prema pribavljenim podacima, od 19 osnovnih i srednjih škola, njih 9 nema vodu namijenjenu za piće, 7 škola nema sportsku (školsku) dvoranu namijenjenu školi, 6 nema knjižnicu te 7 škola nema omogućen fizički pristup djeci s posebnim potrebama. Sa druge strane, vrlo je bitno naglasiti da većina škola za zagrijavanje koristi lož ulje, čija godišnja potrošnja se kreće oko 320,000 KM, dok je potrošnja električne energije na nivou preko 12,000,000 KM (sa 5324 rasvjetnih tijela u objektima).

Visoko obrazovanje - u Brčko distriktu BiH je zasnovano na Zakonu o visokom obrazovanju a prema poslednje objavljenim podacima iz školske 2019/2020 godine, u Brčkom funkcionišu Ekonomski fakultet Brčko Univerziteta Istočno Sarajevo (sa tri studijska programa), te privatni Internacionalni univerzitet Brčko (sa sedam studijskih programa), Evropski univerzitet Brčko (sa šest studijskih programa) i Visoka škola računarstva i poslovnih komunikacija "Empirica" (sa dva studijska programa). ²⁰

²⁰ Pored gore navedenih, u Brčko distriktu funkcionišu i Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banjaluka te Sveučilište u Mostaru, organizaciona jedinica Brčko, ali podaci o istima nisu na raspolaganju u sistem statističke evidencije niti evidencije Pododjela za visoko obrazovanje u Vladi Brčko distrikta BiH.

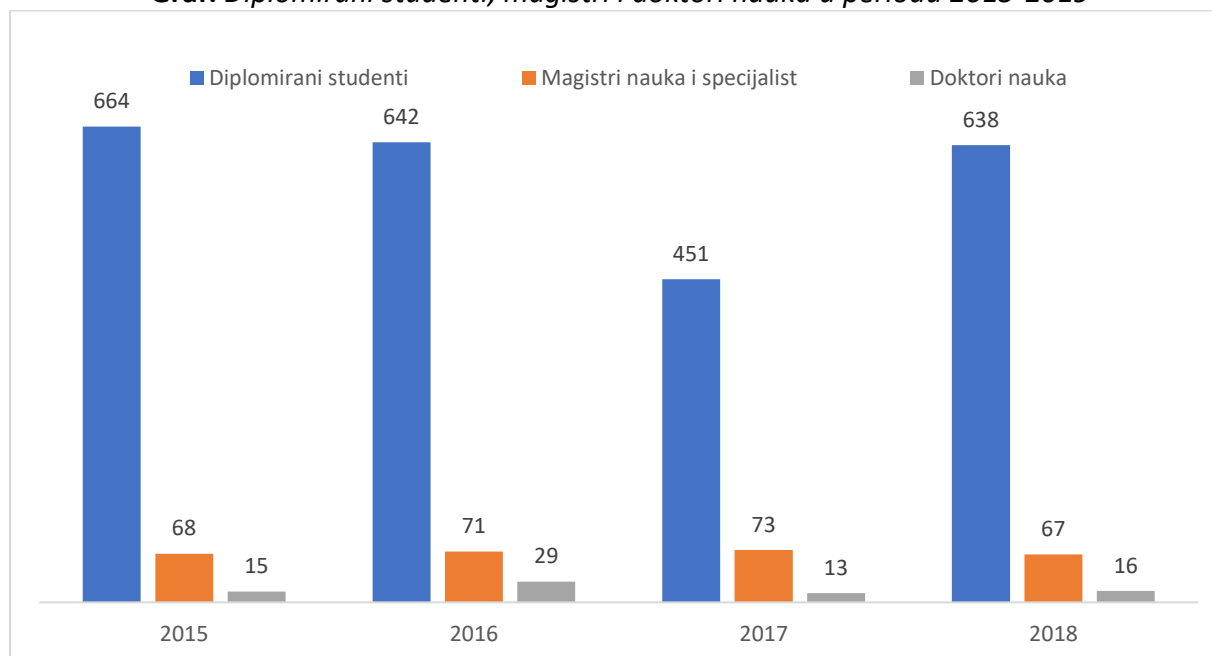
Graf: Broj studenata i nastavnika/saradnika u visokom obrazovanju u Distriktu

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika obrazovanja 2014-2020, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Ukupan broj studenata koji su završili visoko obrazovanje u Brčkom u četverogodišnjem periodu iznosi 2395, dok je ukupan broj upisanih 5891 (od čega 1715 vanrednih – sa više od 90% studenata na daljinu). Od novoupisanih studenata, 27,2% pohađa Univerzitet Istočno Sarajevo, Ekonomski fakultet, 32,4% Internacionalni univerzitet Brčko, 16,1% Visoka škola računarstva i poslovnih komunikacija "Empirica" te 24,2% Evropski univerzitet Brčko. Najveći broj novoupisanih se odnosi na Evropski univerzitetu Brčko a najveći broj registrovanih apsolvenata je na Univerzitetu Istočno Sarajevo, Ekonomski fakultet.

Graf: Diplomirani studenti, magistri i doktori nauka u periodu 2015-2019

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika obrazovanja 2014-2020, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

U posmatranom periodu, ukupno 279 osoba je magistriralo/specijaliziralo (od upisanih 771) te je 73 osobe promovisano na čast doktora nauka (od upisanih 124). Prosječan stepen završavanja dodiplomskih studija iznosi 40% a postdiplomskog obrazovanja 47%. Sa aspekta međunarodne ISCED 2011 klasifikacije, najveći broj diplomiranih osoba u svim nivoima visokog obrazovanja je u području ekonomije, administracije i prava a najmanji u prirodnim i humanističkim/umjetničkim naukama. Kretanje broja studenata u odnosu na broj učenika u srednjem obrazovanju je teško posmatrati s obzirom da najveći broj studenata u Distrikta dolazi van Brčkog (procjena je da preko 80% osoba nije iz Brčkog) – međutim na osnovu podataka o stipendiranim studentima od strane Vlade Brčko distrikta, možemo zaključiti da preko 50% mladih koji izlaze iz srednje škole se nastavlja školovati na javnim univerzitetima u BiH (većinom u Tuzli, Sarajevu, Banjaluki i susjednim zemljama) – plus mladi koji nastavljaju samostalno finansirati svoje studije nas navodi na procjenu da preko 60% mladih po završetku obrazovanja nastavlja sa visokim obrazovanjem.

U Distriktu, uočena je disproporcionalnost u izdvajanjima Vlade Brčko distrikta po učeniku po godinama, gdje se izdvajanja mogu ocijeniti čak i dvostruko u odnosu na druga područja u okruženju, što apsolutno ne treba biti tumačeno kao negativna pojava nego nasuprot tome, posebno zbog programa stipendiranja studenata.

Graf: Analiza izdvajanja za obrazovanje po učeniku

Izvor podataka: Izvještaji o izvršenju Budžeta Distrikta 2014-2020, Direkcija za finansije BD BiH

Kada govorimo o stipendiranju, Brčko distrikt BiH godišnje u prosjeku izdvaja oko 906,667 KM za prosječno 490 studenata – koji na godišnjem nivou dobiju prosječno 1847 KM *per capita* (podaci za period 2017-2019). Specifičnije, trenutno se stipendira preko 300 studenata sa područja Brčko distrikta u mjesečnom iznosu od po 200 KM, deset mjeseci godišnje.

Tabela: Utrošena sredstva iz budžeta Brčko distrikta po godinama i vrsti obrazovanja

	Utrošeni iznos 2014 u KM	Utrošeni iznos 2015 u KM	Utrošeni iznos 2016 u KM	Utrošeni iznos 2017 u KM	Utrošeni iznos 2018 u KM	Utrošeni iznos 2019 u KM
Predškolsko obrazovanje	1,598,535.99	1,588,575.76	1,653,001.95	1,737,319.29	2,269,279.35	1,783,879.33
Osnovno obrazovanje	22,546,718.09	21,177,749.08	20,955,134.54	22,106,610.65	23,659,701.26	23,037,505.84
Srednje obrazovanje	12,005,242.65	11,206,007.16	11,492,375.62	11,814,848.87	11,911,900.13	11,811,645.37
Visokoškolsko obrazovanje	578,719.21	708,719.21	1,811,692.44	1,807,095.37	1,703,462.26	1,596,612.25
Ostalo	2,402,902.03	2,366,992.93	834,502.26	964,123.82	981,670.51	1,042,928.64
Ukupno	39,132,117.97	37,048,044.14	36,746,706.81	38,429,998.00	40,526,013.51	39,272,571.43

Izvor podataka: Izvještaji o izvršenju Budžeta Distrikta 2014-2020, Direkcija za finansije BD BiH

Kretanja troškova obrazovanja pokazuju nominalni porast tokom proteklih 5 godina od 3729 KM po učenika u 2014/2015 do 4446 KM u 2019 godini, što u poređenju sa 2015 godinom predstavlja porast troškova obrazovanja od 17%. No, ne postoje detaljni podaci na osnovu kojih procjena i povezanosti sa drugim sektorima se definiše neophodni broj stipendija za mlade.

1.5.3 Usklađenost obrazovanja sa tržištem rada

Prema raspoloživim izvorima informacija, može se uočiti djelomična neusklađenost kada je u pitanju planiranje obrazovnih politika sa lokalnim tržištem rada u Brčko distriktu. Naime, pored činjenice da nije moguće pronaći adekvatne informacije o tome na koji način se nosilac politike obrazovanja u Distriktu rukovodi lokalnim potrebama na tržištu rada, prema informacijama o nezaposlenim licima evidentiranim u Zavodu za zapošljavanje Distrikta, vidljivo je da se veća briga obraća od strane nadležnog Zavoda u odnosu na ove politike, što je posebno vidljivo kroz stipendiranje suficitarnih zanimanja te konstantan trend upisa u srednješkolsko obrazovanje stručnih zanimanja, dok aktiva Zavoda prikazuje značajan broj i dugoročnost nezaposlenosti ovih osoba, posebno žena. Međutim, prema navodima Odjeljenja/Odjela za obrazovanje, Odjel/odjeljenje za obrazovanje u saradnji sa Privrednom komorom Brčko distrikta BiH i potrebama tržišta, svake godine raspisuje Javni poziv za dodjelu stipendija studentima sa prostora Brčko distrikta BiH, pa se može zaključiti da se posvećuje određena pažnja o neophodnim kadrovima na tržištu rada. Međutim, postoji prostor za unapređenje međusektorske suradnje, odnosno dijalog ključnih aktera javnog (obrazovanje, socijalna zaštita i Zavod za zapošljavanje BD) i privatnog sektora, što se može posmatrati kao ključ rješenja kada je ova problematika u pitanju.

1.5.4 Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita u Brčko distriktu je povjerena Javnoj zdravstvenoj ustanovi "Zdravstveni centar" Brčko (nadalje JZU Brčko) koji pruža javne zdravstvene djelatnosti i to: očuvanje i unapređenje zdravlja, otkrivanje i suzbijanje faktora rizika za nastanak oboljenja, sticanje znanja i navika o zdravom načinu života, odnosno promociju zdravih stilova života, sprečavanje, suzbijanje i rano otkrivanje bolesti, trajno i nesmetano obavljanje specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite, urgentne medicinske pomoći, dijagnostike, mentalne zdravstvene zaštite, medicinske rehabilitacije i zdravstvene njege pacijenata. Drugim riječima, djelatnost Zdravstvenog centra obuhvata opštu medicinu - porodičnu medicinu, zdravstvenu zaštitu žena i djece, školsku medicinu, zdravstvenu zaštitu nespecifičnih i specifičnih plućnih oboljenja, zdravstvenu zaštitu radnika (medicina rada), higijensko- epidemiološku i zubozdravstvenu djelatnost, specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu, dijagnostiku, mentalnu zdravstvenu zaštitu, liječenje, medicinsku rehabilitaciju, zdravstvenu njegu, boravak i prehranu pacijenta. JZU u svom sastavu ima upravu, Dom zdravlja te Bolnicu – koje sadržavaju sljedeće: Dom zdravlja (Specijalističke i dispanzerske službe, Centar za rehabilitaciju u zajednici (CBR), Centar za mentalno zdravlje sa mentalno edukativno-rehabilitacijskim centrom, Služba stomatologije, Higijensko - epidemiološka služba i Služba hitne medicinske pomoći te 4 zdravstvene stanice), a Bolnica sadržava Odjele hirurgije, ginekologiju i akušerstvo, otorinolaringologiju, Odjel za interne bolesti, Odjel za anesteziju, reanimaciju i intenzivnu njegu, neuropsihijatriju, fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, pedijatriju, plućne bolesti i TBC, Služba za dijagnostiku, Specijalističko - konzultativne ambulante te Bolnička apoteka.

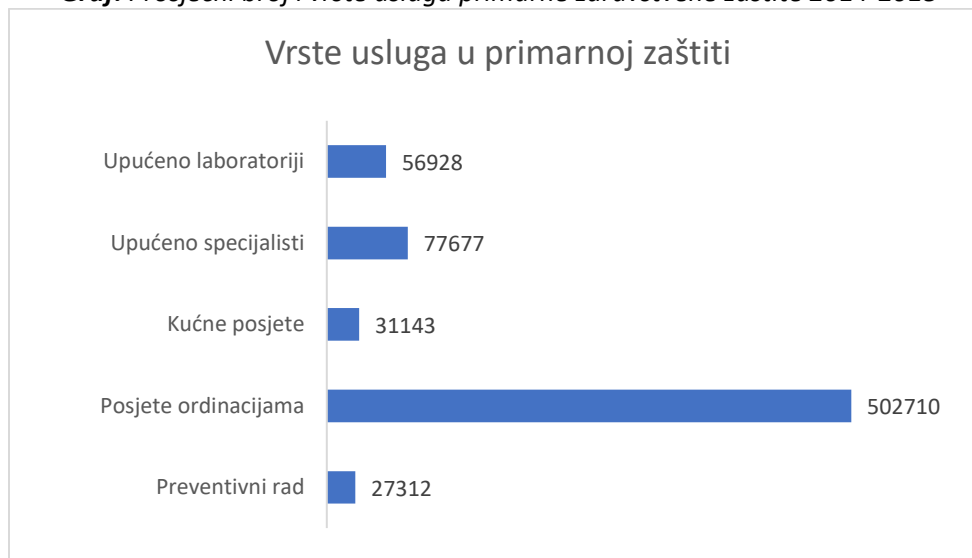
Tabela: Broj zaposlenih u JZU Brčko (podaci sa kraja 2018 godine)

	Svega	Doktori i specijalisti	Stomatolozi	Zdravstveni radnici	Administrativni i tehnički radnici
Primarna zdravstvena zaštita	252	71	11	153	-
Bolnička zdravstvena zaštita	297	72	-	211	-
Uprava	160	-	-	-	160
Ukupno JZU ZC Brčko	709	143	11	364	160

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Od ukupno 709 uposlenih, 22% je zaposleno u upravi JZU (160 osoba), dok je 78% stručnog osoblja u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti (od 549 stručnih zaposlenih osoba, njih 54% pripada bolničkoj a 46% primarnoj zdravstvenoj zaštiti).

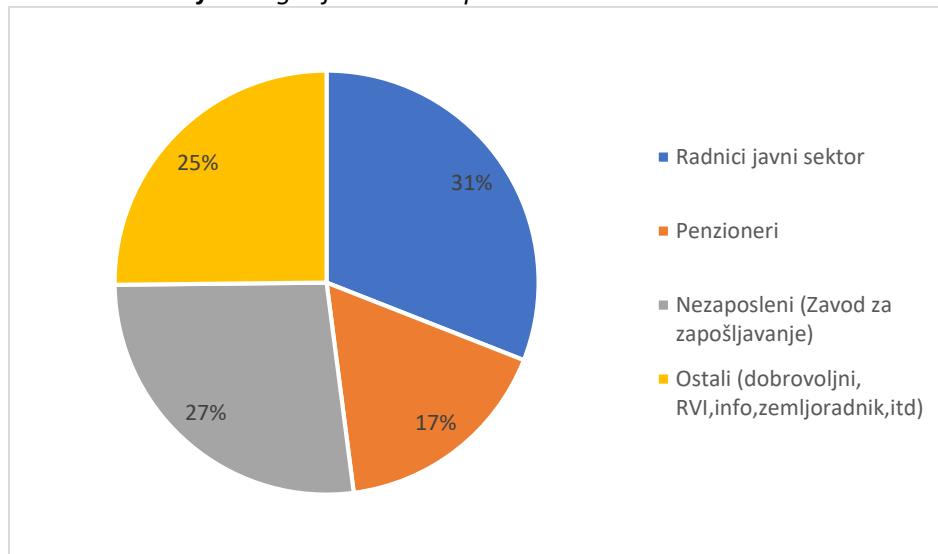
Graf: Prosječni broj i vrste usluga primarne zdravstvene zaštite 2014-2018

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Sa druge strane, ovih 549 zaposlenika je obradilo ukupno 850,783 posjeta (*preventivni rad, rad u ordinacijama, savjetovalištima, ležanje/tretmani u bolnici, terenske/patronažne posjete*), na osnovu čega se da zaključiti da u toku jedne godine, jedan zaposlenik učestvuje u 1549 susreta sa pacijentima, odnosno 129 pacijenata mjesečno ili 4,3 dnevno. Gledajući po vrstama usluga koje se pružaju u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, najveći broj pacijenata posjećuje ordinacije (72%), preventivno se radi sa 3% korisnika, dok 19% pacijenata budu upućeni drugim službama i/ili specijalistima u sekundarnoj zaštiti. Specificirajući, oko 500 hiljada posjeta se registruje kod ljekara opće prakse na godišnjem nivou, od čega u prosjeku oko 200,000 posjeta po prvi put a oko 300,000 su ponovni pregledi. Drugim riječima, jedan građanin tokom godine u prosjeku 6 puta posjeti ljekare opće prakse u cijelom Distriktu (*u skladu sa procjenom stanovništva od 83,234 građanina*). U smislu ljudskih resursa, Brčko distrikt BiH u primarnoj zaštiti raspolaže sa ukupno 71 ljekarom i specijalistom (oko 45% u ZC Brčko i SKS-dispanzer za žene), što je manje od prosjeka u okruženju, a čak četiri puta manje od evropskog prosjeka od 3,2 ljekara na hiljadu stanovnika.

Graf: Kategorije korisnika primarne zdravstvene zaštite

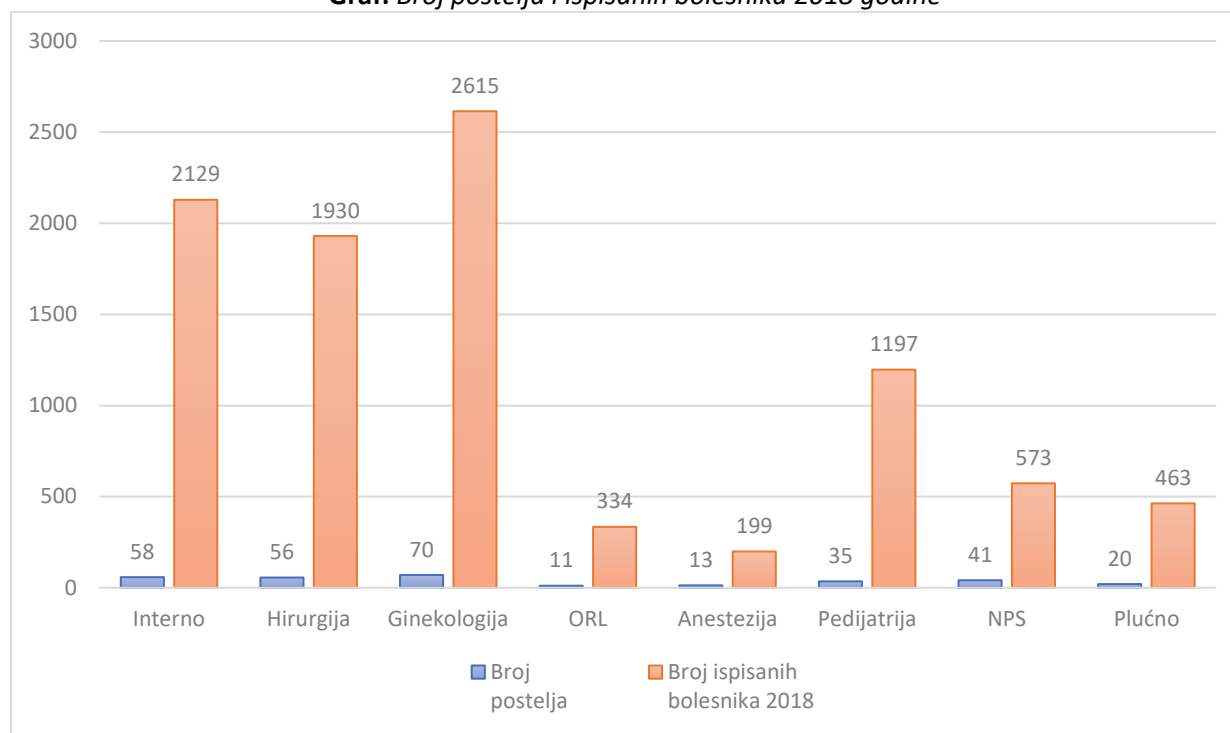
Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Gledajući po kategorijama osiguranja koji koriste primarne usluge, najveći broj korisnika primarne zdravstvene zaštite u Brčkom su nezaposlena lica (oko 40%), nakon čega slijede radnici, penzioneri i socijalno ugrožena lica. Kada posmatramo specijalističke službe, nameće se nekoliko zaključaka. Naime, u zadnjih 5 godina, prosječno se pruži oko 280,000 usluga u ovim službama, od čega dominiraju tri službe: laboratorija (sa oko 55%), očno (oko 16%), ATD (oko 13%) te sve ostale usluge (oko 16%) – međutim, zabrinjava broj zaposlenika u službi očnog ljekara, koju najčešće koriste osiguranici iz javnog sektora i penzioneri, dok osiguranici zaposleni u privatnom sektoru skoro nikako ne koriste usluge, što je vidljivo i kod drugih službi. Osnovni registrovani izazovi prema informacijama iz izvještaja JZU Brčko jesu veoma visok stepen fluktuacije zaposlenika (npr. 9 od 35 u službama obiteljske/porodične medicine u sve četiri ZS; Brčko, Bijela, Maoča i Brezik), a čak i angažirane zamjene, u svrhu održavanja procesa rada, također otišle na bolovanja. Nadalje se registruje da je broj zaposlenika „ispod optimalnog“, a posebno je u ovim službama problem prijem osoblja bez ili sa vrlo malo iskustva i velika fluktuacija kadra (zamjena više ljekara u kratkom vremenu). Iz ovih razloga nivo kvalitete ljekarske usluge nije ujednačena i nije na željenom nivou, a stalni problem u proteklim godinama za rad službe predstavlja nedostatak prostora i prostorna nepovezanost dijelova službe, odnosno nepovezanost službe u funkcionalnu cjelinu.

Govoreći o sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti u Distriktu (bolničko liječenje), isti su u prosjeku posmatranog perioda raspolagali sa ukupno 304 postelje, odnosno 3,5 na 1000 stanovnika, (evropski standard je šest postelja na 1.000 stanovnika), ali je ovaj podatak u nivou prosjeka entiteta i BiH. Tokom 2018 godine, ukupno 9440 pacijenta su ispisana sa bolničkog liječenja, što znači da se tokom jednog mjeseca 786 osoba liječi u bolnici na 304 postelje. Međutim, izvještaji JZU Brčko navode da je popunjenost kapaciteta i dalje niska i iznosi 40,1% te da broj kreveta je veći od broja koji predviđaju standardi i normativini, ali se nakon toga navodi da Brčko distrikt nema usvojene standarde i normative, što dodatno komplikuje situaciju oko racionalnog

korištenja kapaciteta. Bolnički liječenih pacijenata je oko 9000 u posmatranom periodu, te oko 45000 dana bolno opskrbnih dana u prethodnih pet godina.

Graf: Broj postelja i ispisanih bolesnika 2018 godine

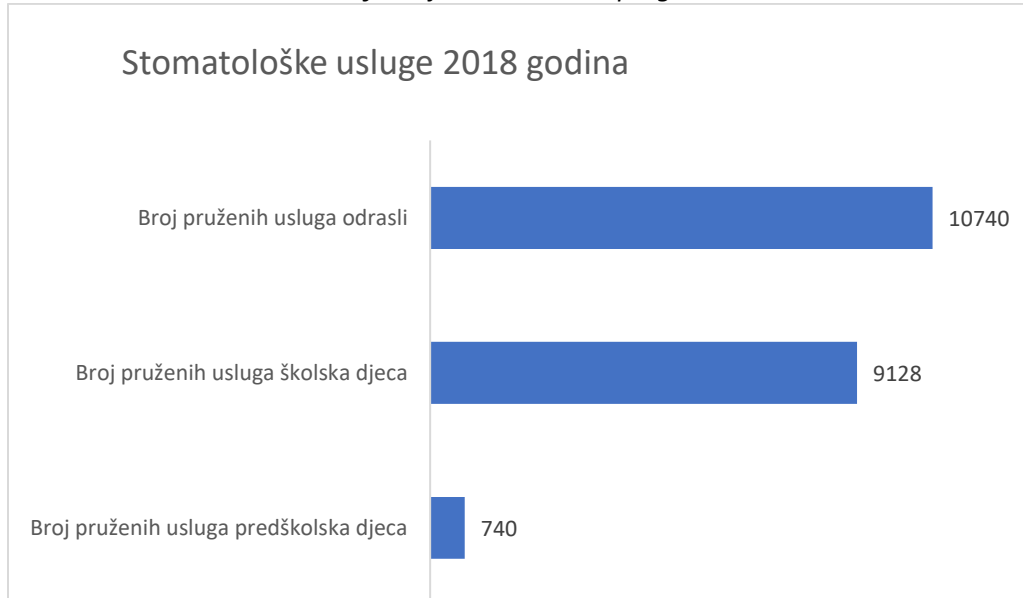

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

U pogledu stručnog osoblja, Brčko distrikt u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti raspolaže sa ukupno 72 ljekara i specijalistom, što je također manje od prosjeka u okruženju, a veoma slično primarnoj zaštiti (*podaci sa krajem 2018 godine*). Pored toga, u Brčko distrikt godišnje dolazi oko 20 vanjskih saradnika/konsultanata, koji pružaju značajan broj usluga građanima Distrikta – te je vrlo bitno procijeniti efikasnost i efektivnost ovog pristupa s obzirom da neki konsultanti imaju registrovanih po 120 dolazaka i hiljade pregleda. U pogledu medicinskih sestara, situacija je još zabrinjavajuća, njihov je broj dosegao 2,8 sestara na 1.000 stanovnika, te se u tom smislu može uporediti da Distrikt zaostaje za 300 posto u odnosu na evropski standard od 7,8 sestara na 1.000 stanovnika. Što se tiče prosječne starosti zaposlenih, ista se u javnom zdravstvu povećala za šest godina, i danas iznosi 49,5 godina, a 38% ljekara je starije od 50 godina.

Prema podacima pribavljenim tokom analize za 2018 godinu, Distriktu nedostaje i stomatologa, sa stopom od 1,3 doktora dentalne medicine na 10,000 stanovnika, daleko ispod je evropskog prosjeka od 6,6 stomatologa na 10,000 broj stanovnika - ali i prosjeka na nivou entiteta i BiH gdje je prosjek oko 2,5 stomatologa na 10,000 stanovnika.

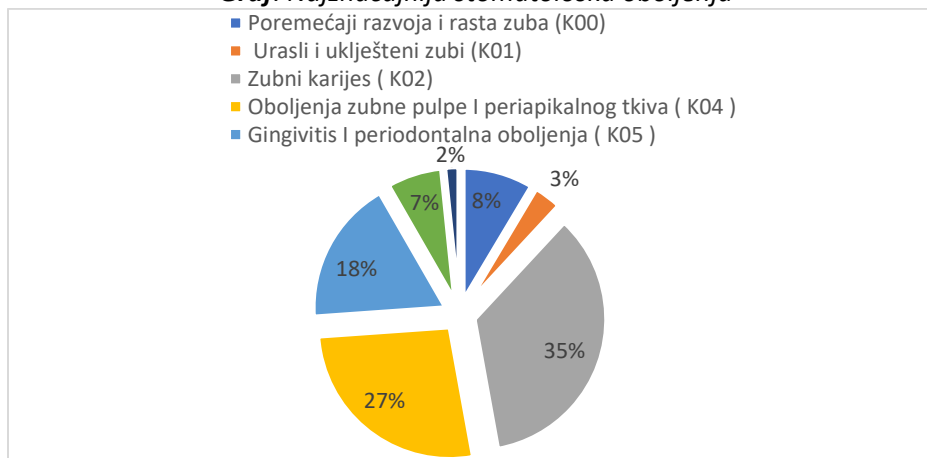
Graf: Broj stomatoloških pregleda

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura BD BiH

U smislu pružanja usluga, 7 radnih timova u prosjeku godišnje obavi oko 8000 intervencija po prvi put, te oko 12,000 kontrola (cca 20,000 “pregleda” odnosno, oko 60000 administrativnih „usluga“), što predstavlja oko 8500 usluga građanima po timu. Kada to interpretiramo naspram oko 220 radnih dana u godini, dobijemo podatak da u prosjeku 13 stomatoloških pregleda i 38 drugih administrativno-stomatoloških usluga bude pruženo u toku jednog radnog dana. Naravno, znajući činjenicu da je formalni broj zaposlenih vs stvarno prisutnih drugačiji (*samo jedno radno mjesto predstavlja broj dana godišnjeg odmora svih zaposlenih*), te druga odsustva (poput bolovanja, dolazimo do podatka da preko 40 usluga dnevno se pruži u stomatološkim ambulantama širom Distrikta.

Graf: Najznačajnija stomatološka oboljenja

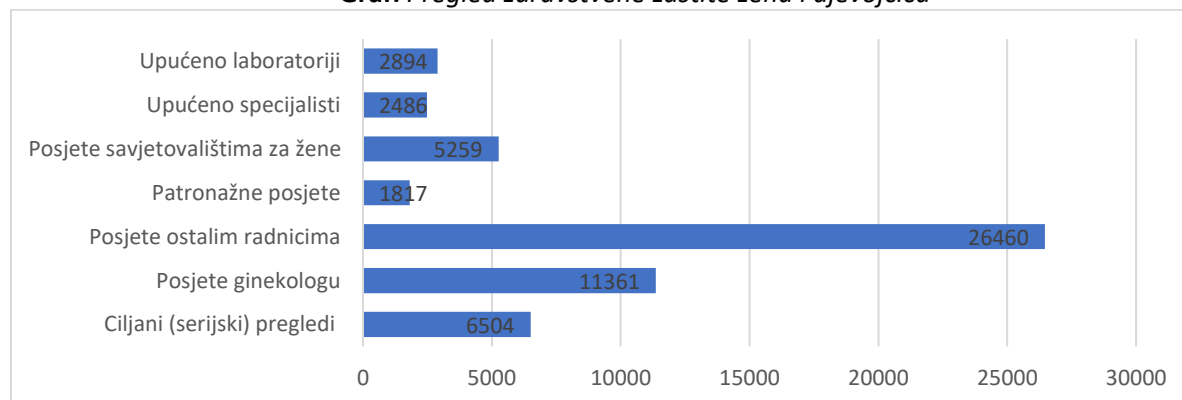
Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Sav broj usluga se u prosjeku obavi za cca 48% djece i mladih (maloljetnih) te 52% odraslih (punoljetnih). Kada govorimo o oboljenjima, dominiraju oboljenja od zubnog karijesa, zubne pulpe i periapikalnog tkiva te Gingivitis i periodontalna oboljenja, što nam u rezimeu govori da je svjesnost stanovništva o prevenciji bolesti zuba još uvijek na niskom nivou. Dodatni problem predstavlja nemogućnost ikakve evidencije broja usluga privatnih stomatoloških ambulanti, koje, prema određenim procjenama, je više nego u nivou broja pružanja usluga u javnom zdravstvu.

Kada govorimo o pokrivenosti djece obaveznom vakcinacijom u Brčko distriktu BiH, ista varira od 70% vakcinisane djece za Morbili-Rubeola-Parotitis RV do 100% vakcinacije protiv tuberkuloze. Neminovno je da postoje minimalno dva razloga koji značajno utječu na nizak stepen vakcinacije kod određenog broja djece a to su: nedostatak vakcina zbog neefektivno /ili neefikasno obavljenog procesa javnih nabavki te neformalnog “antivakcionalnog” pokreta, koji aktivno zagovara anti-vakcinaciju. Sa druge strane, Brčko distrikt BiH nema definisane mjere sankcionisanja nepoštovanja obavezne vakcinacije pa tokom jedne godine u prosjeku oko 300 djece ne dobije tretman jedne od planiranih vakcina (*70% MRP vakcinu nisu primila novorođene djece u prethodnih 5 godina, što predstavlja oko 300 djece*). Drugim riječima, primovakcinacije se sprovode uspješnije u odnosu na revakcinacije a uzrok se treba tražiti u nemogućnosti adekvatnog praćenja obavezne vakcinacije. I značajniji procenti obavezne vakcinacije su uglavnom kod novorođene djece, a imajući u vidu da se u Distriktu u godišnjem prosjeku u bolnici dnevno rodi oko 2 djece, i ovaj broj predstavlja konstantu zadnjih 5 godina – može se očekivati sličan trend i u narednim godinama (*godišnji prosjek novorođenih u periodu 2014-2019 je 895 djece, od čega je 419 djevojčica – 46%*), kako u brojčanom, tako i u rodnom segmentu. Od gore navedenih brojeva, značajan je podatak da se u prosjeku 286 djevojčica i dječaka godišnje rađaju (što predstavlja 32%) iz razvedenih brakova a sama stopa prirodnog priraštaja u Distriktu je već godinama negativna unatrag i kreće se od -0,97% krajem 2014 godine pa do -2,43% početkom 2018 godine.

Nadalje, posmatrajući zdravstvenu zaštitu žena, u zadnjih pet godina, prosječno se godišnje registruje oko 50,000 posjeta u službi za zdravstvenu zaštitu žena, što nam govori da jedna žena prosječno (izuzimajući porođaje) 1 godišnje posjeti ginekologa i/ili savjetovalište za žene.

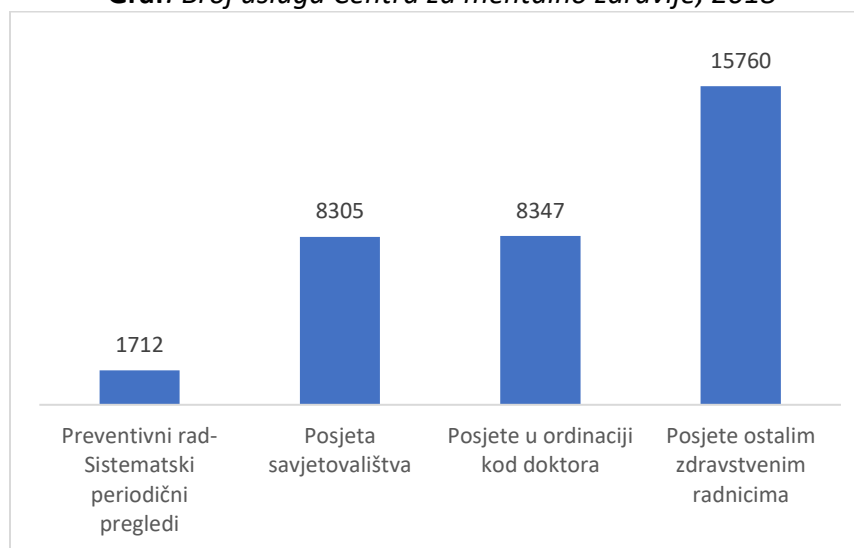
Graf: Pregled zdravstvene zaštite žena i djevojčica

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Sa druge strane, 8 zaposlenih ginekologa u prosjeku obavi po 8 pregleda po radnom danu – te obave oko 500 porođaja u toku jedne kalendarske godine. Jedna od posebnih karakteristika pružanja javnih zdravstvenih usluga jesu usluge Centra za mentalno zdravlje u Brčko distriktu. Naime, kako je to vidljivo sa dijagrama, tokom 2018 godine je registrovano 21037 oboljenja i stanja (bez povreda) kroz 34124 posjete Centru za mentalno zdravlje, što predstavlja procenat od 25% procijenjene populacije Distrikta.

Graf: Broj usluga Centra za mentalno zdravlje, 2018

Izvor: Izvještaji o radu JZU Brčko 2014-2018

Iako je određeni procenat posjeta vezan za posjete kroz preventivni rad (najviše sistematski periodični pregledi), može se uočiti zabrinjavajući broj registrovanih oboljenja u odnosu na opću populaciju kako je to prezentovano u sljedećoj tabeli.

Tabela: Vrste mentalnih oboljenja u 2018

Šizofrenija, šizotipalni I sumaniti poremećaji (F20- F29)	3864
Osobe s potencijalnom opasnošću za zdravlje zbog socioekonomskih i psihosocijalnih okolnosti (Z55-Z65)	3686
Drugi mentalni poremećaji I poremećaji ponašanja	2284
Poremećaji raspoloženja (afektivni) (F30- F39)	2233
Epilepsija (G40- G41)	2059
Neurotski sa stresom povezani I somatski poremećaji (F40-F49)	1579
Poremećaji nerava, nervnih korjenova I pleksusa	1073
Mentalna zaostalost (F70- F79)	1035
Cerebralna paraliza I drugi paralitički sindromi	945
Mentalni poremećaji I poremećaji ponašanja uzrokovani drugim psihoaktivnim supstancijama(F11- F19)	542
Druga oboljenja nervnog sistema	481
Ostala oboljenja	478
Multipla skleroza (G35)	235

Mentalni poremećaji ponašanja uzrokovani alkoholom	226
Parkinsonova bolest (G20)	119
Intrauter. hipoksija I asfiksija novorođenčeta pri porođaju	108
Demencija (F00- F03)	90

Izvor podataka: Agencija za statistiku, Statistika zdravstvene zaštite 2014-2018, Ekspozitura Brčko distrikt BiH

Drugim riječima, iako se kroz trend može uočiti povećani procenti oboljevanja stanovništva od mentalnih bolesti, Centar za mentalno zdravlje Distrikta, kroz multidisciplinarni pristup, te suradnju unutar zdravstvenog sektora kao i intersektorsku saradnju (npr. sa sektorom obrazovanja I socijalnog rada) mora značajnije poraditi na mentalnom zdravlju stanovništva, jer je stopa oboljelih viša nego u okruženju (1/5 stanovništva), gdje se procjenjuje da jedna četvrtina stanovništva boluje od mentalnih oboljenja, posebno kod djece i adolescenata.

Generalno gledajući oboljenja stanovništva u Brčko distrikta, prema oboljelim stanjima po godinama (2014-2019), u Brčkom prednjači broj oboljelih (*prema broju registrovanih oboljelih stanja I povreda po X reviziji MKB*) od: 1. srčanih oboljenja, 2. bolesti i stanja štitne žlijezde (primarno žene), 3. endokrinih i metaboličkih poremećaja, 4. anemije, 5. dijareje i gasroenteritisa, 6. oboljenja nervnog sistema, 7. cistitisa i oboljenja urinarnog sistema (primarno žene) te 8. očiju i ušiju. No, pored činjenice da je veoma teško doći do podataka o privatnim zdravstvenim ordinacijama i ustanovama koje pružaju iste /ili slične usluge kao JZU Brčko, procjenjuje se da je još uvijek dominantna zdravstvena zaštita u javnom sektoru, posebno za osjetljive kategorije stanovništva (*penzioneri, djeca, socijalno ugrožena populacija, manjine, žene*). Sve gornje navode možemo posebno potvrditi i kroz strukturu osiguranika koji koriste usluge JZU Brčko, gdje je procenat zaposlenih iz privatnog sektora skoro pa zanemarljiv, što govori o tome, između ostalog, da je veoma potrebno raditi na izgradnji i jačanju primarne i sekundarne zdravstveno zaštite, uključujući adekvatno planiranje, jačanje kapaciteta ljudskih resursa u javnom zdravlju (privlačenje I zapošljavanje, cjeloživotno učenje, specijalizacije) a posebno zadržavanje kadra i adekvatan monitoring visokog stepena fluktuacije zaposlenika. Kada govorimo o obrazovanju i osiguranju zdravstvenih radnika, isto se u Distriktu vidi samo kroz postojanje Srednje medicinske škole – dakle, temeljem prethodno iznesenog, naglasak treba biti na tome da je neophodno znatno više investirati u osiguranje da se zdravstveni kadar stalno usavršava sukladno medicinskim dostignućima te da se prati razvoj zdravstvenih tehnologija. Nadalje, iako JZU Brčko raspolaže sa određenim količinama kvalitetne medicinske opreme, jako je izražen problem dotrajale i zastarjele opreme. No, za razliku od okruženja, razlog ovome se ne treba gledati primarno u razlozima finansijskih poteškoća koji bi eventualno uzrokovali nedovoljnu materijalno-tehničku opremljenost, kao i nedostatak educiranih zdravstvenih djelatnika i njihove sve češće fluktuacije – nego se osnovni razlozi mogu vidjeti u neefikasnom i nefektivnom planiranju investicija u javno zdravstvo (*nekompletirani projekti koji se planiraju u kapitalnom investiranju*), otežanom sprovođenju procesa javnih nabavki (*jer je nekoliko važnih kapitalnih investicija formalno-pravno zaustavljeno od strane Ureda za žalbe Agencije za javne nabavke*) te nedostatku volje svih aktera javnog zdravstva da strateški pristupaju razvoju javnog zdravstva. Jedan od primjera su navodi iz Izvještaja o radu nadležnog Odjeljenja koji, naprimjer, 5 godina ne uspijevaju da sprovedu nabavku savremenih medicinskih uređaja poput magnetne rezonance, CT-a, smještaj RTG aparata i slično – iako za iste evidentno postoji potreba.

1.5.5 Socijalna zaštita

Nosilac socijalne zaštite na području Distrikta je Vlada Brčko distrikta BiH kroz Pododjeljenje za socijalnu zaštitu – (“Centar za socijalni rad”) koji organizaciono pripada Odjeljenju za zdravstvo i ostale usluge. Sredstva za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite osiguravaju se iz budžeta Distrikta a svrha se ostvaruje putem socijalna, porodične i dječije zaštite. Korisnici usluga socijalne, porodične i dječije zaštite, pri ovom Pododjeljenju su: punoljetna lica – materijalno neobezbijeđena i za rad nesposobna, stara lica bez porodičnog staranja, lica sa onesposobljenjem, lica sa društveno negativnim ponašanjem, lica u stanju socijalne potrebe (posebne i vanredne okolnosti), zlostavljana lica, samohrani roditelji, djeca bez roditeljskog staranja, djeca ometena u psiho-fizičkom razvoju, vaspitno zanemarena i zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i zlostavljana djeca. Pododjeljenje se sastoji od tri službe koje obavljaju sljedeće poslove i zadatke: službi dječije zaštite (rad i zaštitu djece bez roditeljskog staranja, djece s posebnim potrebama i djece s poremećajima ponašanja, utvrđivanje prava po osnovu Zakona o dječijoj zaštiti Brčko distrikta BiH), služba opće socijalne zaštite, zaštite braka i porodice (uređenje porodično-pravnih odnosa između bračnih partnera, roditelja i djece, odnosa između srodnika u bračnoj, vanbračnoj ili usvojeničkoj porodici te postupci nadležnih organa u vezi s porodično-pravnim odnosima i utvrđivanje prava po osnovu Zakona o socijalnoj zaštiti), te služba psihosocijalne zaštite (rad sa duševnim bolesnim licima, starateljstvo nad punoljetnim licima, pokretanje postupka za oduzimanje poslovne sposobnosti; zaštitu i postupanje s maloljetnicima u krivičnom postupku). Imajući gore navedeno u vidu, u kombinaciji sa raspoloživim podacima o trendovima broja korisnika i sistema socijalne zaštite, može se uočiti da Brčko distrikt posvećuje značajnu pažnju osjetljivim grupama stanovništva.

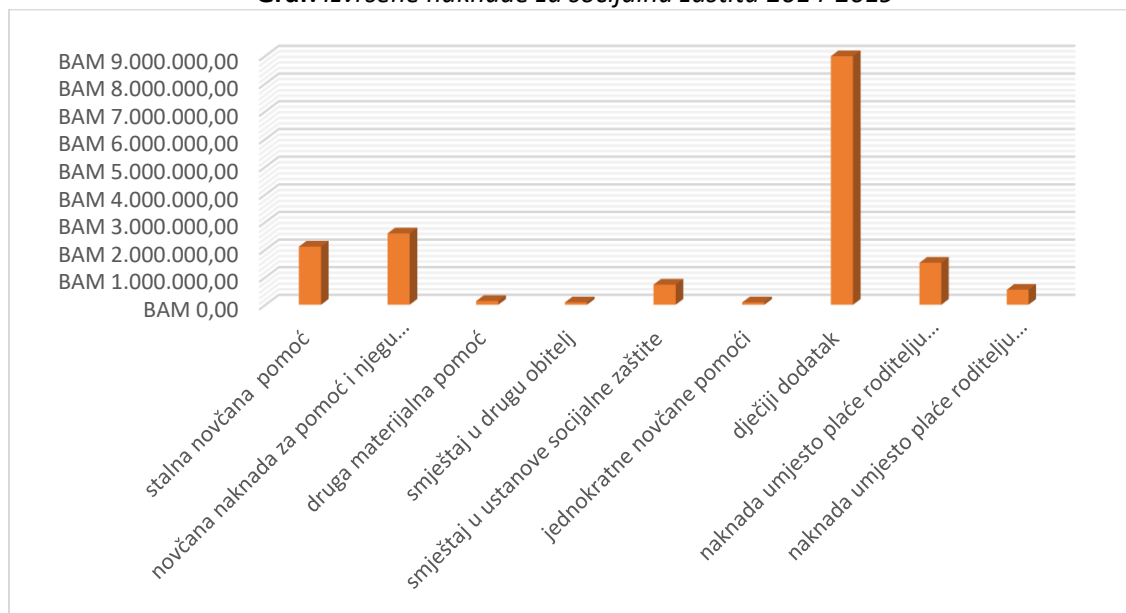
Tabela: Vrste i broj korisnika socijalne zaštite 2014-2019 (mjesečni prosjek broja korisnika)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Stalna novčana pomoć	810	843	890	963	923	869
Novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe	2036	2230	2456	2836	2693	2548
Druga materijalna pomoć	50	49	50	53	50	55
Smještaj u drugu obitelj	34	32	30	33	31	51
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	8	8	8	8	7	15
Jednokratne novčane pomoći	53	82	46	63	106	89
Kućna njega i pomoć u kući						51
Dječiji dodatak	4515	4385	4205	4398	4136	3814
Naknada umjesto plaće roditelju koji je u radnom odnosu	108	104	124	151	155	134
Naknada umjesto plaće roditelju koji nije u radnom odnosu	69	63	63	72	113	377

Izvor podataka: Pododjel za socijalnu zaštitu Odjeljenja za zdravstvo Vlade Brčko distrikta BiH, 25.5.2020

Iako Brčko distrikt posvećuje značajnu pažnju socijalnim kategorijama stanovništva, sa druge strane, prezentovani podaci su poprilično, socio-ekonomski gledajući, zabrinjavajući. Naime, kao što je vidljivo u tabeli gore, prosječno 8024 osobe mjesečno koriste (i imaju) prava iz socijalnu zaštite – što implicira da oko 10% stanovništva Distrikta ima jednu od gore navedenih potreba. Drugim riječima, u prethodnih 5 godina, u prosjeku oko 2432 osoba mjesečno prima novčanu naknadu za pomoć i njegu druge osobe, stalnu novčanu pomoć oko 883 osobe prosječno, dok je prosječno 4242 korisnika prava na dječiji dodatak (za prosječno 7930 djece).

Graf: Izvršene naknade za socijalnu zaštitu 2014-2019

Izvor podataka: Pododjel za socijalnu zaštitu Odjeljenja za zdravstvo Vlade Brčko distrikta BiH, 25.5.2020

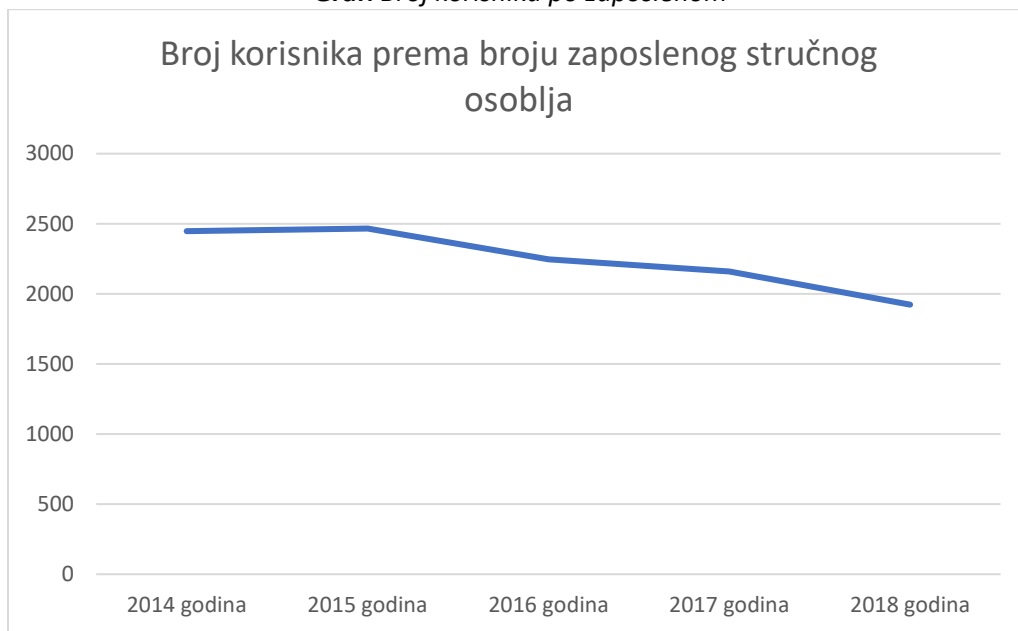
Finansijski gledajući, naknade predviđene vrstama socijalnu zaštite predstavljaju veoma značajan konzument budžeta Brčko distrikta BiH, gdje se u prosjeku za prethodnih 5 godina za socijalna davanja izdvaja u prosjeku 16,789,643.07 KM, dok iznos samo za dječiji dodatak godišnje prelazi iznose od 8,5 miliona KM – kako je to vidljivo na grafikonu gore.

U segmentu broja korisnika prava u prethodnih pet godina, vidljiv je trend povećanja korisnika stalne novčane pomoći za 7%, novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe za oko 25%, jednokratnih novčanih pomoći za 35%, ali sa druge strane, i značajno smanjenje broja djece na osnovu kojih se ostvaruje pravo na dječiji dodatak sa 8532 u 2014 godini, na 7188 djece u 2019 godini. No, bitno je naglasiti da ovo smanjenje nije rezultat ekonomskog razvoja, nego procesa revizije prava na dječiji dodatak – jer se broj zaposlenih osoba koji ostvaruju pravo na dječiji dodatak uglavnom kreće od 900 do 1090 osoba (dok je broj nezaposlenih koji ostvaruju pravo na dječiji dodatak i penzionera značajno smanjio, posebno u periodu 2017-2018 godina).

Nadležni organ, Pododjel za socijalnu zaštitu, u posmatranom periodu, mjesečno obradi oko 32,640 slučajeva (korisnika usluga Pododjela), od kojeg broja je značajno više žena, i to 20164 (ili

61%). Gledajući po kategorijama i starosti, sličan omjer obrađenih predmeta je vezan za djecu i mlade (14263, od čega 55% djevojčica) te odrasle (18138, od čega je 66% žena). Kada govorimo o broju stručnih zaposlenika u Pododjelu za socijalnu zaštitu koji rade direktno sa korisnicima, vidljiv je opadajući broj korisnika prema jednom stručnom zaposleniku, sa prosječno 2444 korisnika na jednog zaposlenog tokom 2014 godine, na 1923 korisnika tokom 2018 godine.

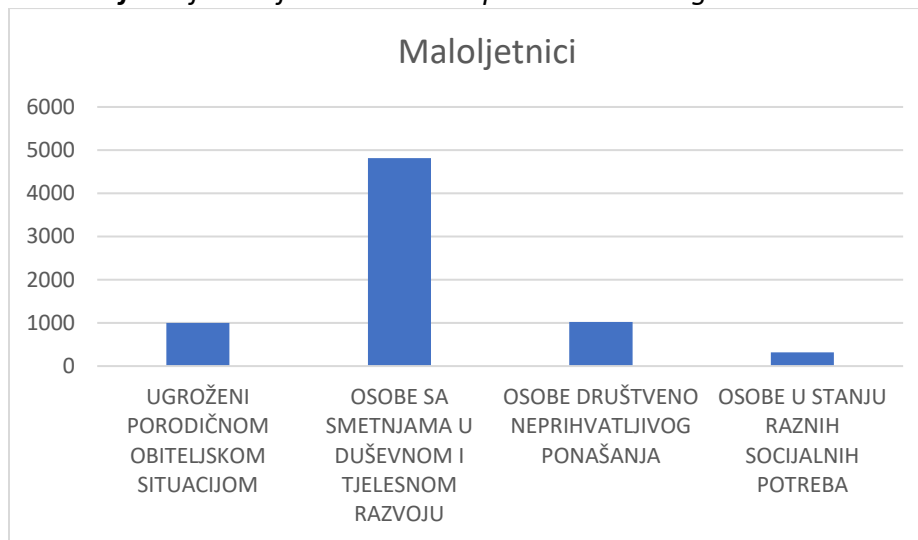
Graf: Broj korisnika po zaposlenom

Izvor podataka: Agencija za statistiku ekspozitura Brčko distrikta, publikacija Socijalna zaštita 2014-2019

No, potrebno je naglasiti da ovaj trend nije rezultat značajnijeg jačanja kapaciteta Pododjela za socijalnu zaštitu, nego većinom revizije prava na novčane naknade. Bez obzira na navedeno, broj od preko 1900 korisnika prava naspram 1 stručnog uposlenika nisu u skladu (ispod prosjeka) sa općeprihvaćenim normativima u socijalnom radu u okruženju. Naime, na nivou BiH, broj korisnika po stručnom zaposlenom u prethodnih 5 godina je od 397 (2019) do 470 (2015), pa možemo zaključiti da se u Brčkom po jednom stručnom zaposlenom obradi 4 puta više korisnika u odnosu na nivo BiH.

Graf: Broj maloljetnih korisnika prema vrsti usluge 2014-2019

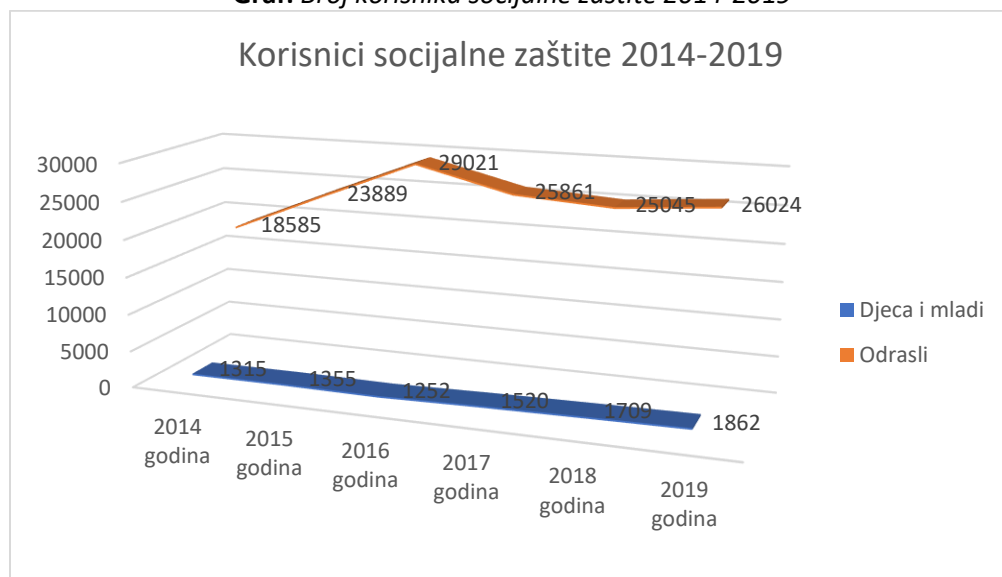
Izvor podataka: Agencija za statistiku ekspozitura Brčko distrikta, publikacija Socijalna zaštita 2014-2019

Kada govorimo o broju maloljetnih korisnika, da se primjetiti da se najveći broj maloljetnih korisnika nalazi u adolescentnom periodu života, gdje je u prosjeku 300% više korisnika socijalne zaštite koji pripadaju adolescentnom periodu života, nego mlađe djece, što govori o nedovoljnosti preventivnog individualnog rada. Tako naprimjer, mladih s kombinovanim smetnjama od 17-18 godina starosti je više nego sve druge djece uzrasta do 17 godina starosti. Sa druge strane, kod odraslih/punoljetnih korisnika usluga, vidljivo je povećanje broja korisnika subvencioniranja troškova s 894 na 1193, osobe društveno neprihvatljivog ponašanja sa 569 na 745, osoba u stanju raznih socijalnih potrebe sa 1150 na 1372 te osoba u stanju različitih socijalnih potrebe za čak 60% u odnosu na 2014 godinu. Interesantno je zabilježiti visok broj osoba sa smetnjama u tjelesnom ili duševnom razvoju te psihički bolesnih lica, od kojih je najviši broj osoba starosti od 27-45 godina.

Prema situacijama u kojima se nalaze registrovani i obrađeni korisnici u periodu od 2014-2019, kod skoro svih skupina je vidljivo povećanje broja osobe u stanju socijalne potrebe oba spola. Tako je kod maloljetnih osobe izraženo povećanje broja maloljetnih lica sa smetnjama u duševnom i tjelesnom razvoju, te maloljetnika sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, dok je trend maloljetnika ugroženih porodičnom/obiteljskom situacijom kontinuiran u posmatranom periodu.

Sumarno gledajući trend broja korisnika u periodu od 2014-2018, možemo uočiti povećanje potrebe za socijalnom zaštitom kako maloljetnika, tako i punoljetnih lica, gdje se posebno uočava povećanje broja ženskih osoba koje su u stanju različitih socijalnih potreba. Dakle, na grafikonu dole je vidljivo povećanje broja maloljetnih korisnika sa 1315 tokom 2014 godine na 1862 u 2019, te punoljetnih korisnika sa 18585 na 26024.

Graf: Broj korisnika socijalne zaštite 2014-2019

Izvor podataka: Agencija za statistiku ekspozitura Brčko distrikta, publikacija Socijalna zaštita 2014-2019

Drugim riječima, tokom prethodnih pet posmatranih godina, broj građana koji su u nekom vidu potrebe socijalnu zaštitu godišnje se kreće od 19900 do 27886 osoba – odnosno, Pododjeljenje je radilo sa prosječno 26239 korisnika na godišnjem nivou, što predstavlja 31% procenjenog broja stanovništva Distrikta koje je u jednom od stanja socijalne potrebe. Kada ove podatke uporedimo sa nivoom na nivou BiH, vidljivo je da broj korisnika socijalne zaštite u Brčkom predstavlja 05% ukupnog broja korisnika na nivou BiH, što nije srazmjerno broj stanovnika u odnosu na BiH, niti populacijski, niti teritorijalno.

Iako je veoma teško procijeniti nivo ekstremnog siromaštva, očito je da postoji određeni stepen građana koji žive ispod generalne linije siromaštva (određeni ukupni iznos potrošnje) jer imaju manje od 2.198 KM prihoda po osobi godišnje (*iznos je generalna linija siromaštva za BiH prema Agenciji za statistiku BiH dok je iznos za minimalne prehrambene potrebe, odnosno ekstremna linija siromaštva, 760 KM po osobi godišnje*), što je veoma bitno sa aspekta Cilja 1. Održivog razvoja.

Kada govorimo o socijalnoj isključenosti djece u Distriktu, Pododjeljenje za socijalnu zaštitu je definiralo sljedeće izazove koji djecu dovode u stanje socijalne isključenosti:

- Nedovoljan broj programa za zapošljavanje i programa samopomoći (za staraoce i roditelje djece);
- Nepostojanje Protokola o postupanju i saradnji nadležnih institucija, nevladinih organizacija i drugih nosioca socijalnog razvoja u cilju jačanja socijalne zaštite i inkluzije socijalno isključene djece;
- Nepostojanje sveobuhvatne elektronske baze podataka o socijalno isključenoj djeci i insitucionalnog sistemskog praćenja;
- Preventivni programi u cilju rane identifikacije djece sa psiho-fizičkim su postojeći, ali se djelimično provode zbog nedostatka materijalno-tehničkih uslova provoditelja istih;

- Nedovoljan broj programa za specijalizaciju, profesionalno usavršavanje profesionalaca u smislu praćenja novih trendova u oblasti socijalne zaštite i inkluzije djece;
- Nedovoljno izdvajanje donatorskih sredstava za NVO koje provode projekte i programe iz oblasti socijalnog uključivanja i pružaju dodatnu podršku djeci iz socijalno isključenih porodica
- Postojeći Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama ne predviđa produženi boravak kao djelatnost obrazovnih institucija;
- Nedovoljna edukacija djece po pitanju prevencije nasilja u školama od strane kompetentnih edukatora
- Nedovoljan senzibilitet društva i postojanje predrasuda prema djeci iz socijalno isključenih kategorija.

Osnovni problem socijalne zaštite u Brčko distriktu BiH je njena neusmjerenost na sve potrebe korisnika, te veoma mali uticaj na smanjenje siromaštva. Socijalno zaštitne mjere nedovoljno utiču na smanjenje siromaštva. Ovaj prioritet podrazumijeva mjere i aktivnosti kojima bi se unaprijedio sistem i povećala efikasnost upravljanja socijalnom zaštitom. Kvalitetnije upravljanje socijalnom zaštitom mora polaziti od potreba korisnika i mogućnosti pružanja usluga prema potrebama u vaninstitucionalnim oblicima i poduzimanja aktivnosti u pravcu prevencije socijalne isključenosti. Prije svega, treba uvesti sisteme i kriterije boljeg ciljanja korisnika, revizije i monitoringa te usklađivanje samog sistema s EU praksama.

Kada govorimo o **upravljanju socijalnom zaštitom u cjelini**, sistem baziran na stvarnim potrebama korisnika, unaprijediti sisteme registracije korisnika i stalnog praćenja njihovih potreba nije prisutan, stoga, mjere usmjerene na ovaj proces trebaju da osiguraju da se u Brčko distriktu BiH na svim nivoima i nadležnostima, gdje se sprovode mjere socijalne politike i pružaju usluge socijalne zaštite, pređe na sistem novčanih davanja i usluga prema specifičnim potrebama korisnika. Da bi se postigao ovaj cilj, neophodno je postojeći sistem unaprijediti u tom pravcu da pružaoci usluga znaju stvarne potrebe korisnika i da kontinuirano prate njihove potrebe, te u skladu s njima pružaju socijalnu zaštitu krajnjim korisnicima, potencijalno na način osnivanja Zavoda za razvoj socijalne, porodične i dječije zaštite. Druga potencijalna mjera dobre socijalne politike jeste upravo mjera koja se odnosi na osnivanje Centra za socijalni rad i razvijanje mješovitog sistema socijalne zaštite i njenih vaninstitucionalnih oblika u lokalnoj zajednici. Opravdanost ove mjere leži u činjenici da Centar za socijalni rad i drugi institucionalni oblici socijalne zaštite ne mogu uvijek pružiti potpunu i adekvatnu socijalnu zaštitu. Vaninstitucionalni oblici pružanja socijalne zaštite garantuju širu mogućnost i veću obuhvatnost isključenih kategorija socijalnim uslugama. Imajući u vidu različitu strukturu lica unutar socijalno isključene kategorije građana, prilikom realizacije ove mjere neophodno je osigurati intersektorsku saradnju sa zdravstvom, obrazovanjem, institucijama tržišta rada i NVO. Svaki od sektora pored odgovornosti za stanje u svojoj oblasti mora osigurati da mjere koje poduzima budu kompatibilne sa mjerama koje poduzimaju drugi sektori u okviru mreže socijalne zaštite i da kroz partnerstvo i dijalog zajednički dođu do najboljih rješenja kojima će se osigurati uključivanje socijalno isključenih kategorija u aktivno tržište rada.

Rezimirajući, sistem korištenja prava na socijalnu zaštitu, iako sveobuhvatan u svom kvantitativnom smislu, posjeduje izazove sveobuhvatnog uvida u sve vrste prava po pojedinom

korisniku socijalne zaštite koje proizilaze iz Zakona o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta BiH, što otvara mogućnosti potencijalne zloupotrebe prava u cjelini. Sa druge strane, Brčko distrikt BiH nema podatke o usvojenoj djeci prema kategorijama, spolu i starosti, a sam individualni rad sa djecom (kao posebnom kategorijom korisnika) je poprilično ograničen, primarno zbog nedostatka ljudskih resursa unutar nadležnog organa. Konačno, u kombinaciji sa raspoloživim izvještajima drugih organizacija i institucija, registrovani su izazovi vezani za visok stepen prosjačenja, indicija na fiktivno prijavljivanja na prava koja proizilaze iz relevantnih akata te nedostatak koordinacije drugih bitnih aktera sa Pododjeljenjem za socijalnu zaštitu, što bi se moglo prevazići boljom, samostalnijom organizacijom socijalne zaštite i koherentnijim pristupom u preventivnom (posebno individualnom) radu sa porodicama, posebno maloljetnicima.

1.5.5.1 Osobe sa invaliditetom

U Bosni i Hercegovini ne postoji konsenzus oko definicija invalidnosti i lica sa invaliditetom. Zakonodavstvo u BiH definiše prava lica sa invaliditetom po stepenu invalidnosti i prema različitoj kategorizaciji i obimu prava kroz ustave, entitetske zakone sektora socijalne zaštite, boračko-invalidske zaštite i rada, kao i relevantne pravilnike. Posebno ranjive grupe lica sa invaliditetom su invalidi rada, djeca s invaliditetom i žene s invaliditetom. Specifičnost Brčko distrikta BiH je u tome što u ostvarivanju osnovnih prava invalida rata je u primjeni jedan od entitetskih zakona, dok je u nadležnosti distrikta primjena Zakona o dodatnim pravima porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida i Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata.

Zaštita “civilnih” invalida je bila očekivana kroz reformu u sistemu socijalne zaštite. Reformski procesi su između ostalog dali za pravo, da licima sa većim stepenom zavisnosti od drugog lica, bude povećana naknada/izdatak za dodatak za njegu i pomoć od drugog lica, odnosno da lice ocjenjeno da je njegova onesposobljenost funkcionalnog stanja potpune ovisnosti 25%- u nominalnom iznosu za 2019.g odinu, iznosi 218,00 KM, onesposobljenost funkcionalnog stanja teške ovisnosti 18% - u nominalnom iznosu za 2019.godinu, iznosi 157,00 KM, onesposobljenost funkcionalnog stanja umjerene ovisnosti 12%- u nominalnom iznosu za 2019.godinu, iznosi 105,00 KM, a za onesposobljenost funkcionalnog stanja male ovisnosti 7% - u nominalnom iznosu za 2019.godinu, iznosi 61,00 KM. Dobar primjer je i taj, da je kroz budžet Brčko distrikta BiH za 2019.godinu osigurano da navedena prava budu izvršena odmah po reviziji svih predmeta korisnika prava na dodatak za njegu i pomoć od drugog lica (*prevođenje iz predhodnog prava u novo pravo*). Obezbjeden je iznos od 4.648.100,00 KM, kao i sredstva na ime Pomoć za usluge personalne asistencije licima potpune i teške ovisnosti od drugog lica u iznosu od 900.000,00 KM (*po Vladinoj Odluci o proširenom pravu u socijalnoj zaštiti: Pomoć za uslugu personalne asistencije*).

Kada govorimo o osnovnim izazovima vezano za ovu oblast, socijalno uključivanje osoba sa invaliditetom ne može biti pitanje samo resornih ministarstava ili posebnih zakona. Po prirodi stvari, ova grupa stanovništva ima specifične izazove u svim oblastima i sferama života stoga je neohodno obratiti pažnju na razvijanje zakona, politika i budžeta senzitivnih za osobe sa invaliditetom u svim oblastima, čime će se omogućiti njihovo cjelovito socijalno uključivanje.

Nadalje, većina javnih ustanova u Brčkom nije fizički prilagođena adekvatnom pristupu te su prisutne razlike u osiguranju sveobuhvatnih mjera zdravstvene zaštite za lica sa invaliditetom zavisno od uzroka nastanka invaliditeta. Tako licima sa invaliditetom koji je nastao kao posljedica rata, osiguravaju se cjelovite mjera zdravstvene zaštite u okviru prava obaveznog zdravstvenog osiguranja i iznad obima zdravstvenog osiguranja, dok se licima sa civilnim invaliditetom osiguravaju samo mjere liječenja i rehabilitacije u okviru obaveznog zdravstvenog osiguranja. Ova situacija posebno pogađa osobe s višestrukim invaliditetom za koje je dodatna zdravstvena njega od posebne važnosti. Ne manje bitno, uključivanje osoba sa invaliditetom i socijalnu isključenih kategorija stanovništva u aktivno tržište rada predstavlja jedan od najkvalitetnijih načina uključivanja tih kategorija u sve društvene i ekonomske tokove, te je stoga neophodno poduzeti adekvatne mjere u skladu s EU praksom da se takvo stanje poboljša. Uključivanjem u tržište rada socijalno isključene kategorije postaju ekonomski nezavisne, čime se smanjuje teret i socijalna izdvajanja iz budžeta Brčko distrikta, a ujedno se doprinosi i njihovoj bržoj resocijalizaciji.

Dodatno, propisi koji predviđaju standarde pristupačnosti sredine licima sa invaliditetom u Distriktu, kao što su Zakon o planiranju i uređenju prostora i Zakon o izgradnji, najčešće se ne poštuju u praksi. Novi objekti se ne prilagođavaju, a oni za koje se smatra da su prilagođeni nisu pristupačni za osobe sa invaliditetom. Sve doskoro eventualni naponi za uklanjanje arhitektonskih barijera bili su stihijski i kampanjski, prije svega na inicijativu organizacija osoba sa invaliditetom i uz podršku stranih donatora. Gestovni govor nije prepoznat kao zvanični jezik. Jedan od veoma izraženih problema je nedostupnost informacija osobama sa invaliditetom, posebno onima s oštećenjem vida i sluha. Također, broj kvalifikovanih nastavnika je nedovoljan u odnosu na potrebe djece i mladih koji žele da uče znakovni jezik i/ili Brailleovo pismo.

1.5.6 Civilno društvo i nevladin sektor

Upravljanje i nadzor civilnog društva i nevladinog sektora je decentralizovano sa aspekta upravljanja javnim sredstvima, pa tako nekoliko Vladinih odjeljenja ima mogućnost dodjele grantova i realizacije projekata civilnog društva. Generalno, na području Brčkog je registrirano 491 udruženje i fondacija²¹, pa se da zaključiti da svaki 100-ti pravno sposobni građanin Distrikta je jedan od osnivača nekog od udruženja i/ili fondacije. Široko poznata činjenica, ne samo u Brčko distriktu, nego i cijeloj BiH, jeste da veliki broj organizacija civilnog društva još uvijek ne predstavlja u dovoljnoj mjeri relevantan korektivni čimbenik u društvenom razvoju, niti relevantan korektiv u artikulaciji budućih pravaca razvoja i djelovanja. Ne postoje nikakve analize doprinosa organizacija civilnog društva naspram društvene koristi (sprovedeni projekti, broj korisnika i slično), niti se projekti organizacija civilnog društva biraju prema unaprijed definisanim kriterijima, jasnim transparentnim procedurama odabira, te se ne vrši nikakva revizija učinkovitosti grantova civilnom društvu. Iako je Pododjeljenje za podršku mjesnim zajednicama i nevladinim organizacijama formalno nadležno za civilno društvo, najveći procenat implementacije aktivnosti civilnog društva je u oblastima turizma, sporta i kulture – kako je to prezentovano dole.

²¹ Prema podacima sa zbirnog registra udruženja i fondacija BiH, od čega više od 95% je registrovano u urbanom dijelu Distrikta.

1.5.7 Sport i kultura

U prosjeku, oko 400 udruženja u svojoj registraciji imaju neku vrstu sportsko-turističke i/ili kulturne djelatnosti, u širokom rasponu od profesionalnih sportskih klubova do amaterskih udruženja, interesnih organizacija i grupa ljubitelja određenih turističkih, sportskih i/ili kulturnih segmenata u društvu. Najzastupljeniji sportovi su nogomet, košarka, rukomet, odbojka, vođeni sportovi (kajak kanu, ribolov), borilački sportovi te planinarenje. Stanje sportske infrastrukture na području Distrikta u svim oblastima profesionalnog sporta skoro nikako ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde, što je posebno izraženo u nekoliko grupnih sportova, kao što je odbojka - s obzirom da je nekoliko svjetski poznatih ženskih i muških odbojkaških klubova upravo iz Brčko distrikta. Tokom prethodne godine (2019 godine), ukupno 5.292.026,76 KM je isplaćeno za 395 ovakva udruženja, a tokom 2018 godine ovaj iznos je bio nešto manji, 4.454.672,11 KM za ukupno 371 udruženje (*najveći broj svrhe podrške je definisan kao "Grant za pomoć u radu"*) kako je to prezentovano na sljedećem grafikonu.

Graf: Izdvajanja pododjeljenja za turizam, sport i kulturu za period 2015-2019 neprofitnim organizacijama²²

Izvor podataka: Izvještaji o isplaćenim grantovima i subvencijama 2014-2019

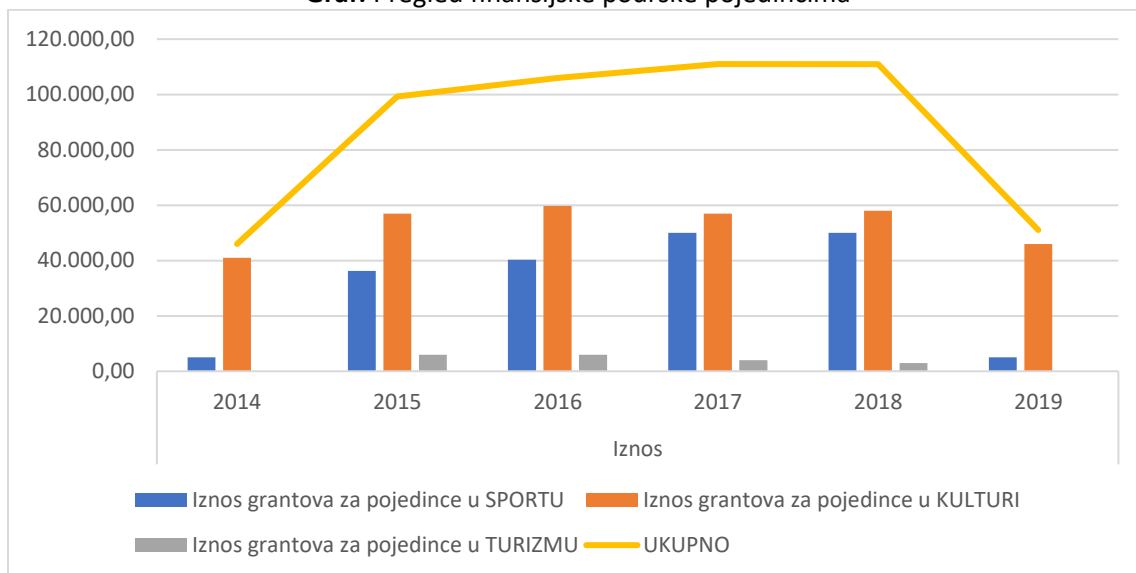
Međutim, kao i kod dodjele sredstava za organizacije civilnog društva, ne postoji jasna i odgovarajuća regulativa u domenu razvoja individualnog i/ili grupnog sporta, jasnost u dodjeli podrške u radu, koja veoma često i ne oslikava stvarne doprinose, s obzirom da se kroz ove grantove realizuju i kapitalni projekti poput izgradnje svlačionica, objekata, sportske infrastrukture i slično tome.

U segmentima podrške pojedincima, u prosjeku se fizička lica podržavaju sa prosječno 65,000 KM godišnje, bez posebnih poziva za dodjelu sredstava, gdje prosječno 600 fizičkih lica za

²² Podaci ne uključuju grantove Pododjeljenja za privredni razvoj Vlade Brčko distrikta BiH

prethodnih 5 godina dobije podršku za realizaciju sportskih, kulturnih i turističkih inicijativa (*kao što su muzika, ples, film, slikarstva, književnost*) – međutim, ne postoje podaci o koristima ovakve podrške za društveni razvoj Distrikta.

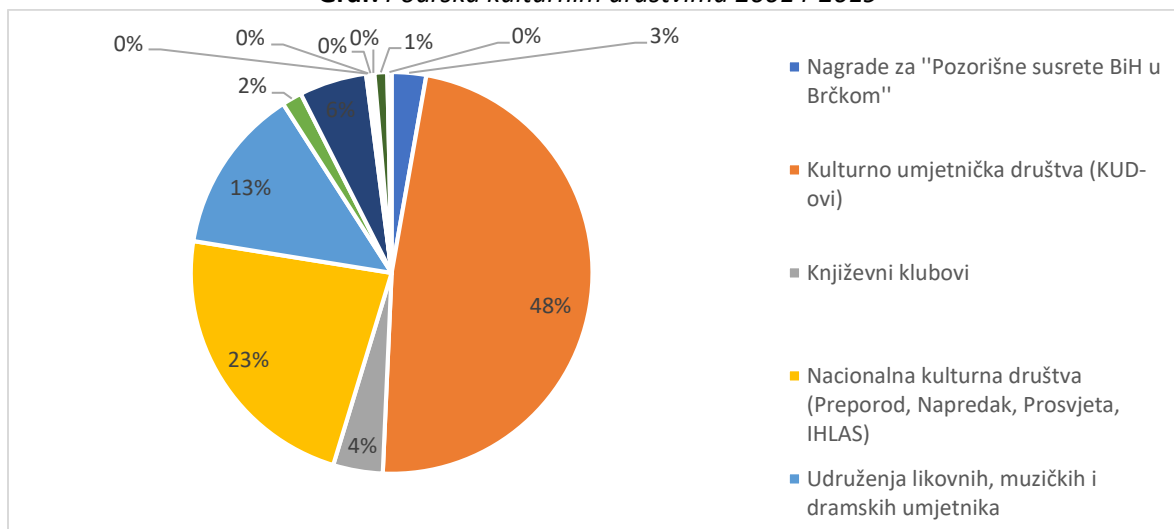
Graf: Pregled finansijske podrške pojedincima

Izvor podataka: Izvještaji o isplaćenim grantovima i subvencijama 2014-2019

Iz oblasti kulture, glavne strukture koje postoje u Distriktu su locirane u gradu Brčkom, i to: Dom kulture, jedna biblioteka od oko 1200m2, smještena u gradskim prostorima koji su u lošem stanju, jedna umjetnička galerija, smještena u gradskim prostorima koja pored izložbenog prostora ima i skladišni prostor i kancelarije za administraciju, gradski muzej, jedna muzička škola, te jedan kulturni centar u kojem se održavaju pozorišni, muzički i kinematografski događaji u Distriktu.

Graf: Podrška kulturnim društvima 20014-2019

Izvor podataka: Izvještaji o isplaćenim grantovima i subvencijama 2014-2019

Kao što je vidljivo sa grafikona, Kulturno umjetnička društva u prosjeku godišnje dobiju oko 466 hiljada KM, dok Nacionalna kulturna društva (Preporod, Napredak, Prosvjeta, IHLAS), dobiju prosječno 222 hiljade KM te Udruženja likovnih, muzičkih i dramskih umjetnika sa oko 130 hiljada KM. Sumarno gledajući, u periodu od 2014-2019, Brčko distrikt je kroz podršku kulturno-umjetničkim društvima utrošila preko 5,8 miliona KM (*u prosjeku million KM godišnje*).

Uopšteno govoreći, postojeći objekti kulture u Distriktu ne zadovoljavaju potrebe stanovništva, koje bi prema normativima trebale biti 2-3 m² po stanovniku. Sa druge strane, Brčko distrikt realizuje nekoliko kulturnih i/ili turističkih manifestacija za koje izdvaja značajna finansijska sredstva preko udruženja građana registrovanih u Brčkom (*primjer je Susret kazališta/pozorišta ili Zimski sajam*) koji doprinose razvoju kulture, tradicije, i na kraju turizma.

Osnovni definisani problemi se upravo vežu za pitanje definisanja sportskih klubova i kulturno-umjetničkih društava kao udruženja građana, nedefiniranost državnog i privatnog udjela u osnivačkim pravima kroz prizmu finansiranja javnog i privatnog u profesionalnom sportu i/ili kulturi/turizmu/umjetnosti, nedovoljno kvalitetan sportski menadžment na nivou sportskih klubova u velikoj većini klubova, nedovoljna finansijska sredstva za razvoj sporta u cjelini te nepostojanje planskog pristupa razvoju masovnog sporta i kulture u osnovnim i srednjim školama Distrikta. Druga, možda i najkritičnija tačka u ovom sektoru, je nedostatak jedinstvenog sportskog i kulturnog centra velikih dimenzija koji je neophodan za organizaciju i podsticanje događaja i priredbi određenog nivoa, ne samo za potrebe Brčko distrikta BiH nego i od općeg značaja. Pored toga kao što je već navedeno u tabelama o školskim institucijama, postoji nedostatak sportskih terena i terena za rekreaciju. Prema podacima iz analitičkih tabela iz Procjene ugroženosti Brčko distrikta BiH od prirodnih i drugih nesreća se može očitati da u cijelom Distriktu postoji oko 8 000 m² dvorana (uz škole) i 43 133 m² uređenih sportskih igrališta. Ovo pokazuje veliki nedostatak sportskih površina, jer ako se uzme standard od 3 m² po stanovniku, trebalo bi postojati 225 000 m² sportskih struktura. Nadalje, ne postoje kriteriji na osnovu kojih se prioritetizira podrška iz budžeta Distrikta prema sportskim klubovima i pojedincima koji ostvaruju značajnije uspjehe (prioritetiziranje prema stepenu uključivanja u entitetska/nacionalna ili internacionalna takmičenja). Razvoj sporta nije zasnovan na planskom pristupu razvoju masovnog sporta (niti u osnovnim i srednjim školama niti u sportskim kolektivima). Ne postoji analiza stanja sportske infrastrukture u odnosu na potrebe (stepene takmičenja određenih sportskih klubova i pojedinaca) niti analiza zakonodavnih akcija u smislu odvajanja sportskih kolektiva od sistema “nevladinih organizacija” koje su predmet Zakona o udruženjima i fondacijama.

1.5.8 Mladi

Prava i obaveze mladih, omladinsko organizovanje, briga za mlade, institucionalno učešće mladih u donošenju odluka i druga pitanja od interesa za život, položaj i djelovanje mladih u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine je regulisano Zakonom o mladima iz 2017 godine. Ovo je posebno bitno imajući u vidu da Zakon reguliše unapređenje individualnog i socijalnog razvoja mladih i sprečavanje njihovog mogućeg zapostavljanja; sprovođenjem politika kojima se djeluje na negativne trendove po mlade; održavanjem i stvaranjem pozitivnih životnih uslova za mlade, kao i okruženja koje je ugodno za mlade; te zaštitom mladih od opasnosti karakterističnih za njihovu

dob, a kojima mogu biti izloženi. Zakon predviđa donošenje i usvajanje Strategije za mlade Brčko distrikta, koja još uvijek nije izrađena, ali je proces u toku.

Međutim, sa druge strane, osnovano je Vijeće/Savjet mladih Brčkog, koje je sprovedlo dvije vrste istraživanja o problemima i potrebama mladih na području Brčko distrikta. Jedno istraživanje je sprovedeno za potrebe organizacije Konferencije u sklopu Susreta mladih Brčko 2019. odnosno izrade Akcionog plana (nije usvojen) a drugo za izradu Strategije za mlade Brčko distrikta BiH 2021-2025 (u toku izrada). Prilikom uzorkovanja poštovani su kriteriji određenih demografskih karakteristika značajnih za poređenje rezultata, tako da se uzorak sastoji od približno jednakog broja žena i muškaraca te adekvatnog broja mladih koji žive u gradskim i vangradskim sredinama Brčko distrikta BiH, na uzorku od 386 mladih osoba (od 15 do 30 godina).

Pored podatka da većina mladih vidi svoju budućnost van Brčko distrikta BiH i BiH u cjelini, mladi većinom smatraju da današnji sistem obrazovanja ne pruža dovoljno znanja i mogućnosti za potrebe tržišta rada, da je potrebno znatno više praktične nastave i savremenije metode učenja, ali i više od pola anketiranih ne poznaju programe kojima Brčko distrikt stimuliše društvene oblasti, odnosno djelatnosti od interesa za mlade. Sa druge strane, iako mladi imaju jasno definisana očekivanja po pitanju svoje budućnosti, smatraju (više od 60% anketiranih mladih) da je potrebno više od 2 godine da se dođe do zaposlenja, te skoro 90% mladih smatra da se za zaposlenje koristi "politički" angažman (tzv. "stranačko zaposlenje" – kako je to definisano anketom) ili rodbinske veze, što govori o generalnom stavu mladih po pitanju javnih politika neophodnih za ostvarivanje svojih osnovnih prava. Posebno zabrinjava stav mladih da većina njih smatra da će se ova negativna situacija i pogoršati, te da svoja prava mogu prije ostvariti van Brčkog, ukoliko se ne obezbjeđe bolje uslovi za povećanje životnog standarda, smanjenje nacionalnih tenzija, zaposlenja, smanji diskriminacija mladih te političke nesigurnosti za mlade. Imajući sve gore navedeno u vidu, Vijeće/Savjet mladih Distrikta je kreiralo Akcioni plan za mlade 2020-2022 (nije u primjeni), koji je preporučio 10 projekata/mjera u četiri prioritetne oblasti za mlade i to: zapošljavanje i preduzetništvo, stambena politika prema mladima, obrazovanje i stručno usavršavanje te institucionalno sudjelovanje mladih.²³

Sa druge strane, istraživanje sprovedeno za potrebe izrade Strategije za mlade, koje se sprovedlo u suradnji s Institutom za razvoj mladih "KULT", Odjelom za stručne i administrativne poslove Vlade Brčko distrikta BiH (*koji je Zakonom o mladima Brčko distrikta BiH definiran kao nosioc izrade akta s programskim pristupom djelovanja prema mladima*), navedeno je da mladi u Brčko distriktu BiH imaju jednake ili približno jednake probleme i potrebe kao njihovi vršnjaci u geografski i sociološki sličnim zajednicama u Bosni i Hercegovini, pa i regiji. Kao ključni izazovi u ovoj bitnoj i relevantnoj analizi, se navode odlazak mladih, nedostaci formalnog obrazovanja, neadekvatna kvaliteta zdravstvenog sistema, neizvjesna mogućnost zapošljavanja, otežano socio-ekonomsko osamostaljivanje te slabo uključivanje u procese društvenog i političkog odlučivanja te neinformiranost o postojećim programima. S druge strane, Brčko distrikt BiH kao administrativna jedinica ima niz prednosti za uspostavljanje mehanizama za bolji položaj mladih, koji zahtijeva višesektorski pristup i potrebnu saradnju nadležnih institucija za socijalnu politiku, obrazovanje, rad i zapošljavanje, zdravstvo, kulturu, sport te rad s mladima, a što je uvjet za održivu politiku njihove društvene uključenosti, a samim tim i razvoja zajednice.

²³ Izvor: Anketa Vijeća/Savjeta mladih Brčko distrikta (<https://vsmbd.org/>, posjećeno 22.5.2020)

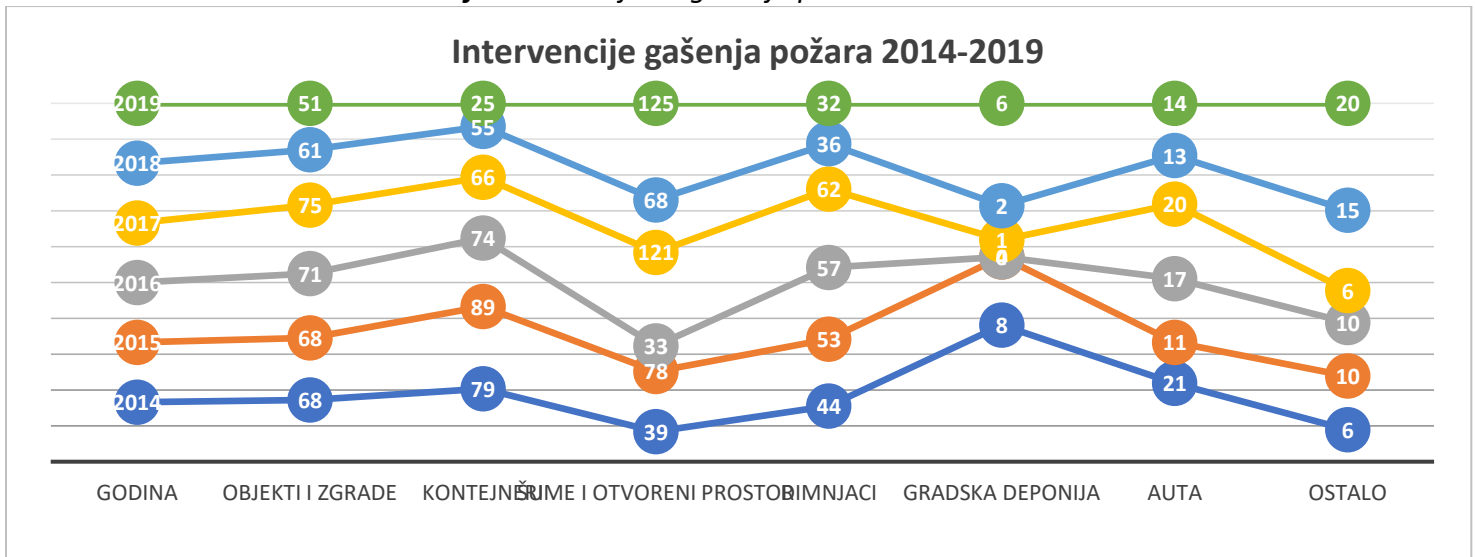
1.5.9 Javna sigurnost

Planiranje zaštite od požara, zaštite od accidentnih i drugih nesreća, civilne zaštite, zaštite spašavanja od prirodnih i drugih nepogoda, deminiranja i uklanjanja i uništavanja NUS-a i MES-a, osmatranje i obavještavanje i fizičko-tehničko osiguranje objekata, kao bitni segmenti javne sigurnosti, su dodijeljeni u nadležnost Odjeljenja za javnu sigurnost. U okviru Odjeljenja je formirano Pododjeljenje za zaštitu i spašavanje obavlja poslove zaštite od požara, zaštite od elementarnih nepogoda kao i accidentnih situacija, autonezgoda, ostalih nezgoda, osiguranja u okviru svoje registrovane djelatnosti prilikom masovnog okupljanja stanovništva, pokretanja aktivnosti na organizovanju i održavanju dobrovoljnog vatrogastva te uvezivanje istog u sveobuhvatni sistem zaštite stanovništva i imovine Brčko distrikta BiH, afirmiranje Odsjeka civilne zaštite, njeno materijalno i kadrovsko jačanje, povezivanje sa upravama civilne zaštite u entitetima, organizovanje i edukacija stanovništva po MZ i preduzećima u slučaju pojave elementarne nepogode, materijalno i kadrovsko jačanje Odsjeka osmatranja i obavještavanja i fizičko-tehničkog osiguranja objekata Vlade Brčko distrikta BiH. Pododjeljenje za zaštitu i spašavanje u svom sastavu ima ukupno 3 odsjeka: Odsjek za zaštitu od požara i spašavanje, Odsjek civilne zaštite i Odsjek osmatranja i obavještavanja i fizičko-tehničkog osiguranja. Poslovi zaštite ljudi i materijalnih dobara ugroženih požarom, elementarnim nepogodama, tehničkim nesrećama i accidentnim situacijama, pružanje pomoći unesrećenim u saobraćajnim udesima i dr. vidovi pomoći iz djelokruga javne sigurnosti na području Brčko distrikta BiH organizacioni su povjereni Odsjeku za zaštitu od požara i spašavanje.

Odsjek za zaštitu od požara i spašavanje u svom sastavu, a na osnovu Organizacionog plana Odjeljenja za javnu sigurnost, ima 3 niže organizacione cjeline i to: služba zajedničkih poslova, profesionalna vatrogasna jedinica i jedinica za spašavanje i suzbijanje accidentnih situacija. U periodu od 2014-2019, odsjek je sproveo 1714 intervencija na poslovima gašenja požara, kako je to prezentovano na dijagramu.

Pored dola navedenog, Odsjek pruža i druge usluge građanima i pravnim licima Brčko distrikta BiH – kao što je servisiranje i kontrola vatrogasnih aparata (prosječno 990 godišnje), pregled ispravnosti i mjerenje pritiska na hidrantima (199 godišnje), obuka zaposlenih radnika iz oblasti ZOP-a (od 696 u 2014 godini, do 1306 u 2018 godini), pa sve do praktičnih pokaznih vježbi evakuacije i/ili obuke pripadnika Dobrovoljnih vatrogasnih jedinica.

Graf: Intervencije na gašenju požara 2014-2019

Izvor informacija: Izvještaji o radu Odjelenja za javnu sigurnost Vlade Brčko distrikta 2014-2019

Drugi Odsjek (*Odsjek za civilnu zaštitu*) unutar Pododjelenja za zaštitu i spašavanje, vrši poslove iz oblasti zaštite i spašavanja stanovništva i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, predlaže preventivne mjere, učestvuje u spašavanju stanovništva od prirodnih nesreća, vrši uklanjanje NUS-a i deminiranje miniranih površina na području Brčko distrikta BiH, vrši poslove izrade planske dokumentacije iz oblasti zaštite i spašavanja, učestvuje u akcijama zaštite i spašavanja. Posmatrajući ciljani period, Odsjek je imao 128 akcidentnih intervencija, 73 poplave u stanovima i sl., podržao 807 tehničkih intervencija i učestvovao u spašavanju lica iz saobraćajnih nezgoda u 48 situacija. Komplementarno prethodno rečenom, treći Odsjek unutar Pododjelenja (*Odsjek osmatranja i obavještavanja i fizičko-tehničkog osiguranja*) ima primarni zadatak prijema, prikupljanja i prenosa podataka i informacija o prirodnim i drugim nesrećama, obavještavanje nadležnih organa i građana te fizičko-tehničko osiguranje objekata Vlade Brčko distrikta BiH. U okviru Odsjeka, formiran je Operativno-komunikacijski centar koji obavlja poslove prijema, prikupljanja i prenošenja podataka, obradu podataka i obavještavanje nadležnih organa, privrednih društava i drugih pravnih lica i građana o opasnostima izazvanim prirodnim nepogodama i drugim nesrećama, te drugim značajnim događajima koji mogu ugroziti život i zdravlje ljudi kao i materijalna i druga dobra, te druge poslove iz oblasti osmatranja i obavještavanja. U izvještajnom periodu zaprimljeno je 588 informacija, od čega 98 vezano za prirodne nesreće, 304 druge nesreće te 186 značajnih događaja.²⁴ Iako procjena ugroženosti Distrikta od prirodnih i drugih nesreća preporučuju ugradnju aktivnih sistema zaštite od požara,

²⁴ Primljene informacije u rubrici prirodne nepogode (98 informacija) odnose se na: poplave, olujni vjetar, udar groma i ekstremne snježne padavine. Primljene informacije u rubrici druge nesreće (304 informacije) odnose se na: požare, opasnosti od mirnodopskih akcidenata, prevoz opasnih materija, saobraćajne udesu u cestovnom saobraćaju i nezgode u cestovnom saobraćaju. Primljene informacije u rubrici značajni događaji (186 informacija) odnose se na: otkrivanje neeksplozivnih ubojnih sredstava, uništavanje minsko-eksplozivnih sredstava, postavljanje eksplozivnih naprava, poplave u stambenim i poslovnim objektima, otvaranje stanova, zaštitu kućnih ljubimaca, opasnosti od pokidanih električnih vodova, zaglavljivanje građana u liftovima, ugrožavanje života građana, otuđivanje društvene imovine, uništavanje imovine građana, krađe, opasnosti od rušenja drveća i samoubistva.

a prevashodno sistema za ranu dojavu požara na svim objektima od posebnog značaja za Brčko distrikt BiH te njihovo povezivanje sa tehničkim centrom za nadzor preventivnih sistema za dojavu od požara i tehnoloških eksplozija u cilju ranog uzbunjivanja i pravovremene intervencije profesionalne vatrogasne jedinice, dodatno se preporučuje edukacija stanovništva – jer isto nije sistemski educirano za provedbu preventivnih mjera zaštite od požara, gašenje požara i spašavanje ljudi i imovine ugrožene požarom niti je dovoljno educirano i obučeno za postupanje u masovnoj evakuaciji kao i za rukovanje sredstvima za gašenje požara. Generalno govoreći, materijalno-tehnička opremljenost je na relativno zadovoljavajućem nivou uz neophodnost konstantnog unapređivanja sistema javne sigurnosti u nadležnosti odjeljenja – posebno zbog činjenice da Brčko distrikt spada u kategorije visokog rizika od štetnih uticaja na živote i zdravlje ljudi u smislu javne sigurnosti, odnosno, teritorija Distrikta je ranjiva od prirodnih i drugih nesreća te da ova problematika zahtijeva strateške preventivne pristupe šire lokalne zajednice.²⁵

Kada govorimo o segmentu javne sigurnosti koja je u nadležnosti Policije Brčko distrikta BiH, u oblasti sigurnosti u saobraćaju, upravljanje vozilom neprilagođenom brzinom i pod uticajem alkohola je tokom prethodnih pet godina bilo najčešći uzrok nastanka saobraćajnih nezgoda (49%), ali nema povećanja broja saobraćajnih nesreća sa smrtnim ishodom.

Tabela: Pregled saobraćajnih nesreća po godinama

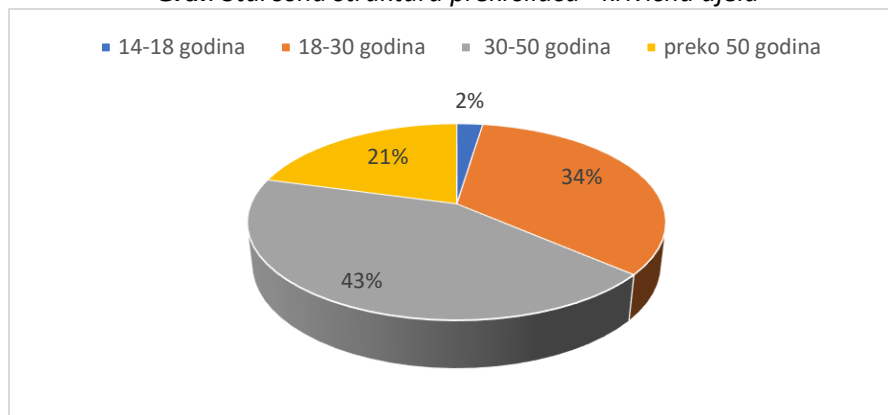
PREGLED SAOBRAĆAJNIH NESREĆA PO GODINAMA	Broj saobraćajnih nezgoda sa poginulim licima	Broj saobraćajnih nezgoda sa teškim tjelesnim povredama	Broj saobraćajnih nezgoda sa lakim tjelesnim povredama	Broj saobraćajnih nezgoda sa materijalnom štetom	Broj teško povrijeđenih lica
2015	6	35	106	257	36
2016	6	29	92	156	29
2017	10	29	121	142	32
2018	6	28	123	110	29
2019	4	34	129	108	35

Izvor podataka: Izvještaji o radu Policije Brčko distrikta BiH 2015-2019

U okviru represivnih mjera, Policija Brčko distrikta BiH u prosjeku podnese oko 26542 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka / prekršajni nalozi iz oblasti sigurnosti saobraćaja, sa oko 2% zahtjeva koji budu riješeni na sudu, većinom u korist nalogodavca. Dodatno, u prosjeku se godišnje iz saobraćaja isključi oko 3245 vozača (od ovog broja, više od 90% zbog upravljanja vozilima pod utjecajem alkohola i prije stjecanja prava), a zbog neispravne registracije i tehničke neispravnosti u prosjeku oko 912 vozila. Iz gore navedene tabele se može uočiti tendencija smanjenja broja saobraćajnih nezgoda sa materijalnom štetom, što je rezultat primjene EURO obrazca prijave šteta, a ne posebnih preventivnih ili represivnih akcija – dok se svi ostali brojevi kreću u razumnim granicama u skladu sa tendencijama u okruženju.

²⁵ Prema zaključcima Procjene ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća.

Graf: Starosna struktura prekršilaca - krivična djela

Izvor podataka: Agencija za statistiku BiH, ekspozitura Brčko distrikt, Bilten, statistički podaci Brčko distrikta BiH Mart 2020

Što se tiče kriminaliteta u Brčko distriktu BiH, generalna tendencija do 2018 godine je bio u blagom rastu krivičnih djela, dok se ovaj trend kreće u znatno pozitivnijem smjeru tokom 2018 i 2019 godine. U istom razdoblju smanjio se broj maloljetnika počinitelja dok se najveći broj kriminalnih aktivnosti odnosi na krivična djela protiv imovine, i to najčešće krađe, teške krađe i otušenje tuđe stvari (oko 65%), dok u strukturi prekršilaca dominiraju osobe starosne dobi od 30-50 godina starosti (43%). Prema izvještajima Policije, stepen rješavanja krivičnih djela po posmatranim godinama se kreće u omjeru od 70-80% prijavljenih djela.

Što se tiče raspoloživih resursa, Policija Brčko distrikta BiH apsolutno spada u okvire međunarodno priznatih standarda kada su u pitanju resursi. Na raspolaganju ima 251 policijskog službenika, 43 državna službenika i namještenika (ukupno 294 zaposlena), a posebna pažnja se posvećuje tehničko – tehnološkim inovacijama u opremanju (kao što je AFIS sistem, oprema za snimanje centrale i telefonskog broja 122, oprema za GPS pozicioniranje radio uređaja, audio-video nadzor u službenim vozilima, DMS i drugo). Dok sa jedne strane, vrlo je pozitivno da Policija svojim aktivnostima ostvaruje značajan neophodni stepen poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda i iste ograničavala isključivo u slučajevima koji su zasnovani na zakonu i koji su bili u funkciji sigurnosti građana – sa druge strane, prema pribavljenim podacima, stručne analize efekata djelovanja Policije u oblasti procesuiranja počinjenih prekršaja za prosvačenje i prevenciju konzumiranja opojnih droga, upućuju na zaključak da represija ne ostvaruje rezultate i da Brčko distrikt BiH u rješavanju ovog kompleksnog problema još uvijek nije pronašao efikasan i efektivan odgovor.

1.5.10 Kapitalna izdvajanja u sektor društvenog razvoja

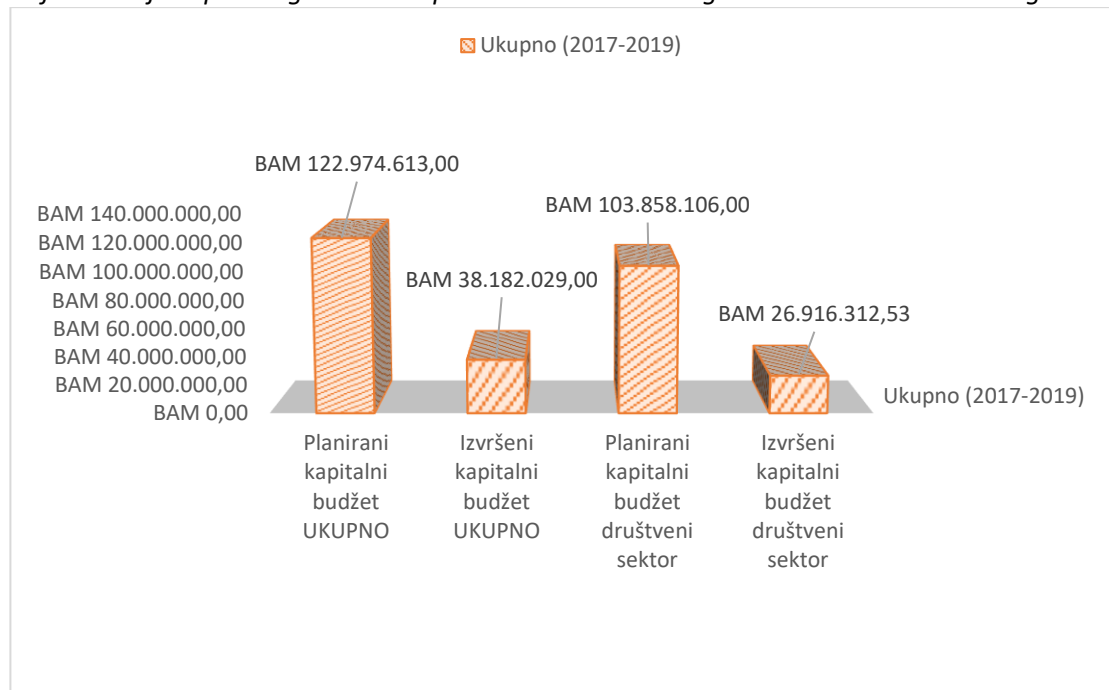
Gledajući sve sektore koji pripadaju društvenom razvoju, čak 84,26% ukupno planiranog godišnjeg budžeta Brčko distrikta u prethodnom periodu se odnosi na oblasti društvenog razvoja kako je to prezentovano u tabeli dole.

<i>Tabela: Kapitalna izdavanja u društveni sektor razvoja</i>	Planirano 2019 u KM	Ostvareno 2019 u KM	% realizacije	Planirano 2018 u KM	Ostvareno 2018 u KM	% realizacije	Planirano 2017 u KM	Ostvareno 2017 u KM	% realizacije
Javna sigurnost-Uniformisana krim. policija Distrikta	3490000	212103	6.08%	1422538	1294768	91.02%	981176	951175	96.94%
Pododjeljenje za zaštitu i spašavanje	3101032	400176.53	12.90%	512500	150319	29.33%	150760	136596	90.60%
Pododjeljenje za podršku MZ, NVO i UG	321544	5362	1.67%	135134	23229	17.19%	102597	101850	99.27%
Pododjeljenje za turizam, kulturu i sport	528031	9187	1.74%	1259902	487412	38.69%	434930	283843	65.26%
Zdravstvo - Služba za administraciju i statistiku odjeljenja	8770595	374400	4.27%	4202832	82003	1.95%	1631662	1634660	100.18%
Pododjeljenje za javno zdravstvo	297837	244107	81.96%	105000	89832	85.55%	287606	275737	95.87%
Pododjeljenje za socijalnu zaštitu	34538	4046	11.71%	0	0	0.00%	4153	4150	99.93%
Obrazovanje-Pododjeljenje za zajedničke poslove	137871	0	0.00%	233018	84432	36.23%	67292	62966	93.57%
Predškolsko obrazovanje	161000	1979	1.23%	651406	46712	7.17%	35000	35000	100.00%
Pododjeljenje za osnovno obrazovanje	1643549	188703	11.48%	1266457	433517	34.23%	870383	865128	99.40%
Srednje obrazovanje	446222	33140	7.43%	246064	210806	85.67%	820259	817960	99.72%
Pododjeljenje za kapitalne investicije	6902614	99221	1.44%	6354748	105092	1.65%	6066564	847557	13.97%
Pododjeljenje za puteve i parkove	9109470	684024	7.51%	9159430	4647140	50.74%	10076580	6396028	63.47%
Pododjeljenje za javne objekte	890297	0	0.00%	1710065	7258	0.42%	6032904	255889	4.24%
Pododjeljenje za javni saobraćaj i održavanje vozila	31500	3962	12.58%	3680	2392	65.00%	51490	490	0.95%
Kancelarija za upravljanje javnom imovinom	3689352	24087	0.65%	4719400	2214857	46.93%	4707124	2083017	44.25%
Ukupno društveni sektor	39555452	2284497.53	5.78%	31982174	9879769	30.89%	32320480	14752046	45.64%
Ukupno kapitalne investicije	44154423	2808218	6.36%	39830589	14360415	36.05%	38989601	21013396	53.89%
Procentualni udio društvenog sektora u kapitalnom budžetu	89.58%	81.35%		80.30%	68.80%		82.90%	70.20%	

Izvor podataka: Izvještaji o izvršenju budžeta Brčko distrikta BiH, 2014-2019, Direkcija za finansije

Analizirajući gornje podatke, može se uočiti da je udio društvenog sektora u svim realizovanim kapitalnim investicijama u prethodne tri godine na nivou od 73,45% ukupnog kapitalnog budžeta Distrikta.

Graf: Izvršenje kapitalnog budžeta u periodu od 2017-2019 godine u sektoru društvenog razvoja

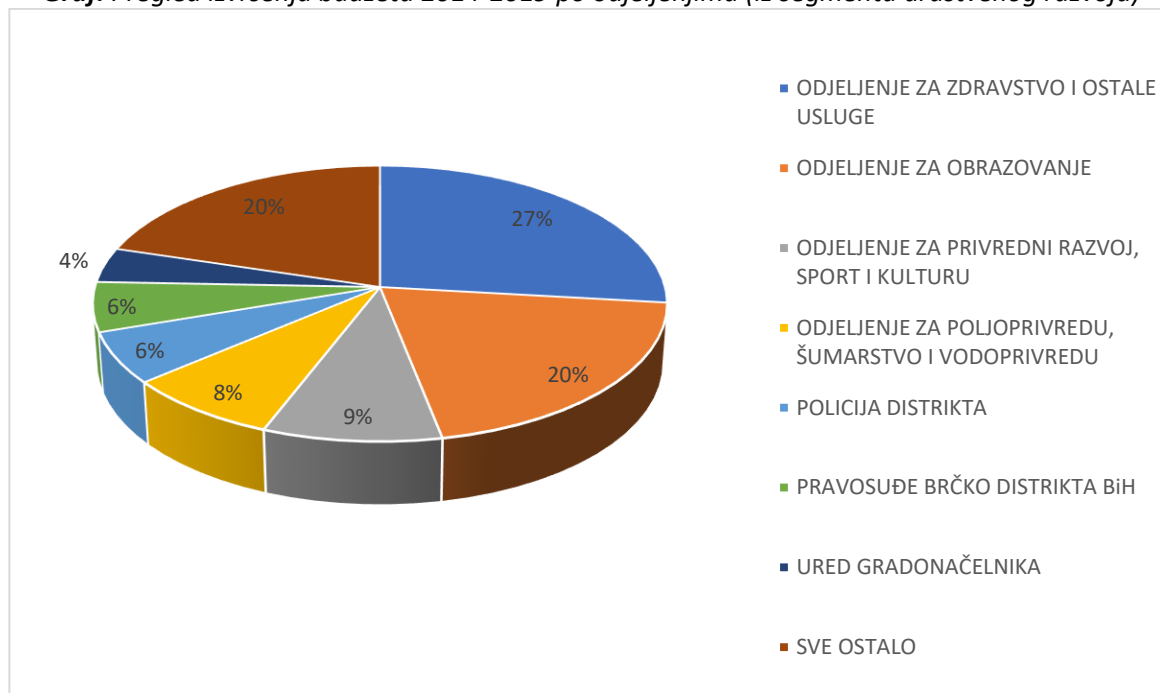

Izvor podataka: Izveštaji o izvršenju budžeta Brčko distrikta BiH, 2014-2019, Direkcija za finansije

Najniži stepen realizacije kapitalnih projekata je u sektoru investiranja u javne objekte sa prosječnom stopom realizacije od 1,56% (*primarno zbog nerealizacije velikog kapitalnog projekta izgradnje multifunkcionalne dvorane*), zatim 5.69% u pododjeljenju za kapitalne investicije (*zbog nedostatka spremnih projekata za realizaciju*), dok nijedna druga oblast ne prelazi trogodišnji prosjek procentualne realizacije od 65% planiranih investicija. Drugim riječima, godišnje se u prosjeku planira, kako je to vidljivo na grafikonu, oko 34,5 miliona KM za kapitalne investicije u društveni sektor razvoja Distrikta (od ukupno prosječno 40,9 miliona), dok je izvršenje na nivou od 8,9 miliona prosječno godišnje. Drugim riječima, Brčko distrikt, prema raspoloživim podacima iz izvršenja budžeta te Dokumenta okvirnog budžeta, će u narednim godinama imati na raspolaganju preko 30 miliona KM godišnje za kapitalne projekte u sektoru društvenog razvoja.

No, kada pogledamo sve ostale budžetske izdatke vezane za društveni sektor, može se uočiti da tri sektora (u dva Vladina odjeljenja) koji pripadaju društvenom razvoju - u strateškom smislu predstavljaju tri najveća konzumenta javnih sredstava Distrikta (obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita), koji, u prosjeku, u prethodnih 5 godine su u godišnjim izvršenjima budžeta Distrikta zauzimali 47% ukupnog budžeta.

Graf: Pregled izvršenja budžeta 2014-2019 po odjeljenjima (iz segmenta društvenog razvoja)

Izvor podataka: Izvještaji o izvršenju budžeta Brčko distrikta BiH, 2014-2019, Direkcija za finansije

Drugim riječima, od prosječnog ukupno izvršenog budžeta Distrikta za period 2014-2019 godina u iznosima od prosječno 175,144,292 KM, na izvršenje budžeta Odjeljenja za zdravstvo odlazi prosječno 46,9 miliona, te na Odjeljenje za obrazovanje prosječno 354 miliona KM.

1.5.11 Zaštita boračke populacije i civilnih žrtava rata

Služba za boračko-invalidsku zaštitu u svom sastavu obuhvata tri segmenta korisnika prava prema pripadnosti vojskama i to dio koji se stara o pravima korisnika iz reda Vojske RS, ARBiH i HVO-a. Prava se realizuju u skladu s odredbama Zakona o osnovnim pravima boraca RS i Zakona o osnovnim pravima branitelja FBiH, Zakona o dobitnicima najviših ratnih priznanja FBiH, Zakon o osnovnim pravima demobilisanih boraca FBiH, Zakona o dopunskim pravima porodica poginulih boraca, RVI I članova njihovi porodica Brčko distrikta BiH kao i Odluke Skupštine Brčko distrikta BiH o zaštiti civilnih žrtava rata Brčko distrikta BiH i Odlukama Vlade Brčko distrikta BiH o ostvarivanju prava demobilisanih boraca Brčko distrikta BiH. Tokom prethodnih pet godina, Služba je u prosjeku vodila upravne postupke za korisnike prava po Zakonu o osnovnim pravima ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca RS i FBiH, kao i Zakonu o dopunskim pravima ovih populacija u više od 2.000 predmeta, te pravima demobilisanih boraca za dodjelu JNP 2.400 predmeta, pomoć u slučaju smrti 400 predmeta i stambeno zbrinjavanje 700 predmeta. Drugim riječima zaštita boračke populacije i civilnih žrtava rata se kreira prema prosječno 1500 ratnih vojnih invalida, oko 2.000 porodica poginulih boraca sa sauživaocima prava, kao i oko 20.000 demobilisanih boraca – te civilne žrtve rata sa 152 korisnika prava na porodičnu invalidninu i 97 korisnika prava na ličnu invalidninu.

1.5.12 Rezime stanja društvenog sektora Brčko distrikta BiH

S obzirom da Brčko distrikt, po svojoj administrativno-političkoj ulozi u Bosni i Hercegovini, ima značajne generičke prednosti koji su primarno uvjetovani sopstvenim i očekivanim nivoom javnih sredstava na raspolaganju za realizaciju strateških prioriteta, isto predstavlja osnovnu prednost u odnosu na okruženje. Sa druge strane, iako postoje sredine sa znatno većim prirodnim prednostima, kombinacija generičkih i prirodnih prednosti u segmentu društvenog razvoja čini Brčko distrikt jedinstvenu sredinu za razvoj zdravstva, obrazovanja, njegovanje kulture i tradicije svih naroda i narodnosti, multidisciplinarne i inovativne pristupe u rješavanju izazova – posebno u zakonodavnom smislu, te jačanje sveukupnog društvenog razvoja. Na osnovu ovih ulaznih informacija, osnovni razvojni izazovi i perspektive društvenog sektora u Brčko distriktu se mogu sumirati u narednoj tabeli:

Razvojni izazov	Razvojne perspektive	Podsektor
Nedovoljna usklađenost obrazovnog sistema s potrebama na tržištu rada, posebno srednjeg stručnog i visokog obrazovanja	Unaprijediti usklađenost programa obrazovnih institucija s potrebama tržišta rada u skladu sa ekonomskim prioritetima, uz uvođenje novih obrazovnih modula/zanimanja u škole/fakultete/univerzitet i ukidanje (ili privremeno ukidanje) obrazovnih ciklusa za struke u kojima je očita hiperprodukcija kadra koje tržište rada nije u stanju apsorbirati, te razmotriti mogućnost osnivanja javnog univerziteta Brčko distrikta BiH.	Obrazovanje i tržište rada/mladi
Nejasne procedure podnošenja pritužbi na rad organa javne uprave i službenika uposlenih u javnom sektoru Brčko distrikta BiH, kao i ograničen pristup te nizak stepen svijesti građana o ovoj mogućnosti	U skladu sa modernim principima povećanja odgovornosti, neovisnosti i transparentnosti, raditi na unapređenju svijesti građana o mogućnosti uticaja na rad pojedinaca u organima uprave, posebno onih sa kojima građani imaju direktan kontakt.	Javna uprava i pružanje usluga
Izazovi vezani za mlade (nedostaci formalnog obrazovanja, neadekvatna kvaliteta zdravstvenog sistema, neizvjesna mogućnost zapošljavanja, otežano socio-ekonomsko osamostaljivanje te slabo uključivanje u procese društvenog i političkog odlučivanja, neinformiranost o postojećim programima)	Veća podrška obrazovanju, promociji cjeloživotnog učenja i neformalnom obrazovanju mladih, kreiranje i promocija programa podrške za stambeno zbrinjavanje mladih, promocija volontiranja, uvođenje gradske nagrade volontera/ke godine i organizatora/ice volontiranja godine te jačanje sportskog, kulturnog i društvenog života za mlade.	Mladi
Ne postoji dovoljno ljudskih stručnih kapaciteta za funkcije planiranja, izradu prijedloga/nacrta zakona i propisa, kreiranje obrazovne politike i koordinacije unutar sistema obrazovanja u Distriktu	Ojačati kapacite nadležnih organa za funkcije kreiranja obrazovne politike zasnovane na stvarnih potrebama.	Obrazovanje
Ne postoji funkcija adekvatnog menadžmenta ljudskim resursima u fazama planiranja, ocjenjivanja i	U svrhu kontinuiteta rada i smanjenja stope fluktuacije zaposlenih, ojačati sistem planiranja, zapošljavanja, kompenzacije,	Obrazovanje i javno zdravstvo

motivacionog mehanizma/sistema poticanja izgradnje karijere.	ocjenjivanja i evaluacije rada kadra u osnovnom i srednjem obrazovanju i JZU Brčko	
Visok stepen oboljelih od mentalnih bolesti i nepostojanje politike unapređenja zdravlja stanovništva Distrikta	Pripremiti detaljnu analizu uzroka mentalnih bolesti, posebno imajući u vidu očekivano povećanje istih zbog posljedica pandemije COVID-19 virusa, te uvesti preventivne mjere za borbu protiv mentalnih bolesti, te razmotriti dugoročnu brigu o licima oboljelim od ovih bolesti – te graditi osnove za visokokvalitetno mentalno zdravlje društva i pojedinca u njemu. Raditi na izradi politike unapređenja zdravlja stanovništva Brčko distrikta BiH, posebno unapređenje zdravstvene politike za mlade u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti na njima pristupačan način.	Javno zdravlje
Nedostatak prostora i prostorna i funkcionalna nepovezanost dijelova službe, odnosno nepovezanost službe Doma zdravlja u funkcionalnu cjelinu.	Razmotriti prilagođavanja, izmještanja i realokacije fizičkih resursa ili izgradnja novog objekta Primarne zdravstvene zaštite Brčko distrikta BiH	Javno zdravlje
Nedostatak opreme u bolničkom liječenju i nemogućnost pružanja značajnog broja usluga u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti	U skladu sa potrebama građana, nabaviti neophodnu opremu u što kraćem roku, uz obavezno jačanje kapaciteta uposlenika za upravljanje istim	Javno zdravlje
Teritorija Distrikta ocjenjena kao ranjiva od prirodnih i drugih nesreća sa visokom vjerovatnošću za iste	Izgraditi sistem ranog uzbunjivanja i dojavljivanja, povezan sa centrom za osmatranje i obavješćavanje Brčko Distrikta BiH, koji treba biti u bliskoj budućnosti uvezan u jedinstveni Operativno komunikacijski centar OKC 112 BiH te ojačati kapacitete mješovite jedinice za akcije zaštite i spašavanja koja će biti opremljena i obučena za brzi odgovor na sva predviđena scenarija. Dodatno je potrebno planirati sredstva za nabavku nedostajuće opreme za jedinice za spašavanje od prirodnih i drugih nesreća. Pri realizaciji ovih aktivnosti pratiti realne potrebe za opremanje snaga i uporedno popunjavati nedostajuće kapacitete kako jedinica Odjeljenja za javnu sigurnost, tako i prateće službe (GSS, Crveni krst, dobrovoljna vatrogasna društva i druge nevladine organizacije prepoznate u sistemu zaštite i spašavanja). ²⁶	Javna sigurnost

²⁶ Što je u skladu sa svim prioritetima a posebno Prioritetom 1: Integrisanje smanjenja rizika od katastrofa u strateškim razvojnim planovima i razumijevanje rizika od katastrofa prepoznatom u Studiji jačanja kapaciteta otpornosti u slučaju katastrofa, Decembar 2017.

Nedovoljno individualnog rada sa djecom i porodicama, posebno osjetljivih kategorija društva (djeca u prosjačenju, Romska djeca i porodice, socijalno isključeni, djeca sa posebnim potrebama)	U skladu sa raspoloživim finansijskim mogućnostima, izvršiti dodatna izdvajanja budžetskih sredstava za finansijsku podršku u zapošljavanju dodatnog stručnog kadra u skladu sa normativima i optečenjem, razmotriti formiranje stručnog Centra za socijalni rad sa multidisciplinarnim timovima i jačanje preventivnih aktivnosti kod svih oblige socijalne zaštite	Socijalna zaštita
Socijalna isključenost djece i osoba sa invaliditetom, nepostojanje jasnih procedura i nedostatak suradnje ključnih aktera javne uprave	Bazirati podršku na stvarnim potrebama korisnika, unaprijediti sisteme registracije korisnika i stalnog praćenja njihovih potrebe.	Socijalna zaštita
Socijalno zaštitne mjere nedovoljno utiču na smanjenje siromaštva	Razmotriti osnivanje Centra za socijalni rad i razvijanje mješovitog sistema socijalne zaštite i njenih vaninstitucionalnih oblika u lokalnoj zajednici te definirati mjere i aktivnosti kojima bi se unaprijedio sistem i povećala efikasnost upravljanja socijalnom zaštitom u Brčko distriktu BiH	Socijalna zaštita
Nepostojanje jasnih transparentnih kriterija sistema dodjele grantova nevladinim organizacijama i pojedincima u razvojne svrhe i nepostojanje centralizovane evidencije organizacija civilnog društva u smislu razlikovanja vrsta prema svojoj misiji i ciljevima osnivanja	Donošenje jasnih i detaljnih procedura planiranja, objave, tehničke i kvalitativne evaluacije uz učešće krajnjih korisnika, monitoringa i evaluacije (strateškog i finansijskog) projektnih prijedloga i njihovog doprinosa razvoju. Uz prethodno, kreirati i objaviti registar organizacija civilnog društva sa podacima o odobrenim i realiziranim projektima.	Civilno društvo

1.6 Zaštita životne sredine/okoliša

1.6.1 Regulatorni okvir Brčko distrikta BiH u oblasti zaštite životne sredine/okoliša

Brčko Distrikt BiH ima zakonske pretpostavke u pogledu zaštite životne sredine/okoliša, tj. cjelokupan set zakona u oblasti zaštite životne sredine Brčko distrikta BiH koji je usvojen 2004. godine, a sadrži zakone koji su trenutno važeći:

- Zakon o zaštiti životne sredine ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 24/04, 1/05, 19/07 i 9/09),
- Zakon o zaštiti prirode ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 24/04, 1/05, 19/07 i 9/09),
- Zakon o zaštiti voda ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 24/04, 1/05, 19/07),
- Zakon o upravljanju otpadom ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 25/04, 1/05, 19/07, 2/08 i 9/09) i
- Zakon o zaštiti vazduha ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 25/04, 1/05, 19/07 i 9/09).

Takođe, u pogledu dalje razrade i operacionalizacije, usvojen je set podzakonskih akata, od kojih su najvažniji oni akti koji se odnose na postupak izdavanja ekoloških dozvola i izrade studija uticaja na životnu sredinu/okoliš.

Prostora za unaprijeđenje postojeće i usvajanje nove regulative u oblasti zaštite životne sredine/okoliša imali ali je važno napomenuti da su institucije Brčko distrikta BiH usvojile **Strategiju aproksimacije propisa pravnoj stečevini EU oblasti zaštite životne sredine/okoliša Brčko distrikta BiH** 2017. godine, te ova pitanje nije potrebno posebno analizirati u ovom dijelu strategije, osim na nivou specifičnih prioriteta ili mjera i usaglašenosti sa dokumentima višeg nivoa vlasti.

Odgovornost u pogledu planskih mjera zaštite i upravljanja životnom sredinom/okolišem u Brčko distriktu BiH je na nivou Vlade Brčko distrikta BiH, sa više prenesnih nadležnosti na odjeljenja kao i javnih preduzeća od kojih se posebno izdvaja JP „Komunalno Brčko“ Brčko distrikt BiH.

1.6.2 Upravljanje kvalitetom vazduha

Kada su u pitanju zagađivači vazduha oni prije svega su antropogenog i prirodnog porijekla. Antropogeno²⁷ zagađenje vazduha na području Brčko Distrikta BiH posebno je izraženo, dok je prirodno (prašina) zanemarivo²⁸. Od antropogenih izvora, posebno se izdvajaju produkti sagorijevanja. Stanovništvo za grijanje uglavnom koristi čvrsta goriva, manje tečna i električnu energiju. Najzastupljenije čvrsto gorivo je fosilno (80%) i to uglavnom ugalj iz rudnika Banovići i Đurđevik, s udjelom sumpora (oko 2%) i ugalj iz rudnika Ugljevik (oko 5%), te tečno fosilno gorivo lož-ulje sa 0,2-0,5% sumpora.

²⁷ Strategija zaštite životne sredine Brčko distrikta BiH za period 2016-2026. godina.

²⁸ Osim u periodu velikih poplava i sezonskih nanosa prašine.

Gledano sa stanovišta zaštite životne sredine, osnovni izvori grijanja stanovnika na području Brčko distrikta BiH su, u isto vrijeme, najveći antropogeni izvori zagađenja vazduha. Emisija u vazduh nastala ovim antropogenim djelovanjem je visoka i u stalnom porastu, a najveće zagađenje se javlja u grijnom i vlažnom periodu godine u urbanom području Brčko distrikta BiH. Pored direktnog uticaja na ljudsko zdravlje, zdravlje biljaka i životinja, mnogi gasovi koji se emituju u atmosferu doprinose sekundarnom negativnom djelovanju na životnu sredinu/okolinu (kisele kiše, narušavanje ozonskog omotača itd.). Utvrđeni izvori zagađenja vazduha razvrstani su u sljedeće grupe: energetske izvori, saobraćaj, industrija i domaćinstva. Iako ima relativno očuvan ekosistem, ekološka situacija u Brčko distriktu BiH je u potencijalnoj opasnosti od ovih izvora zagađenja.

Najznačajnija emisije polutanata u vazduh od industrijskih i poslovnih subjekata, na području Brčko distrikta BiH javljaju se iz sljedećih izvora: Topionice i rafinacije olova „Tesla“ Brčko, „Bimal“ Brčko, Šećerana, „Žitopromet“, deponija otpada, asfaltne baze, šoping centri, škole, bolnice, saobraćaj, individualna ložišta itd. Polutanti koji se ispuštaju su:

- sumpor-dioksid SO_2 ,
- azotni-oksidi NO_x ,
- ugljen-monoksid CO ,
- ugljen-dioksid CO_2 ,
- lebdeće čestice PM_{10} i $\text{PM}_{2,5}$ i dr.

Od 2018. godine na **području Brčko distrikta BiH provode se mjerenja** kvaliteta vazduha putem mobilne automatske stanice. Mobilna stanica je opremljena sa **analizatorima i meteorološkim senzorima za mjerenje zagađujućih materija u vazduhu (sumpornog-dioksida, azotovih-oksida, ugljen-monoksida, lebdećih čestica LČ_{10} i ozona) kao i meteoroloških parametara** (temperatura vazduha, vlažnost vazduha, globalno sunčevo zračenje, pravac i smjer vjetra), **na lokaciji u EŠ naselju pored I osnovne škole u Brčkom (GŠ: 44°52'21" GD: 18°48'49")**. Mobilna stanica za praćenje kvaliteta vazduha namijenjena je za praćenje kvaliteta okolnog vazduha (imisije) na predmetnoj lokaciji uzimajući u obzir sve okolne pojedinačne (tačkaste) izvore zagađenja, a dobijeni podaci (kao i ova analiza) služe kao polazna osnova za sve ostale eventualne aktivnosti čiji je cilj poboljšanje kvaliteta vazduha u brčko distriktu bih.

Kao jedan od ključnih problema zaštite vazduha je zagađanje lebdećim česticama (PM_{10}) i sumpor-dioksidom (SO_2).

Dosadašnje mjerenja²⁹ ukazuju da u periodu zimskih mjeseci dolazi do prekoračenje PM_{10} najčešće za vrijednosti $\text{GV}_{24\text{h}}$ ³⁰ ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) i $\text{MDV}_{24\text{h}}$ ³¹ ($75 \mu\text{g}/\text{m}^3$) tj. koncentracija lebdećih čestica, te koncentracije SO_2 u vazduhu za vrijednost $\text{GV}_{24\text{h}}$ ($125 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

1.6.3 Upravljanje vodama

Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko Distrikta nadležno je za izradu Plana upravljanja riječnim slivom Save u Brčko Distriktu. **Praćenje kvaliteta površinskih voda** u Brčko distriktu vrši se kontinuirano sa dva mjerenja godišnje za tri vodostaja. Prikupljaju se

²⁹ Izvještaj o mjerjenjima, Januar, 2019.

³⁰ Granična vrijednost za 24h (GV).

³¹ Maksimalno dozvoljena vrijednost za 24h.

podaci o količini vode, tj. praćenje vodostaja, kao i hidrometrijska mjerenja protoka, fizičkih i hemijskih osobina kao i mikrobioloških parametara i teških metala. Kvaliteta vode na temelju rezultata ispitivanja procjenjuje se u skladu s Pravilnikom o razvrstavanju i kategorizaciji vodotoka u Republike Srpske³². Zaštita vode provodi se zabranom, ograničavanjem i sprečavanjem unošenja opasnih, štetnih materija u vodu, propisivanjem i preduzimanjem drugih mjera za poboljšanje i očuvanje kvaliteta vode.

Kontrolu ispravnosti vode za piće u Brčko distriktu BiH provodi Institut za javno zdravstvo u skladu sa zahtjevima i standardima kvaliteta vode za piće.

U pogledu **ispuštanja otpadnih voda** iz kanalizacijskih sistema u prirodne recipijente (vodotokove), Pravilnikom o uslovima ispuštanja otpadnih voda u površinske vode propisan je maksimalna dopuštena koncentracija opasnih i štetnih materija u otpadnim vodama, koje se ne smiju ispuštati u površinske vode. Međutim, otvoreni vodotoci su ugroženi prvenstveno neprečišćenim komunalnim vodama i otpadom koji se nekontrolisano odlaže u korita, ispuštanjem komunalnih i industrijskih otpadnih voda.

U **pogledu zaštite od štetnog uticaja voda** Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko distrikta BiH je tokom 2019/2020. godine radilo na implementaciji Akcionog plana za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama u BiH, kroz sredstva IPA 2014 i to:

- Implementacija Akcionog dokumenta „Podrška zaštiti od poplava i upravljanju vodama“ (Nacionalni akcioni dokument), na osnovu kojeg se na području Brčko distrikta BiH izvode radovi na rekonstrukciji savskog odbrambenog nasipa -II, III, IV i V faza rekonstrukcije.
- Implementacija Komponente 1 „Nacionalnog akcionog dokumenta“ - Hidrometeorološki sistem prognozirana za sliv rijeke Save u BiH (Faza 1. Rijeka Bosna).
- Implementacija Akcionog dokumenta „Obnova i izgradnja objekata za zaštitu od poplava“ („Regionalni akcioni dokument“), na osnovu kojeg se na području Brčko distrikta BiH izvode radovi na regulacija rijeke Brke-I faza regulacije od postojeće regulacije do mosta u MZ Klanac dužine 710,52 m.
- U toku je implementacija WBIF projekta „*Preparation of Flood Hazard Maps, Flood Risk Maps and Support to the PMU of the Flood Risk Management Project*“, u okviru kojeg se provode brojne aktivnosti neophodne za izradu mapa opasnosti od poplava i mapa poplavnog rizika za Bosnu i Hercegovinu (uključujući i Brčko distrikt BiH).
- U toku je UNDP projekat „Unapređenje procesa prilagođavanja na klimatske promjene radi srednjeročnog planiranja investicija u klimatski osjetljive sektore u BiH“ (NAP projekat) nastavljene su aktivnosti na pripremi projektnih zadataka iz Akcionog dokumenta „Zaštita od poplava i upravljanje rizikom“ (IPA 2016) koji obuhvata dvije komponente: Poboljšanje upravljanja rizikom od poplava u BiH, koja uključuje izradu Planova upravljanja rizikom od poplava za područje FBiH, RS i Brčko distrikta BiH i druge komponente studija/program zaštite od erozije za FBiH i Brčko distrikt BiH i više tehničkih dokumenata za zaštitu od voda na oba vodna područja u FBiH, RS i BD BiH (ispred Brčko distrikta BiH predložena je izrada „Idejnog i glavnog projekta regulacije rijeke Tinje od mosta u Goricama pa uzvodno do naselja Skakava Donja, po glavnom recipijentu“).
- U 2019. godini započet je projekat „Tehnička pomoć za razvoj hidrološkog sistema za predviđanje poplava za sliv rijeke Save u BiH (faza I- rijeka Bosna)“ u koji je uključen i Brčko distrikt BiH, Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, kroz tri radne grupe i Upravni odbor porijekta, a koji za opšti cilj ima pružiti podršku uspostavi integrisanog upravljanja rizicima od poplava u BiH u skladu s Direktivom o poplavama EU.

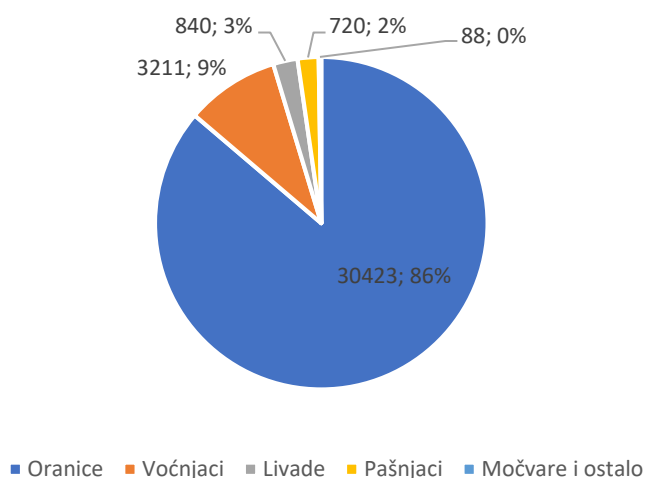
³² U primjeni Zakon o vodama Republike Srpske, do usvajanja Zakona o vodama Brčko distrikta BiH.

Kao jedan od ključnih problema je taj što na teritoriji Brčko distrikta BiH ne postoje aktivna postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda, dok Odjeljenje za komunalne poslove nema podatke o predčišćavanju i obradi vode u industriji. Na osnovu procijenjenih³³ podataka otpadne vode iz domaćinstava a koja se ispuštaju u kanalizacijske sisteme na teritoriji Brčko distrikta BiH godišnje 3558 mil. m³, dok je procijenjena količina otpadnih voda iz privrede i industrije iznosi 292 000 m³. Prostora za unapređenje upravljanja vodama ima posebno ako se uzme u obzir usklađivanje za direktivama³⁴ EU.

Brčko distrikt BiH ne posjeduje potrebne i vrlo značajne dokumente, poput studija ili elaborata, koji sistemski analiziraju stanje vodsnapdijevanja i upravljanja otpadnim vodama Brčko distrikta BiH za duži planski vremenski period, a koji su neophodni za pravilno i sistemsko razvijanje vodne i kanalizacione infrastrukture od koje zavisi dalji razvoj u Brčko distriktu BiH.

1.6.4 Zaštita zemljišta

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, ukupna površina Distrikta Brčko iznosi 49.332 ha, od čega je poljoprivredno zemljište 35.282 ha (71,5%), šume 9.607 ha, a 4.443 ha je neplodno zemljište. Kada su u pitanju kategorije korištenja zemljišta na slici, oranice zauzimaju 30.423 ha (61.67%), voćnjaci 3.211 ha (6,51%), livade 840 ha (1,7%), pašnjaci zauzimaju 720 ha (1,46%) i močvare, ribnjaci i ostalo 88 ha (0,18%).

Slika: Struktura namjene zemljišta u Brčko distriktu BiH

Izvor: Achieving Land Degradation Neutrality in the Brčko District by 2030, Report, 2018.

Globalni podaci pokazuju da na teritoriji Brčko distrikta nije bilo značajne promjene korištenja zemljišta u poslednjih 20 godina. Sadržaj organskog ugljika u tlu je nizak, prvenstveno zato što je navedeno područje okarakterizirano poljoprivrednim zemljištem (u odnosu na šume i šumsko zemljište), gdje poljoprivredna proizvodnja ima komercijalni karakter ali uglavnom ne podrazumijeva provođenje mjera održivog upravljanja zemljištem, što neminovno dovodi do njegove degradacije. Iskopane površine, urbanizacija, poplave, suša i nesinhronizovani

³³ DEI, Answers to the list of EU questions on chapter 27 Environment.

³⁴ Water Framework Directive, Nitrate Directive i dr.

katastar po određenim studijama i izvještajima³⁵ navedni su su kao važni faktori degradacije zemljišta.

Godišnje ulaganje iz budžeta Brčko distrikta BiH za mjere pošumljavanja iznosi cca. 30.000,00 KM, s obzirom da je prekomjerna eksploatacija visokokvalitetnih šuma prepoznata kao važan pokretač degradacije zemljišta. U pogledu zaštite zemljišta potrebno je napomenuti potrebu dekontaminacije površine od oko **502,22 ha ili oko 1,01%** teritorije Brčko distrikta BiH koja je kontaminirana sa MES i NUS. Vlada Brčko distrikta BiH svake godine izdvaja oko 1,5 mil. KM u aktivnosti deminiranja.

Tabela: Površine kontaminirane MES i NUS u Brčko distriktu BiH, 2020.

Kategorija	Površina (ha)	% ukupne površine
I – lokaliteti koji su u svakodnevnoj civilnoj upotrebi, lokacije repatrijacije izbjeglica i raseljenih osoba, lokacije za obnovu i rekonstrukciju infrastrukture i ekonomije	189.29	37.69
II – lokaliteti koji su povremeno u upotrebi ili su u kontakt-zoni sa lokacijom iz I kategorije, ekonomski resursi	312.93	62.31
III – periferni lokaliteti	-	-
Ukupno	502.22	100

Izvor: Odjeljenje za javnu sigurnost, 2020.

Prostornim planom reguliše se mogućnost prevođenja poljoprivrednog zemljišta u druge namjene, te se može reći da u ovom pogledu postoji sistematski pristup u planiranju i upravljanju zemljištem. U pogledu **zaštite i upravljanja zemljištim i kao rješenje ključnih problema** mogu se izdvojiti određene mjere, kao što su: pošumljavanja površine od 10ha godišnje, navodnjavanja u cilju borbe protiv suše na površini od 100 ha, dugoročna zaštita od poplava na poljoprivrednom zemljištu površine 8.000 ha, smanjenje kontaminirane površine (MES i NUS) na ispod 1000 ha u periodu važenja strategije, te sveukupna konsolidacija zemljišta na području Brčko distrikta.

1.6.5 Upravljanje otpadom

Poslove prikupljanja, transporta i odlaganja otpada vrši JP „Komunalno Brčko” d.o.o. Brčko distrikt BiH, RJ Čistoća za oko **20.000 domaćinstava (od 26763 domaćinstava)**. RJ Čistoća se bavi prikupljanjem, transportom i deponovanjem otpada, održavanjem i uređenjem deponije, održavanjem ulica i puteva na području Brčko distrikta BiH, uređenjem i održavanjem zelenih površina na području Brčko distrikta BiH i zbrinjavanjem pasa lualica. Pored navedenog, RJ Čistoća pokreće i učestvuje u projektima i promotivnim aktivnostima koje doprinose jačanju svijesti o odgovornom postupanju sa otpadom. U okviru RJ Čistoća djeluju dvije službe:

- Služba za upravljanje otpadom - bavi se prikupljanjem, transportom i odlaganjem otpada, uklanjanjem divljih deponija, uređenjem i održavanjem gradske deponije, stalnim mjerenjem koncentracije gasova i temperature dijelova deponije, da bi se kontrolisala emisija štetnih polutanata;

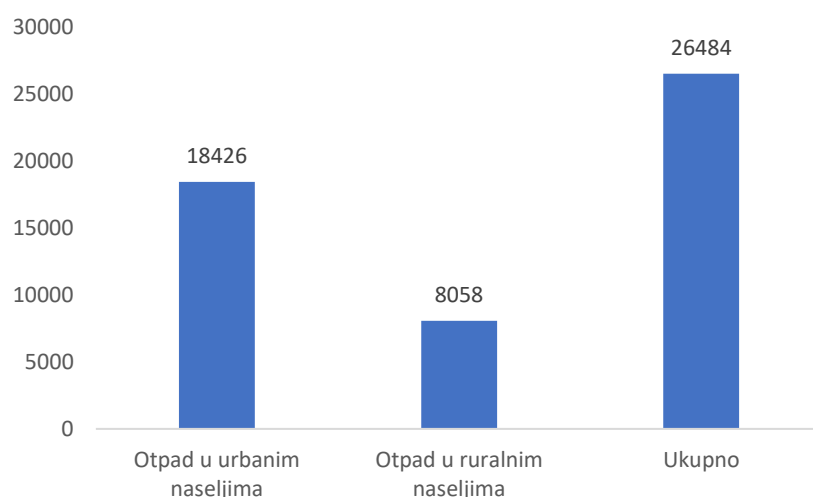
³⁵ Achieving land degradation neutrality in the Brčko District by 2030, Report, 2018.

- Služba za javnu higijenu-zadužena je za čistoću gradskih ulica i hortikulturalno uređenje javnih zelenih površina.

Odjeljenje za komunalne poslove, Vlade BD BiH, koje ima nadležnost nad razvojem politike, strategije i pravnog okvira za upravljanje zbrinjavanjem čvrstog otpada, provelo je određene aktivnosti i radi na obezbijeđenju uslova za zbrinjavanje čvrstog otpada (deponovanje čvrstog otpada na regionalnu deponiju van Brčko distrikta BiH (na period od 4 godine), izgradnju centra za upravljanje otpadom (CUO), zatvaranju stare nesanitarne deponije).

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, dnevno stvaranje otpada po osobi u BiH je 0,86 kg/stanovniku dnevno. Ovi podaci trebaju se uzeti s oprezom jer otprilike 35% stanovništva nije pokriveno redovnim uslugama prikupljanja otpada s obzirom da ove količine Agencija za statistiku BiH procjenjuje na osnovu podataka JKP, deponija i odlagališta.

Po procjeni, godišnje produkcije otpada je **299,3 kg/stanovniku** što znači da, ako se uzme u obzir u broj stanovnika³⁶, nastaje godišnje **25.073 t otpada**.

Slika: Količine komunalnog otpada u Brčko distriktu BiH, t

Izvor: Unapređenje sedam deponija čvrstog otpada u BiH-preliminarna studija izvodljivosti, 2019.

Po procjenama³⁷ prosječno u Brčko distriktu BiH u urbanom dijelu dnevno nastaje **1,05kg/stanovniku**, te u ruralnim **dijelovima 0,55 kg/stanovniku** ili prosječno **0,829 kg/stanovniku** dnevno.

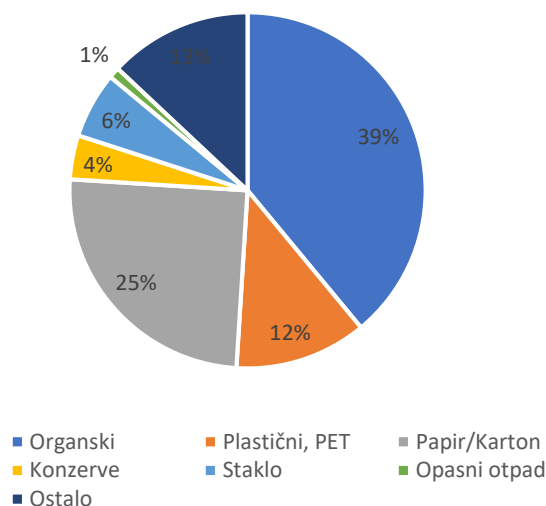
Čvrsti otpad koji se produkuje u domaćinstvima predstavlja heterogenu smjesu otpadnih materijala, kao što su: papir, karton, staklo, keramika, magnetni i nemagnetni metali, plastika, koža, kosti, tekstil, biomasa, razne vrste inertnih i posebno opasnih materijala itd.

Prema sastavu otpada, dominantna frakcija komunalnog čvrstog otpada u Brčko distriktu BiH je organski otpad iz kuhinja i poljoprivrede (cca. 39%), dok su čvrsti reciklabilni materijali

³⁶ Demografija u Brčko distriktu BiH 2014-2018.godina, Agencija za statistiku BiH, 2018.

³⁷ Brcko District BiH-Municipal Solid Waste Management Sector Review, Strategic Directions and Investment Planning up to 2025, The World Bank, 2018.

(plastika, staklo, papir/karton, aluminijske limenke, PET, folija, metali) otpada otprilike 47% čvrstog komunalnog otpada. Uzimajući u obzir faktor urbanizacije procjena je da bi do 2027. godine količina komunalnog otpada iznosila oko 29.000t.

Slika: Struktura komunalnog otpada u Brčko distriktu BiH, %, maseno

Izvor: Municipal Solid Waste Management Sector Review, Strategic Directions and Investment Planning up to 2025, 2018.

Industrijski otpad nastaje kroz djelatnost industrijske proizvodnje. Količina industrijskog otpada koji se skladišti na deponije iznosi **oko 800t/godišnje**, dok je procjena da će do 2027. godine iznositi **oko 1000t/godišnje**, tj. ukupna količina odloženog otpada na deponiji će **iznositi oko 30.000t/godišnje**.

Zavisno od industrijske grane, on može imati najrazličitije karakteristike i stepen opasnosti po zdravlje ljudi i životnu sredinu³⁸. Uslovno rečeno, poseban oblik industrijskog otpada je građevinski otpad nastaje tokom proizvodnje građevinskih proizvoda ili poluproizvoda, gradnje, rušenja i rekonstrukcije građevina. Sastav građevinskog otpada generalno je: materijal iskopa 75% (uključujući i iskopanu zemlju sa zagađenih/kontaminiranih lokacija), otpad od rušenja i građenja 15-25% te asfalt, katran i beton 5-10%. Najvećim dijelom (95%) je inertan otpad, a može biti i opasan, npr. asfaltno vezivo ili otpad koji sadrži azbest, što traži posebnu kontrolu i obradu. Zbrinjavanje takvog otpada u Brčko distriktu BiH nije riješeno i završava na gradskom odlagalištu.

Značajne su količine i elektronskog otpada kao iz industrije tako i iz domaćinstava i ovo pitanje nije riješeno na adekvatan način u Brčko distriktu BiH.

Za sopstvene potrebe bolnica u Brčko distriktu BiH ima spalionicu medicinskog otpada, dok druge medicinske ustanove imaju potpisane ugovore sa ovlaštenim preduzećima za upravljanje opasnim i medicinskim otpadom.

Takođe, količina ambalažnog otpada sistemski se povećava zbog rasta udjela nepovratne ambalaže, posebno plastične PET-ambalaže i limenki. Međutim, zbog nepostojanja sistema odvojenog sakupljanja niti bilo kakvog vida praćenja zasebnih tokova otpada, nemoguće je

³⁸ Strategija zaštite životne sredine Brčko distrikta BiH za period 2016-2026. godina.

procijeniti količine tog otpada koji treba adekvatno iskoristiti/zbrinuti, osim indirektno procjene od 12% (plastika, PET) i 4% (konzerve), maseno.

Dio ambalažnog otpada se odvojeno i organizovano prikuplja u pogonima postojećih tržišnih centara i trgovina, ali veliki udio ambalažnog otpada koji kupci proizvoda proizvedu je izvan organizovanog sistema sakupljanja i u velikoj mjeri završava na gradskom odlagalištu. Na teritoriji Brčko distrikta BiH nalazi se tržnica "Arizona", koja svojom djelatnošću (sa oko 3.000 poslovnih jedinica) upućuje na nastajanje ambalažnog otpada kojeg vlasnik tržnica "Arizona" odvaja po vrstama i prodaje za daljnju reciklažu. Poslove prikupljanja, transporta i odlaganja otpada vrši JP „Komunalno Brčko“ d.o.o. za registrovane privredne subjekte kojih ima cca 1.500 u gradskom dijelu Brčko distrikta BiH, procjena udjela ovog otpada je oko 25% ukupnog otpada, maseno. Pravilnik o ambalaži i ambalažnom otpadu nije donesen u Brčko distriktu BiH, tako da nije ni propisan način plaćanja naknade za zbrinjavanje ambalažnog otpada. Trenutno je moguće ovu vrstu otpada zbrinjavati kod operatera na način kako je to predviđeno entitetskim pravilnicima o ambalažnom otpadu.

Po podacima³⁹ u Brčko distriktu BiH registrovano je **39.768 vozila** ili 3,4% od registrovanih vozila u BiH (1,175 mil.), što znači da ako se gume mijenjaju svake dvije godine na području Brčko distrikta BiH godišnje se odbaci cca **78.000 guma**. U proteklom periodu otpadne gume koje zauzimaju veliki prostor su se odlagale na gradsko odlagalište, divlje deponije, odnosno u prirodu te su u najgorem slučaju spaljivane, ali su i velikim dijelom odlagane u autoservisima, vulkanizerskim radionicama, auto i drugim otpadima, kod fizičkih lica i drugo. U zadnjih par godina u BiH postoje pogoni za reciklažu guma tako da u narednom periodu gume neće opterećivati okolinu. Zbog takvih postupaka zbrinjavanje guma predstavlja poseban problem. Odlaganjem na odlagalištu zauzimaju velik prostor, idealna su staništa za glodare i insekte, a značajna su opasnost ako se zapale. Uz to, problem transporta guma do odlagališta često rezultira odlaganjem na brojna nekontrolisana odlagališta, uz puteve, u šume i na druga mjesta. **Postrojenja za mehaničku obradu (reciklažu otpadnih guma) u Brčko distriktu BiH nema.**

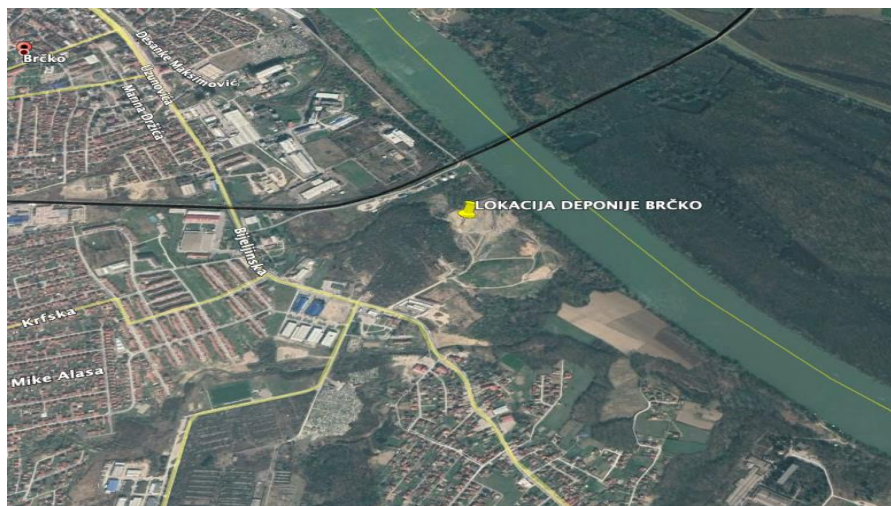
Ako se u obzir uzme broj registrovanih vozila u Brčko distriktu BiH, i ako se jednom godišnje vrši zamjena ulja onda se može procijeniti da nastane **180.000-200.000 / otpadnog ulja** godišnje koji spada u kategoriju opasnog otpada i ako se uljni filter mijenja pri svakom mijenjanju ulja, nastaje najmanje 39.768 otpadnih uljnih filtera koji su isto u kategoriji opasnog otpada. Nažalost, nije potpuno jasno na koji način se ovaj vid otpada odlaže i na koji način se istim upravlja.

JP „Komunalno Brčko“ d.o.o. Brčko distrikt BiH pruža usluge od opšteg interesa na području Brčko distrikta BiH, RJ „Čistoća“ vrši prikupljanje, prevoz i odlaganje otpada. Za prikupljanje otpada iz domaćinstava koriste se komunalni kontejneri kapaciteta 1.100 l i kontejnerski kamioni (skipovi) kapaciteta od 5-7 m³. Iste vrste kontejnera se koriste za prikupljanje i odvoz otpada privrednih i industrijskih subjekata.

Odlaganje otpada u Brčko distriktu BiH nije riješeno na odgovarajući način i određena alternativna rješenja su još uvijek aktuelna. Naime lokacije postojeće deponije je neposredno

³⁹ BiHAMK, 2019.

pored magistralnog puta M 14.1 između centra grada Brčkog i grada Bijeljine. Deponija se nalazi na desnoj obali rijeke Save, koja je ujedno i prirodna granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske. Najbliže naselje (Ilička) nalazi se na suprotnoj strani magistrale ceste, oko 550 m od deponije.

Slika: Lokacija postojeće nesani tarne deponije otpada u Brčko distriktu BiH

Izvor: Google Earth, 2020

Deponija se prostire na površini od približno 11,5 ha i aktivna je već više od 50 godina. Velika otvorena aktivna zona prostire se na približno 40.000 m². Oko 250.000 m² područja je prekriveno zemljom. U početnim fazama rada deponije svoj otpad na deponiju odlagala je i fabrika za proizvodnju jestivog ulja „Bimal“. JP „Komunalno Brčko“ d.o.o. Brčko distrikt BiH organizovano odvozi i odlaže komunalni otpad na deponije sa 78 naselja.

U sjevernozapadnom dijelu deponije odlagana je nepoznata količina industrijskog otpada i ostaci industrijskog taloga organskog porijekla u obliku mulja koji potiče od fabrike za proizvodnju jestivog ulja „Bimal“. Količina industrijskog otpada fabrike „Bimal“ koji se odlaže na deponiji iznosi 6.270 m³ godišnje. **Deponija ne posjeduje osnovnu infrastrukturu** (tj. kolsku vagu, perače guma, itd) niti sisteme za okolišnu kontrolu (tj. donji brtveni sloj, sistem za prikupljanje procjednih voda, sistem upravljanja površinskim vodama, itd). Pasivno otplinjavanje deponije vrši se pomoću 19 vertikalnih bunara za otplinjavanje koji su instalirani u zatvorenom dijelu deponije. U reonu deponije primijećeno je nakupljanje procjednih voda. Neke od alternativa⁴⁰ rješavanje problema odlaganja otpada u Brčko distriktu BiH su:

- A. Zatvarenje deponije bez odlaganja i uspostavljanje pretovarne stanice sa procijenjenim ukupnim troškovima od 49,06 mil. KM;**
- B. Unapređenje postojeće deponije u sanitarnu procijenjenim ukupnim troškovima od 21,86 mil. KM i**
- C. Potpuno izmještanje deponije sa procijenjenim ukupnim troškovima od 35,08 mil. KM.**

Osim finansijskih pokazatelja u rješavanju ovog problema potrebno je sagledati sve aspekte uključujući aspekte zaštite životne sredine/okoliša, tehničke aspekte, prostorne aspekte kao i regulatorne aspekte.

⁴⁰ Izvor: Unapređenje sedam deponija čvrstog otpada u BiH-preliminarna studija izvodljivosti, 2019.

Broj divljih odlagališta se stalno mijenja jer se neka saniraju, a povremeno se **pojavljuje do 30 divljih deponija (Prutače, Grčica, Brezovo Polje, Fazenerija i dr.)**. Za građane je određena paušalna naplata za odvoz otpada iz domaćinstva 6,6KM/domaćinstvu mjesečno. Trenutno se reciklira i biotretira svega po 1% otpada.

Na osnovu navedenog, postoji nekoliko **ključnih problema u pogledu upravljanja otpadom**, koji između ostalog uključuju:

- Postojeće tarife za domaćinstava za prikupljanje i odlaganje otpada najniže su u BiH i nisu dovoljne da ispune zahtjeve EU direktiva.
- Institucionalni kapacitet na lokalnom nivou je nedovoljan i potrebno mu je jačanje da bi se sprovele potrebne reforme. To uključuje pravne, finansijske i operativne aspekte.
- Ne provodi se razdvajanje otpada na izvoru iako se provode neki pilot projekti.
- Izražen negativan utjecaj na životnu sredinu/okoliš nedadekvatne deponije otpada
- Nedovoljan nadzor i svijest javnosti u pogledu odlaganja otpada.
- Nedostatak izvještavanja i upravljanja bazama podataka, te pouzdanih podataka za investiciono planiranje.

1.6.6 Očuvanje biološke raznovrsnosti i zaštita prirode

Prostor⁴¹ Brčko distrikta BiH, u eko-klimatskom pogledu, prostor je dosta heterogen. Dominira kontinentalni tip klime s prosječnom godišnjom temperaturom vazduha od preko 10°C (prosječna temperatura vazduha za januar iznosi -3°C, a prosječna temperatura najtoplijeg mjeseca jula je preko 20°C). Godišnja količina padavina varira između 700 i 900 mm/m². Panonski i peripanonski oblici reljefa, bogata hidrografska mreža površinskih i podzemnih voda, usloveli su i značajan diverzitet automorfnih i hidromorfnih zemljišta. Od automorfnih zemljišta u ravničarskom dijelu dominiraju ilimerizovana zemljišta, fluvisoli, pseudogleji, a idući prema brdovitom dijelu uz obronke Majevice i kisela smeđa, te humusno-silikatna. Hidromorfna zemljišta predstavljaju još uvijek značajna staništa u bogatom svijetu divljine. To su različiti fluvisoli, močvarna glejna od kojih su i neka blago zatresećena. Specifičan biogeografski položaj Brčko distrikta BiH uslovio je i razvoj veoma bogatog i raznovrsnog živog svijeta te geomorfoloških cjelina. Biološka raznolikost Brčko distrikta BiH, u skladu s Konvencijom o biološkoj raznolikosti, diferencira se na:

- genetičku (raznolikost gena unutar vrsta biljaka, životinja i gljiva),
- specijsku (raznolikost flore, faune i fungije),
- ekološku (raznolikost životnih zajednica, ekosistema i pejzaža).

Specijski diverzitet predstavljen je sa oko 1500 vrsta biljaka, oko 150 vrsta algi i cijanobakterija te oko 200 vrsta makromiceta. U okviru diverziteta faune naročito se svojim bogatstvom ističe diverzitet riba, insekata, a posebno ptica. Posebnu važnost ima i više od 10 taksona vodozemaca (takson-odabrana grupa), veliko bogatstvo gmizavaca, kako na močvarnim tako i na sušnim staništima. Na prelazu između panonske nizije i brežuljkastog reljefa, u prošlosti je došlo do formiranja pravih refugijuma tercijerne flore, faune i vegetacije, a naročito u južnom dijelu Brčko distrikta BiH. Osim tipičnih florističko-faunističkih elemenata, karakterističnih za kontinentalnu klimu, ovdje su prisutni i mediteranski florno-vegetacijski

⁴¹ Izvor: Redžić S., et. al., (2002), Studija-Evaluacija prirodnih vrijednosti životne sredine u Brčko distriktu, Centar za ekologiju i prirodne resurse PMF, Sarajevo.

elementi. Uz to, povoljnost stanišnih prilika (geološke podloge, tipova zemljišta, vodnog režima, reljefa) usloveli su razvoj veoma bujnih šuma, kao klimatogene, odnosno prirodne vegetacije. Danas na ovom prostoru mogu se razlikovati sljedeći pejzaži: **panonski, pripanonski, ravničarsko-brežuljkasti i brežuljkasto-brdoviti**. U okviru ovih pejzaža izdvajaju se sljedeći biomi (ekološke cjeline koje se sastoje od različitih ekosistema međusobno slične strukture i porijekla). To su:

- a) Biom higrofilnih šuma vrba i topola, u okviru bioma lišćarsko-listopadnih šuma;
- b) Biom šuma hrasta lužnjaka i poljskog jasena;
- c) Biom hrastovo-grabovih šuma, na staništima s nižim nivoom podzemne vode i brežuljkastom terenu;
- d) Biom bukovih i bukovo-jelovih šuma, koji je prisutan u južnom dijelu Brčko distrikta BiH, na sjevernim ekspozicijama, vrlo često na padinama Majevice;
- e) Biom tamnih četinarskih šuma, na ovom prostoru razvijen samo u uskom pojasu iznad šuma bukve, diferencira se na sljedeće ekosisteme: ekosistem jele i rebrače, ekosistem smrče, ekosistem jele;
- f) Biom šuma sladuna i cera, koji uglavnom nastanjuje prostor mezijske provincije Brčko distrikta BiH;
- g) Biom pripanonskih šuma medunca, bjelograbića i crnog graba.

U okviru osnovnih pejzaža, zbog njihove promijenjenosti usljed djelovanja antropogenog faktora, danas su prisutni i različiti oblici šibljaka: trnjine, lijeske, krušine, gloga, svibovine, kupine, hmelja te ekosistemi: bujadišta i panonskih vriština, ekosistemi sječina i požarišta, higrofilnih i umjereno vlažnih livada, ekosistemi ostataka travnate stepske vegetacije te antropogenizovanih umjereno vlažnih i nitrifikovanih livada, kao i veliko bogatstvo i raznolikost obradivih ekosistema. U okviru biološke raznolikosti posebno mjesto zauzimaju genetski resursi (biljne i životinjske vrste koje imaju neposrednu primjenu u životu ljudi), u dobijanju hrane, lijekova i materijala, te hortikulturi, ekološkom i genetičkom inženjeringu i biotehnologiji. To su danas različite domestifikovane biljke, kao što su: povrtlarske kulture, žitarice, voće, ukrasne biljke; te domaće životinje. Geološkoj raznolikosti treba dodati i različite oblike hidrogeoloških fenomena sadržanih u dubokim naslagama s još uvijek značajnim depoima podzemne vode u sjevernom dijelu Brčko distrikta BiH.

Velike površine Brčko distrikta BiH su konvertovane⁴² u ekosisteme i zajednice s nižim oblicima ekološke integracije i složenosti, jer je u značajnoj mjeri došlo do promjena u strukturi i dinamici prirodnih ekosistema i pejzaža. Od ukupnog broja ekoloških zajednica, primarnim (različite šumske zajednice) pripada oko 50%, a ostalo su sekundarni oblici kao što su livade (oko 20%), dok tercijarnim ekosistemima pripada oko 30% utvrđenih zajednica. Na osnovu postojećeg opšteg ekološkog stanja zajednica, njih oko 70% su sa znatno izmijenjenom strukturom, a samo 10% ih je u približno izvornom obliku. Tome treba dodati i oko 20% zajednica i ekosistema s veoma ograničenim nosivim kapacitetom, inače veoma osjetljivim na bilo kakve antropogene uticaje i pritiske. Oko 30% zajednica Brčko distrikta BiH je veoma senzitivno i osjetljivo na antropogene uticaje. Bitni uticaji na biodiverzitet ispoljavaju se naročito u blizini većih centara, gdje su intenzivirani antropogeni uticaji. Takođe, prilikom ocjene stanja ugroženosti biodiverziteta, treba imati u vidu specifičnosti reljefa i postojanje praktično tri klimatska pojasa u kojima se razvijaju različiti tipovi staništa i vrsta u Brčko distriktu BiH. Najznačajniji uticaj na bio diverzitet imaju u Brčko distriktu BiH:

⁴² Strategija zaštite životne sredine Brčko distrikta BiH za period 2016-2026. godina.

- poljoprivreda,
- industrija,
- šumarstvo,
- upravljanje i korištenje voda,
- stanovanje i izgradnja,
- saobraćaj i rekreacija i dr.

Kao jedno od **rješenja ključnog problema** zaštite bioraznolikosti potrebno je planskim aktivnostima minimizirati negativni uticaj razvoja Brčko distrikta BiH u cilju očuvanja biodiverziteta, posebno u pogledu manifestacija kao što su: **nestajanje pojedinih vrsta, promjene u ekosistemima prouzrokovane eutrofikacijom i acidifikacijom (kisele kiše), pojava posebnih zagađivača, stvaranja uslova za širenje novih (invazivnih) vrsta i kolonizacije ekosistema, promjene uslova staništa usljed zagađenja** (nedostatak infrastrukture kao što su kanalizacija, postrojenja za preradu otpadnih voda), što rezultira u promjenama ekosistema i opet gubitkom osjetljivih vrsta.

1.6.7 Energetska efikasnost, smanjenje emisije stakleničkih gasova i klimatske promjene

Za razliku od brojnih drugih problema u oblasti zaštite okoliša/životne sredine, uticaj klimatskih⁴³ promjena nije geografski povezan sa svojim uzrocima. Mada BiH spada među zemlje koje imaju najnižu vrijednost emisija stakleničkih gasova po glavi stanovnika u Evropi, već su primijećeni uticaji klimatskih promjena. Brčko distrikt BiH je posebno osjetljiv na klimatske promjene zbog svoje geografske pozicije, ekonomske važnosti sektora poljoprivrede, kao i zbog ograničenog kapaciteta za prilagođavanje na klimatske promjene.

U Brčko distrikt BiH je tokom 2015. godine usvojen **Akcionni plan održivog energetskog razvoja**. Ovim se Brčko distrikt BiH se svojevremeno pridružio aktivnostima koje vodi Evropska komisija i Sporazumu gradonačelnika (eng. *Covenant of Mayor*). Ciljevi Akcionnog plana su je smanjenje emisije ugljen-dioksida (CO₂):

- provođenjem mjera energetske efikasnosti (korištenjem obnovljivih izvora energije, upravljanjem potrošnjom, edukacijom i drugim mjerama,
- u što većoj mjeri pridonijeti sigurnosti i raznolikosti energetskog snabdijevanja Brčko distrikta BiH,
- smanjiti energetske potrošnje u sektorima zgradarstva, saobraćaja i javne rasvjete,
- politikama prostornog uređenja omogućiti transformaciju urbanih u ekološki održiva područja.

U referentnom pregledu emisija CO₂ (engl. *Baseline Emission Inventory - BEI*) u skladu sa preporukama Evropske komisije, sektori energetske potrošnje Brčko distrikta BiH su podijeljeni na tri osnovna sektora od kojih se svaki dalje dijeli na nekoliko podsektora:

- zgradarstvo,
- saobraćaj,
- javna rasvjeta.

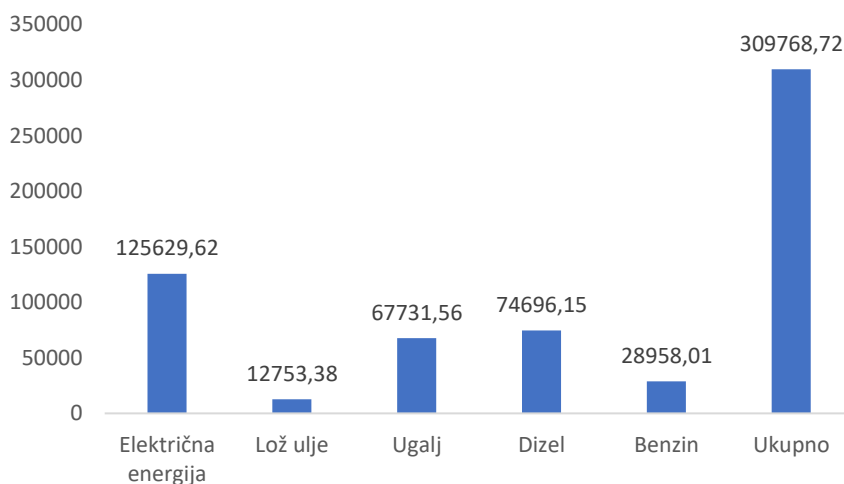
⁴³ Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja Bosne i Hercegovine za period 2020.-2030.

Tabela: Procjena potrošnje energije u Brčko distriktu BiH, MWh

Potrošnja energije iz goriva (MWh)					
Energenti	Zgradarstvo	Saobraćaj	Javna rasvjeta	Ukupno po energentima	Udio po energentima, %
Električna energija	187952.40	-	8989.24	196911.64	18.79
Lož ulje	48125.96	-	-	48125.96	4.59
Ugalj	211611.13	-	-	211661.13	20.19
Biomasa	158594.93	-	-	158594.93	15.13
Dizel	-	308713.42	-	308713.42	29.45
Benzin	-	124241.27	-	124241.27	11.85
Ukupno	606334.42	432954.69	8959.24	1048248.35	-
Udio pojedinog sektora, %	57,84	41.30	0.86	100	100

Izvor: Akcioni plan energetske održivog razvoja (SEAP) Brčko distrikta BiH, 2012.

Najveća potrošnja energije je u sektoru zgradarstva (električna energija i ugalj) i saobraćaja (nafta i naftni derivati). U emisiji ugljen-dioksida dominira proizvodnja električne energije (s obzirom na udio od 60% proizvodnje iz neobnovljivih izvoda), dizel gorivo i ugalj. U skladu sa potrošnjom energije, takođe najveća emisija ugljen-dioksida je u sektoru zgradarstva i saobraćaja.

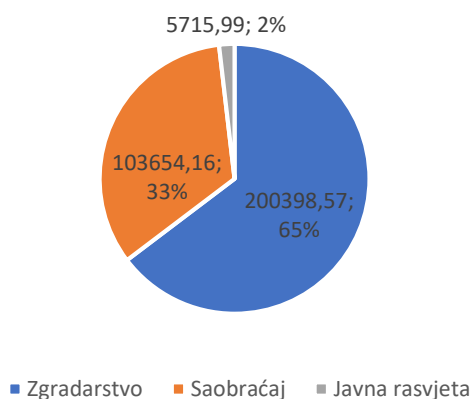

Slika: Procijenjena emisija CO₂ u Brčko distriktu BiH po energentima, t/godišnje

Izvor: Akcioni plan energetske održivog razvoja (SEAP) Brčko distrikta BiH, 2012.

Kategoriji zgrada⁴⁴ u vlasništvu Brčko distrikta BiH, tj. Vlade, Skupštine i javne uprave Brčko distrikta BiH površine 19.182m². Prema poslednjim proračunima za potrebe SEAP-a u kategoriji upravnih zgrada ukupno je potrošeno 2.427 MWh toplotne energije što daje specifičnu potrošnju od 126,58 kWh/m² i 1.876.157kWh električne energije, što daje specifičnu potrošnju od 97,80 kWh/m².

⁴⁴ Akcioni plan energetske održivog razvoja (SEAP) Brčko distrikta BiH, 2012.

Slika: Procijenjena emisija CO₂ u Brčko distriktu BiH po sektorima, t/godišnje

Izvor: Akcioni plan energetske održivog razvoja (SEAP) Brčko distrikta BiH, 2012.

U kategoriji zgrada i prostorija mjesnih zajednica ukupne površine 13.261,10 m², ukupno je potrošeno 1.876.252 kWh toplotne energije što daje specifičnu potrošnju od 141,49 kWh/m² i 1.731.904 kWh električne energije, što daje specifičnu potrošnju od 130,60 kWh/m².

Ukupna površina 65.985,50 m² objekata odgoja i školstva. U sektoru odgoja i školstva ukupno je potrošeno 1.264.939 kWh električne energije, što daje specifičnu potrošnju električne energije od 25,58 kWh/m². Specifična potrošnja toplotne energije iznosi 135,90 kWh/m². U kategoriji zgrada za zdravstvenu zaštitu ukupno je potrošeno 2.442.714 kWh električne energije, što daje specifičnu potrošnju električne energije od 139,24 kWh/m². Specifična potrošnja toplotne energije iznosi 157,64 kWh/m². U kategoriji ustanova u kulturi ukupno je potrošeno 148.950 kWh električne energije, što daje specifičnu potrošnju električne energije od 34,30 kWh/m². Specifična potrošnja toplotne energije iznosi 120,55 kWh/m².

Jedan od ključnih problema je što u prethodnom periodu ili za potrebe predmetnog akcionog plana nisu vršeni proračuni koji uzimaju u obzir emisiju ugljen-dioksida u privredi, te nisu raspoloživi podaci o mjerama koje preduzimaju privredni subjektu u pogledu smanjenja emisija i energetske efikasnosti ili emisije po sektorima u skladu sa nacrtom **Strategije prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH za period 2020.-2030.**

1.6.8 Stanje prostorno-planske dokumentacije

Prostorno planiranje na teritoriji Brčko distrikta je uređeno između ostalog i Zakonom o prostornom planiranju i građenju⁴⁵ Brčko distrikta BiH. Prema Zakonu, dokumenti prostornog planiranja, se razvrstavaju na strateške-razvojne dokumente i provedbene planove.

Razvojni plan je **Prostorni plan Brčko distrikta BiH 2007-2017. godina**, koji se trenutno koristi. Period važenja plana je produžen u skladu sa Zakonom. Pokrenuta je izrada Strategije prostornog razvoja Brčko distrikta BiH, a nakon usvajanja iste pristupa se izradi Prostornog plana Brčko distrikta BiH, a potom urbanističkog plana grada. Problematika u domenu prostorno planske dokumentacije je **potreba za praćenjem savremenih dostignuća u struci, primjena savremenih softvera u praksi, što bi trebalo da prati i edukaciju zaposlenih kroz**

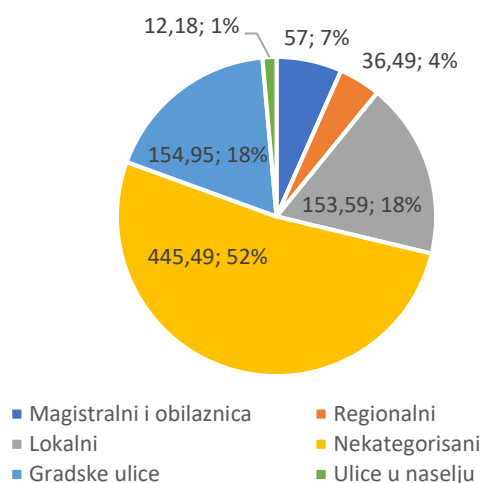
⁴⁵ Trenutno je na snazi Zakon o prostornom planiranju i građenju Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 29/08) sa izmjenama. <https://skupstinabd.ba/hr/zakon.html?lang=hr&id=/Zakon%20o%20prostornom%20planiranju%20i%20gradjenju>

studije i obuke. Prostorno-planska dokumentacija treba da prati potrebe zajednice i da brzo i adekvatno se prilagođava istim, kroz reviziju postojeće, pokretanje i okončanje procedure izrade nove i izmjene postojeće prostorno-planske dokumentacije nižeg reda.

1.7 Transportna i komunalna infrastruktura

1.7.1 Putna transportna infrastruktura

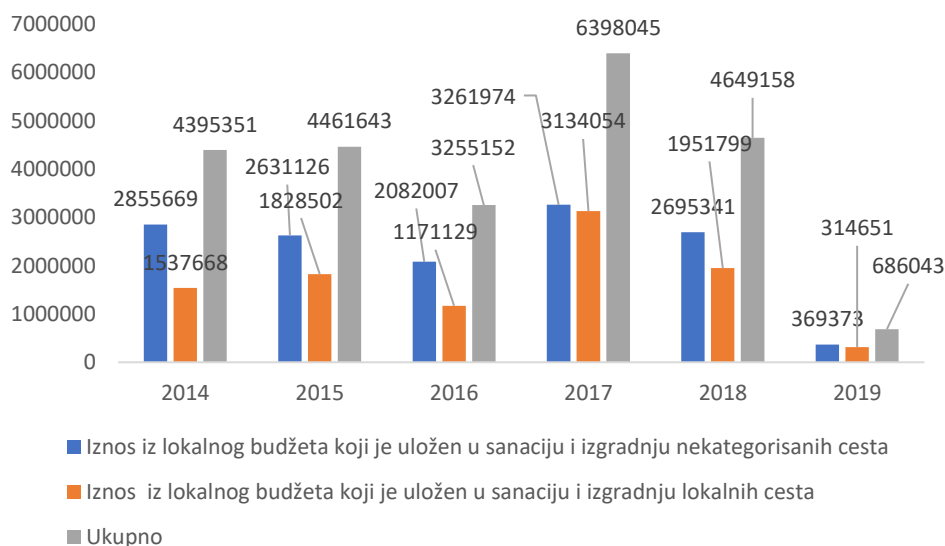
Javno preduzeće “Putevi Brčko” d.o.o. Brčko distrikt BiH je odgovorno za putnu (cestovnu) infrastrukturu u Brčko distriktu i provođenje planova odobrenih od strane Vlade Brčko distrikta (Odjel za javne poslove). Uloga preduzeća je da obezbjedi sistem putne mreže koji je bezbjedan i efikasan za saobraćaj vozila i pješaka, kao i da doprinese održivom razvoju preko održavanja, funkcionisanja i unapređenja putne mreže, kao podršku Vladinim integrisanim politikama za upravljanje saobraćajem i korišćenje zemljišta. Preduzeće je odgovorno za održavanje **859,7** km puteva i ulica u Brčko distriktu BiH u skladu sa posljednjom odlukom Vlade Brčko distrikta, uključujući obilaznicu. Struktura puteva u Brčko distriktu BiH prikazana je na slici.

Slika: Struktura puteva u Brčko distriktu BiH u 2019.

Izvor: JP „Putevi Brčko“ d.o.o. Brčko, 2019.

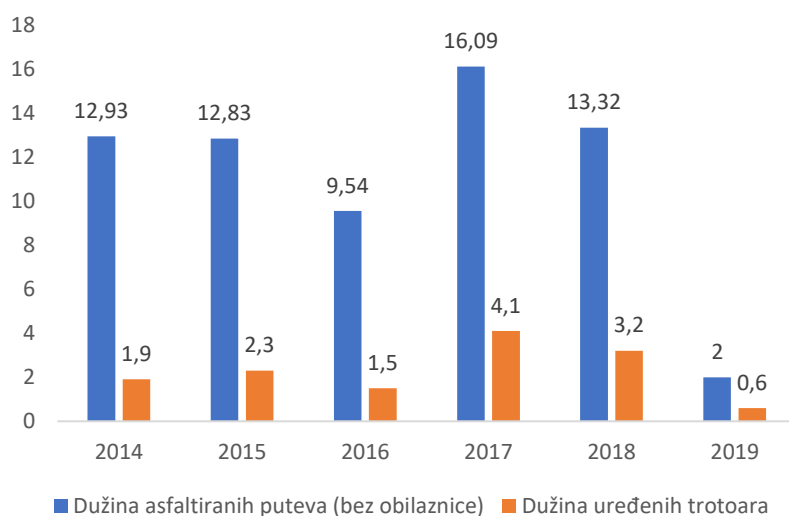
Ukupan broj puteva i ulica u Brčko distriktu BiH iznosi 1553, od čega je najveći broj nekategorisanih puteva (837), zatim gradskih ulica (640). Područjem Brčko distrikta BiH prolaze magistralni putevi M1.8 i M14.1, te regionalni putevi R460 i R458. Stanje puteva se u prosjeku može ocijeniti kao dobro ili zadovoljavajuće stanje.

Slika: Iznosi ulaganja u nekategorisane i lokalne puteve u Brčko distriktu BiH, KM

Izvor: Odjeljenje za javne poslove, 2020.

U prosjeku ukupne budžetska sredstva koja su uložena u sanaciju i izgradnju nekategorisanih i lokalnih puteva od 2014. godine kretala u opsegu od 3,2-6,3 mil. KM, što su značajna ulaganja u ovu infrastrukturu i razlog zašto je smanjena dužina nekategorisanih cesta od 334,52km (2014) na 267,61 (2020).

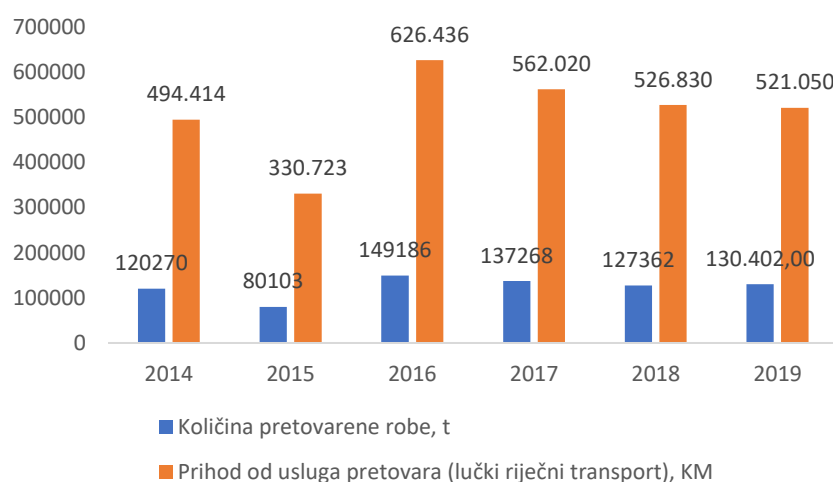
Slika: Dužina asfaltiranih puteva i izgrađenih trotoara u Brčko distriktu BiH, km

Izvor: Odjeljenje za javne poslove, 2020.

Ključni problem u putnom (cestovnom) saobraćaju i usko grlo u urbanom dijelu je riješen sa najvećim saobraćajnim infrastrukturnim projektom u Brčkom, vrijednim više od 27 mil. EUR tj. zaobilaznicom oko grada Brčko dužine 18,86 km, koja je puštena u saobraćaj tokom 2019. godine. Stanje se dodatno može unaprijediti, te je u tome važno napomenuti planove izgradnje auto-puta Sarajevo-Beograd, Tuzla-Orašje i auto-puta Banja Luka-Beograd čije planirane trase prolaze kroz Brčko distrikt BiH.

1.7.2 Vodena transportna infrastruktura

S obzirom na to da Brčko distrikt BiH leži na obali rijeke Save, koja je plovna 260 dana u toku godine, postoji mogućnost odvijanja riječnog saobraćaja kao jednog od najjeftinijih vidova prometa. Vezano za vodeni saobraćaj, u Brčkom postoji potencijalno značajani lučki kapacitet uz rijeku Savu. Razvojem privrede i uključivanjem u međunarodne privredne tokove može se u budućnosti očekivati intenziviranje korišćenja Luke, naročito u sistemu integralnog transporta. S obzirom da je «Luka Brčko» locirana skoro u centru grada povezana je sa relativno razvijenom mrežom infrastrukturnih elemenata drumskog i željezničkog saobraćaja. Međutim, evidentan je nedostatak kapaciteta koji proizilazi iz neadekvatnih elemenata saobraćajne infrastrukture, a koji proizvode ograničenja za njihovo puno i nesmetano korišćenje. Pored toga, nepovoljan je i položaj industrijskog kolosjeka za Luku koji se praktično proteže kroz gradsko tkivo. Na lokalnom nivou u planu je izgradnja nedostajuće infrastrukture u „Luci Brčko“ izgradnjom pretovarnog platoa i izmještanjem postojeće i izgradnjom nove trase industrijske pruge, od željezničke stanice do luke. Problem željezničke i cestovne povezanosti luke postoji u vezi sa lošom i dotrajalom željezničke i cestovne infrastrukture. Po pitanju pretovarne mehanizacije i skladišnih prostora unutar same Luke Brčko potrebna su redovna održavanja što iziskuje ulaganja. Po pitanju uređenja plovnog puta do kategorije Va od Brčkog (234 km) do Beograda i uzvodno od Brčkog do Siska kategorije plovnog puta IV, pokrenute su određene aktivnosti na državnom nivou.

Slika: Osnovi pokazatelji lučkog transporta JP „Luka Brčko“ Brčko

Izvor: JP „Luka Brčko“ Brčko, 2019.

U 2014. godini, ukoliko se izuzme period visokih voda, odnosno poplava u maju, nije bilo ograničenja plovidbe. Do decembra mjeseca u Luci Brčko je pretovareno oko 120.270 tona robe (plovilo-obala, obala-plovilo), dok je u 2019. godini količina pretovarene robe neznatno veća i iznosi 130.402 t, i pored toga, raspoloživi lučki kapaciteti bili su iskorišteni manje od 25%. **U cilju rješavanje ključnih problema u vodenom transportu nameće se: sanacija korita u cilju proširenja mogućnosti korištenja plovila klase IV. (kapaciteta 1.000-1.500 t), uzvodno od Brčkog, uspostava riječnog informacijskog sistema (RIS), radovi deminiranja, rekonstrukcija i izgradnja infrastrukturnih kapaciteta u Luci Brčko, uključujući i željezničku vezu u gradskom području Brčkog.**

1.7.3 *Željeznička transportna infrastruktura*

Na području Brčko distrikta nalazi se jedna jednokolosiječna pruga kao dio pruge Brčko-Banovići, kojom zajedno upravljaju dva željeznička preduzeća (Željeznice Federacije Bosne i Hercegovine i Željeznice Republike Srpske). Na karti željezničke mreže u BiH, a za potrebe vremenskog okvira i projektiranja, pruga Brčko-Banovići u dužini od 87 km je označena kao linija broj 14. Dio pruge⁴⁶ od **27 km nalazi se** na području Brčko distrikta, mada Distrikt nema pravno lice koje se bavi organizacijom i regulisanjem željezničkog prometa. Upravljanje infrastrukturom i reguliranje prometa obavljaju dva željeznička preduzeća, kako slijedi:

- Željeznice Federacije Bosne i Hercegovine na dužini od 19,3 km;
- Željeznice Republike Srpske na dužini od 7,7 km.

Željeznička pruga nije elektrifikovana, ima zastarjelu signalizaciju sa početka 50-ih godina prošlog vijeka, loše telekomunikacije i desetine putnih prelaza bez sigurnosnih uređaja. Stanje donjeg stroja pruge je zadovoljavajuće, dok je stanje gornjeg stroja prilično loše, što ograničava brzinu kretanja za sve vozove na maksimalnih 50 km/h.

Postojeća⁴⁷ željeznička stanica Brčko nalazi se na pruzi Vinkovci-Brčko-Banovići. Izgrađena je u centralnoj zoni grada, između rijeke Save na sjeveroistočnoj strani i rijeke Brke na zapadnoj strani. Željeznička stanica Brčko je pod upravljanjem Željeznica Republike Srpske (ŽRS). Ostatak pruge Brčko-Banovići i sve željezničke stanice na pruzi su pod upravljanjem Željeznica Federacije BH (ŽFBiH).

Ključni problem željeznica na području Brčko distrikta je željeznička veza Brčko i Luke Brčko. Pruga prolazi kroz urbano područje i na ovom potezu **ima 11 neosiguranih** putnih prelaza u nivou. Veza sjevernog i južnog dijela grada ostvarena je podvožnjakom sa istočne strane stanice i putnim prelazom u nivou sa zapadne strane stanice. U stanici postoji osam staničnih kolosjeka, magacinski kolosjek i depo. Industrijska zona u Brčkom povezana je sa stanicom industrijskim kolosijekom, koji prolazi kroz centar grada trasom bivše pruge Staro Brčko-Novo Brčko.

1.7.4 *Hidrotehnička infrastruktura*

1.7.4.1 *Snabdijevanje vodom*

Upravljanje, uključujući i održavanje, sistemom snabdijevanja vodom povjereno je JP “Komunalno Brčko” d.o.o. Brčko distrikt BiH, **RJ Vodovod i kanalizacija**.

Kompletna **proizvodnja** i vodosnabdijevanje gradskog područja Brčko distrikta BiH se trenutno obavlja sa Fabrike vode koja koristi vodu rijeke Save i izvorište Plazulje, gdje se koristi voda rijeke Save i bunarska (12 bunara). Voda se sa Fabrike vode potisnim vodom DN500 šalje do vodotornja Vrankićka, pa dalje u distributivni sistem. Fabrika vode izgrađena je i puštena u rad 2010. godine, a JP “Komunalno” upravlja istom na osnovu odluke Brčko distrikta BiH. Fabrika ima kapacitet od 330 l/s (trenutno se koristi oko 100 l/s). Prerada sirove vode iz rijeke Save i bunara izvodi se u skladu s tehničkim specifikacijama proizvođača Wabag GmbH, Austrija, Zakonom o hrani i Uredbom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Fabrika vode je opremljena sa:

⁴⁶ Okvirna strategije saobraćaja Bosne i Hercegovine za period 2016.-2030. godine

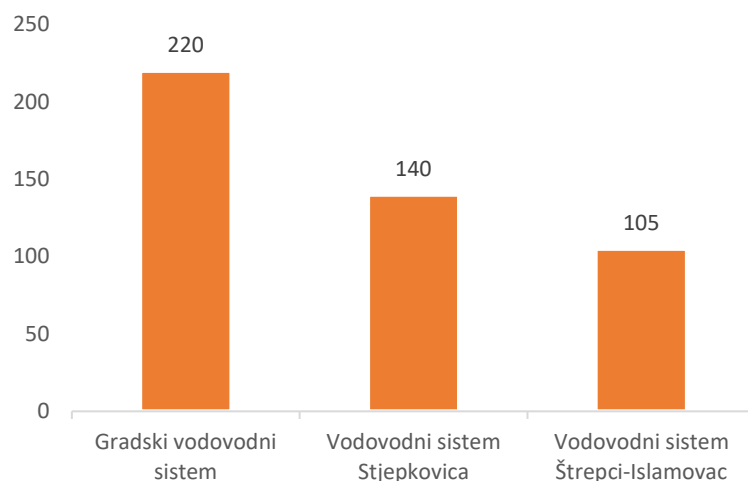
⁴⁷ Urbanistički plan BD BiH 2007-2017. godina.

- Retencijskim rezervoarom sa skladišnim kapacitetom od 100.323 m³, koji se puni vodom iz rijeke Save kroz ulaznu građevinu, a iz koga se dalje uzima voda i pomješana sa bunarskom vodom prerađuje. Retencijski rezervoar ima i sigurnosnu funkciju i može pružiti gradu neprekidno snabdijevanje vodom u trajanju od 72 časa, a takođe predviđena je služi kao zaštitno sredstvo protiv kratkih suša i omogućava održavanje sistema za vrijeme prelaznih zagađenja u rijeci. U bazenu se nalazi filter grubog pijeska koji uklanja suspendovane materije iz ulazne vode;
- Crpnom stanicom na dovodu vode direktno iz rijeke Save (rezervna varijanta);
- Crpne stanice koja transportuje vodu iz bazena za zadržavanje do jedinice za taloženje.
- Sedimentacijske jedinice sa 2 bazena za predozonizaciju, dva bazena za koagulaciju s brzim miješalicama iznutra, dva bazena za flokulaciju sa sporim miješalicama iznutra i lamelarnim čistačem sa spremnikom mulja;
- Jedinice za filtraciju koja se sastoji od: dvoslojnih (kvarcnih i antracitnih zrnatih) filtera koji se koriste za filtriranje vode nakon taloženja, te troslojnih pijeska filtera s aktivnim ugljenikom koji se koriste za filtraciju nakon ozonisanja;
- Skladišta hemikalija - posebna jedinica za prijem, skladištenje i distribuciju hemikalija (FeCl₃, HCl, polielektrolit, natrijum-hlorit za proizvodnju hlor-dioksida)
- Dodatne jedinice za uništavanje zaostalog ozona i preše za mulj.

Bunari Stjepkovic, Štrepci, Cvijanovići i Domažići koji snabdijevaju lokalne vodovodne sisteme u ruralnim područjima (južnim i zapadnim dijelovima Brčko distrikta BiH), a obrada vode iz ovih bušotina vrši se upotrebom samo hlora za dezinfekciju.

Prema podacima **transport** vode koji se obavlja vodovodnom mrežom Brčko distrikta BiH sastoji se od ukupno⁴⁸ 465 km cjevovoda, različitih promjera i materijala (PEHD, PVC, azbest i dr.), od čega je procjena da je 5% dužina azbestne mreže. Procjenjuje se da u ukupnoj strukturi vodovodne mreže glavni cjevovodi (transportni i distributivni) su zastupljeni sa oko 90%, a priključni cjevovodi sa 10%.

⁴⁸ Zakonom o promjeru i katastru nekretnina BD BiH definisano je da Odjeljenje za javni registar Vlade Brčko distrikta BiH odgovorno za uspostavu katastra komunalnih uređaja i vođenje zvanične evidencije te se zvanični podaci mogu razlikovati u procijenjenim dužinama (465-475km). JP "Komunalno Brčko" koristi podatke o katastru vodovodne infrastrukture na osnovu raspoloživih podataka iz sopstvene GIS baze podataka, na prostoru na kojem obavlja uslugu vodosnabdijevanja. GIS baza podataka, sadrži podatke unesene na osnovu svih raspoloživih izvora, podataka prikupljenih na osnovu nevjerodostojnih izvora, ali prihvatljivih za potrebe preduzeća.

Slika: Struktura vodovodne mreže u Brčko distriktu BiH, km

Izvor: JP „Komunalno Brčko“, 2020.

Najznačajniji perspektivni objekat u oblasti vodosnabdijevanja je glavni transportni cjevovod (GTC) Plazulje-Potočari. U pitanju je velikogabaritni objekat dužine oko 14 km, koji prati trasu zaobilaznice oko Brčkog. Pored projektovanja cjevovoda navedene dužine, tehničkim rješenjem predviđen je i odgovarajući rezervoarski prostor-na lokacijama Grbavica, Brod, Omerbegovača i Potočari. Projekta je kreiran prije desetak godina - trenutno je aktuelna javna nabavka za izradu Aneksa, a sve u cilju optimizacije tehničkih rješenja koja su prezentovana Glavnim projektom. Pokrenute su aktivnosti u cilju obezbjeđenja povoljnih kreditnih linija (potrebnih sredstava) za izgradnju I faze ovog velikog projekta. Izgradnjom ovog objekta u značajnoj mjeri limitiratiće se druga tehnička rješenja vodosnabdijevanja, ali će se značajno poboljšati vodosnabdijevanje grada i prigradskih naselja, te stvoriti preduslovi za vodosnabdijevanje **istočnog dijela** Brčko distrikta BiH.

Oko **70% stanovnika** pokriveno je vodovodnim sistemom. Gubici vode izračunavaju se na osnovu količine proizvedene vode i količine vode koja je prodana klijentima i iznosi 30- 35%.

Tabela: Osnovni pokazatelji vodovodne mrežene u Brčko distriktu BiH

Opis	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ukupan broj potrošača vode sa javnog vodovoda kojim upravlja JKP ⁴⁹						
a) domaćinstva	-	-	17972	18275	18771	19163
b) privreda	-	-	1941	1987	2039	2061
Gubici vode ⁵⁰ , %	-	42,89	43,22	46,1	49,47	52,86

Izvor: JP „Komunalno Brčko“, 2020.

Iako je značajna sredstva Vlada Brčko distrikta BiH uložila u izgradnju novog transportnog cjevovoda (ukupno 4 km) od Fabrike vode do vodotornja Vrankićka u posljednjih 10 godina,

⁴⁹ Prikazani podaci odnose se na vodovodne sisteme pod upravom JP „Komunalno Brčko“.

⁵⁰ Prikazani podatak nije izveden IWA metodologijom, uključuje stvarne gubitke na mreži, komercijalne gubitke, ali i neobračunatu neizmjerenu i izmjenu potrošnju za vlastite potrebe, kao i potrošnju fakturisanu kroz druge usluge. Stvarni gubici na vodovodnoj mreži, na osnovu procjene vodnog bilansa iznose oko 46%.

kao ključni problem nameće se prosječna starost sekundarnog (priključnog) cjevovoda je između 25 i 50 godina. Gradska distributivna mreža trenutno ima ukupnu dužinu od **oko 220 km**. U Brčko distriktu BiH je **21.224⁵¹ priključaka** na vodovodni sistem kojim upravlja JP „Komunalno Brčko“. Cijene vode bez PDV-a u gradskom vodovodu iznosi za domaćinstva 1,0683 KM/m³, za pravna lica 2,136 KM/m³. Cijena u gradskom vodovodu obuhvata usluge vodosnabdijevanje i odvodnju. Cijena vode u lokalnim vodovodima za domaćinstva iznosi 0,598 KM/m³, a za pravna lica 1,196 KM/m³. Cijena u lokalnim vodovodima odnosi se samo na uslugu vodosnabdijevanja. Vodna naknada u iznosu 2,50 KM jedinstvena je za sve korisnike usluge vodosnabdijevanja i ne ovisi o količini vode koju potrošač preuzima.

Značajno je napomenuti da je u okviru **RJ Vodovod i kanalizacija** implementiran je i projekt ugradnje mjerača protoka vode-vodomjera sa radijskim očitavanjem u individualnim stambenim jedinicama u zgradama zajedničkog stanovanja starije gradnje izgrađenih prije 2006. godine, dok se u digitalni vodomjeri od tog perioda redovno ugrađuju u stambeno-poslovne zgrade.

Ugradnjom individualnih mjerača protoka vode smanjuju se gubici u isporuci, racionalizuje potrošnja i doprinosi kvalitetnijem snabdijevanju kupaca, smanjuju se greške izazvane ljudskim faktorom u procesu očitavanja i prenosa podataka, a samo očitavanje obavlja se bez ometanja kupaca. Podaci se prezentuju i obrađuju elektronski, čime su smanjeni troškovi očitavanja, a ubrzava se proces obračunavanja.

JP „Komunalno Brčko“ d.o.o. Brčko distrikt BiH, upravlja i dijelom lokalnih vodovoda⁵², sa izvorišta Domažić kapaciteta 10 l/s snabdijevaju se stanovnici Cerika, Hrgova i dijela naselja Dubrave. Izvorište Stjepkovića sa dva bunara kapaciteta 15 l/s vodom snabdijeva Donju i Gornju Skakavu, Panjike, Prijedor, Donji i Gornji Bukvik, Vujičić, Gajeve, Bukovac, Vitanović i Ulović. Vodom iz rezervoara Štrepci, sa izvorišta Islamovac, kapaciteta 40 l/s vodom se snabdijevaju sela Štrepci, Palanka, Brka, Boće, Boderište, Gornji i Donji Zovik i Šatorovići.

Posebnu specifičnost u pogledu pripreme i realizacije projekata vodosnabdijevanja predstavljaju budžetske pozicije za izgradnju mnogobrojnih bunarskih objekata za vodosnabdijevanje manjih naselja i grupa objekata-širog distrikta. Održavanjem ovih objekata niko se ne bavi sistemski, a kvalitet vode ne zadovoljava uslove koje propisuje pravilnik za pitku vodu (u bakteriološkom smislu uzorci najčešće zadovoljavaju, a u hemijskom su uzorci opterećeni povećanim koncentracijama željeza (Fe) i mangana (Mn). Naime, u Brčko distriktu egzistira više manjih vodovodnih sistema (tzv. lokalni vodovodni sistemi), koje su gradili građani vlastitim sredstvima. Ovi vodovodni sistemi nemaju adekvatno održavanje, vremenom se sve više degradiraju, jer lokalne zajednice i vodni odbori koji upravljaju objektima ne ulažu u njihovo održavanje.

Evidentno je da se potrebe za vodom iz godine u godinu povećavaju te da su neophodna dalja ulaganja u sistem vodosnabdijevanja da bi se podmirile ukupne potrebe stanovništva za pitkom vodom.

⁵¹ Pravna i fizička lica, uključujući domaćinstva.

⁵² http://www.komunalno.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=3468%3A10082017-odnavanje-gradskog-i-lokalnih-vodovoda&catid=34%3Avijesti&Itemid=127&lang=sr

Ostalim lokalnim vodovodima u prigradskim naseljima i seoskim područjima, koji se ne snabdijevaju vodom iz fabrike vode i pomenutih izvorišta i rezervoara, upravljaju mjesne zajednice, te JP „Komunalno Brčko“ nema ingerenciju nad njima⁵³.

Brčko distrikt nema usvojen koncept dugoročnog vodosnabdijevanja. Izrada koncepta je zahtijevan i skup proces - inicijative koje je u proteklim godinama pokretalo Odjeljenje za komunalne poslove nisu dobile potrebnu podršku. Bez ovog tehničkog dokumenta na kome bi bili prikazani svi objekti funkcionalnog sistema koji zadovoljavaju potrebu za vodom konzumenata na cjelokupnom prostoru Brčko distrikta u narednih 30-ak godina (oblasti potrošnje sa definisanim potrebama, glavni pravci vodosnabdijevanja, pumpne stanice, lokacije izvorišta sa mjerodavnim kapacitetima i sl.), nije moguće (u skladu sa pravilima struke) racionalno i sinhronizovano graditi pojedine objekte funkcionalnog sistema. Izuzetak od navedenog predstavlja tzv. Fabrika vode koja je moćno izvorište poznatog kapaciteta i još uvijek nedovoljno iskorištena.

Kapitalni budžet koji se odnosi na vodosnabdijevanje karakteriše mnoštvo manjih pozicija (u finansijskom smislu), koje predviđaju izgradnju objekata za pojedine ulice i dijelove naselja. Usitnjenost ovih pozicija i neadekvatan kapacitet glavnih objekata VDS predstavljaju otežavajuće okolnosti (u tehničkom i administrativnom smislu) za realizaciju projekata vodosnabdijevanja. Realizacija projekata u oblasti vodosnabdijevanja, pored svega navedenog, najviše je opterećena dugotrajnim procedurama rješavanja imovinsko-pravnih odnosa.

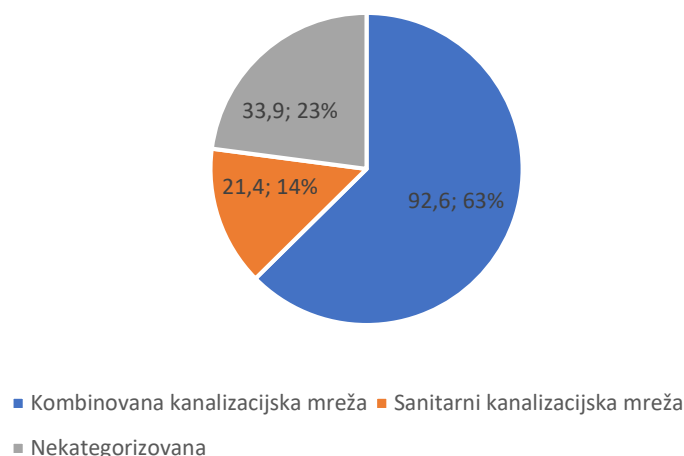
1.7.4.2 Odvodnja otpadnih voda

Upravljanje, uključujući i održavanje, gradskog kanalizacionog sistema povjereno je JP „Komunalno Brčko“ d.o.o. Brčko distrikt BiH, **RJ Vodovod i kanalizacija**.

Kompletan kanalizacioni sistem, u pravom smislu riječi sistema, za područje Brčko distrikta BiH ne postoji, iako je dosadašnjim studijskim i projektnim rješenjima rađena dokumentacija za gradske kanalizacione kolektore i uređaj za prečišćavanje otpadnih voda. Do sada su izgrađeni pojedini kanali separatnog kanalizacionog sistema.

Kanalizacijski sistema Brčko distrikta BiH sastoji se od dva nezavisna podsistema: urbanog i ruralnog. Izgradnja kanalizacijskog sistema započela je za vrijeme Austro-Ugarske monarhije, dok su temelji moderne kanalizacijske mreže postavljeni 1970-ih.

⁵³ Jedan dio naselja Brčko distrikta BiH snabdijeva se vodom iz aretskih i subarteških bunara. Odeljenje za komunalne poslove procenjuje da takvih bunara ima oko 100, mada registar ne postoji kao ni akt koji bi regulisao pitanje upravljanja i održavanja bunara i lokalnih vodovoda kao ni saglasnost o tome kome bi se taj posao povjerio.

Slika: Struktura urbane kanalizacijske mreže, km
Izvor: Brcko District Municipal Project, Feasibility study, EBRD, 2017.

Prema podacima, sistema trenutno ima oko **7.500 priključaka** i 7 crpnih stanica i ukupnom dužinom od 179 km (gradskim i seoskim).

Procjena je da oko **60% stanovnika** Brčko distrikta BiH odvodi otpadne vode kanalizacijskom mrežom. Nažalost, preostalih 40% ispušta otpadne vode u septičke jame ili direktno u obližnje prirodne recipijente.

S obzirom na uslove odvod i konfiguracije terena, na mreži fekalne i industrijske kanalizacije potrebno je izgraditi određen broj pumpnih stanica. Padavinske vode prikupljaju se posebnim kišnim kolektorima i disponiraju u najbliže vodotoke i rijeku Savu preko više ispusta bez prečišćavanja.

Studija izvodljivosti⁵⁴ za prikupljanje i obradu otpadnih voda za Brčko distrikta BiH definisala je prioritetna poboljšanja u kanalizacijskoj mreži. S obzirom na činjenicu da je većina kanizacionog sistema mješovitog tipa, potrebno je za odvajanje otpadnih voda i otjecanja na mjestima postojećih ispusnih mjesta za otpadne vode u rijeke Brka o Sava izgradnjom nove primarne sanitarne kanalizacije:

- uz lijevu obalu rijeke Brke,
- uz uzvodni dio desne obale rijeke Brke,
- uz desnu obalu rijeke Save.

Kao ključni problem je taj što većina kanalizacijskog sistema (oko 95%) sastoji se od kombinovane kanalizacije, a voda se ispušta bez prethodnog pročišćavanja u rijeke Savu i Brku, te potoke Kukavica, Zovičica, Blizna i ostale) ili u septičke jame (koje su u većini slučajeva napravnio dimenzionisane). U pogledu određenih tehničkih rješenja jedna od mogućnosti i izgradnja fabrike za prečišćavanje otpadnih voda.

U Brčko distriktu egzistira više manjih kanizacionih sistema (lokalni kanizacioni sistemi), koje su u proteklom periodu gradili građani vlastitim sredstvima. Ovi sistemi nemaju adekvatno održavanje, vremenom se sve više degradiraju, jer lokalne zajednice ne ulažu u njihovo održavanje.

⁵⁴ Brcko District Municipal Project, Feasibility study, EBRD, 2017.

Brčko distrikt BiH nema usvojen koncept dugoročnog kanaliziranja i prečišćavanja otpadnih voda u narednih 30.-tak godina, a koji bi trebao da tretira kompletan prostor Brčko distrikta, nije moguće racionalno i sinhronizovano graditi pojedine objekte funkcionalnog sistema. U tom smislu nepoznati su pravci pružanja glavnih kolektora, lokacije pumpnih stanica za otpadnu vodu, lokacije PPOV. Izuzetak je planirano, centralno (najveće) PPOV čija je lokacija konkretizovana prostorno-planskom dokumentacijom⁵⁵.

Posebnu specifičnost u pogledu nadležnosti nad izgradnjom, rekonstrukcijom i sanacijom objekata kanaliziranja i prečišćavanja otpadnih voda predstavlja činjenica da se dio ovog problema rješava u Odjeljenju za komunalne poslove, a dio u Odjeljenju za javne poslove (oborinske vode). Odjeljenje za komunalne poslove je pokrenulo aktivnosti da se postojeća dokumentacija (studijska i ostala raspoloživa), objedinji i varijantiše na nivou Idejnog rješenja, kako bi se kroz više analiziranih varijanti Vladi i Skupštini Brčko distrikta BiH predložilo optimalno rješenje. Takođe, kapitalni budžet koji se odnosi na kanaliziranje i prečišćavanje otpadnih voda, kao i u slučaju vodosnabdijevanja, karakteriše mnoštvo manjih pozicija (u finansijskom smislu), koje predviđaju izgradnju objekata za pojedine ulice i dijelove naselja. Usitnjenost ovih pozicija i neadekvatan kapacitet glavnih objekata predstavljaju otežavajuće okolnosti (u tehničkom i administrativnom smislu), te identično realizacija projekata u oblasti kanaliziranja i prečišćavanja otpadnih voda, najviše je opterećena dugotrajnim procedurama rješavanja imovinsko-pravnih odnosa.

1.7.4.3 Zaštita od unutrašnjih i vanjskih voda

Iz procjene rizika od polava i klizišta za stambeni sektor u BiH, indeks rizika od poplava za Brčko Distrikt BiH isnosi 12 od maksimalnih 100, što ga svrstava u područja s manjim rizikom. Područje Brčko distrikta BiH odlikuje se razgranatom hidrografskom⁵⁶ mrežom. Okosnicu hidrografske mreže Brčko distrikta BiH čini rijeka Sava, velika granična rijeka, plovna više od 260 dana u toku godine, sa svojim pritokama: **Tinjom, Brkom, Lukavcem, Rašljanskom rijekom, Zovičicom, Lomnicom i Stepačkom rijekom**. Sve vodene tokove, izuzev rijeke Brke karakterišu brojni meandri. Rijeka Brka (desna pritoka rijeke Save), prolazi kroz Distrikt dijeleći ovaj grad na dva dijela. Osnovne njene karakteristike su kratak tok i površina sliva od 110 km². Srednji godišnji proticaj ove rijeke je 1,25 m³/s prema podacima sa vodomjerne stanice smještene u prigradskom naselju Brod. Rijeka Tinja (također desna pritoka rijeke Save) je karakteristična po tome što odvaja područje Trebave od cijeloga majevičkog kraja. Dužina vodotoka ove rijeke je 69 km, slivna površina 163 km², a srednji godišnji proticaj iznosi 2,28 m³/s prema podacima sa vodomjerne stanice u Srebreniku. Svi vodotoci na području Brčko distrikta BiH nemaju uređena korita zbog čega u periodima sa obilnim količinama padavina dolazi do preliivanja vode iz njih i plavljenja što predstavlja veliki problem (npr. u slivu Tinje poplavama je izloženo oko 6000-8000 ha zemljišta, što poljoprivrednog, što urbanizovanog). Istovremeno sa pojavom poplava dolazi i do zagađenja bunara koji se zbog toga moraju dezinfikovati i čistiti i to nekoliko puta u toku godine. Sa stanovišta hidrografije, područje Brčko Distrikta BiH se može podijeliti na tri oblasti, koje zajedno, čine cjelinu definisanu kao Hidromelioracioni sistem, i to:

⁵⁵ Prostorni plan Brčko distrikta BiH 2007-2017. godina.

⁵⁶ Okvirni plan upravljanja životnom sredinom i procjena uticaja na društvo (ESMF) projekta hitnih mjera oporavka od poplava -Republika Srpska i Brčko Distrikt.

- Sliv rijeka Tinje-Brke, u centralno-zapadnom dijelu;
- Objeda, na sjeveru i
- Lukavca, na istoku Brčko distrikta BiH.

Riječni tokovi, na području Distrikta imaju pluvio-nivalni režim, imaju veoma male padove korita, pa u sjevernom i centralnom dijelu meandriraju, što je posebno karakteristika vodotoka Tinje. Donji nizijski dio, na visinama od oko 100 m n.v. i niže, obiluje podzemnim vodama koje su vrlo blizu topografske površine. U proljetnim mjesecima, posebno, dolazi do plavljenja prostora. Svi vodotoci imaju plitka i neuređena korita, koja ne mogu da prime velike vode pa dolazi do izlivanja voda i plavljenja područja u dolinskim dijelovima pogotovo kada se podudare sa visokim vodostajima rijeke Save.

Na području Brčko distrikta BiH na kojim su izgrađeni zaštitni vodoprivredni objekti za odbranu od poplava:

- Glavni savski odbrambeni nasip od km 0+000 - do km 9+650, područje MZ Krepšić i MZ Vučilovac
- Crpna stanica „Đurići“ kapaciteta 7,5 m³/s, MZ Vučilovac
- Ustava sa četiri otvora površine 12,6 m² na glavnom savskom nasipu na području MZ Vučilovac
- Ustava sa dva otvora površine 20 m² na glavnom savskom nasipu na području MZ Vučilovac
- Ustava „Dusine“ sa dva otvora površine 5,3 m² na lijevom tinjskom nasipu, područje MZ Krepšić
- Nasip uz Tinju s desne strane korita u dužini od 1580 m, područje MZ Gorice i Tinjski lijevi nasip od km 0+000 do km 0+150, područje MZ Krepšić
- Nasip uz Lomicu i Tinju u dužini 653 m na području MZ Krepšić
- Čuvarska kuća sa skladištem, područje MZ Vučilovac
- Regulacija korita rijeke Brke od ušća u rijeku Savu km 0+000 do km 1+400, područje MZ Centar 5, MZ Kolobara, MZ Meraje
- Regulirano korito rijeke Tinje dužine km 1+767, područje MZ Gorice
- Kanal Tinja-Tolisa od km 0+000 do km 2+000, područje MZ Krepšić i MZ Marković Polje
- Kanal Lukavac- Brka dužine km 2+032, područje MZ Brod.

Stanje glavnih objekata odbrane od poplava:

Glavni savski odbrambeni nasip, stc. km 0+000- stc. km 9+650 - područje Brčko distrikta BiH-Ovaj odbrambeni nasip dimenzioniran je da štiti zaleđe od prethodnih maksimalnih vodostaja i građen je ručnim metodama bez primjene mehanizacije. Kota odbrambene linije za cijeli potez stc. km 0+000 do stc. km 9+650 je bila ispod standardnog kriterija nadvišenja $H_{1/100}$ rijeke Save od 1,20 m. Dionica nasipa od stc. km 0+000 do stc. km 1+500 je bila nedovoljnih gabarita, niska, nedovoljno zbijena, sklona procjeđivanju i nestabilna, sa dosta niskim stepenom zaštite, s tim da je dionica od stc. km 1+500 do stc. km 2+100 za vrijeme ratnih djelovanja bila kontaminirana minama i devastirana (rovovi, tranšeje, fortifikacijski objekti i sl.). Radovi na sanaciji i rekonstrukciji savskog odbrambenog nasipa sa kotom krune standardnog kriterija nadvišenja $H_{1/100}$ rijeke Save od 1,20 m, izvode se od 2005. do 2019. godine i to, tokom 2005. godine, u naselju Krepšić, dionica od stc. km 1+500 do stc. km 2+100; 2015. i 2016. godine u naselju Krepšić, dionica od stc. km 0+000,00 do stc. km 1+500,00 i u naselju Vučilovac, dionica od stc. km 3+014,07 do stc. km 3+215,19; 2016.

godine u naselju Vučilovac, dionica od stc. km 7+328,54 do stc. km 7+879,95; 2018. godine u naselju Vučilovac. Objekat se održava u smislu tekućeg održavanja-košenja, sanacije udarnih rupa i kolotruga na kruni nasipa i sanacije rampi na kruni nasipa radi kontrolisanog prolaza vozila. Kao posljedica elementarne nepogode poplave u 2014. godini porušena je ustava „Đurići“ na glavnom savskom nasipu, a na mjestu porušene ustave izgrađena je nova ustava sa četiri otvora površine 12,60 m².

Nasip uz rijeku Tinju- desni i lijevi nasip-Desni tinjski nasip građen je 1983. godine i isti nije u funkciji odbrane od poplava vanjskih voda pošto je bio miniran u dužini od oko 30 metara iz razloga rasterećenja visokih voda tinjskog sliva na pločastom propustu na staroj Tinji (kod odvajanja puta za groblje u Goricama) jer je prijetila opasnost prodora puta Brčko- Lončari na samom propustu 1985. godine. U 2014. godini, u vrijeme poplava, nasip je prokopan na stc. km 0+000,00 do stc. km 0+100,00 iz razloga rasterećenja visokih voda tinjskog sliva i umanjenja plavljenja naselja Gorice. Ljevi tinjski nasip sagravitacionim ispustom „Dusine“ zatvara depresiju hidromelioracionog sistema „Objeda“ isti je u funkciji i ima ulogu sprečavanja ulaska visokih brdskih voda, kao i usporenih velikih voda rijeke Save u sam sistem. Objekti se održavaju u smislu tekućeg održavanja-košenja. Nakon katastrofalnih poplava u maju 2014. godine, s ciljem zaštite stanovništva i materijalnih dobara, na području Krepšića izgrađen je nasip uz rijeku Tinju i Lomnicu u dužini 653 m.

Regulisana korita rijeke Tinje i Brke - Regulacija korita rijeke Tinje kod mosta na Tinji u Goricama do rijeke Save vršena je 1979/1980. godine i ima ulogu da što brže evakuiše velike brdske vode tinjskog sliva. Objekat se održava u smislu tekućeg održavanja-košenja na potezu od stc. km 0+275 do stc. km 1+767, s tim da se potez regulacije od stc. km 0+000 do stc. km 0+275 ne održava pošto se pretpostavlja da je potez miniran. Na dionici od stc. km 0+275 do stc. km 1+767 postojalo je nekoliko oštećenja. U 2008. godini realizovani su radovi na sanaciji oštećenja regulisanog korita rijeke Tinje na stacionaži stc. km 0+900,00 do stc. km 1+756,00. Regulisano korito rijeke Brke ima ulogu brže eliminacije velikih brdskih voda sa cijelog sliva rijeke Brke u glavni recipijent- rijeku Savu. Na regulisanom dijelu korita rijeke Brke u 2007. godini, u sklopu tekućeg održavanja, sanirana su oštećenja betonskih obloga i uklonjen je cjelokupan nataloženi nanos sa dna i pokosa na punom profilu regulacije cijelom dužinom (13.579,00 m³ istaloženog nanosa), u 2011. godini izvršena je sanacija i rekonstrukcija odnesenih obala i dna korita rijeke Brke na ušću u rijeku Savu na potezu od cca 75 m. Objekat se održava u smislu tekućeg održavanja-košenja i uklanjanja nanosa sa kosina regulacije.

Kanal „Tinja-Tolisa“, stc. km 0+000 -stc. km 2+000- područje Brčko distrikta BiH- Kanal Tinja- Tolisa ukupne dužine 16.135,00 km, od čega je: dionica stc. km 0+000- stc. km 2+000 na području Brčko distrikta BiH; dionica stc. km 2+000- stc. km 9+228 na području Republike Srpske. Naznačeni objekat ima namjenu prihvata voda sa gornjih ležećih površina sistema, istočno i zapadno područje, putem vodotoka Tolise, Prvakovca, Johovca, Dugaja, odvodnog kanala „Kladik“ i drugih sitnih vodotoka na sistemima i eliminaciju voda gravitacijom u veće vodotoke- Lomnicu i Tinju, a istim u glavni recipijent rijeku Savu. Predmetni objekat zajedno sa kanalom „Kladik“ štiti sistem „Kaseta sjever“ od suvišnih voda sa gornjih površina. Objekat je građen u dvije etape. Prvom etapom od 1964. do 1968. godine- km 0+000 do km 5+080, izvršeno je prihvatanje brdskih voda iz obodnog kanala istočni lateralni kanal i potoka Kunava i Šibava. Drugom etapom od 1973. do 1974. godine od km 5+080 do km

16+135, prihvaćene su vode sa gornjih ležećih površina istočno i zapadno područje. Na dionici objekta od stc. km 0+000 do stc. km 5+080 izraženo je erodiranje dna kanala do dubine od 80 cm, poslije čega je došlo do zasijecanja pokosa kanala i sam objekat sve više poprima karakteristiku prirodnog objekta. Na saniranim klizištima od stc. km 0+000 do stc. km 2+000 (područje Brčko distrikt BiH) sa hrastovim šipovima dužine 3,0 m i kamenom naslagom pojavljuje se klizanje same naslage, a time i sužavanje kinete kanala. Objekat se održava u smislu tekućeg održavanja-košenja. U narednom periodu, u okviru investicionog održavanja, potrebno je izvršiti sanaciju odrona i oštećenja kanala „Tinja-Tolisa“.

Kanal „Lukavac-Brka“, stc. km 0+000- stc. km 2+032- Objekat je rađen 1970/1971. godine s osnovnom namjenom prevođenja dijela sliva rijeke Tinje putem vodotoka Lukavac u sliv rijeke Brke, s ciljem zaštite niže ležećih površina u Donjem Rahiću, Grbavici i Goricama, kao i bržoj eliminaciji suvišnih brdskih voda sa sliva potoka Lukavac. Objekat je u lošem stanju, pošto je isti bio u zonama vođenja ratnih djelovanja. Oštećenja objekta manifestuju se u erodiranju dna kanala, klizanju pokosa. Objekat se održava u smislu tekućeg održavanja – košenja. U narednom periodu, u okviru investicionog održavanja potrebno je izvršiti sanaciju odrona i oštećenja kanala „Lukavac-Brka“.

Objekti odbrane od vlastitih voda-prostor Brčko distrikta BiH, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine-Osnovna i sekundarna kanalska mreža kao i detaljna kanalska mreža u komasacionim površinama rađene su u periodu od 1957. do 1960. godine i od 1985. do 1990. godine i imaju ulogu prihvata i odvođenja vlastitih voda, oborinskih podvirnih i podzemnih, bilo gravitacijom ili mehaničkim načinom odvođenja u glavni recipijent rijeku Savu. Svi objekti su bili u neposrednim zonama ratnih djelovanja. Izražena su rušenja objekata, kao i oštećenja objekata. Opća karakteristika je da su objekti propali, pojedini su u minskim poljima, a svi su zarasli u razna drvenasta rastinja i zamuljeni pa se može konstatovati da nisu u potpunoj funkciji. U toku 2005. godine izvedeni su radovi na sanaciji-rekonstrukciji objekta CS „Đurići“ Vučilovac, a njeno zvanično puštanje u rad početkom 2006. godine. Tokom 2006. godine dekontaminiran je kanal „Smrdulja“ u dužini 2.500 m na potezu od ušća u rijeku Savu pa uzvodno, te izvršeno čišćenje kanala. Od 2007. godine vrši se čišćenje kanalske mreže hidromelioracionog sistema u smislu košenja, sječenja šiblja i uklanjanje drveća, te izmuljivanja dijela kanalske mreže.

Područja Brčko distrikta BiH na kojim nisu izgrađeni zaštitni vodoprivredni objekti za odbranu od poplava:

- Na rijeci Tinji: područje sela Gorice-MZ Gorice, područje zaseoka Drenova-MZ Vukšić, područje sela Donji Vukšić i Gornji Vukšić- MZ Vukšić, područje sela Gornji Bukvik i zaselak Jendek- MZ Bukvik i MZ Vukšić, područje zaseoka Bašče, Poljaci, Jagodnjak, područje sela Donja Skakava- MZ Poljaci-Jagodnjak i MZ Donja Skakava, područje sela Prijedor, Seonjaci i Dubrave- MZ Prijedor, MZ Seonjaci i MZ Dubrave, područje zaseoka Cvijanovići, selo Bijela-MZ Bijela, područje sela Donji Rahić i Grbavica- MZ Donji Rahić i MZ Grbavica
- Na potoku Stjepkovicu područje zaseoka Stjepkovicu i područje sela Prijedor, MZ Prijedor
- Na potoku Skakavac i Podarevac, područje sela Gornja Skakava- MZ Gornja Skakava

- Na rijeci Brci: područje grada-MZ Klanac, MZ Kolobara, MZ Centar 5 MZ Meraje, MZ Broduša, MZ Stari Rasadnik, MZ Brod, područje sela Brka- MZ Brka, područje sela Palanka- MZ Palanka, područje sela Gornji Rahić- MZ Gornji Rahić,
- Na području potoka Lukavac, područje sela Lipovac- MZ Lipovac
- Na području potoka Govneč i Lukavac, područje sela Ulović-MZ Ulović
- Na rijeci Brci i Maočkoj rijeci, područje sela Maoča-MZ Maoča
- Na rijeci Rašljanskoj, područje sela Rašljani- MZ Rašljani
- Na rijeci Islamovačkoj, područje sela Islamovac-MZ Islamovac
- Na rijeci Zovičići, područje naselja Rijeke i sela Omerbegovača-MZ Rijeke i MZ Omerbegovača, područje sela Boće-MZ Boće, područje sela Boderište-MZ Boderište, područje sela Gornji Zovik-MZ Gornji Zovik, područje sela Donji Zovik-MZ Donji Zovik
- Na Štrepačkoj rijeci, područje sela Štrepci-MZ Štrepci
- Na rijeci Jagoštici, područje sela Šatorovići-MZ Šatorovići
- Na Crnoj rijeci, područje sela Popovo Polje-MZ Popovo Polje
- Na rijeci Savi, područje sela Brezovo Polje-MZ Brezovo Polje.

Sa stanovišta ugroženosti od poplava najkritičniji dio u Brčkom distriktu BiH je melioraciono područje Tinja-Brka, koje se nalazi u centralno-zapadnom dijelu Distrikta. Naselja koja su najčešće izložena plavljenju su:

- Sliv rijeke Tinje: Gorice, Drenova, Gornji i Donji Vukšić, Gornji Bukvik, Jendek, Bašče, Poljaci, Jagodnjak, Donja Skakava, Cvijanovići, Bijela, Donji Rahić i Grbavica.
- Sliv rijeke Brke: područje grada (Klanac, Kolobara, Centar 5, Meraje, Broduša, Stari rasadnik, Brod), Brka, Palanka, Gornji Rahić, Maoča, Rašljani, Rijeke, Omerbegovača, Boće.
- Neposredni sliv rijeke Save: Brezovo Polje, Vučilovac, Krepšić.

Suštinski problem ovoga područja su pojave visokih poplavnih voda, i to: spoljne vode (vode rijeke Save); brdske vode (sa planina Majevice i Trebava) i vlastite vode (oborinske, površne i podzemne).

1.7.5 Elektro-energetska infrastruktura

Osnivanjem JP „Komunalno Brčko“ poslovi distribucije i snabdijevanja električnom energijom potrošača na teritoriji Brčko distrikta BiH prešli su iz nadležnosti Vlade Brčko distrikta BiH na JP „Komunalno Brčko“. JP „Komunalno Brčko“ je licencirani pravni subjekt za distribuciju i snabdijevanje električnom energijom u Brčko distriktu BiH, a navedenim poslovima se bavi **RJ Elektro distribucija**.

Po pitanju **proizvodnje** el. energije Brčko distrikt BiH ne raspolaže većim vlastitim izvorom el. energije, tj. Brčko distrikt BiH je isključivi potrošač energije i el. energijom se uglavnom, snabdijeva iz elektroenergetskog sistema Republike Srpske. Potrošači električne energije, koji moraju imati neprekidno napajanje, uglavnom, imaju vlastite agregate kao izvore rezervnog napajanja. U Brčko distriktu još od 2014. godine (kada je bilo 1 domaćinstvo) nema domaćinstava bez mogućnosti priključka na električnu energiju.

Područje Brčko **snabdijeva** se električnom energijom iz elektroenergetskog sistema BiH preko dvije TS 110/35/10 kV koje su locirane na jugozapadnom i južnom dijelu grada. Osnovna koncepcija napajanja na području grada bazirana je na transformatorskom sistemu razvođenja el. mreže i to dovod 110 kV i srednjenaponski razvod 35 i 10 kV. S obzirom da su obje gradske 110 kV trafo-stanice napajane iz najmanje 2 pravca, bezbjednost u snabdijevanju električnom energijom napojnih trafo-stanica je na visokom nivou. Iako je srednjenaponska mreža jednim dijelom izvedena sa mogućnošću dvostranog **napajanja distributivnih TS**, bezbjednost u isporuci električne energije znatno je manja, jer su pojedine distributivne trafo stanice i napojni srednjenaponski kablovi preopterećeni.

Tabela: Struktura i broj potrošača električne energije u Brčko distriktu BiH

Opis	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Na 35 kV	1	1	1	1	1	1
2. Na 10 kV	24	30	36	46	52	31
a) Domaćinstva	31007	30822	30811	31021	31301	30915
b) Ostala potrošnja	3769	3814	3851	3750	3786	4319
c) Javna rasvjeta	419	421	425	427	427	435
Ukupno	35220	35088	35124	35245	35567	35701

Izvor: Odjeljenje za komunalne poslove, 2020.

Ukupan broj **potrošača** na teritoriji Brčko distrikta BiH je oko 35.701, za čije potrebe se na godišnjem nivou u prosjeku isporuči **225-260 GWh** električne energije. Mrežu sistema⁵⁷ elektrodistribucije čine: 100 km dalekovoda 35 kV, 410 km dalekovoda 10 kV, osam (8) čvornih trafostanica 35/10 kV i 476 trafostanica 10(20)/0,4 kV.

Brčko distrikt BiH kroz kapitalni budžet izdvaja značajna sredstva za izgradnju elektro-energetske infrastrukture i preko Odjeljenja za komunalne poslove **gradi i predaje** na upravljanje JP „Komunalno Brčko“.

Tabela: Pokazatelji i struktura javne rasvjete u Brčko distriktu BiH

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pokrivenosti stan. javnom rasvjetom- procjena, %	58	62	68	74	80	84
Iznos budžeta za izgradnju javne rasvjete, 000 KM	75,0	222,8	226,6	345,1	159,1	285,1
Iznos budžeta za održavanje javne rasvjete, 000 KM	155,3	154,6	154,6	188,6	194,2	255,7
Trošak el. energ. za javnu rasvjetu, 000 KM	1657,0	1933,3	1999,7	1922,4	1960,3	2042,9
Broj rasvjetnih tijela za javnu rasvjetu	14,000	15,500	17,000	18,500	20,000	21,000

Izvor: Odjeljenje za komunalne poslove, 2020.

Kada je u pitanju javna rasvjeta, značajna je pokrivenost stanovništva (84%) i broj rasvjetnih tijela, ali su sa druge strane kao **ključni problem značajna finansijska izdvajanja** od preko 2 mil. KM/godišnje, te je adekvatnim studijama izvodivosti potrebno sagledati mogućnosti zamjene energetski neefikasnih postojećih rasvjetnih tijela (tamo gdje nisu ugrađena

⁵⁷ <http://www.komunalno.ba>

energetski efikasna) jer se prilikom rekonstrukcije postojećih ulica vodi računa o ugradnji energetski efikasne javne rasvjete. Takođe, potrebno je uraditi potpunu modernizaciju sistema javne rasvjete koja podrazumjeva uspostavljanje potpune kontrole (izgradnje, održavanja i mjerenja), što podrazumjeva izgradnju dispečerskog centra (upravljivost, kontrolu rada, daljinsko očitavanje i mjerenje, katastar) što bi u kombinaciji sa mjerima energetske efikasnosti ovaj sistem javne rasvjete podiglo na značajno viši nivo.

1.7.6 Poštanska i telekomunikaciona infrastruktura

Telekomunikacijska infrastruktura je dio globalnog telekomunikacijskog sistema i kao takva građanima i privrednim subjektima Brčko distrikta BiH omogućava visokokvalitetno korištenje fiksne i mobilne mreže u lokalnom, međumjesnom i međunarodnom saobraćaju, te brojne, različito prilagođene pakete usluga i servisa. Telekomunikacioni saobraćaja u Brčko distriktu BiH odvija se putem 3 najveća operatera:

- BH Telekom d.d. Sarajevo,
- Telekom Srpske a.d. Banja Luka (M:TEL),
- JP HT d.d. Mostar (HT Eronet).

Poštanski saobraćaj u Brčko distriktu BiH odvija se putem tri (3) operatera:

- JP "Pošte Srpske", a.d. Banjaluka, sa poštanskim brojevima 76100 i 76101, 76105, 76106, 76216 Brezovo Polje, 76218 Ražljevo.
- JP "BH pošta" d.o.o. Sarajevo, sa poštanskim brojevima 76120, 76206, (76207 G. Rahić, 76208 Maoča, 76209 Šatorovići).
- "Hrvatska pošta" d.o.o. Mostar, 76110.

Na području grada, kao i cijele Bosne i Hercegovine, djeluje veći broj privatnih preduzeća za transport u usluge brze pošte.

1.7.7 Ostala komunalna infrastruktura

Groblja i mezari- Grobljima na teritoriji Brčko distrikta BiH upravljaju vjerske zajednice. Osnovna problematika vezana je za popunjenost lokacija, te je Skupština Brčko distrikta 2012. godine donijela odluku o određivanju pet lokacija za mezar i groblja, na prijedlog Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinsko-pravne odnose. Radi se o lokaciji na Brodu i lokaciji kod Pete osnovne škole za potrebe Islamske vjerske zajednice (oko 80.000m²+8000m²), lokaciji u Dubravama i Uloviću za potrebe Katoličke crkve, kao i lokacijama u Potočarima i MZ Brezik za potrebe Srpske pravoslavne crkve (30.000m²+150.000m²), čime je u dužem periodu riješena problematika ovih lokacija.

Gasna infrastruktura i sistem daljinskog grijanja- Na području Brčko distrikta BiH ne postoji gasna infrastruktura, mada je do sada izrađeno više studija i elaborata o opravdanosti uvođenja gasne mreže na prostoru Brčko distrikta BiH, prije svega kroz planove gasifikacije od strane Vlade Republike Srpske. Gasifikacija u Brčko distriktu BiH može ići iz dva pravaca:

- Magistralnim gasovodoma Šepak-Bijeljina-Banja Luka i
- Gasovodom iz pravca Republike Hrvatske.

Procjena je da bi potrošnja gasa u Brčko distriktu iznosila od 25-30 mil. m³, u slučaju izgradnje gasovoda iz pravca Bijeljine, područje Brčkog opskrbljivalo bi se plinom iz pravca Šepka, a ukupna dužina gasovoda Bijeljina-Brčko iznosi oko 33 km, procijenjeni iznos investicije⁵⁸ za plinovod od 16" iznosi oko 10,6 mil. EUR.

Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine do 2035. godine gasifikaciju Brčko distrikta BiH takođe razmatra kao jednu od mogućih strateških opcija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine na srednjem nivou fokusa s indikativnim periodom realizacije 2025. - 2035. godine⁵⁹. Sam razvoj će uvelike zavisiti, između ostalog, o tržišnim prilikama tj. kretanju cijena gasa. S obzirom na relativno malo područje koje zauzima Brčko, mogućnost gasifikacije Brčkog distrikta BiH se treba sistemski posmatrati u skladu s entitetskim planovima razvoja gasne mreže ali i većih urbanih cenatra poput Tuze. Dakle, zahvaljujući geografskom položaju Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine je tranzitni pravac za prolazak gasne mreže prema entitetima u budućnosti.

Brčko distrikt BiH nema gradsku toplanu i na ovaj način riješeno pitanje daljinskog grijanja. Prema Akcionom planu energetske održivog razvoja koga je usvojila Vlada Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u 2015. godini predviđena je izgradnja kogeneracijskog postrojenja i razvoj toplifikacionog sistema. Na teritoriji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, s obzirom na već postojeću infrastrukturu, postoji nekoliko lokacija za izgradnju kogeneracijskog postrojenja koje su povoljne za transport energije, pristup i uticaj na okolinu te pružaju izvor rashladne vode. Prema trenutnim potrebama Distrikta Brčko i projekcijama budućeg razvoja smatra se bi dvije jedinice kapaciteta 2 x 20 MWe i 2 x 40 MWt, osigurale isporuku 220 GWhe i 180 GWht energije, te pokrile sve potrebe Brčko distrikta BiH. Postrojenje na biomasu navedenog kapaciteta godišnje bi trošilo oko 20.000 t topole ili biomase ekvivalentne energetske vrijednosti, te se procjenjuje da postoje kapaciteti za proizvodnju navedene količine biomase na neiskorištenom zemljištu u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Dodatno, postoji mogućnost iskorištenja ostataka iz drvne industrije i spaljivanje dijela gradskog otpada u energetske svrhe. Predviđeno vrijeme izgradnje navedenog kogeneracijskog postrojenja je 4 godine, te je u tome vremenu potrebno razviti toplinski sistem i plantaže biomase potrebne kao izvor energije.

Azil za pse- Azilom za pse upravlja JP „Komunalno Brčko“, azil je formiran 2008. godine u naselju Brod i od tada je problem pasa lualica stavljen pod kontrolu, ali problem nije moguće riješiti u potpunosti. Služba za javnu higijenu pripada i Sektor za zbrinjavanje napuštenih životinja, aktivnostima je dovela do toga da su ulice i parkovi u Brčko distriktu BiH bez pasa lualica i bezbjedni za građane. Azil za nezbrinute životinje pruža neophodnu zaštitu životinjama i vodi brigu o njihovoj higijeni i socijalizaciji, što doprinosi lakšem procesu udomljavanja pasa. U azilu u prosjeku se nalazi oko 200 pasa, dok Sektor za prikupljanje napuštenih životinja godišnje zbrine oko 2000 pasa.

⁵⁸ Studija energetskog sektora u BiH, Projektni zadatak-prirodni plin, Energetski institut Hrvoje Požar, Svjetska banka.

⁵⁹ Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine do 2035. godine.

1.7.8 Razvojne perspektive u oblasti zaštite životne sredine/okoliša i komunalne infrastrukture

Na osnovu prethodno analiziranih podataka u oblasti zaštite životne sredine/okoliša i stanja komunalne infrastrukture u Brčko distriktu BiH moguće je na pregledan način sagledati razvojnu problematiku ali i razvojne perspektive Brčko distrikta BiH do 2027. godine. Pregled razvojnih problema i razvojnih perspektiva u Brčko distriktu BiH sa aspekta zaštite životne sredine/okoliša i komunalne infrastrukture prikazan je u tabeli.

Tabela: Razvojni problemi i razvojne perspektive u oblasti zaštite životne sredine/okoliša i komunalne infrastrukture u Brčko distriktu BiH

Razvojni problemi	Razvojne perspektive
Nedostatak određene regulative i oblasti zaštite životne sredine/okoliša	Prilagođavanje pravnim okvirima EU u oblasti zaštite životne sredine/okoliša
Aerozagađenje	Izgradnje sistema daljinskog grijanja Mjere energetske efikasnosti Gasifikacija
Zagađenje voda	Izgradnja i rekonstrukcija kanalizacione mreže Izgradnja postrojenja za prečišćavanje voda Unaprđenje sistema upravljanja otpadom
Odlaganje otpada	Sanacija i/ili izgradnja deponija Selektivno prikupljanje otpada Reciklaža
Kontaminacija zemljišta	Deminiranje zemljišta Uspostavljen mehanizam kontrole kvaliteta zemljišta Smanjenje rizika od poplava Sanacija nesanitarnih i divljih deponija
Zaštita bioraznolikosti	Izrada nove i ažurne prostorno-planske dokumentacije Planska gradnja Zaštićena područja
Putni (cestovni) saobraćaj	Izgradnja auto-puteva Održavanje postojećih i izgradnja novih saobraćajnica
Vodeni saobraćaj	Održavane riječnog korista Izgradnja infrastrukture JP Luka Brčko
Željeznički saobraćaj	Elektrifikacija Obezbjedenje pružnih prelaza Izmještanje kolosijeka
Javna rasvjeta	Rekonstrukcija postojeće mreže i ugradnje energetski efiksanih rasvjetnih tijela (LED)

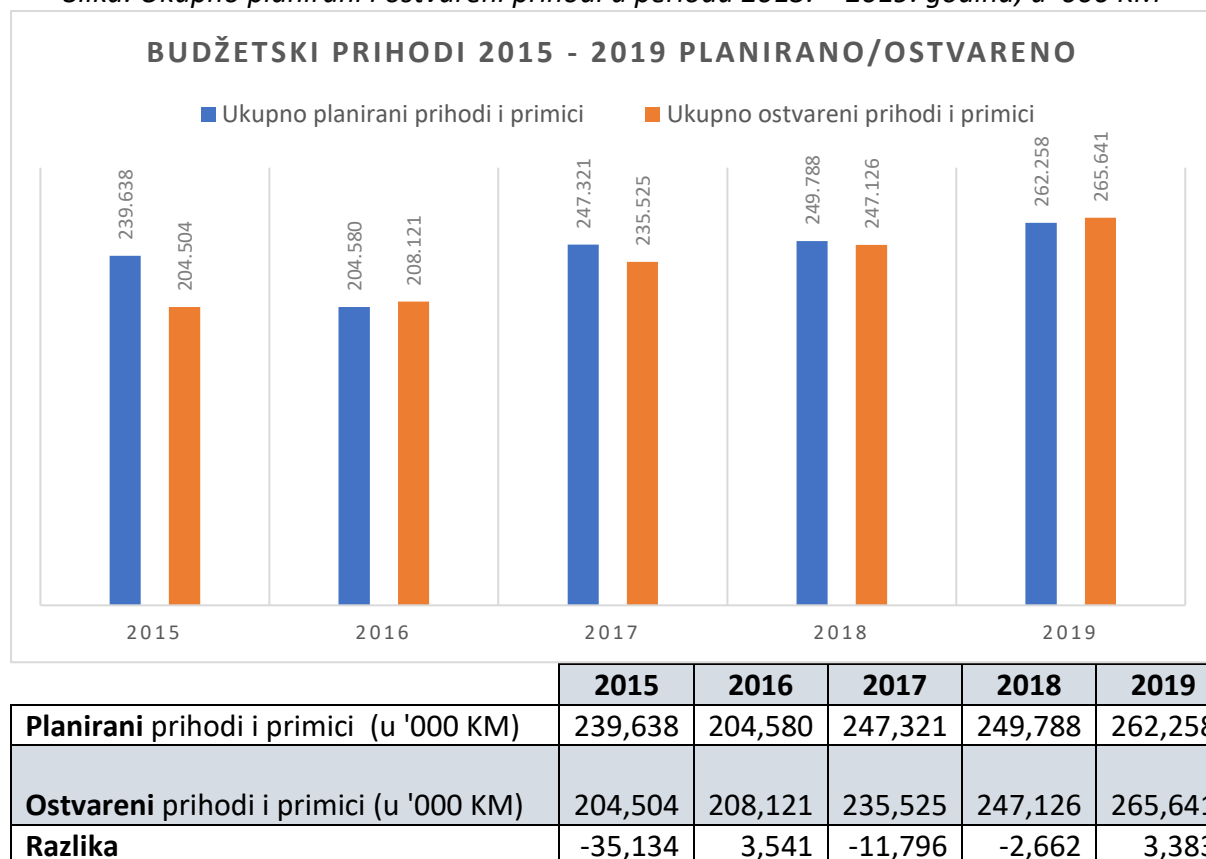
1.8 Analiza budžeta i projekcije sredstava za finansiranje realizacije strategije

1.8.1 Analiza javnih prihoda i rashoda u razdoblju 2015. – 2019. godina

Brčko distrikt BiH je u posmatranom petogodišnjem razdoblju bilježio permanentan rast ostvarenih budžetskih prihoda i primitaka, po prosječnoj stopi od cca. 6,8%, odnosno nešto iznad 15,2 miliona KM prosječno godišnje.

Ostvarenje je premašilo plan u dvije posmatrane godine, dok je tokom dvije godine plan bio značajno veći od ostvarenog, za cca. 35 (2015. godine) i 12 miliona KM (2017. godine). Tokom 2015. godine plan nije ostvaren prvenstveno zbog manje realizacije finansiranja (za 24 miliona KM) i neporeskih prihoda (za 16 miliona), dok je ostvarenje poreskih prihoda bilo veće od planiranog iznosa za cca. 8,5 miliona KM. Slična situacija se ponovila i 2017. godine, s tim što je najveći podbačaj u ostvarenju plana zabilježen kod neporeskih prihoda, prvenstveno kod sudskih taksi.

Slika: Ukupno planirani i ostvareni prihodi u periodu 2015. – 2019. godina, u '000 KM

Izvor podataka: Vlada Brčko distrikta BiH

Tokom 2018. i 2019. godine došlo je do značajnije usklađenosti između planiranja i ostvarenja budžetskih prihoda, kroz realnije i ažurnije planiranje te pravovremeno revidiranje budžetskog dokumenta, putem amandmana i izmjena relevantnih odluka.

U strukturi ostvarenih prihoda daleko najznačajnije mjesto zauzimaju poreski prihodi, ali sa ipak izraženom konstantnom tendencijom pada učešća u ukupno ostvarenim prihodima, sa

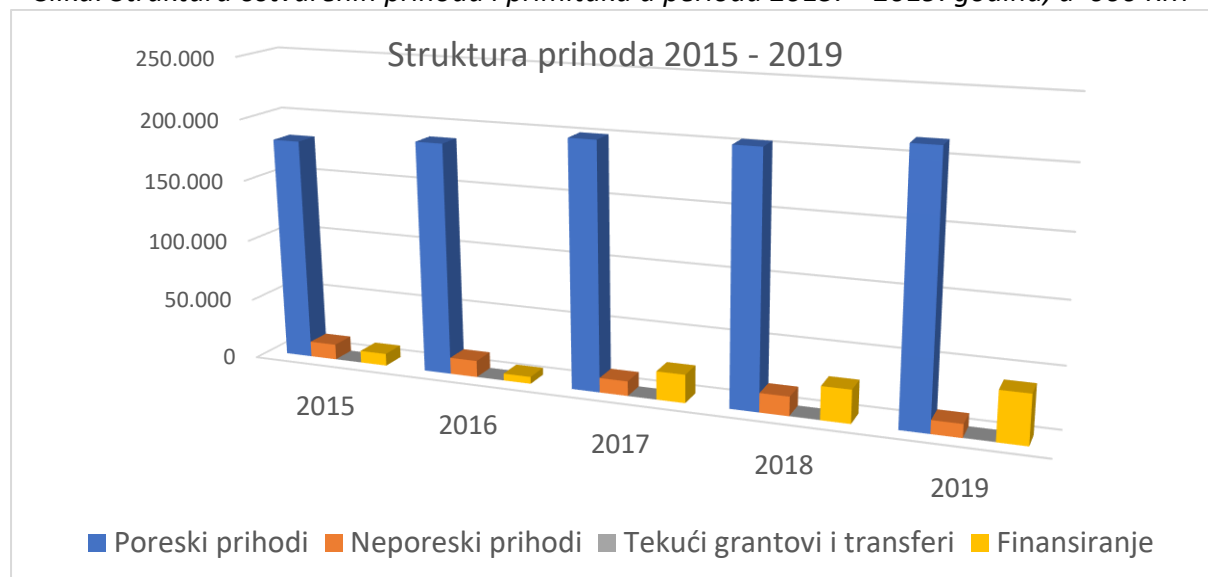
90,6% tokom 2016. godine na 80,5% učešća u 2019. godini (214 miliona KM u odnosu na ukupno ostvarenje budžeta od 266 miliona KM).

Rast budžetskih prihoda se uglavnom zasnivao na rastu prihoda od indirektnih poreza koji su u periodu 2015 – 2019 konstantno rasli, po prosječnoj stopi od 4,3% ili za ukupno 28,6 miliona KM tokom petogodišnjeg perioda, sa 156,1 milion KM ostvarenja u 2015. godini, na 184,7 miliona KM realizovanih tokom 2019. godine.

Neporeski prihodi su konstantni tokom posmatranog perioda i imaju učešće u ukupno ostvarenim prihodima u rasponu od 4,1% (2019. godina, kada su ostvareni u iznosu od 11 miliona KM), do 6,6% ostvarenih tokom 2016. godine.

Najizraženiji rast učešća u ostvarenim prihodima i primicima je realizovan kod finansiranja, sa 2,8% 2016. godine na 15,2% 2019. godine, kada je ostvareno nešto preko 40 miliona KM.

Slika: Struktura ostvarenih prihoda i primitaka u periodu 2015. – 2019. godina, u '000 KM

	2015	%	2016	%	2017	%	2018	%	2019	%
Poreski prihodi	181,466	88.7	188,567	90.6	200,275	85.0	203,864	82.5	213,788	80.5
Neporeski prihodi	12,791	6.3	13,652	6.6	12,036	5.1	15,745	6.4	10,961	4.1
Grantovi/transfери	144	0.1	124	0.1	8	0.0	366	0.1	633	0.2
Finansiranje	10,103	4.9	5,778	2.8	23,205	9.9	27,151	11.0	40,259	15.2
UKUPNO	204,504		208,121		235,525		247,126		265,641	

Izvor podataka: Vlada Brčko distrikta BiH

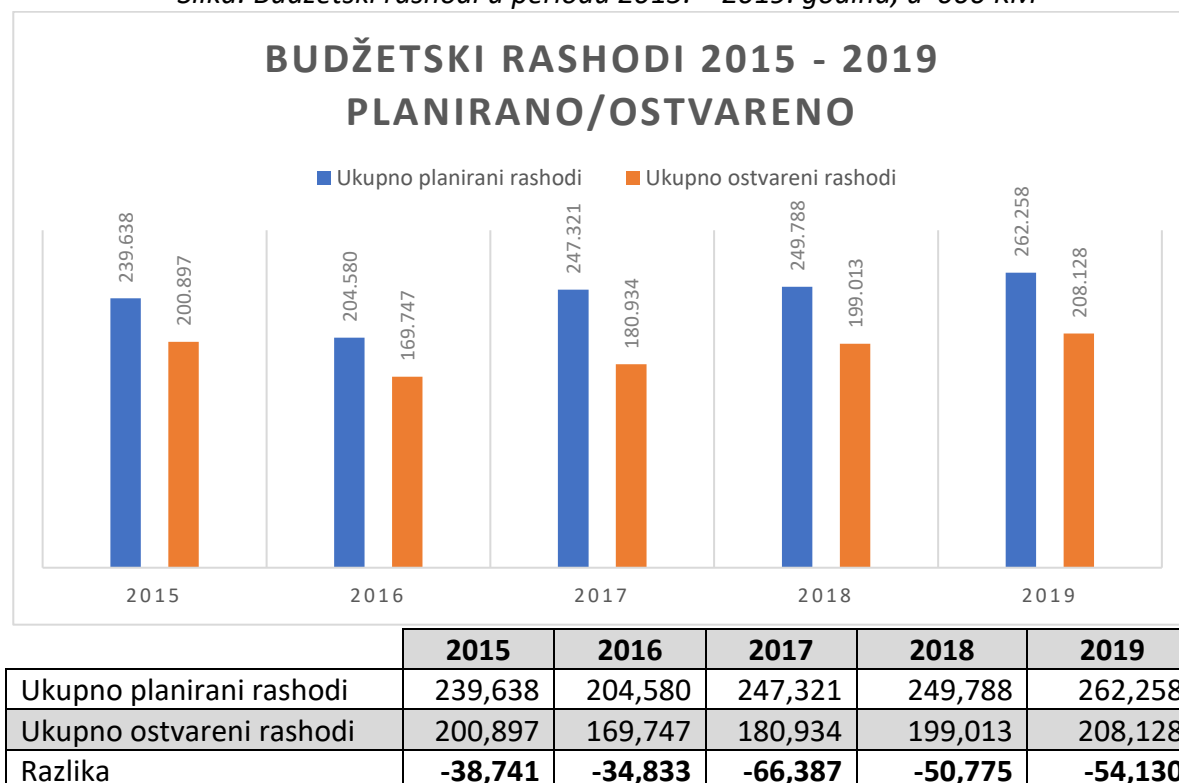
Što se tiče rashoda, budžet Brčko distrikta BiH se u posmatranom petogodišnjem razdoblju ostvaruje značajno ispod planiranih vrijednosti, prvenstveno zahvaljujući činjenici da je ostvareni budžet kapitalnih potreba konstantno realizovan ispod planiranog.

Ostvareni budžetski rashodi i izdaci se nisu značajnije mijenjali tokom posmatranog perioda pa je ostvaren prosječan godišnji rast od cca. 1,3%. Realizovani rashodi u 2019. godini su veći od realizovanih u 2015. godini za cca. 3,6% ili 7 miliona KM.

U istom periodu, godišnji budžet kapitalnih potreba je na strani rashoda i izdataka ostvaren sa svega cca. 8,5% prosječno, odnosno od planiranih 38 miliona KM prosječno godišnje, realizovano je nešto preko 3 miliona KM.

Budžet za tekuće izdatke (plate, materijalni troškovi, grantovi, otplata duga...) takođe bilježi ostvarenje koje je permanentno ispod planiranih vrijednosti, na nivou od cca. 93,5% prosječno godišnje. Od planiranih 201,5 miliona KM, ostvarenje je dostizalo 188,5 miliona KM prosječno godišnje, odnosno cca. 13 miliona ispod planiranih vrijednosti.

Slika: Budžetski rashodi u periodu 2015. – 2019. godina, u '000 KM

Izvor podataka: Vlada Brčko distrikta BiH

U strukturi rashoda i izdataka najveće učešće imaju tekući transferi/grantovi, plate sa naknadama i materijalni troškovi.

Tekući transferi i grantovi čine najveći pojedinačni rashod budžeta i ostvarivani su sa prosječnim učešćem od 41,50% u ukupnim rashodima i izdacima, krećući se u vrlo uskom rasponu od 40,59% 2016. godine do 42,00% 2017. godine. Inače, rasli su u prosječnom iznosu od cca. 560.000 KM godišnje, po stopi od 1,3%, jednako kao i ukupni budžetski rashodi i izdaci. Plate i naknade su takođe sa ostvarenim stabilnim nivoom učešća od prosječno 34% na godišnjem nivou, u rasponu od 30,3% ostvarenih 2015. godine do 35,6% dostignutih 2016. i 2019. godine. Nakon neznatnog pada ostvarenog 2015. godine (u odnosu na 2014. godinu) i stagnacije u 2016. godini, plate i naknade bilježe vidljiv rast u posljednje tri promatrane godine, tako da je u 2019. godine ostvareni iznos plata i naknada veći za cca. 13 miliona KM (cca. 22%) u odnosu na 2015. godinu.

Materijalni troškovi čine treću po veličini grupu rashoda Brčko distrikta BiH, sa prosječnim učešćem od 18,4% na godišnjem nivou, sa iskazanim negativnim trendom, jer je učešće sa 23% 2015. godine palo na 16% u 2019. godini. Takođe, nakon pada sa cca. 46 miliona

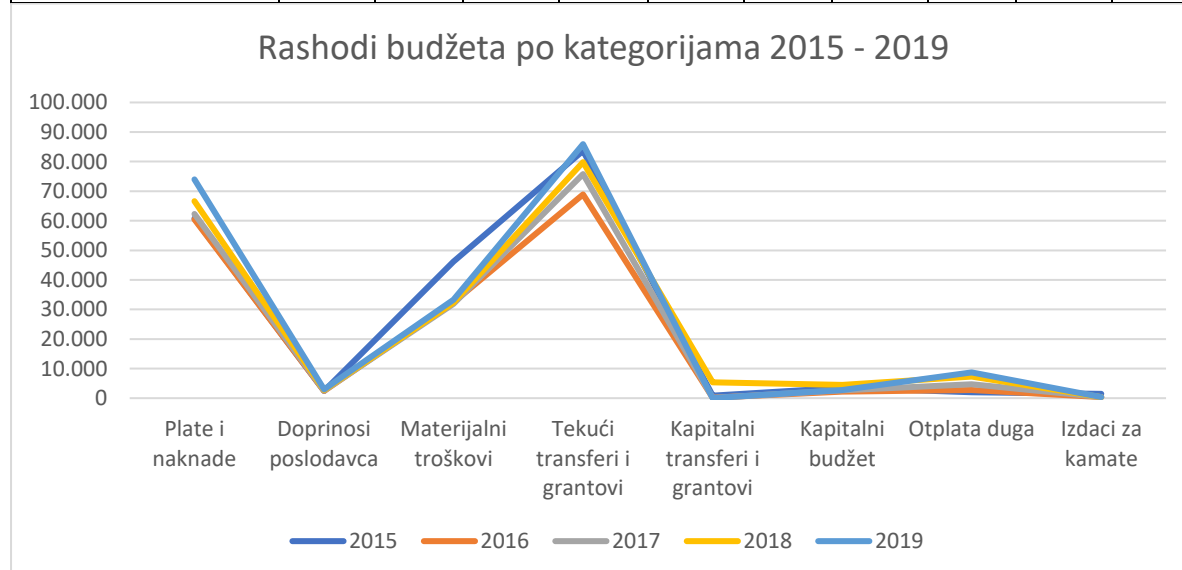
ostvarenih u 2015. godini, u naredne 4 godine iznos rashoda za materijalne troškove se stabilizovao u iznosu od 32 do 33 miliona KM na godišnjem nivou.

Kapitalni budžet se kreće na prosječnom nivou od 1.6% učešća u ukupnim rashodima i oscilira tokom cijelog posmatranog razdoblja, ostvarujući prosjek od 3,1 milion KM godišnje.

Dio rashoda namijenjen za otplatu duga bilježi konstantan rast, povećavajući učešće u ukupnim rashodima sa 1% tokom 2015. godine na 4,2% ostvarenih u 2019. godini. Iznos od 2 miliona utrošena na otplatu duga u 2015. godini narastao je na 8,7 miliona KM u 2019. godini, rastući po prosječnoj stopi od cca 31% godišnje⁶⁰.

Slika: Struktura i učešće budžetskih rashoda u ukupnim rashodima budžeta Brčko distrikta BiH u periodu 2015. – 2019. godina, u '000 KM

	2015	%	2016	%	2017	%	2018	%	2019	%
Plate i naknade	60,770	30.2%	60,407	35.6%	62,311	34.5%	66,611	33.5%	73,993	35.6%
Doprinosi poslodavca	2,438	1.2%	2,449	1.4%	2,566	1.4%	2,744	1.4%	3,021	1.5%
Materijalni troškovi	46,201	23.0%	32,396	19.1%	31,923	17.7%	32,336	16.2%	33,308	16.0%
Tekući transferi/grant.	83,655	41.6%	68,895	40.6%	75,784	42.0%	79,817	40.1%	85,901	41.3%
Kap. transferi/grantovi	855	0.4%	175	0.1%	108	0.1%	5,331	2.7%	35	0.0%
Kapitalni budžet	3,541	1.8%	2,264	1.3%	2,609	1.4%	4,491	2.3%	2,809	1.3%
Otplata duga	1,989	1.0%	2,723	1.6%	4,752	2.6%	7,330	3.7%	8,725	4.2%
Izdaci za kamate	1,449	0.7%	420	0.2%	392	0.2%	353	0.2%	336	0.2%

Izvor podataka: Vlada Brčko distrikta BiH

⁶⁰ U svim posmatranim godinama je ostvaren rast rashoda za otplatu duga, osim 2015. godine, kada je zabilježen pad od cca. 28%

1.8.2 Indikativni finansijski okvir

Indikativni finansijski okvir⁶¹ predstavlja jednu od ključnih komponenti strateškog razvojnog dokumenta Brčko distrikta BiH. Namjera je da se prikažu finansijski kapaciteti za adekvatnu podršku finansiranju planiranih tekućih i kapitalnih rashoda, uz projektovanje izvora sredstava, identifikujući njihovu pouzdanost i potencijalnu raspoloživost u narednom petogodišnjem periodu, od 2021. do 2025. godine. Projekcije obuhvataju javne prihode i potrošnju budžeta Vlade Brčko distrikta BiH i vanbudžetskih fondova kao što su Fond zdravstvenog osiguranja, Zavod za zapošljavanje i Razvojno-garantni fond Brčko distrikta BiH, podržane od strane Budžeta Brčko distrikta BiH.

Ova finansijska analiza je zasnovana na radnoj verziji Nacrta srednjoročne makroekonomske projekcije i fiskalne politike Brčko distrikta BiH za period 2021 – 2023 koja se koristi za pripremu Dokumenta okvirnog budžeta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine za period 2021 – 2023, na Dokumentu okvirnog budžeta BD BiH 2020 – 2022 te na analizi budžeta distrikta i njegovog izvršenja za period od 2015. do 2019. godine. Nacrt makroekonomske projekcije zasnovan je na zvaničnoj srednjoročnoj makroekonomskoj prognozi za BiH, koja je uzela u obzir inicijalne efekte pandemijske krize, uz pretpostavku da će se oporavak pokrenuti sa početkom trećeg kvartala 2020. godine, nakon čega će se svi glavni trendovi ponovo dobiti pozitivan predznak i zadržati konstantan rast tokom naredne tri godine. Izvjesno je da će zvanična srednjoročna makroekonomska prognoza za BiH pretrpjeti određene korekcije, jer se početak oporavka prenio u period i nakon drugog kvartala 2020. godine te će, shodno tome, doći i do naknadnih korekcija nacrta makroekonomske projekcije i fiskalne politike Brčko distrikta BiH za period 2021 – 2023.

Inače, značajni negativni efekti na privredna kretanja, a samim tim i na budžetske prihode na svim nivoima, od jedinica lokalne samouprave do državnog budžeta, vidljivi su već u drugom kvartalu 2020. godine i neizvjesno je koliko će vremena biti potrebno za oporavak i vraćanje na tokove ustaljene do vremena izbijanja krize.

Neke od anketa provedenih sa predstavnicima jedinica lokalne samouprave u regiji⁶², sugerišu da će se lokalnu budžeti oporavljati nešto duže od realnog sektora te da će se, u slučaju da ne bude drugog pandemijskog talasa sa značajnijim efektima, tek tokom 2022. godine vratiti na tokove iz 2019. godine. Kao primjer efekta na budžetsko planiranje se može uzeti Vlada Federacije BiH koja je, prijedlogom rebalansa budžeta za 2020. godinu upućenom Parlamentu FBiH, predviđjela smanjenje planiranih prihoda od indirektnih poreza za 16,7% i prihoda od poreza na dobit preduzeća za 21% te ukalkulisala dodatna zaduženja za hitni oporavak od krize.

Radnom verzijom Nacrta srednjoročne makroekonomske projekcije i fiskalne politike Brčko distrikta BiH za period 2021 – 2023 predviđeno je smanjenje BDP-a Brčko distrikta BiH tokom 2020 godine od 1,5% u odnosu na 2019. godinu, ali su istovremeno projektovane I stope rasta u 2021., 2022. i 2023. godini od 4,3%, 4,8% i 4,6%. Projekcija rasta budžetskih prihoda zasnovana je na procjenama kretanja za nivo BiH, za koju je predviđeno kretanje u rasponu od 3,3%, 3,5% i 3,7%, za 2021., 2022., i 2023. godinu, najviše se oslanjajući na rast prihoda od PDV od koga se očekuje da generiše preko 58% ukupno planiranog rasta budžetskih prihoda⁶³.

⁶¹ Ovaj indikativni finansijski okvir pripremljen je od strane konsultanta, na osnovu dobijenih dokumenata. Treba da se provjeri, koriguje i eventualno dopuni u saradnji sa Direkcijom za finansije i Odborom za razvoj BD BiH.

⁶² Prve procjene kažu da bi, u varijantama najlošijeg scenarija, prihodi nekih JLS mogli pasti i do 30% tokom 2020. godine

⁶³ Procjena je da će tokom 2020. godine doći do pada prihoda od PDV-a od 1,9%

Procjenjuje se da će učešće indirektnih poreza u ukupnim prihodima Brčko distrikta BiH u 2021. godini iznositi 82,72%, u 2022. godini 83,32%, dok će u 2023. godini iznositi 83,93%. U 2021. godini se očekuje blagi pad prihoda od indirektnih poreza, u iznosu od 0,48% u odnosu na planirane prihode od indirektnih poreza u 2020. godini, dok se u 2022. i 2023. godini očekuje porast prihoda od indirektnih poreza za 4,18%, odnosno 4,32% u odnosu na plan prethodne godine.

Učešće direktnih poreza u ukupnim prihodima Brčko distrikta BiH za 2021. godinu planirano je u visini od 12,33%, u 2022. godini od 11,92 %, a u 2023. godini od 11,51%. Prihodi od direktnih poreza u 2021., 2022. i 2023. godini su planirani u nižem iznosu u odnosu na prihode planirane u 2020. godini i to za po 2.000.000,00 KM ili za približno 7%. Smanjenje planiranih sredstava se odnosi na plan prihoda od poreza na dobit pojedinaca u iznosu od 200.000,00 KM i poreza na dobit preduzeća u iznosu od 1.800.000,00 KM. Takođe, nakon što je u prethodnom petogodišnjem periodu, 2015 – 2019, zabilježen značajan rast eksternog finansiranja budžeta, sa rastom učešća u ukupnim prihodima i primicima, sa cca. 5% na cca. 15% godišnje, trenutne projekcije, zasnovane uglavnom na povlačenju već ugovorenih i/ili planiranih sredstava za značajne kapitalne investicije, kao što je npr. Luka Brčko (cca. 20 miliona KM ukupne vrijednosti investicije) i otplati već postojećeg duga, predviđaju konstantno smanjenje javnog duga distrikta. Taj dug je na početku 2020. godine iznosio 57,5 miliona KM, dok projekcije za naredne godine predviđaju njegovo smanjenje za cca. 18,5 miliona KM u periodu 2020 – 2023 (50,5 mil. KM na kraju 2020. godine, zatim 48 pa 43 miliona KM 2022. godine, da bi na kraju 2023. godine javni dug bio smanjen na 39 miliona KM). Smanjenje duga zasnovano je uglavnom na velikim godišnjim otplatama obaveza po kreditu EBRD-a za Projekat obilaznice Brčko.

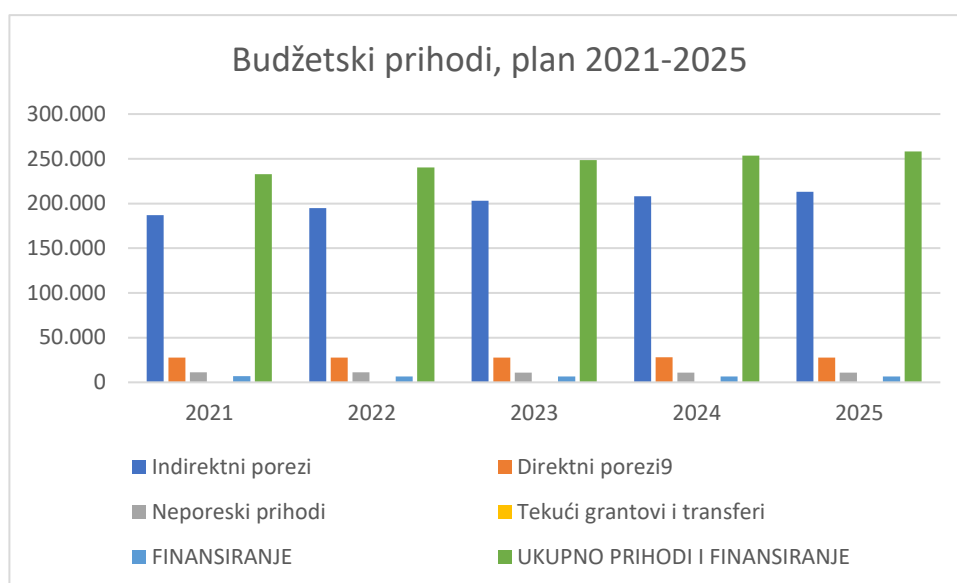
Imajući u vidu prethodno navedene činjenice, projekcije prikazane u nastavku su uzele u obzir negativne efekte pandemijske krize, tako što će se već evidentne posljedice, izražene kroz smanjenje prihoda, prvenstveno od PDV-a, uslijed smanjenih privrednih aktivnosti i potrošnje, a zatim i kroz pad prihoda od poreza na dobit preduzeća⁶⁴ i poreza na plate⁶⁵, najviše odraziti na budžet u 2020. godini⁶⁶, da bi tokom 2021. godine opet došlo do vidljivih pozitivnih kretanja, koja će omogućiti vraćanje na ranije uspostavljene pozitivne trendove u prikupljanju prihoda i finansiranju prioritetnih aktivnosti i projekata u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine. Da bi se nadomjestio nedostatak izvornih prihoda biće vjerovatno potrebno planirati i dodatno eksterno finansiranje, kako bi se održao potreban nivo finansiranja rashoda budžeta i vanbudžetskih fondova. Inače, Brčko distrikt BiH se nalazi u okviru propisanih indikatora javnog zaduživanja, kako u pogledu vanjskog, tako i unutrašnjeg duga. Imajući to u vidu, trenutno postoje mogućnosti za nova zaduženja Brčko distrikta, prije svega u svrhu finansiranja investicionih projekata važnih za razvoj Brčko distrikta BiH, kao i za provođenje posebnih mjera potrebnih za oporavak privrede od posljedica pandemijske krize. Sa druge strane, budžet Brčko distrikta konstantno održava visoku likvidnost i raspolaže sa gotovinskim rezervama u vidu oročenja kod komercijalnih banaka te je u mogućnosti mobilisati dodatna sredstva i prije novih eksternih zaduženja.

⁶⁴ Mnoga profitabilna privredna društva su imala obustavu rada i/ili veliki pad prihoda od redovnog poslovanja tokom pandemijske krize

⁶⁵ Pad zaposlenosti i/ili primanja zaposlenih

⁶⁶ Najveći pad BDP-a, a potom i budžetskih prihoda, očekuje se u 2020. godini pa bi, u izostanku jačeg narednog pandemijskog talasa, 2021. godina mogla biti godina oporavka, ali sa nižih početnih pozicija.

Slika: Plan budžetskih prihoda u periodu 2021. – 2025. godine, u '000 KM⁶⁷

	2021	2022	2023	2024	2025
Indirektni porezi	186,900	194,700	203,100	208,000	213,000
Direktni porezi	27,850	27,850	27,850	28,000	27,650
Neporeski prihodi	11,189	11,114	11,041	11,000	11,000
Tekući grantovi i transferi	10	12	12	12	12
FINANSIRANJE	6,790	6,730	6,660	6,500	6,500
UKUPNO PRIHODI I FINANSIRANJE	232,738	240,406	248,663	253,512	258,162

Izvor: Dokument okvirnog budžeta 2020 – 2022, Nacrt srednjoročne makroekonomske projekcije i fiskalne politike Brčko distrikta BiH za period 2021 – 2023 te projekcije autora

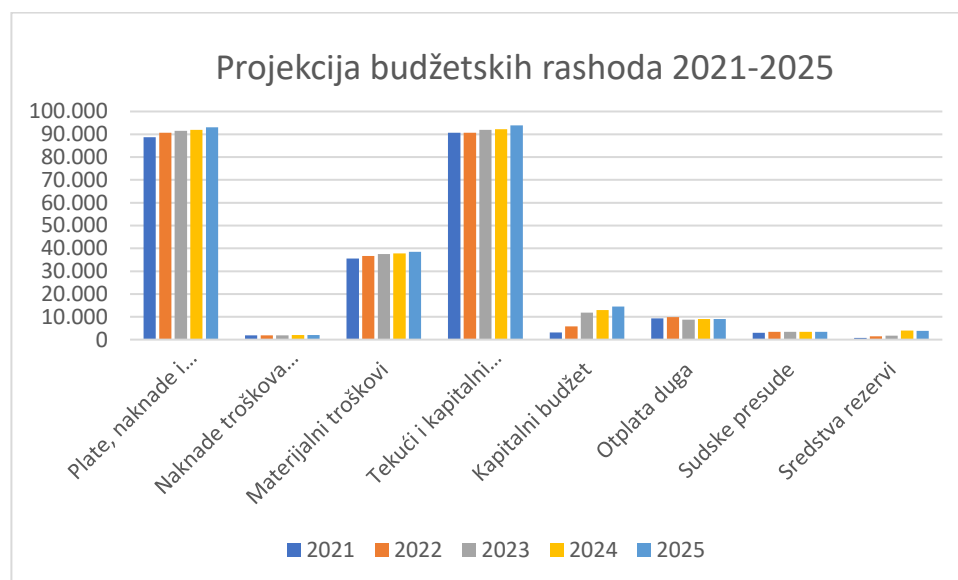
Projekcija predviđa da će se negativni efekti pandemijske krize najviše odraziti tokom 2021. godine, kada se očekuje neznatan (0,5%) pad prihoda od indirektnih poreza te pad prihoda od direktnih poreza od 6,7% te neporeskih prihoda od 5,2%. Sa očekivanim smanjenjem finansiranja, ukupni prihodi i primici tokom 2021. godine bi bili manji za cca 11% od prihoda ostvarenih 2020. godine⁶⁸. Pošto se očekuje da će 2021. godina preokrenuti negativni trend preuzet iz 2020. godine, od 2022. do 2025 godine se projektuje stabilan rast budžetskih prihoda, po prosječnoj stopi od 2,9%, uglavnom generisan očekivanom rastom prihoda od indirektnih poreza od 3.6% prosječno godišnje. Finansiranje bi se tokom cijelog planskog

⁶⁷ Trenutno važeći Dokument okvirnog budžeta, za period 2020 – 2022, ne predviđa finansiranje, a ta stavka je u prethodnom petogodišnjem periodu činila značajnu stavku na strani budžetskih primitaka, tako da je budžet projektovan za period nakon 2020. godine značajno umanjen u odnosu na period do 2020. godine, što se vjerovatno neće desiti i zahtijevać naknadne korekcije

⁶⁸ Pad izvornih budžetskih prihoda (bez eksternog finansiranja) 2021. godine, u odnosu na 2020. godinu, iznosi 1,5%, odnosno 3,5 miliona KM (plan finansiranja za 2020. godinu je čak 32.3 miliona KM, a 2021. godine tek 6,8 miliona KM).

perioda zadržalo na godišnjem nivou iz 2021. godine, oko 6,55 miliona KM prosječno godišnje.⁶⁹

Slika: Projekcija rashoda budžeta za period 2021. – 2025. godina, sa efektima krize, u '000 KM

	2021	2022	2023	2024	2025
Plate, naknade i doprinosi	88,684	90,648	91,500	92,000	93,000
Naknade troškova zaposlenih	1,817	1,866	1,920	1,950	2,000
Materijalni troškovi	35,561	36,656	37,500	37,800	38,500
Tekući i kapitalni transferi/grantovi	90,642	90,650	92,000	92,284	93,884
Kapitalni budžet	3,072	5,775	11,765	13,000	14,500
Otplata duga	9,281	9,893	8,700	9,000	9,000
Sudske presude	3,000	3,478	3,478	3,478	3,478
Sredstva rezervi	682	1,440	1,800	4,000	3,800
	232,739	240,406	248,663	253,512	258,162

Izvor: Projekcija autora

Budžetski rashodi su planirani na osnovu njihovog ostvarenja u prethodnom petogodišnjem periodu, na osnovu zahtjeva budžetskih korisnika, na osnovu planova kapitalnih ulaganja te u skladu sa projekcijom prihoda za naredni petogodišnji period, uz korekcije uzrokovane efektima pandemijske krize. Realizacijom finansiranja, tj. kreditnih zaduženja koja su ugovorena ili su u završnoj fazi pregovora, podržaće se ranije definisan plan kapitalnih ulaganja, prvenstveno u prioritetne projekte razvoja infrastrukture, iako se, zbog efekata pandemijske krize, plan kapitalnih ulaganja značajnije povećava tek u periodu 2023 – 2025. Oporavak privrede će biti neophodno podržati u što kraćem roku, djelimično iz povećanja

⁶⁹ Sa usvjanjem nove verzije Dokumenta okvirnog budžeta, za period 2021 – 2023, biće neophodno prilagoditi projekcije, koje će u tom slučaju obuhvatiti i efekte pandemijske krize

stavke tekućih i kapitalnih transfera/grantova, koja je za 2021. godinu predviđena na nivou od 90,6 miliona KM, što je 4,7 miliona KM više od ostvarenja 2019. godine (5,5%), odnosno 6,7 miliona KM (7,4%) više od plana za 2021. godinu po DOB 2020 – 2022. Dodatna podrška privrednom oporavku, u skladu sa potrebama utvrđenim u datom trenutku, može se podržati i alokacijom sredstava rezerve, planirane sa 0,7 miliona KM za 2021. i 1,4 za 2022. godinu.

1.8.3 Projekcije sredstava za finansiranje realizacije strategije razvoja

Osvrt na finansiranje razvojnih prioriteta i/ili značajnih kapitalnih investicija u proteklih 5 godina

Od ukupno planiranih sredstava za razvojne prioritete i/ili kapitalne/infrastrukturne investicije u proteklih 5 godina⁷⁰, u iznosu od 192,5 mil KM, realizovano je 15,7 miliona ili nešto preko 8%⁷¹. Do niskog stepena realizacije kapitalnih ulaganja jednim dijelom je došlo usljed prenošenja realizacije investicija u naredne godine zbog tehničkih problema i naknadnih usaglašavanja (neriješena imovinsko-pravna pitanja kod ulaganja u infrastrukturu, dugotrajne procedure pripreme projektne dokumentacije i sl.), dok je dodatni problem stvorila i manja realizacija neporeskih prihoda u odnosu na plan, u iznosu od ukupno 44,5 miliona KM za posmatranih 5 godina, kao i manje ostvarenje plana eksternog finansiranja, u iznosu od 29,5 miliona KM za isto razdoblje. Nedostatak sredstava u odnosu na plan djelimično je nadoknadilo dobro ostvarenje poreskih prihoda, uzrokovano prvenstveno dobrom realizacijom indirektnih poreza, u iznosu od 31,5 miliona KM iznad plana. **Struktura realizovanih prihoda u posmatranom periodu je izmijenjena u odnosu na inicijalni plan pa je 9,17% ostvareno iz vanjskih izvora (planirano 11,30%) a 90,83% iz budžeta.**

Tokom prethodnih 5 godina, u periodu 2015 – 2019, na području Brčko distrikta BiH za oblast ekonomskog razvoja izdvojeno je ukupno cca. 109 miliona KM, što čini skoro 41% razvojnog budžeta. Za oblast društvenog razvoja izdvojen je približno isti iznos, cca. 110 miliona KM ili nešto preko 41%, dok je za zaštitu životne sredine i lokalnu infrastrukturu izdvojeno 18% sredstava namijenjenih za razvoj, odnosno cca. 48 miliona KM⁷². Razvojna sredstva su utrošena u manjem obimu od planiranih, naročito u dijelu koji se tiče planiranih kapitalnih ulaganja, pogotovu u razvoj infrastrukture. Konstantna odlaganja su dovela do sporijeg razvoja infrastrukture, što će se pokušati nadomjestiti u narednom planskom periodu, iako se novi izazovi nameću prije svega u prevazilaženju pandemijske krize i negativnih efekata koje će ostaviti na privredu i standard građana distrikta, kao na nivo budžetskih prihoda.

⁷⁰ Period od prethodnih 5 godina se odnosi na razdoblje 2015. – 2019. godine, jer podaci za 2020. godinu nisu raspoloživi u trenutku kreiranja dokumenta

⁷¹ Informaciju je potrebno dopuniti podatkom o strukturi planiranih sredstava (odnos planiranih budžetskih i eksternih izvora), u saradnji sa Direkcijom za finansije (DF) i Odborom za razvoj (OzR) Brčko distrikta BiH.

⁷² Ukupan razvojni budžet za prethodnih 5 godina iznosio je cca. 267 miliona KM i obuhvatio je sva kapitalna ulaganja, kapitalne grantove, subvencije, podsticaje, stipendije i ostala razvojna ulaganja u sektore ekonomskog i društvenog razvoja, zaštitu životne sredine i infrastrukturu

Obrazloženje preliminarne procjene sredstava za period 2021.-2027. godine

Procjena finansiranja strategije razvoja Brčko distrikta BiH za period 2021.-2027. godine pripremljena je uzimajući u obzir (i) trend izdvojenih sredstava u prethodnih 5 godina; (ii) budžet za tekuću godinu i projekcije budžeta (Dokumenta okvirnog budžeta - DOB-a) za period 2020.-2022. godina koji je korigovan za efekte pandemijske krize obuhvaćene Nacrtom srednjoročne makroekonomske projekcije i fiskalne politike Brčko distrikta BiH za period 2021-2023. (iii) očekivana sredstva iz eksternih izvora, planirana na osnovu realizacije ugovorenih, a nepovučениh kreditnih sredstava te na osnovu trenutnih razgovora sa eksternim finansijerima; (iv) očekivani pad budžetskih prihoda uzrokovan negativnim efektima pandemije Covid-19 tokom 2020. godine, sa očekivanim negativnim efektima i tokom 2021. godine te planiranim pozitivnim trendovima od 2022. godine nadalje. (v) ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti kao i drugih rizika.

U periodu prethodnih 5 godina (2015.-2019. godine), za implementaciju **razvojnih prioriteta i/ili kapitalnih/infrastrukturnih investicija obuhvaćenih planom kapitalnih ulaganja** se ukupno izdvojilo 15,7 mil KM iz budžetskih i eksternih izvora, **i to prosječno 3,14 mil. KM godišnje.**

U pogledu budžeta za 2020. godinu, za implementaciju kapitalnih/infrastrukturnih investicija je kapitalnim dijelom usvojenog budžeta predviđeno cca. 32 miliona KM. Imajući u vidu niska ostvarenja kapitalnog budžeta u prethodnom periodu, kao i pandemiju koja je u drugom kvartalu 2020. godine značajno usporila sve privredne i društvene aktivnosti, mogu se očekivati značajni izazovi u njegovoj realizaciji. Budžet za 2020. godinu predviđa da će ostvareni rashodi premašiti prihode za cca. 27 miliona KM, što će se pokriti angažovanjem sredstava akumuliranog suficita iz prethodnih godina (20 miliona KM) i zaduženjem u iznosu od 7 miliona KM. U pogledu projekcije DOB-a za 2021. i 2022. godinu⁷³, za kapitalne i ostale investicione značajne projekte je okvirno predviđeno ukupno 20.6 miliona KM. Zbog krizne situacije i negativnih efekata pandemije ostvarenje ovog plana bi moglo biti ugroženo te se, u skladu sa već pomenutim prognoziranim padom budžetskih prihoda te permanentno slabim ostvarenjem kapitalnog budžeta u proteklom petogodišnjem periodu, prognozira smanjenje ukupnog iznosa na cca. 8,8 miliona KM za period 2021.-2022. godina, što bi se moglo nadoknaditi tokom narednog trogodišnjeg perioda, 2023-2025, sa kapitalnim budžetom projektovanim na prosječno 13 miliona KM godišnje

Kada je riječ o finansijskom stanju Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, **akumulirane obaveze su**, na dan 31.12.2019. godine, **u iznosu od 57,5 miliona KM**. Za servisiranje kreditnih obaveza u narednih 7 godina (2021.-2027. godine) će biti potrebno godišnje izdvajati oko 10,4 miliona KM⁷⁴. U pogledu ostalih mogućih finansijskih obaveza koje mogu uticati na mogućnosti

⁷³ U toku pripreme dokumenta pokrenut je proces usvajanja novog Dokumenta okvirnog budžeta - DOB, za period 2021-2023 te će navedene vrijednosti biti potrebno korigovati s tim u skladu, jer postojeći DOB nije korigovan za efekte pandemijske krize

⁷⁴ Iznos potrebno precizirati u skladu sa strukturom duga čija se realizacija očekuje tokom 2020. godine, prije svega sa (i) realizacijom već ugovorenog kredita za Luku Brčko (nepovučeni iznos od KM 19,4 miliona KM), (ii) realizacijom planiranog kredita za cjevovod Plazulje-Potočari (iznos od 12,7 miliona KM) te (iii) realizacijom dodatnih zaduženja kao odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom.

finansiranja strategije razvoja Brčko distrikta BiH najviši rizik se odnosi na realizaciju naplate indirektnih poreza kojom upravlja Uprava za indirektno oporezivanje BiH. Navedeni rizik proizilazi iz značajne zastupljenosti indirektnih poreza u ukupnim prihodima Brčko distrikta BiH (u 2021. godini planirano čak 82,72%). Takođe, efekti pandemijske krize, njeno eventualno produženje ili ponavljanje mogu značajno ugroziti realizaciju budžetskih prihoda Brčko distrikta BiH, prije svega kroz:

- dodatni pad prihoda od indirektnih poreza (do cca. 5%),
- dodatni pad direktnih poreza do 20% (zbog pada prihoda od poreza na dobit preduzeća i poreza na plate),
- pad neporeskih prihoda do 10% tokom 2020. godine, što bi značilo dodatno smanjenje izvornih budžetskih prihoda i primitaka
- usporen oporavak svjetske privrede i pad globalne tražnje, što bi se reflektovalo na smanjenje privrednih aktivnosti kao generatora budžetskih prihoda;
- otežano eksterno zaduživanje i/ili realizacija reprograma postojećih obaveza, jer se od budžeta očekuje i podrška privrednim subjektima u otklanjanju posljedica krize, što će značiti potrebna dodatna sredstva na strani rashoda, bilo kroz direktne grant šeme ili putem Garantnog fonda BD;

Raspodjela finansiranja po razvojnim oblastima⁷⁵ zasnovana je na prosječno ostvarenim veličinama tokom perioda 2015 – 2019, budžetu za 2020. godinu te budžetskim projekcijama za period 2021 – 2027, definisanim na osnovu nacrtu makroekonomskih projekcija i važećeg DOB (2020 – 2022).

Prijedlog okvirne raspodjele finansiranja po razvojnim oblastima

Oblast razvoja	Okvirna procjena po godinama (u '000 KM)							Ukupno
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Ekonom. razvoj	24,700	24,900	25,600	26,500	27,400	27,800	28,200	185,000
Društ. razvoj	23,900	24,000	24,800	25,600	26,500	26,800	27,300	179,000
Zaštita životne sredine i infrastr.	15,900	16,000	16,500	17,000	17,600	17,800	18,200	119,000
UKUPNO (u '000 KM)	64,500	64,900	66,900	69,100	71,500	72,400	73,700	483,000

⁷⁵ U ovoj tabeli je predstavljen samo razvojni dio budžeta, prvenstveno uključujući kapitalna ulaganja, kapitalne grantove, subvencije, podsticaje, stipendije i ostala razvojna ulaganja.

Na osnovu projektovanih potreba razvojnog dijela budžeta planirani su i izvori finansiranja strategije razvoja Brčko distrikta BiH, u skladu sa projekcijama ostvarenja budžeskih prihoda i rashoda za operativni dio budžeta.

Pregled procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021.-2027. godine

Izvori finansiranja strategije razvoja BD BiH	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO (u KM)
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz budžeta BD BiH (u '000 KM)	52,500	52,800	54,800	63,100	65,500	66,400	67,700	422,800
Iz eksternih izvora (<i>kredit, država, javna preduzeća i privatni izvori</i>) (u '000 KM)	0	0	0	0	0	0	0	0
Iz eksternih izvora (<i>IPA, donatori i ostalo</i>) (u '000 KM)	12,000	12,100	12,100	6,000	6,000	6,000	6,000	60,200
UKUPNO (u '000 KM)	64,500	64,900	66,900	69,100	71,500	72,400	73,700	483,000

Eksterni izvori su zasnovani na pretpostavci da neće biti dodatnog komercijalnog zaduživanja, a da će se eksterni izvori (IPA, donatori i sl.) iskoristiti kao izvor povoljnih i dugoročnih sredstava za realizaciju prioritetnih infrastrukturnih investicija. Iznos od 36,2 miliona očekivanog pozajmljivanja za te svrhe ravnomjerno je raspoređen tokom perioda 2021 – 2023, a obuhvatiće finansiranje Projekta Luka Brčko (19,4 miliona KM), završetak projekata obilaznice i zatvaranja kolektivnih centara te Projekat izgradnje glavnog transportnog cjevovoda Plazulje – Potočari, u iznosu od 6,5 miliona EUR-a, čije ugovaranje još nije okončano. Za naredne godine predviđeno je finansiranje iz eksternih izvora u nešto manjem iznosu, na nivou od 50% prosječno planiranog finansiranja u prve tri godine projekcije. Stavka koja prikazuje finansiranje direktno iz budžeta uključuje i finansiranje iz suficita ostvarenog prethodnih godina.

2 Strateška orijentacija

2.1 SWOT analiza i strateško fokusiranje

2.1.1 Pregled unutrašnjih i spoljnih faktora – SWOT analiza

SWOT⁷⁶ analiza predstavlja sažetu sintezu nalaza prethodne situacione analize, tako što se najvažniji nalazi razvrstavaju, prema mogućnostima njihovog uticaja na efektiviranje razvojnog potencijala Brčko distrikta BiH, na **snage** i **prilike** koje treba ojačati i iskoristiti, te **slabosti** i **prijetnje** koje treba smanjiti i neutralizovati.

SNAGE:

- ✓ Jedinstveni ustavno-pravni i administrativni status u BiH, sa velikim obimom nadležnosti na lokalnom nivou
- ✓ Veoma dobar geo-strateški položaj prema EU i regionalnim centrima, sa multimodalnim saobraćajem (putni, željeznički i riječni)
- ✓ Pozitivan migracioni saldo od 2015.
- ✓ Razvijen sistem i značajan obim podsticaja za razvoj privrede i poljoprivrede
- ✓ Značajne poreske olakšice za poslovanje i olakšice za novo zapošljavanje
- ✓ Solidno razvijena poslovna infrastruktura, sa velikim brojem zona
- ✓ Razvijena, izvozno orijentisana industrija hrane i pića, kao motor razvoja poljoprivredne proizvodnje
- ✓ Luka Brčko kao jedina međunarodna riječna luka u BiH
- ✓ Pozitivni trendovi rasta izvoza i zaposlenosti u sektoru MSP
- ✓ Rast poslovnih ostvarenja u sektorima prevoza i skladištenja, te stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti
- ✓ Trend kontinuiranog povećanja broja zaposlenih uz smanjenje broja registrovanih nezaposlenih osoba
- ✓ Značajan obim finansijskih izdvajanja u segment obrazovanja i socijalne zaštite djece i mladih
- ✓ Njegovanje kulture i tradicije svih naroda i narodnosti, uz postojanje programa podrške vjerskim, kulturnim i sportskim organizacijama za svoje aktivnosti
- ✓ Značajan stepen infrastrukturne izgrađenosti
- ✓ Objedinjeni komunalni poslovi u okviru jednog javnog preduzeća i dr.
- ✓ Izgrađena i funkcionalna Fabrika vode
- ✓ Izgrađena saobraćajna obilaznica i dr.

SLABOSTI:

- Pogoršanje starosne strukture stanovništva, uz negativan prirodni priraštaj
- Fluktuacije obima proizvodnje u ključnim industrijskim oblastima, od izrazitog rasta do izrazitog pada
- Dominantan udio trgovine u privrednoj strukturi
- Relativno nizak nivo investicija u privatnom sektoru
- Nizak procenat realizacije kapitalnih investicija
- Nedovoljna profilisanost, promocija i iskorišćenost turističke ponude
- Nedostatak podataka o iseljeništvu i mogućnostima uključivanja u ekonomski i društveni razvoj BD BiH

⁷⁶ SWOT predstavlja skraćenicu sljedećih riječi: Strengths (Snage), Weaknesses (Slabosti), Opportunities (Prilike) i Threats (Prijetnje).

- Prosječna plata niža od prosjeka BiH; znatno manje plate u privatnom sektoru u odnosu na javni sektor
- Visoko učešće žena sa VSS i SSS u strukturi nezaposlenih
- Nedovoljna usklađenost obrazovanja sa tržištem rada
- Visok stepen fluktuacije zaposlenih, posebno u segmentu zdravstva i osnovnog/ srednjeg obrazovanja
- Politizacija i partokratija kao dominantni obrasci vođenja javnog sektora u BD BiH
- Nekoherentan pristup definisanju i načinu sprovođenja javnih politika u segmentu obrazovanja i zdravstva
- Nerazvijeno civilno društvo i društveni aktivizam u cjelini kao pretpostavka izgradnji javno – civilnog dijaloga i pristupa zasnovanog na projektnom modelu korištenja javnih sredstava (grantova)
- Kontinuirano smanjenje broja učenika na svim nivoima obrazovanja
- Nedostatak socijalno-obrazovne koordinacije u individualnoj podršci djeci u prosjačenju, Romskim porodicama, socijalno isključenim i djeci sa posebnim potrebama
- Socijalno zaštitne mjere nedovoljno utiču na smanjenje siromaštva, uz nedostatak planiranja socijalne zaštite prema stvarnim potrebama korisnika
- Nedovoljan stepen (kapitalnih) investicija u zadovoljavanje potreba za uslugama javnog zdravstva
- Zaostajanje u iskorištavanju mogućnosti privlačenja sredstava donatora i fondova, posebno EU, i nedostatak ljudskih kapaciteta za privlačenje donatorskih sredstava
- Postojeće stanje deponije i nesanitarno odlaganje otpada
- Nedostatak selektivnog prikupljanja otpada
- Nizak stepen selekcije i reciklaže otpada
- Postojeće stanje kanalizacione mreže i sistema prečišćavanja otpadnih voda
- Nedostatak sistema daljinskog grijanja
- Nedostatak gasne infrastrukture
- Postojeće stanje željezničke infrastrukture
- Sezonsko aeriozagađenje
- Postojeće stanje hidrotehničke infrastrukture zaštite od poplava i drugih nesreća
- Nizak stepen opšte energetske efikasnosti i energetski neefikasna javna rasvjeta i dr.

PRILIKE:

- Zainteresovanost međunarodne zajednice da dodatno podrži BD BiH kao model funkcionisanja i razvoja BiH kao cjeline
- Nastavak i ubrzanje ekonomskih integracija u regionu i političkih integracija u EU
- Digitalizacija i dekarbonizacija kao ključni trendovi razvoja MSP u zemljama EU; globalni trend rasta dodatne vrijednosti u poslovnim aktivnostima prije i poslije proizvodnje
- Jačanje konkurentne pozicije MSP-a u izvozno orijentisanim sektorima
- Dostupnost evropskih fondova i programa podrške razvoju MSP i preduzetništva (inovacije, zelena ekonomija, saradnja sa naučno-istraživačkim institucijama i sl.)
- Rast tražnje za novim uslugama (IT, projektovanje, dizajn u industriji i sl.); olakšavanje i jačanje interakcija između industrijskih i uslužnih MSP-a (inovacije, digitalizacija, dizajn, projektovanje i sl.)
- Sistemska podrška uključivanju dijaspora i povratnika iz inostranstva u ekonomski i društveni razvoj
- Sistemska podrška mladima u oblasti obrazovanja, (samo)zapošljavanja, društvenog angažmana i aktivnosti i volontiranja
- Namjenska sredstva, fondovi i projekti zaštite životne sredine/okoliša
- Izgradnja sistema upravljanja otpadnim vodama
- Održivo rješenje upravljanja i posebno odlaganja otpada

- Zajednički projekti gasifikacije Republika Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine
- Održivi projekti energetske efikasne toplifikacije
- Izgradnja mreže auto-puteva u Bosni i Hercegovini
- Unapređenje plovnosti rijeke Save
- Unapređenje energetske efikasnosti
- Unapređenje postojeće infrastrukture zaštite od poplava i drugih opasnosti i dr.

PRIJETNJE:

- ⊠ Rastuća nepredvidivost globalnih kriza i njihovih ekonomskih uticaja
- ⊠ Neizvjesnost u vezi sa veličinom recesije izazvane pandemijskom krizom i posljedicama po privredu BD BiH
- ⊠ Očekivani pad budžetskih prihoda u kratkom roku, uz povećane obaveze za pomoć privredi da prevaziđe posljedice krize
- ⊠ Regionalna politička i ekonomska nestabilnost
- ⊠ Nastavak zaostajanja BiH u odnosu na druge zemlje zapadnog Balkana
- ⊠ Politizacija i partokratija kao dominantni obrasci vođenja institucija BiH
- ⊠ Iseljavanje mlađeg, radno sposobnog i obrazovanog stanovništva
- ⊠ Zanimljiva ulaganja u nauku, istraživanje, razvoj i obrazovanje u cijeloj zemlji
- ⊠ Visok stepen ranjivosti od prirodnih i drugih nesreća sa visokom vjerovatnoćom za pojave iste u budućnosti
- ⊠ Elementarne nepogode i druge nesreće (poplave, CoVID-19, požari i dr.)
- ⊠ Neobezbjeđeni pružni prelazi
- ⊠ Intenzivna urbanizacija koja ugrožava bioraznolikost
- ⊠ Odsustvo koncepta održivog razvoja Brčko distrikta BiH
- ⊠ Kontinuirano aerozagađenje i zagađenje tla i voda postojeće nesanitarne deponije
- ⊠ Zagađenje vodotoka otpadnim vodama i uticaj na zdravlje ljudi i dr.

2.1.2 Strateško fokusiranje

Strateški fokusi se definišu na osnovu upoređivanja sadašnjeg stanja i kretanja u ključnim oblastima razvoja Brčko Distrikta BiH sa trendovima u širem okruženju, kao i strateškim usmjerenjima sa nivoa BiH, sadržanim prvenstveno u *Okviru za ciljeve održivog razvoja u BiH 2030*. Pritom se nastoje iskoristiti postojeće prednosti (snage) i raspoložive prilike u regionalnom i globalnom okruženju, s jedne strane, uz nastojanje da se poboljšaju uočene slabosti i bitno ograniči negativan uticaj prijetnji iz okruženja.

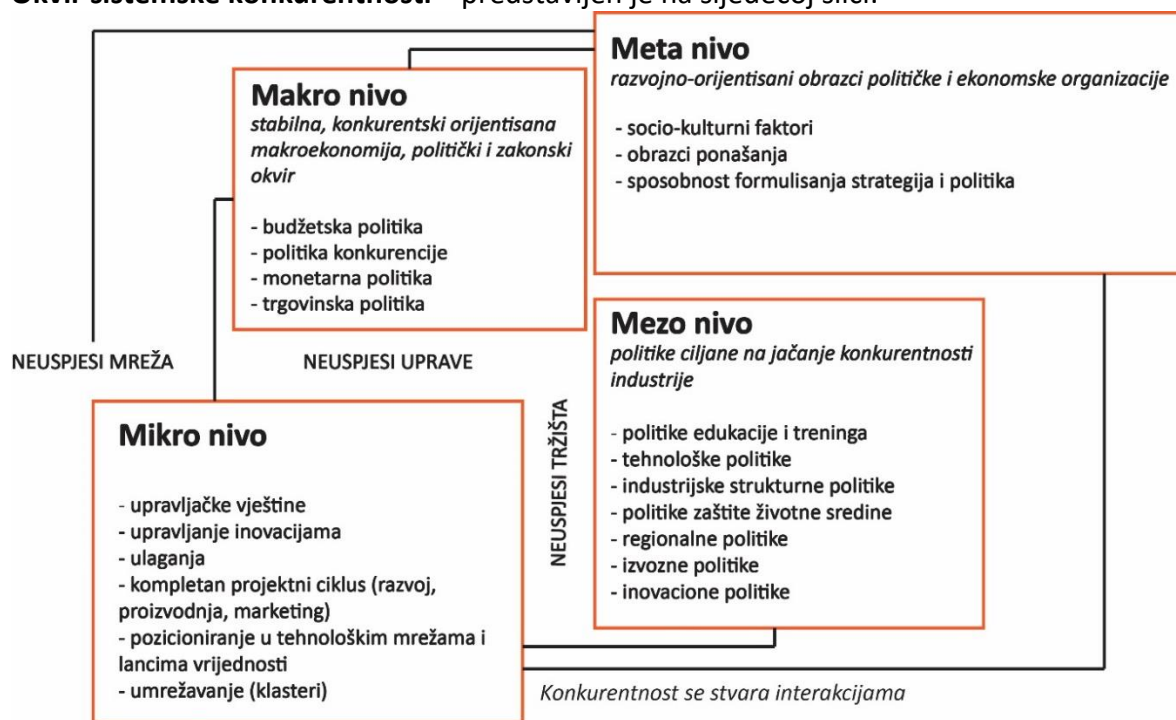
Uzimajući u obzir činjenicu da Brčko Distrikt BiH ima nekoliko izrazitih prednosti (jedinствен status, veliki obim nadležnosti, geo-strateški položaj), kreiranje strategije razvoja je vođeno osnovnom idejom da te, za sada komparativne prednosti, ciljano i postepeno prerastu u **jedinstvene konkurentske prednosti**. Korišćenje novih, globalnih i regionalnih prilika, zahtijevaće sistemске promjene i **prelaz na sistemsku podršku**. Neutralisanje, smanjivanje i otklanjanje uočenih slabosti neće moći da se dogodi bez **promjene dominantnih obrazaca političkog vođenja i ponašanja**. Sve izraženije globalne i regionalne prijetnje, prvenstveno neočekivane krize sa nepredvidivim uzrocima i posljedicama, nameću imperativ postepenog **sticanja i jačanja otpornosti na krize** u dužem roku.

U skladu sa takvim pristupom, odabrani su sljedeći strateški fokusi:

1.	Sistemska podrška jačanju konkurentnosti privrede Brčko distrikta BiH u domaćim, regionalnim i globalnim lancima vrijednosti, u uslovima rastuće digitalizacije i dekarbonizacije
2.	Jačanje sistema dobrog upravljanja javnim sektorom i značajno unapređenje obima i kvaliteta usluga u obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kulturi, sportu i javnoj sigurnosti, posebno za mlade
3.	Unapređenje stanja životne sredine i održivo upravljanje otpadom
4.	Intenzivna infrastrukturna izgradnja Brčko distrikta BiH

Prvi strateški fokus odabran je zbog značaja koji privreda, posmatrana u cjelini sa poljoprivredom i turizmom, ima u ukupnom životu i razvoju Brčko distrikta BiH. Pritom se polazi od pretpostavke da specifičan administrativni status BD BiH i veoma dobar geostrateški položaj, čine izuzetne pretpostavke za stvaranje i realizaciju **jedinstvenih konkurentskih prednosti** u oblasti ekonomskog razvoja, na osnovu okvira sistemske konkurentnosti.

Okvir sistemske konkurentnosti⁷⁷ predstavljen je na sljedećoj slici:

Primjena ovog koncepta u ekonomskom razvoju BD BiH značiće prvenstveno bavljenje specifičnim, **ciljanim politikama, instrumentima i strukturama** (mezo nivo) kojima se podržava razvoj privrednih subjekata, posebno malih i srednjih preduzeća (mikro nivo) za rješavanje problema i izazova koje tržište ne može da riješi samo od sebe, uz prilagođavanje administrativnog okvira i javnih usluga (makro nivo) potrebama razvoja privrede (mikro nivo), te postepeno stvaranje preduzetnički orijentisanog sistema vrijednosti i kulture saradnje između firmi međusobno i sa institucijama, kao i institucija sa firmama i međusobno (meta

⁷⁷ Ovakav okvir sistemske konkurentnosti, kao metodološka vodilja, praktično je preuzet iz *Strateških smjernica za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH 2021-2027*, čija je izrada u toku. Pogledati na: <https://edabl.org/standardizovana-metodologija-za-stratesko-planiranje-i-upravljanje-razvojem-msp/> (str. 12). Više o sistemske konkurentnosti pogledati kod: Meyer-Stamer, J. (2005) Systemic Competitiveness Revisited Conclusions for Technical Assistance in Private Sector Development. Mesopartner Working Paper 14. Na raspolaganju: https://www.mesopartner.com/fileadmin/media_center/Working_papers/mp-wp14_01.pdf, p. 3)

nivo). Na taj način omogućiće se **sistemske promjene** i poboljšavati konkurentnost u ključnim segmentima lokalne privrede.

S druge strane, rastući trendovi i tokovi globalizacije, posebno **digitalizacije** poslovanja i **dekarbonizacije**, odnosno razvoja „**zelene ekonomije**“⁷⁸, predstavljaju izazove sa kojima se nijedna privreda bez znatne i sistemske podrške ne može djelotvorno da suoči. Podrška Brčko distrikta u ovoj oblasti treba da bude usklađena, kako sa drugim nivoima u BiH, tako i sa sve većom međunarodnom i bilateralnom podrškom ovim, glavnim tokovima ekonomskog razvoja.

Koncentracija razvojnih resursa na prvi strateški fokus treba da dovede do višestrukih efekata, kako eksterno, u vidu brže i lakše **integracije lokalne privrede u globalne tokove i trendove**, tako i interno, u vidu **kvalitetnijeg zapošljavanja, veće zaposlenosti, većih budžetskih prihoda** i boljih javnih usluga, uz očuvanje životne sredine.

Drugi strateški fokus polazi prvenstveno od činjenice da razvoj društvenog sektora u cjelini počiva na snagama Brčko distrikta BiH oličenih u kombinaciji generičkih i prirodnih prednosti, što Distrikt čini jedinstvenu sredinu za razvoj zdravstva, obrazovanja, njegovanje kulture i tradicije svih naroda i narodnosti, te multidisciplinarne i inovativne pristupe u rješavanju izazova – posebno u zakonodavnom smislu, ali i jačanje sveukupnog društvenog razvoja.

Naime, Brčko distrikt BiH je uložio značajne napore da kreira jedinstveno društveno-političko okruženje zasnovano na ključnim prednostima i koncenzusima, što je samo po sebi veoma izazovno, i može se uočiti da postoji napredak u ovom pogledu, jer su ovakva usklađivanja uvijek kombinacija mnogobrojnih faktora, koje mnogi ne uspijevaju efikasno rješavati. Sa druge strane, trendovi uočeni kroz situacionu analizu nam ukazuju na nekoliko ključnih izazova u ovim procesima kako slijedi:

- Visok stepen politizacije javnih usluga i upravljanja javnim sektorom u cjelini,
- Neravnomjeran i nedosljedan pristup svih aktera društva za razvoj obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite u cjelini,
- Preveliko fokusiranje na „interne“ dnevne procese, uz djelomično zanemarivanje razvojnih prilika za društvo u cjelini, usporili su stepen razvoja principa odgovornosti prema građanima u pogledu pružanja usluga građanima, interno i prema vani,
- Nedostatak koordiniranog upravljanja javnim sektorom i uslugama građanima koje bi bilo zasnovano primarno na koordinaciji, koherentnosti, transparentnosti i upravljanju kvalitetom u svim oblastima društvenog razvoja (posebno zdravstvu) je dovelo do nedostatka političko-građanske odgovornosti javnog sektora, čime se smanjuje zadovoljstvo građana javnim uslugama i kvalitetom života u cjelini (posebno mladih).
- Nedostatak, ili slaba realizacija, kapitalnih investicija u ključne oblasti razvoja sporta, kulture i zdravlja, što je djelomično i osnovni uzrok nepovjerenja građana u sistem upravljanja procesima društvenog razvoja, javnu upravu u cjelini, ali i percepciju građana o netransparentnosti procesa.

U tom smislu, uzimajući u obzir prilike i potencijale, nameće se potreba za vrlo ozbiljnim pristupom u kreiranju efikasnijeg, otvorenijeg, inkluzivnijeg i odgovornijeg javnog sektora u cjelini, poštujući osnovne principe **dobrog upravljanja i jednakih mogućnosti za sve** – u skladu

⁷⁸ Zelena ekonomija definiše se kao ekonomija koja ima za cilj održivi razvoj i smanjenje rizika po životnu sredinu.

sa *Okvirom ciljeva održivog razvoja BiH*⁷⁹. Drugim, riječima, koristeći se prednostima statusa i obima nadležnosti koje posjeduje Distrikt te putem jačanja kapaciteta javne uprave i saradnje sa civilnim sektorom, osnovni fokus bi bio na jačanju sistema Dobrog upravljanja javnim sektorom i značajnog unapređenja obima i kvaliteta usluga u obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kulturi, sportu i javnoj sigurnosti. Rezimirajući, drugi strateški fokus bio na podizanju stepena koordinacije, koherentnosti, kvalitete i transparentnosti u pružanju usluga građanima u i van Brčko distrikta BiH kroz depolitizaciju, profesionalizaciju i jačanje sistema upravljanja ljudskim resursima u javnom sektoru, uz unapređenje implementacije obrazovnih politika i zdravstvenih usluga, inkluzivnosti na jednakim i ravnopravnim osnovama, projekata za mlade i razvoj civilnog društva te političko-građanske odgovornosti.

Treći strateški fokus: Zaštita životne sredine i održivo rješenje upravljanja otpadom

Brčko distrikt BiH, putem odgovornog prostornog planiranja, sa ciljem održivog razvoja, ubrzane urbanizacije i regeneracije u ravnoteži sa prirodom, treba da prati sva savremena načela i standarde Evropske unije u pogledu zaštite životne sredine. U ovom pogledu potrebno je sinergetski djelovati u pravcu zaštite tla, vode, vazduha, ali i smanjenju drugih antropogenih uticaja na životnu sredinu (buke, otpada i dr.). Kako je prepoznato već usvojenim strateškim dokumentima Javna uprava Brčko distrikta BiH, u saradnji sa građanima i privredom, treba da ulaže i gradi prateću komunalnu i industrijsku infrastrukturu, tako da ona podržava dugoročne potrebe zajednice i minimizira uticaj na životnu sredinu, što takođe uključuje i efikasno korištenje energije. Uzevši u obzir sve izazove, antropogene i druge uticaje na životnu sredinu, održiv razvoj Brčko distrikta BiH moguć je samo uz unapređenje postojećeg stanja životne sredine u Brčko distriktu BiH, u skladu sa najboljim raspoloživim praksama razvijenih evropskih lokalnih zajednica. Između ostalog, prioritetno u narednom planskom periodu Brčko distrikt BiH mora naći **održiva rješenja upravljanja otpadom**, kako u smanjenju produkcije na izvoru nastanka, selektivnog prikupljanja, tako i **odlaganja otpada s obzirom na stanje i lokaciju postojeće deponije**, te ovim putem značajno smanjiti negativan uticaj na vodu, vazduh, tlo, a time i zdravlje ljudi.

Četvrti strateški fokus: Intenzivna infrastrukturna izgradnja Brčko distrikta BiH

Uzimajući u obzir specifičnost Brčko distrikt BiH u okviru administrativnog uređenja Bosne i Hercegovine, a vodeći računa u prethodno prepoznatim potrebama u oblasti zaštite životne sredine, te posebno specifičnom geografskom položaju, prirodnim potencijalima i interesu koji vlada za infrastrukturni razvoj Brčko distrikta BiH od strane građana i okruženja, nameće se potreba odgovornog i održivog upravljanja posebno prostornim resursima, te **intenzivnoj** infrastrukturnoj izgradnji Brčko distrikta BiH. U narednom planskom periodu i pogledu saobraćajne infrastrukture potrebno je dugoročno raditi na izgradnji modernih saobraćajnica, kako u pogledu transporta ljudi, tako i roba. Brčko distrikt BiH u ovom pogledu mora koristiti svoje komparativne prednosti u odnosu na specifičan status i geografski položaj, kao i postojeći nivo izgrađenosti ovih objekata (puteva, luke i željeznice i dr.) za dalje **unapređenje postojeće saobraćajne infrastrukture** koja će pratiti potrebe razvoja Brčko distrikta BiH ali šire zajednice u cjelini. U cilju minimiziranja negativnog uticaja na životnu sredinu i zdravlje ljudi neophodno je **naći održiva rješenja upravljanja otpadnim vodama i izgradnji prateće kanalizacione infrastrukture**, te eventualno biti aktivni učesnik u procesu izgradnje

⁷⁹ Dokument u finalnoj fazi izrade. Na raspolaganju na <https://zamisli2030.ba/bs/okvir-ciljeva-odrzivog-razvoja-u-bih/>

alternativnih rješenja u pogledu snabdijevanje energijom, **što se posebno odnosi na izgradnju gasne infrastrukture**, te korištenju čistih ili obnovljivih izvora energije i povećanje energetske efikasnosti.

2.2 Vizija razvoja i strateški ciljevi

2.2.1 Vizija razvoja – Brčko distrikt BiH 2030

Vizija predstavlja dugoročno poželjan pravac teritorijalnog razvoja, jasan i privlačan za sve zainteresovane aktere, kako one unutar Brčko distrikta BiH (predstavnik vlade i javnog sektora, privatni i nevladin sektor, akademsku zajednicu i dr.), tako i one vanjske aktere (vlasti na nivou države, entiteta, susjednih jedinica lokalne samouprave, potencijalne investitore, međunarodne projekte i donatore, i dr. Ukoliko vizija ocrtava dugoročnu orijentaciju, svako od njih može da podešava svoje ciljeve i aktivnosti prema toj orijentaciji.

Brčko distrikt BiH je od dobijanja sadašnjeg administrativnog statusa tretiran kao neka vrsta ogleda međunarodne zajednice, koji bi trebalo da posluži i kao primjer skladnog suživota i razvoja za druge sredine u Bosni i Hercegovini. Prethodna analiza, nizom raznovrsnih nalaza, pokazuje da početni ogled, zasnovan na specifičnom statusu i snažnoj međunarodnoj podršci i kontroli, postepeno prerasta u održiv razvojni model, u kojemu komparativne prednosti statusa i položaja distrikta dolaze sve više do izražaja. S druge strane, upravljanje funkcionisanjem i razvojem distrikta nije moglo da ostane imuno na sve prisutnije i uticajnije obrasce politizacije i partokratije u funkcionisanju oba entiteta i Bosne i Hercegovine kao cjeline. Tako se Brčko distrikt BiH više od dvadeset godina nakon arbitraže i Odluke Visokog predstavnika o uspostavi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine nalazi na svojevrsnoj prekretnici: **ili će nastaviti sa preuzimanjem obrazaca političkog vođenja i usporenog razvoja iz svog neposrednog okruženja, ili će od ogledne zajednice prerasti u zajednicu za ugled i primjer u svom okruženju.**

Za ostvarivanje prve opcije nije potrebna strategija-dovoljno je prepuštanje inerciji, koja vodi u zaostajanje BiH, a time i Brčko distrikta BiH, u odnosu na zemlje regiona. S druge strane, strategija je neophodna ukoliko se želi ostvarivanje druge opcije: **prelaz iz ogledne u uglednu zajednicu**, koja može da posluži kao primjer drugima u zemlji i okruženju. Taj prelaz nije moguće izvesti bez promjene modela vođenja i upravljanja, bez biranja pravca razvoja koji je usklađen sa poželjnim globalnim pravcem razvoja i bez uključivanja svih koji takvom razvoju mogu i žele da doprinesu.

Zato se vizija razvoja Brčko distrikta BiH do 2030. godine postavlja u vidu sljedeće izjave:

*Zahvaljujući dobrom upravljanju, pametnom rastu i snažnoj težnji ka društvu jednakih mogućnosti, **Brčko distrikt BiH dostiže i uživa ugled zajednice koja privlači mlade ljude, sa globalno konkurentnom ekonomijom, visokokvalitetnim ljudskim i socijalnim kapitalom, prestižnim kvalitetom života unutar Bosne i Hercegovine i životnom sredinom koja je očuvana za generacije koje dolaze.***

U ovako određenoj viziji razvoja sažeto su sadržani i glavni pravci održivog razvoja za cijelu zemlju (dobro upravljanje, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i strateška

orijentacija integrisanog razvoja Brčko distrikta BiH (zajednica za ugled, konkurentna ekonomija, visokokvalitetan ljudski i socijalni kapital, prestižan kvalitet života i očuvan okoliš).

2.2.2 Strateški ciljevi sa indikatorima

Strateški ciljevi su zasnovani na strateškim fokusima i definisani u skladu sa postavljenom vizijom razvoja. Preporučuju se sljedeći strateški ciljevi:

STRATEŠKI CILJ 1: KONKURENTNA PRIVREDA, SKLADNO UKLOPLJENA U GLOBALNE RAZVOJNE TRENDOVE I LANCE VRIJEDNOSTI, KAO MOTOR RAZVOJA BRČKO DISTRIKTA BIH;
STRATEŠKI CILJ 2: ZNAČAJNO UNAPRIJEĐENO PRUŽANJE USLUGA OBRAZOVANJA, ZDRAVSTVENE I SOCIJALNE ZAŠTITE, KULTURE, SPORTA I JAVNE SIGURNOSTI, NA PRINCIPIMA DOBROG UPRAVLJANJA JAVNIM SEKTOROM U SKLADU SA EU STANDARDIMA;
STRATEŠKI CILJ 3: ODRŽIVO UPRAVLJANJE ŽIVOTNOM SREDINOM, PRIRODNIM I INFRASTRUKTURNIM RESURSIMA.

Prvi strateški cilj zasnovan je na nekoliko ključnih pretpostavki:

- da se, uz osiguranje sistemске podrške privredi i preduzetništvu, mogu da iskoriste prednosti administrativnog statusa i geo-strateškog položaja Brčko distrikta BiH, u većoj mjeri nego do sada;
- da sistemска podrška privredi i razvoju preduzetništva treba da bude ciljana na jačanje konkurentnosti u međunarodnim lancima vrijednosti i skladno uklapanje u globalne razvojne trendove, posebno trendove digitalizacije i dekarbonizacije;
- da tako podržana privreda može i treba da snažno povratno djeluje na ubrzavanje razvoja drugih sektora života i rada u Brčko distriktu BiH.

Drugi strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- da postoji usaglašen pristup ključnih političkih aktera o smanjenju stepena politizacije individualnih javnih usluga za građane i profesionalizacije upravljanja javnim sektorom u Brčko distriktu BiH,
- da se, poštujući komparativne prednosti Distrikta, pristupi strateškom razvoju obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite na ravnomjeran, ravnopravan i dosljedan način za sve građane,
- da se, istovremeno uz razvojne procese, radi istovremeno na razvoju osnovnih principa individualne građanske, političke i službeničke odgovornosti u pogledu pružanja javnih usluga,
- da se dosadašnji uspjesi u razvoju multietničkog okruženja, te osigurani resursi, iskoriste kao potencijali za jačanje koordinacije i upravljanja kvalitetom u svim oblastima društvenog razvoja, posebno u svrhu povećanja zadovoljstva građana javnim uslugama i kvalitetom života u cjelini (posebno mladih), kako u Brčko distriktu BiH, tako i u dijaspori,
- da se ojača princip socijalne uključenosti svih kategorija stanovništva, posebno djece, mladih i osoba sa invaliditetom u razvojne tokove.

Treći strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- smanjenju korištenja, sprječavanju opterećivanja i zagađivanja životne sredine, sprječavanje narušavanja, kao i poboljšanje i obnovu oštećene životne sredine;
- zaštiti zdravlja ljudi i poboljšanje uslova životne sredine za kvalitet života;
- čuvanje i zaštitu prirodnih resursa, racionalno korištenje resursa i takav način privrednog razvoja kojim se osigurava obnova resursa;
- usklađenosti drugih interesa Brčko distrikta BiH sa zahtjevima za zaštitu životne sredine;
- međunarodnu saradnju u zaštiti životne sredine;
- inicijative od javnosti i učešće javnosti u djelatnostima koje imaju za cilj zaštitu životne sredine;
- koordinisanje privrede i integrisanje socijalnog i ekonomskog razvoja u skladu sa zahtjevima zaštite životne sredine
- dinamičan infrastrukturni razvoj i izgradnju Brčko distrikta BiH,
- uspostavu i razvoj institucija za zaštitu i o čuvanje okoline.

Strateški ciljevi su usklađeni sa **Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH**, kojim se utvrđuju zajednički podciljevi i indikatori za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum) te usmjeravaju budući procesi strateškog planiranja⁸⁰.

Prvi strateški cilj nalazi se na *pravcu Pametan rast* i u direktnoj je vezi sa akceleratorom 1: Povoljno okruženje za preduzetništvo i inovacije, i pripadajućim pokretačima:

- *Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru;*
- *Mobiliziranje potencijala dijaspor;*
- *Olakšavanje poslovanja i podrška brzo rastućim firmama;*
- *Gradovi i regije;*
- *Globalni lanci vrijednosti.*

U skladu sa **Okvirom za održivi razvoj BiH**, drugi strateški cilj je povezan sa drugim i trećim *pravcem održivog razvoja BiH (Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, te Društvo jednakih mogućnosti)* i u direktnoj je vezi sa sljedećim akceleratorima i pripadajućim pokretačima:

- Pravac - Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom – Akcelerator 1: „Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor“ sa pripadajućim pokretačima:
 - *Odgovorna uprava orijentirana na građane i poslovni sektor,*
 - *Depolitizacija i profesionalizacija javnih preduzeća,*
 - *Efikasno upravljanje javnim finansijama,*
 - *Funkcionalan sistem kreiranja politika i upravljanje održivim razvojem;*
- Pravac - Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom – Akcelerator 2 „Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava“ sa pripadajućim pokretačima:
 - *Zaštita ljudskih prava,*
 - *Efikasna borba protiv korupcije,*

⁸⁰ Sve formulacije u tekstu koji slijedi o vezi strateških ciljeva sa Okvirom održivog razvoja u BiH preuzete su direktno iz tog okvira.

- *Borba protiv različitih oblika kriminala i terorizma;*
- **Pravac – Pametni rast – Akcelerator 3 „Unapređenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke“** sa pripadajućim pokretačima:
 - *Razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda,*
 - *Univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje,*
 - *Strateško investiranje u istraživačko razvojne aktivnosti,*
 - *Kurikularna reforma na svim nivoima obrazovanja,*
 - *Efikasan sistem cjeloživotnog učenja;*
- **Pravac – Društvo jednakih mogućnosti – Akcelerator 1 „Unapređenje politika socijalne zaštite“** sa pripadajućim pokretačima:
 - *Efektivno usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu,*
 - *Jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga kroz uvođenje novih modela pružanja usluga,*
 - *Unaprijediti sistem identifikacije i praćenje ranjivih porodica i porodica u riziku;*
- **Pravac – Društvo jednakih mogućnosti – Akcelerator 3 „Efikasna zdravstvena zaštita za sve“** sa pripadajućim pokretačima:
 - *Unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite,*
 - *Preventivne zdravstvene mjere,*
 - *Strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoju ljudskih resursa u oblasti zdravstva.*
- **Pravac – Društvo jednakih mogućnosti – Akcelerator 4 „Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema“** sa pripadajućim pokretačima:
 - *Jednak pristup obrazovanju,*
 - *Uspostava sistema rane detekcije i intervencije za djecu u riziku i sa razvojnim poteškoćama,*
 - *Povećanje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (uzrast od 3-6 godina),*
 - *Mjere smanjivanja ranog napuštanja školovanja,*
 - *Smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada.*

Drugi strateški cilj je u indirektnoj vezi i sa dodatna dva akceleratora unutar pravca *Društvo jednakih mogućnosti* i to „Finansijska inkluzija“ i „Aktivacija i zapošljavanje ranjivih kategorija“ kroz multidisciplinarni pristup predmetnim pitanjima.

Treći strateški cilj nalazi se na *Pravcu pametnog rasta* i u direktnoj je vezi sa sljedećim akceleratorima i pokretačima:

- **Akceleratorom 2: „Povećanje investicija u infrastrukturu“**, i pripadajućim pokretačima:
 - *Jednak pristup modernoj transportnoj infrastrukturi,*
 - *Veći udio javnih investicija u infrastrukturu,*
 - *Jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija;*
- **Akceleratorom 3: „Zeleni rast i čista energija“** i pripadajućim pokretačima:
 - *Smanjenje energetske siromaštva,*
 - *Razvoj „zelenih“ vještina i poslova,*
 - *Decentralizacija elektro-energetskog sistema,*
 - *Dekarbonizacija energetske sektora;*

- Akceleratorom 4: „Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem“ i pripadajućim pokretačima:
 - *Deminiranje kontaminiranih područja,*
 - *Upravljanje rizicima od katastrofa (u pogledu infrastrukturne izgradnje),*
 - *Zaštita i obnova prirodnog kapitala,*
 - *Razviti sistem cirkularne ekonomije,*
 - *Jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko-sistema.*

Napredak u ostvarivanju ovako definisanih strateških ciljeva može da se mjeri putem indikatora koji su predstavljeni u sljedećoj tabeli. Radi se o indikatorima koji pokazuju pretpostavljeni uticaj uspješne realizacije strategije razvoja. Za svaki indikator definisana je polazna i ciljna vrijednost.

Polazne vrijednosti indikatora definisane su na osnovu podataka koji su bili raspoloživi u trenutku izrade situacione analize. Ciljne vrijednosti za 2027. godine procijenjene su na osnovu analize trendova iz prethodnih godina, vodeći računa o tome da je neophodno ostariti strateški iskorak u sedmogodišnjem periodu, kao i o tome da je takav iskorak izvodiv, uz značajno ulaganje resursa kojim raspolažu odgovorni akteri razvoja Brčko distrikta BiH.

Tabela: Indikatori (uticaja) realizacije strateških ciljeva

Strateški ciljevi	Indikatori uticaja	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
STRATEŠKI CILJ 1: Konkurentna privreda, skladno uklopljena u globalne razvojne trendove i lance vrijednosti, kao motor razvoja BD BiH	Rast učešća u BDP-u BiH, %	2,4 (2018)	3
	Rast stope zaposlenosti, %	69,6 (2019)	80
	Rast budžetskih prihoda (bez eksternog finansiranja), KM	225.382.000 (2019)	265.000.000
STRATEŠKI CILJ 2: Značajno unaprijeđeno pružanje usluga obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, kulture, sporta i javne sigurnosti, na principima dobrog upravljanja javnim sektorom u skladu sa EU standardima	Povećano zadovoljstvo građana javnim uslugama u segmentu obrazovanja, zdravstva, te javne i socijalne sigurnosti, %	Definisati kroz analizu zadovoljstva građana 2021 godine (kao početno stanje)	+20
	Povećan pozitivni migracioni saldo ⁸¹	+ 516 (2013-2019)	+ 700 (2021-2027)
STRATEŠKI CILJ 3: Održivo upravljanje životnom sredinom,	Udio komunalnog otpada koji se odlaže na sanitarne deponije, %	0	100

⁸¹ Ovaj indikator je ograničen na unutrašnje migracije (unutar Bosne i Hercegovine), zato što trenutno nema raspoloživih podataka o vanjskim migracijama. Ukoliko se uspostavi baza za prikupljanje podataka o vanjskim migracijama, biće moguće definisati i odgovarajući indikator koji bi i njih obuhvatio.

prirodnim i infrastrukturnim resursima	Udio prečišćenih otpadnih voda koje su ispuštaju u površinske vode, %	0	50
	Broj dana u godini sa prekoračenjem GV aerozagađenja (LČ ₁₀ , CO, NO ₂ ili SO ₂)	30	0